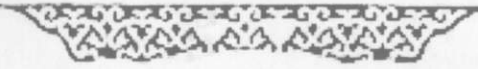

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF KYRGHYZ REPUBLIC

NATIONAL CENTRE OF MANAS STUDIES
AND ARTISTIC CULTURE

THE «MEERIM» INTERNATIONAL
CHARITABLE FOUNDATION FOR
SUPPORT OF CHILDHOOD AND MATERNITY

RIDDLES

THE 14-TH VOLUME OF
«EL ADABIATY» (PEOPLE'S LITERATURE) SERIES

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

АЙТМАТОВ Ч. Т. — башкы редактор
АКАЕВА М. Д.
АКМАТАЛИЕВ А. А. — башкы редактордун
орун басары

БОЛЖУРОВА И. С.
ЖАЙНАКОВА А.
ИШИМКАНОВ К. К.
КАКЕЕВ А. Ч.
КАРЫПКУЛОВ А. К.
КЕБЕКОВА Б. К.
КЫРБАШЕВ К. К.
МУСАЕВ С. М.
ШАРШЕНАЛИЕВ Ө. Д.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК
ИЛИМДЕР АКАДЕМИЯСЫ

МАНАСТААНУУ ЖАНА КӨРКӨМ МАДАНИЯТТЫН
УЛУТТУК БОРБОРУ

ЭЛ АРАЛЫК «МЭЭРИМ» КАЙРЫМДУУЛУК
ФОНДУСУ

ТАБЫШМАКТАР

«ЭЛ АДАБИЯТЫ» СЕРИЯСЫНЫН
14-ТОМУ

КРУИАсынын корреспондент-мүчөсү,
филология илимдеринин доктору, профессор
АБДЫЛДАЖАН АКМАТАЛИЕВДИН
жалпы редакциясы астында

Түзгөндөр — К. Ибраимов
А. Акматалиев

«Шам» басмасы,
Бишкек — 2002

ББК 82.3 (2Ки)

Т—12

«Эл адабияты» сериясы

Т—12 Табышмактар / Баш сөзүн жазган К. Ибраимов; А. Акматалиевдин жалпы ред. астында; Кырг. Улут. И. А. ж.б. — Б.: «Шам», 2002. — 320 б. — («Эл адабияты»).

ISBN 9967-10-062-1

Китепке эл оозунан жыйналган табышмактар системаланып тематикасына карай жайгаштырылды. Табышмак — эл оозеки чыгармачылыгынын эң байыркы жана өтө кеңири тараган, жаратылыш кубулуштарын, заттар менен түшүнүктөрдү каймана мааниде сыпаттап, жандырмаксыз айтылган кыска поэтикалык чыгарма.

Илимий кызматкерлерге, филология факультетинин студенттерине, мугалимдерге, окутуучуларга, ошондой эле жалпы окурмандарга арналат.

4702300500

Т _____233—2002

ББК 82.3

(2Ки)

М 455 (11)—2002

Басмага Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борборунун Окумуштуулар Кеңеши тарабынан сунуш кылынган.

Рецензент: филология илимдеринин кандидаты
Э. Абдылдаев

© Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору.
© Эл аралык «Мээрим» кайрымдуулук фондусу.
© «Шам» басмасы 2002.

ISBN 9967-10-062-1

БАШ СӨЗ

Кыргыз элинин табышмактарын жыйнап жарыялоо Совет бийлигинин тушунда гана колго алынды. Кыргыз фольклорун жыйноодо зор эмгек сиңирген адамдардын бири — Каюм Мифтаков жыйырманчы жылдардын башында Каракол (1921), Нарын (1922) уезддеринде жана Талас (1923) өрөөнүндө болуп, эл арасынан элдик оозеки чыгармалардын башка түрлөрү менен бирге табышмактарды да жазып алган. Бирок оозеки чыгармачылыктын бул түрүнө учурунда анчалык көңүл бурулбагандыктан, толук жазылып алынган эмес. Кийин атайын уюштурулган фольклордук экспедициялар же айрым адамдар тарабынан азыркы мезгилге чейин эл арасынан жыйналууда.

Жазылып алынган табышмактар негизинен Кыргыз улуттук илимдер академиясынын Манастаануу ЖЗ.Н8. көркөм маданияттын улуттук борборунун Кол жазмалар фондусунда сакталып турат. Варианттар менен кошо эсептегенде азыр фондуда 1429 табышмак бар.

Табышмактарды жарыялоо барыдан мурда эне тили менен адабияты боюнча окуу китептерди чыгаруу иши менен тыгыз байланышта жүргүзүлгөн. Анткени ал китептерде табышмактардын тексттери жарыяланган, ага аныктама берилип, улам кийин такталып турган¹. Мындан тышкары табышмактар кийинчерээк атайын жыйнактарга өзүнчө бөлүм катары кирген².

1971-жылы табышмактар жыйнак түрүндө алгач ирет китеп болуп басылып чыкты³. Китепке табышмактардан сырткары жаңылмачтар менен калптар да кирген. Түзүүчүлөр табышмактарды эл арасынан чогултуп, мурда жыйналган, газета-журнал, китептерге жарыяланган материалдардан пайдаланышкан. Материалдар тематикасына ылайык 29 теманын алдында топтоштурулуп, баш сөз жазылган. Жыйнак туурасында учурунда басма сөздө пикирлер айтылган⁴.

Кыргыз эл табышмактарын алгачкы ирет иликтеп, тематикалык топторго бөлүштүргөн, анын жалпы жанрдык өзгөчөлүгүн, өнүгүш тарыхын изилдөөгө аракет жасаган М. И. Богданова болгон⁵. Бул жанрды илимий жактан кең-кесири изилдөө кийинчерээк колго алынды. 1973-жылы жарык көргөн «Кыргыз элинин оозеки чыгармачылык тарыхынын очеркинде» кыргыз эл табышмактары да каралат. Ошондой эле табышмак жанрынын пайда болуш, өнүгүш тарыхын,

¹ Э. Арабай уулу. Кыргыз алиппеси. Ташкент: Орто Азия мамлекеттик басмасы, 1924 (10 табышмак бар); Байжиев Т. Биздин адабият. Орто мектептин 5-классы үчүн хрестоматия. Фрунзе: Кыргызмамбас, 1948 (17 табышмак бар); Бектенов З., Байжиев Т. Кыргыз адабияты (фольклор). Орто мектептин 8-классы үчүн окуу китеби. Фрунзе: Кыргызмамбас, 1948 (41 табышмак бар); Мусаев С., Таштемиров Ж. Кыргыз адабияты. Орто мектептин 8-классы үчүн окуу китеби. Төртүнчү басылышы. Фрунзе, 1957 ж.б.

² Кыргыздын советтик фольклору (Түзгөн — А. Тайгүрөңов). Фрунзе, Кыргызмамбас, 1947; Мукамбаев Ж. Башталгыч класстарда элдик оозеки чыгармачылыкты үйрөтүү жолдору. Фрунзе: Мектеп, 1966; Балдарга арналган элдик оозеки чыгармалардын үлгүлөрүнөн (Түзгөн — П. Ирисов). Фрунзе: Илим, 1972; Кыргыз акын-жазуучулары балдарга (Түзүүчүлөр — М. Рахимова, А. Мураталиева). Фрунзе: Мектеп, 1973 (Жыйнакта элдик табышмактар да бар. — К. И.).

³ Кыргыз эл табышмактары, жаңылмачтары, калптары (Түзүүчүлөр — Ж. Мукамбаев, Ж. Таштемиров). Фрунзе: Мектеп, 1971.

⁴ Карабаев Б. Элдик мурастар — элге. — Советтик Кыргызстан, 1972, 20-январь; Мамытов У. Элдик чыгармалардын жыйнагы. — Кыргызстан маданияты, 1972, 22-июнь, 4-бет; Абдыракунов Т. Кыргыз табышмактарынын классификациясы. — Ала-Тоо, 1972, № 8, 158—160-бет; Токтогазиева Ж. Табышмактардын жыйнагы туурасында. — Кыргызстан маданияты, 1972, 7-сентябрь, 3-бет.

⁵ Богданова М. И. Киргизский фольклор (Опыт классификации жанров). — Кыргыз улуттук илимдер академиясынын Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борборунун Кол жазмалар фондусу, инв. № 1292.

мазмуну менен тематикасын, көркөмдүк өзгөчөлүктөрүн жана анын башка жанрлар менен болгон карым-катнашын изилдеген диссертациялык иш корголду⁶. Табышмак жанрынын көптөгөн маселелери дале болсо кеңири изилдөөлөрдү талап кылат.

Кыргыз эл табышмактарында фольклордун башка жанрларына караганда варианттуулук көп. Сөздөрдүн орун которушу, түшүнүктөрдүн, атоолордун, эпитет, салыштыруулардын алмашып турушу табышмактын тексти үчүн өтө мүнөздүү. Ошон үчүн элдик табышмактардын көпчүлүгү бир нече варианттарга ээ. В. В. Митрофанова көп варианттуулук табышмактын элге кеңири тарагандыгында эмес, эсте сактап калууга кыйын болгондуктан андагы сөздөр алмашып, орун которулгандан чыгат деп белгилейт⁷. Мындай бири- бирине жакын тексттерди варианттарга же өз алдынча жаңы табышмактар катары ажыратуу өтө кыйын жана татаал маселе. Грамматикалык жагынан же айрым бир эпитеттери боюнча гана анча-мынча айырмаланып турган тексттер, варианттар катары түшүндүрүлүп, ал эми айырма негизги образдарына, мазмунуна тиешелүү болсо, жаңы табышмак деп эсептелинип жүрөт⁸. Кыргыз эл табышмактарында:

1. Асты таш, үстү таш

Орто жеринде бышкан аш (өрүк данеги).

2. Асты таш, үстү таш,

Орто жери жашыл таш (мисте)

3. Асты таш, үстү таш,

Орто жери жалпак баш (таш бака)

4. Асты такта, үстү такта

Орто жери сары пахта (жумуртка)

деген сыяктуу табышмак варианттарын бири-биринен негизги образы боюнча айырмаланып турган өз алдынча табышмак катары кароого болот. Ушундай эле табышмактын негизги мазмунун өзгөртө албаган анча-мынча гана айрымачылыкка ээ болгон варианттар да көп. Мисалы, «кырчоо» жөнүндө:

1. Эки колу ичкери Калган бою тышкары.

2. Эки колу ичинде Бүткөн бою тышында.

же «Кылжуугуч» жөнүндө:

1. Капталды капталдай чапкан Байбарак баатыр.

2. Капталды капталдай кыдырган Барак баатыр.

3. Капталды капталдай кыдырган Байбарак баатыр.

Кыргыз эл табышмактарынын негизги тексттен орун албай калган варианттарын жыйнактын тиркемесинде эске алып, мүмкүн болгон жерде айрым өзгөчөлүктөрүн белгилей кетүүгө болот.

Табышмак — кыргыз элинин оозеки чыгармаларынын ичинен эң байыркы жана өтө кеңири тараган түрлөрүнүн бири. Жанр катары байыркы замандарда жаралган болсо да, бүгүнкү күнгө чейин өз касиетин жоготпой жашап келет. Фольклористтер Д. К. Зеленин, В. П. Аникин, И. М. Колесниковдун пикирине караганда, табышмактардын пайда болушуна табу (тергөө сөздөрү) себепкер болуптур, анткени, байыркы мезгилдерде кайсы бир предметтерди өз аты менен атоого тыюу салган каада-салт, ишенимдин негизинде андай нерселердин өз атынын ордуна шарттуу түрдө колдонулчу каймана маанидеги купуя сөздөр

⁶ Абдыракунов Т. Кыргыз эл табышмактары. Автореф. канд. дисс. Фрунзе, 1973.

⁷ Митрофанова В. В. Русские народные загадки. Л.: Наука, 1978, 23-бет.

⁸ Загадки. Издание подготовила В. В. Митрофанова. Л.: Наука, 1968, 9-бет.

пайда болгон. Биздин күнгө чейин келип жеткен кыргыз элинин табышмактарында тергөө сөздөрүнүн жыш сакталышы да муну ырастайт. Алсак сыпайылык же эркелеткен маани туюнткан «жеңече», «уул», «кыз», «кудача»; шылдыңдоо маанисинде колдонулган «чокон баатыр», «молдо чарык», «түйрүк кара», «жаман көсөө»; ишарат кылып, жаңдап айтуу иретинде колдонулган «жезкалпак», «терек», «бозбайтал», «очок»; кыймыл-аракетти, дабышты билдирген «дүбүр-дүбүр», «тап-тап» деген сыяктуу толуп жаткан сөздөр буга мисал болот⁹.

Табышмактар адегенде тергөө сөздөрү катары пайда болуп, каймана маанидеги, жашыруун сөздөрдү өздөштүрүүгө, аны ар кандай шартта колдоно билүүгө үйрөткөн, акылмандуулукту же акыл-эс жагынан тиешелүү деңгээлге өсүп жетилгендикти сыноо милдетин аткарган. Бийликке келүү же үйлөнүү үчүн да табышмактарды табууга туура келген. Ал «жашырын тил» катары элчилик, согуштук иштерде да колдонулган. Кийинчерээк эстетикалык дүйнө таанытуучу мааниге ээ болуп, тапкычтыкты, зиректиктеги, акылмандыкты сынай турган көңүл ачуу оюн-зоок каражатына айланып, элдик оозеки чыгармачылыктагы өзүнчө поэтикалык жанр катары калыптанган. В. В. Митрофанова «Загадки создавались для обучения и закрепления навыков иносказания, для использования в обрядах. И тем не менее вопрос генезиса загадок нельзя считать решенным»¹⁰ — деп жазат.

Табышмак — жаратылыш кубулуштарын, ар кандай заттар менен түшүнүктөрдү каймана мааниде сыпаттап, жандырмак талап кылган, кыска поэтикалык чыгарма. Элдик оозеки чыгармачылыктын бул түрү табышмактан (тексттен) жана жандырмактан туурат. Табышмак менен жандырмагын бири-бири менен байланышта кароо керек. Эгерде текст жандырмак талап кылбаса, ал өз алдынча жанр болуу касиетин жоготуп коер эле. Табышмактын «сатуусу» да кыргыз эл табышмактарына мүнөздүү болгон, аны менен бирге жашап келген жанрдык белги.

Табышмак айтпаган эл жок. Кыргыздар табышмакты элдик оозеки чыгармачылыктын башка түрлөрү сыяктуу эле атайын максатта колдонушуп, рухи талабын канаттандырууга багыттаган. Табышмак адатта кышкы узак түндөрдө, оюн-зоок кечелеринде айтылган. Табышмакты ар ким айта алат. Ага катышкандардын бири табышмак айтып, калгандары жандырмагын издейт, болбосо, отургандар эки тарапка бөлүнүп алып, улам бир тарабы айтып, экинчи тарабы табат. Кээде табышмакты таба албай калганда «жандуубу?», «жансызбы?» деп сурашкан, анда да таба албаса «кайда болот?», «катуубу, жумшакпы?» деген сыяктуу кошумча суроолорду берип, табууга аракет кылышкан. Эки тараптын мындай бетме-бет чыгып, бири-биринин акылын, ойлоп табуу жөндөмдүүлүгүн сынап айтышканына сыртынан көз жүгүртсөк, табышмак айтыштын түрүн эске салат. Ким табышмакты көп билсе же өзү ойлоп чыгарса, ошондой эле каршысындагы кишинин айткан табышмагын бүт таап турса, ал тарап жеңишке жетишет¹¹. Мындай учурда канчадан табышмак айтуу же таппаган табышмактын санын канчага чейин жеткирүү жөнүндө алдын ала макулдашылган. Ошентип, макулдашылган чекке жеткенде, жеңген тарап жеңилгендерди жазалаган («саткан»). Мындай жаза жандырмагын өзү билбей туруп, табышмак айткан

⁹ Кыргыз эл табышмактары, жаңылмачтары, калптары, 191— 192-бет.

¹⁰ Митрофанова В. В. Русские народные загадки, 35-бет.

¹¹ Кыргыз элинин оозеки чыгармачылык тарыхынын очерки. Фрунзе: Илим, 1973, 154-бет.

кишиге да тиешелүү. Жазалоонун же «сатуунун» атайын тексти бар, ал жеңилген тарапты мазактап, кордоого багытталган.

Фольклордук жанрлар чындыкты көркөм чагыл- туу өзгөчөлүктөрү менен эле эмес, чагылтып көрсөтүүчү объектисине карай да бири-биринен айырмаланышат. Табышмактардын объектиси — адамдар сезип- туйган, көздөрү менен көрүп, тажрыйба жүзүндө баамдап билген ар кыл чөйрөдөгү нерселер, ар кандай кубулуштар. Табышмактардан толуп жаткан нерселерди билүүгө, көп нерсени үйрөнүүгө болот, анткени анда адамдардын айлана-чөйрөгө карата көз карашы, ал жөнүндөгү түшүнүктөрү, коомго жана турмушка, ал гана түгүл жаратылыш кубулуштарына жүргүзгөн байкоолору чагылдырылган¹². Табышмактар элдин үрп- адаты, ар кыл каада-салт, жөрөлгөлөрү, урунган буюм- терими, тиричилик шарттары менен да тааныштырат. Ошондуктан аны «сөз искусствосу түрүндөгү элибиз- дин этнографиялык музейи»¹³ десек да болот.

Кыргыз эл табышмактарынын тематикасы өтө кеңири. Ал элдин этнографиялык, экономикалык жана тарыхый турмушу, жашоо-шарты, тиричилиги, сырткы дүйнөнү таанып билүү деңгээли менен шартталып турат. Реалдуу сырткы дүйнөдөгү адам баласына тааныш бардык нерселер бул жанрдын мазмунун түзүп, жаратылыш кубулуштары андагы ар түрдүү өзгөрүштөр, асман, Ай, Күн, жылдыздар, жаныбарлар менен өсүмдүктөр дүйнөсү, адамдын жашоо тиричилиги үчүн керек болгон тамак-аш, кийим-кече, үй-жай, ар кандай курал- жарактар табышмактын предмети боло алат. Табышмактар адамдын өзү, анын дене мүчөлөрү жөнүндө да айтылат.

Табышмактарды классификациялоодо көбүнчө тематикалык принцип колдонулуп жүрөт. Мындан сырткары табышмактарды алфавит тартиби боюнча, ошондой эле салыштыруу, окшоштуруу предметине карай да классификациялаган жыйнактар учурайт. Тематикалык бөлүмдөр, алардын аталышы жана аларга карай табышмактарды бөлүштүрүү жарыяланып жаткан материалга, андагы табышмактардын санына, ошондой эле, кээде түзүүчүнүн субъективдүү мамилесине да байланыштуу болот. Кыргыздар аалам, жаратылыш кубулуштары, табиятта болуп туруучу ар кандай өзгөрүүлөр жөнүндө ойлонуп, аларды өз көздөрү менен көрүп, байкоо жүргүзүп, анан ага карата асмандагы жылдыздар, Ай менен Күн, Жер, суу, шамал, булут, жаан, чагылган, жыл мезгилдери жөнүндө толуп жаткан табышмактарды чыгарышкан. Кыргыз эл табышмактарынын ичинен өзгөчө төрт түлүк малга карата айтылгандары өтө арбын. Анткени, кыргыздар көчмөн эл болуп, көбүнчө мал чарбачылыгы менен тиричилик өткөрүп келген. Кыргыз эли жалаң эле мал чарбачылыгы эмес мергенчилик, дыйканчылык, кол өнөрчүлүк сыяктуу кесиптерди да өздөштүрүшкөн. Буга байланыштуу ар түрдүү айбанаттар, мергенчиликке керектүү курал жарактар, эмгек куралдары жөнүндө табышмактар бар.

Ар бир элдин этнографиялык турмуш-тиричилигине, жашоо шартына жараша табышмактай турган нерселеринин ортосунда да айырма болот. Маселен, боз үй жөнүндө толуп жаткан табышмактар, алардын ар кыл варианттары жолугат. Кыргыз элине мүнөздүү болгон ат жабдыктары жөнүндө да ушунун өзүн айтууга болот. Бул табышмактар көлөмү жагы- нан башка бөлүмдөрдөн кем калбайт. Кыргыз эли өзүнө жакын, көбүрөөк өздөштүргөн өсүмдүктөр, айбанаттар же курт кумурскалар жөнүндө да табышмак айткан.

¹² Кыргыз эл табышмактары, жаңылмачтары, калптары. 6-бет.

¹³ Абдыракунов Т. Кыргыз эл табышмактары. Автореф. канд. дисс., 3-бет.

М. Ауэзов жумбакты (табышмакты. — К. И.) сөз образынын ачкычы катары таанууга болот деген экен¹⁴. Ырасында эле табышмакталып жаткан нерсенин атын атабай туруп анын образын түзүү табышмак жанрындагы негизги өзгөчөлүктөрдүн бири. Ал үчүн ар түрдүү ыкмалар колдонулат. Мындай ыкмалардын ичинен өтө ыңгайлуусу жана кеңири тараганы — метафора.

Мис.: Кичине гана чилетир

Тоодон отун кулатыр (устара, чач).

Нерсенин образын түзүүдө жандандыруу, элестетип көрсөтүү да көркөм каражат катары кызмат кылып, жансыз предметтер кыймылда болот, сүйлөшөт, аракет жасашат, эмгектенишет¹⁵. Мис.: «Тап-тап басат, карап туруп калат» (кепич). Метафорасыз эле ал предметтин ар кандай касиеттерин, сапаттарын жасалуу жана колдонуу ыкмаларын, сырткы түрүн, белги-бетесин, аткарган кызматын, иш-аракетин түздөн-түз сыпаттар сүрөттөөгө негизделген табышмактар да бар.

Чакан поэтикалык түрмөктүн жашыруун маанисин (жандырмагын) табуу зарылчылыгы — табышмак жанрынын дагы бир белгиси. Эгерде жандырмак болбосо андагы каймана маани жоголуп, көркөм образ бузулат да, жөнөкөй эле турмуштук бир факты жөнүндө баяндоо болуп калат.

Мис.: Көк улагым көгөндө жатып семирет.

Жандырмагын жоготуу менен ал өзүнүн жанрдык негизги белгисинен да ажырап, көбүнчө афоризмге өтөт же макал-ылакап катары кабыл алынат¹⁶. Жандырмак текстке катышпаса да, мазмундук бирдиктүүлүк түзүп, кээде ыргактык курулушун да жөнгө салат, толуктоо киргизет.

Бир эле табышмактын бир нече жандырмагы болушу мүмкүн. Анткени, табышмакта айтылып жаткан белгилер бир гана предметке эмес, бир канча предметке тиешелүү болот да, бир эле текстти ар ким ар башка жандырат. Алсак, «узун терек, ичи көвөк» деген табышмактын: «мылтык», «камыш», «мор» сыяктуу жандырмактары бар. Кыргыз эл табышмактарында мындай мисалдар арбын учурайт¹⁷. Табышмактардын бир нече жандырмактуу болушу эки маанилүү (кош жандырмактуу), эротикалык (уят) табышмактарга да шарт түзөт. Адатта, мындай табышмактар жыйнактардан сырткары калат.

Табышмак жанрынын бир өзгөчөлүгү анын өтө кыскалыгында. Ошондуктан, аны эсте сактоого ыңгайлуу. Бирок кыргыз эл табышмактарынын басымдуу көпчүлүгү бир-эки саптан туруп кыска болгону менен анда суроо-жооп, аңгеме түрүндөгү узун табышмактар, табышмак маселелер, айтыш табышмагы сыяктуу формалары да орун алган. Булар жыйнактарда негизги тематикалык классификацияны бузуп, өзгөчө бөлүмдөр катары орун алып жүрөт. Алардын айрымдары (табышмак маселелер, суроо-жооп жана сөз оюну түрүндөгү табышмактар) табышмак жанрына өтө жакын турган өзүнчө жанрдык топтор катары да каралат¹⁸.

Табышмактар ыргактык түзүлүшү жагынан да бир кылка эмес. Алардын көпчүлүгү уйкашкан ыр формасында, ыргактуу жорго сөз түрүндө болгону менен, кара сөз, аңгеме түрүндө, кээде кара сөз менен ырдын аралашмасынан турган табышмактар бар. «Прозаические загадки совершенно равноправны со

¹⁴ Казактын халык жумбактары. Алматы, 1959, 4-бет.

¹⁵ Рыбникова М. А. Загадки. М.— Л., 1932, 24—25-бет.

¹⁶ Митрофанова В. В. Русские народные загадки, 115— 116-бет.

¹⁷ Бир эле табышмактын башка, кошумча жандырмактары жыйнактын акырында көрсөтүлдү.

¹⁸ Митрофанова В. В. Русские народные загадки, 133— 137-бет.

стихотворными, не являются искажением, следствием забывания или умирания жанра. Они так же хороши, как и ритмически организованные, их образы не менее поэтичны и остроумны»¹⁹,— деп жазат В. В. Митрофанова. Табышмактардын уйкаш болушу үчүн кээде айрым маани бербеген сөздөр алынышы да мүмкүн же жанаша турган эки уйкаш сөздүн бири маани берсе экинчиси маани бербейт.

Табышмактар элдик чыгармалардын байыркы түрү болгондуктан, ырлар, макал-ылакаптар, жомоктор, айтыш ырлары, комуз күүлөрүнө чейин сиңип, алар менен байланышта болгон. Макал-ылакаптар менен табышмактар кыскалыгы жана ыргактык түзүлүшү, афоризмге жакындыгы, образ түзүүдө метафоралык ыкманын колдонулушу жагынан бири-бирине жакын. Мына ушундай жакындыгынан улам алар бири-биринен ажыратылбай келген. Макал-ылакаптарда да табышмактыкы сыяктуу эле ойлоп түшүнүү керек болгон жашырын ой болот. Табышмактар формасы, сырткы түрү боюнча да, айрыкча жандырмаксыз турганда, макал-ылакаптарга өтө жакын: «Эл жатса да, Элебай акем жатпайт», «Ачыла элек сандыкта, бычыла элек кундуз бар» ж.б. Кээде табышмактардын арасында макал-ылакаптар менен тексттик жактан толугу менен же жарым-жартылай окшош болгондору да учурайт: «Тышы жалтырак, ичи калтырак» ж.б. Кайсы бир табышмактар жандырмагы менен биригип келип макал-ылакаптык мүнөзгө ээ болот: «Сөз атасы — кулак, суу атасы — булак», «Дүйнөдө санаа күлүк» ж.б. Табышмактар менен макал-ылакаптар бири-бирине жакын болгону менен, аларды айырмалап, бөлүп турган белгилери бар. Табышмактарда ар түрдүү предметтер жөнүндө конкреттүү сөз болсо, макал-ылакаптарда адамдар ортосундагы коомдогу мамилелер, мораль, этика, адамдын мүнөзү жөнүндө баяндалат.

Табышмактар айрыкча жомоктордо көбүрөөк жолугуп, өзүнүн жанрдык касиетин жоготпостон туруп, ал жомоктун сюжеттик өнүгүшүнө, идеялык жактан чечилишине кызмат кылат. «Бир кызга үч ашык», «Баарынан кайсынысы чоң», «Сүйлөбөс хан», «Акылдуу кыз», «Акылдуу кыз менен зулум хан», «Гүлкайыр гүлгө не кылды? Гүл Гүлкайырга не кылды?», «Жейренче чечен менен Акыл Карачач», «Жаныбек хан» сыяктуу толуп жаткан жомоктор буга мисал болот.

Табышмак жанры айтыш ырларында кеңири колдонулуп, айтыш жанрындагы өзүнчө бир тармак катары көрүнөт. Кыргыз эл оозеки чыгармачылыгындагы «Талым кыз менен Көбөктүн айтышы», «Байгабыл менен Чата кыздын айтышы» өңдүү табышмак айтышынын үлгүлөрү бар. Токтогул, Найманбай, Барпы, Жеңижок сыяктуу залкар акындар да айтыштын бул түрүнө кайрылышкан. Табышмак айтыш акындык менен катар эле билгичтикти, тез тапкычтыкты да талап кылган айтыштын өтө кыйын түрү. Ошондуктан кээде акындар айтышып отуруп өзгө сөздөн бирин-бири жеңе албаганда, табышмак айтышына өтүп, акылдуулугун, тапкычтыгын сынашкан.

Айтыш табышмактарынын айрым үлгүлөрү комуз күүлөрүнөн («Айган менен Кетбуканын айтышы»), көлөмдүү элдик поэмалардын («Курманбай») сюжетинен да орун алганын байкайбыз.

Кээ бир табышмактар жаңылмачтык милдет аткаргандыгын «Багал-багал, багал кийик, багалчактуу жүндүү кийик, кашык толбос кандуу кийик, казан толбос төштүү кийик» (коён) деген мисалдан улам билүүгө болот. «Кумурсканы кой кылып, кумга жайган ким экен? Кара сууну кайнатып, каймак алган ким

¹⁹ Митрофанова В. В. Русские народные загадки, 121-бет.

экен?» (шайтан) деген сыяктуу элдик калптардын үлгүсүндө айтылган табышмактар да бар.

Табышмак байыртадан келаткан тарбия берүүчү, үйрөтүүчү милдетин аткарып, көбүнчө балдардын, мектеп окуучуларынын, алардын тарбиячыларынын арасында жашап келет. Табышмактар балдардын акыл- оюн кеңитүүдө, сөз байлыгын, аң-сезимин өстүрүп, байкагычтыгын, тапкычтыгын күчөтүүдө зор мааниге ээ. Айлана-чөйрөдөгү ар кандай заттарды, буюм-теримдерди, жаныбарларды, өсүмдүктөрдү, кубулуштарды бири-бирине салыштырып, аларга мүнөздүү белгилерди үйрөнүп, окшоштуктарды таап, айырмачылыктарын ачып, нерседеги сулуулукту сезип, көркөм фантазиясын өстүрүүдө да табышмактар тарбиялык- таанытуучулук милдет аткарат. Табышмактардын мына ушундай коомдук милдети аны унутулуп кетүүдөн сактап, улам жаңы табышмактардын пайда болуп, жашарып, өнүгүп турушуна шарт түзөт.

Мурда табышмактар оозеки жаралып, оозеки тарап келсе, азыр окуу китептери, атайын жыйнактар, газета-журналдар, радио жана теле көрсөтүү аркылуу кеңири тарайт.

Азыркы табышмактар тематикалык жактан да айырмалуу. Мурда табышмактар көбүнчө космогония, табият кубулуштары, жаныбарлар жана өсүмдүктөр дүйнөсү, эң жөнөкөй эмгек куралдары, үй буюмдары жөнүндө болсо, азыркы табышмактар машина, трактор, радио, телевизор, паровоз, авторучка, самолет өңдүү жаңы түшүнүктөргө, жаңы предметтерге арналып, көбүнчө уйкашкан ыр формасында жолугат.

Биздин күндөрдө кеңири тараган кроссворддор, баш катырмалар, чайнворддор, табышмактуу сүрөттөр, табышмактуу арифметикалар, шахматтык табышмактар, Ребус, анограммалар табышмактардын өзүнчө бир түрү.

Кээде кандайдыр бир музыкалык чыгарма ойнолуп же кайсы бир көркөм чыгармадан үзүндү окулуп, аны табуу да сунуш кылынат. Булар элдик табышмактарга жатпаганы менен балдардын акыл-эсинин, ой жүгүртүүсүнүн активдүү өнүгүшүнө чоң жардам берет.

Жыйнакты кыргыз эл табышмактарынын системага салынган жыйындысы катары басмага даярдоодо кыргыз эл оозеки чыгармачылыгынын бул жанры боюнча мурда басылып чыккан өзүнчө жыйнактар, айрым бир китептердеги атайын бөлүмдөр, окуу китептери, газета-журналдар эске алынды. Мындан тышкары Кыргыз улуттук илимдер академиясынын Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борборунун Кол жазмалар фондусунун материалдары, ошондой эле Кыргыз мамлекеттик улуттук университетинин кыргыз адабияты жана кыргыз тили кафедраларында сакталган фольклордук, диалектологиялык материалдар пайдаланылды.

Жыйнак кагазга түшүрүлүп, жазуу жүзүндө сак- талып келген элдик табышмактарды өз ичине камтыйт. Бирок да, ачыктан-ачык бурмаланып, өз маанисин жоготуп койгон жана басып чыгарууга ыңгайсыз бир катар тексттер жыйнакка кирген жок. Ойдон чыгарылып, жалпы элдик мүнөзгө ээ болбогон, китептик мүнөздөгү тексттерге да жыйнактан орун берилбеди.

Жыйналган материалдардын ичинде жандырмагы өз учурунда жазылып алынбай калган табышмактар да бар. Булардын жандырмагын табууга мүмкүн болгондору (башка варианттар менен салыштырып) тиешелүү бөлүмдөргө жайгаштырылып, ал жөнүндө ошол бетте эскертилди. Ал эми жандырмагын табууга мүмкүн болбогон табышмактар жалпы тексттердин аягында орун алды.

Элдик оозеки поэтикалык чыгармаларды жарыялоо талаптарына ылайык текст редакцияланбастан, түп нускадагыдай берилди. Эгерде текстке кол тийгизип, оңдоого туура келсе, ошол эле бетте шилтеме берилип, түп нускада кандай экендиги көрсөтүлдү.

Китептин аягында пайдаланылган булактардын тизмеси жана алардын шарттуу кыскартуусу, табышмактар жана алардын варианттары жөнүндө эскертүүлөр, жандырмактардын алфавиттик көрсөткүчү, түшүнүксүз сөздөрдүн түшүндүрмөсү орун алды. Табышмактар менен алардын варианттары жөнүндөгү эскертүүдө жыйнакка жарыяланып жаткан табышмактын кайдан алынгандыгы жана анын жыйнакка кирбей калган варианттары кайсы жерде экендиги көрсөтүлөт. Кыскартуудан кийинки биринчи цифра фондунун инвентарь номери, кийинки цифралар бети. Мезгилдүү басма сөз органдарында биринчи цифра жылын, экинчиси номерин (газета болсо числосун), үчүнчүсү бетин (газета болсо айын) түшүндүрөт. Түп нускада болбогондуктан, кээде бети көрсөтүлгөн жок. Ушул эле жерде варианттардагы айырмаланган жандырмактары, айрым учурда эпитет жана салыштыруулары да эскертилди.

Пайдаланылган булактардын тизмесин берүүдө алгач кол жазма түрүндөгүлөрү, андан соң басма жүзүндө жарыялангандары жайгашты. Пайдаланууга ыңгайлуу болсун үчүн фондунун материалдарынын инвентардык катар номери сакталды.

*К. ИБРАИМОВ,
филология илимдеринин кандидаты*

I. ЖЕР-СУУ, ТОО-ТАШ

АСМА Н, ЖЕР

- 1 Бүт дүйнөдө көгүш төшөк.
- 2 Жыйдым-жыйдым бир бөлөк,
Жыя албадым бир бөлөк.
Түйдүм, түйдүм бир бөлөк,
Түйө албадым бир бөлөк.
- 3 Жыйдым-жыйдым бир килем,
Жыя албадым бир килем.
- 4 Жыйдым-жыйдым бир килем,
Жыя албадым бир килем.
Тердим, тердим бир килем,
Тере албадым бир килем.
- 5 Жыйдым-жыйдым миң килем,
Жыя албадым бир килем.
- 6 Түр-түр килем, түр килем
Түрө албадым бир килем
Жый-жый килем, жый килем
Жыя албадым бир килем
Сал-сал килем, сал килем
Сала албадым бир килем.
- 7 Зар-зар килем.
Көтөрөйүн десем оор килем.
- 8 Тең-тең кийиз,
Эки арасы кең кийиз.
- 9 Жер жылат, асман көчөт.

ДАРЫЯ, СУУ

- 10 Бар-бар үндүү,
Барандуу таяктуу
Жүгүрсө жетпейт,
Жүлүндүү аяктуу.
- 11 Бар-бар үндүү,
Барчын таяктуу.
- 12 Бар-бар үндүү,
Барча таяктуу.
Жүгүрсө жетпес,
Жүлүн аяктуу.
- 13 Бар-бар үндүү, бачым жүгүрсө
Жетпей жүгөн каттырбас.
- 14 Бар-бар үнү бар,
Барча таягы бар,
Жүгүрүп жетпес,
Жүн аягы бар.
- 15 Бар-бар үнү бар,
Башкача кыйын сүрү бар.
Жүгүрүп жетпес,
Күлүктүгү дагы бар.

- 16 Пар-пар үндүү,
Парча таяктуу
Жүгүрсө жетпес,
Жүгөн аяктуу.
- 17 Жүгүрүп жетпес,
Жүгөн катпас.
- 18 Жүгүрүп жетпес.
- 19 Узун-узун кетти
Узун бойлуу кыз кетти.
- 20 Узун-узун уз келет.
Узун бойлуу кыз келет.
Кабактары калтырайт,
Эки бети жалтырайт.
- 21 Узун-узун уз келет,
Узун бойлуу кыз келет.
Көбөктөрү көлдүрөп,
Шакектери шалдырап.
- 22 Укмуштуу узун кыз экен,
Узуну менен жалтырайт,
Бүткөн бою калтырайт.
- 23 Шар-шар үндүү
Жүгүрүп жетпес,
Жүгөн катпас.
- 24 Шар-шар үнү бар,
Парча таягы бар.
Жүгүрсө жетпес,
Жолдо аягы бар.
- 25 Шар-шар этет,
Сайдан ылдый кетет.
Кыр-кыр этет,
Кырдан ылдый кетет.
- 26 Муз астында жүгүргөн,
Музоо кашка тикилдек.
Жер астында жүгүргөн,
Жээрде кашка тикилдек.
- 27 Жылт-жылт этти,
Жылгадан өттү.
- 28 Түнү-күнү тынбаган,
Билген ырын ырдаган.
- 29 Күнү-түнү тынбаган,
Бөлө чапса сынбаган.
- 30 Күн-түнү тынбайт,
Белге чапса сынбайт.
- 31 Күүн-күүн күркүрөйт,
Күмөн тайлак буркурайт.
Күмөн тайлак ичинде,
Седеп, мончок жылтырайт.
- 32 Оюп алсам — орду жок,
Кесип алсам каны жок.

- 33 Өрттөсөң күйбөйт.
Чапсаң өтпөйт.
- 34 Тектир, кырга гүл чыгат,
Таш колоттон үн чыгат.
- 35 Бир атым бар кишенебес,
Отту көрсө тиштебес.
- 36 Жазында ташыйм,
Кышында катыйм.
Жалпы эл үчүн,
Кымбатка татыйм.
- 37 Жай болгондо көбөйүп,
Кыш болгондо азаят.
- 38 Кете берет, кете берет,
Аркасына карабайт.
- 39 Күлүң-күлүң, күлүң ат,
Күлүп өттү билдиңби?
Көлөкөсүн көрсөтпөй,
Жүрүп кетти билдиңби?
- 40 Өзү узун, көлөкөсү жок.
- 41 Өзү бар, көлөкөсү жок.

КИРГЕН СУУ

- 42 Күр-шар, күр-шар
Киргилденген ким бар.
Түнкү тынчтыкты бузуп,
Тим эле боздогондой нар.

ТОО СУУСУ

- 43 Кышында каймактап калат,
Жазында алчактап чуркайт.
Бульдозердой үнү бар,
Буулбай тили ким табат?

ДАРЫЯ, БУЛАК

- 44 Узун сайда уй мөөрөйт,
Кыска сайда кыз ыйлайт.

СУУ, БАЛЫК

- 45 Шылдур-шылдур жүгөнүм,
Жылма кара кунаным.

СУУ, БАКА, БАЛЫК

- 46 Өзү узун киши
Уулу апызчы
Кызы оюнчу.

КӨЛ

- 47 Өзү ток, көлөкөсү жок.

КӨЛ, СУУ, АСМАН

- 48 Казанымдын капкагы жок,
Кылычымдын кыны жок,
Үйүмдүн төрү жок.

II. АСМАН

АЙ

- 49 Алакандай бети ааламга татыр.
50 Бир баатыр, ааламдын баарына татыр.
51 Кичине баатыр, ааламга татыр.
62 Жарты патир, ааламга татыр.
53 Жалгыз патыр,
Баары жокко татыр.
54 Бир бети кара, бир бети ак,
Терең ойлоп аны тап.
55 Бир калыпта жүгүрбөс шок,
Түндө бар да, күндүз жок.
56 Бүчүк аякка айран уюттум.
57 Дүйнөдө бар алтын терек,
Мунун жарымы алтын,
Жарымы күмүш болсо керек,
Аны тапкан адамдын акылы зерек.
58 Жабыктагы жарты нан,
Жатып жесем түгөнбөйт.
59 Көк тасторкон бетинде,
Кээде бүтүн жарты нан.
Көп көрөбүз байкасак,
Бүтүн эмес жартыдан.
60 Кырга кылыч көмдүм,
Кылычымды түндө көрдүм.
61 Өзү асманда, жарыгы жерде.
62 Там үстүндө жарты нан.
63 Жапсарга жарты нан койдум.
64 Тептегерек чоң айнек,
Көлгө түшүп чөкпөдү.
Аны көрүп чочулап,
Атым басып өтпөдү.
65 Тор жорго аттын кермеси,
Ашыкча сулуу формосу.
66 Муз үстүндө жаадай сөйкө.
67 Муз үстүндө булан сөйкө.
68 Он беш күнү достошуп күлөт,
Он беш күнү кабагын бүркөп жүрөт.
69 Он беш күнү тегерек,
Он беш күнү бак.
Он беш күнү кара,
Он беш күнү ак.

70 Он беш алма, он беш шак,
Он беши кара он беши ак.

КҮН

71 Бир топ караган,
Амма жакка тараган.
72 Бир түп караган,
Дүнүйөгө тараган.
73 Дүйнөдө бир чырак бар, дайым күйгөн,
Майы жок, билиги жок илгертеден.
74 Жаратканды жалгаган,
Жаратылыш байлаган.
Эч бир жакка козголтпой,
Өз жайына кармаган.
Ал эмине болучу?
76 Өзү тегерек,
Жарыгы эң керек.
Күндүз көрөм,
Түндөсү көрбөйм.

АЙ, КҮН

76 Ак боз аттын башы,
Алтын ээрдин кашы,
Муну тапкан киши
Жүз бешке чыксын жашы.
77 Байдын кызы наадан,
Нааданга битта нан.
Битта нанды бөлүп жейт,
Ар бир адам.
78 Эзелден бери эки адам,
Бир-бирине жете албайт.
79 Эки көзүм бар,
Дүйнөнүн баарын көрүп турат.
80 Эки тулпар жүгүрөт, чаң чыгарбайт.
81 Учуптур Машырыктан эки булбул,
Булбулдун издегени бир кызыл гүл.
Булбул издеп бир кызыл гүл тапса дагы,
Конууга бакча таппай айланып жүр²⁰.

АЙ, КҮН, ЭМЧЕКТЕГИ БАЛА

82 Эки тулпар келе жатат чаң чыгарбай,
Бир карышкыр соруп жатат кан чыгарбай.

ЭГИЗ КОЗУ, АЙ, КҮН

83 Эки бөрү жеп жатат кан чыгарбай,
Эки күлүк келе жатат чаң чыгарбай.

²⁰ Түп нускада — «конууга бакча таппай ыйлап жүр».

ЖЫЛДЫЗ

- 84 Бир жалгыздын жүз жылкысы бар,
Биринен бири озбой турган,
Кыямат кайымгача түшпөй турган.
- 85 Дүйнөдө эсеп жеткиз.
- 86 Кечинде таруу септим,
Эртең менен жыйып кеттим.
- 87 Көк көйнөккө гозо жайдым.
- 88 Көк майсандуу жер ачылды,
Көп эле бермет чачылды.
- 89 Көл үстүнө бермет чачтым,
Бирок чөкпөйт.
- 90 Күзгү бетинде күйгөн мончок,
91 Талаага таруу чачтым.
- 92 Там үстүнө таруу жайдым,
Таң атпай жыйып алдым.
- 93 Таруумду жыйнап алдым таң атканча.
- 94 Түн ичи бүлбүлдөп жанат,
Күндүзү көрүнбөй калат.
- 95 Сандыгымда көп ок,
Эрте туруп карасам бири да жок.
- 96 Түндөсүндө сандыкка салдым бир сыпыра ок,
Күндүзүндө тура калып карасам, бирөө да жок.
- 97 Уучтасам ууч жетпейт,
Санасам сан жетпейт.
- 98 Үй үстүндө көп бермет.

УЧКАН ЖЫЛДЫЗ

- 99 Көктөн учкан от болот,
Талыганда жок болот.

ЖЫЛДЫЗ, АЙ

- 100 Асманда койлор жайнайт,
Артынан койчусу айдайт.
- 101 Миң кочкор,
Миң кочкордун ичинде
Бир алп кочкор.
- 102 Миң чүкөдө бир томпой.
- 103 Көп чүкө,
Көп чүкөнүн ичинде
Чоң чүкө.
- 104 Ордодогу көп чүкө,
Ортосунда бир сака.
- 105 Этегим толгон көп чүкө,
Ортосунда бир сака.

АЙ, СУУ

- 106 Кырда кылыч жаркырайт,
Ойдо кара атан баркырайт.

107 Кырда кылыч жаркырайт,
Сайда төө баркырайт.

АЙ, КҮН, ЖЫЛДЫЗ

108 Алтын табак,
Күмүш кашык,
Алты жүз шуру таш.
Ат-Башыдан ат качырдым,
Куюнчудан кунан качырдым.

АЙ, КҮН, КҮНДҮН ЖЕЛЕСИ

109 Бир курсакта эгиз кыз,
Бир жатууга зар болот.
Бир учу көк тирейт,
Бир учу жер тирейт,
Ушуну ким билет?

ЖЫЛДЫЗ, АСМАН, АЙ

110 Кою саналбаган,
Жайыты өлчөнбөгөн,
Койчусу мүйүзчөн.

АСМАН, АЙ, КҮН, ЖЫЛДЫЗ

111 Дүйнөдө бир дарыя,
Көрдүк аны эки кыз мекен кылып жатат,
Анын үстүндө сармашанын балапаны.

АСМАН, ЖЫЛДЫЗ, КҮН

112 Карып калган энеси бар,
Майда сары баласы бар,
Жалгыз көздүү атасы бар,
Муну издеп табыңар.

КҮН, ЖЫЛДЫЗ

113 Энем токуган килемди карай албадым,
Атам берген пулду санай албадым.

ЖЫЛДЫЗ, ЖЕР

114 Атам берген тыйынды санап алармын,
Энем берген килемди кечип калармын.

АСМАН, АЙ, КҮН, ЖЕТИГЕН

115 Күндө көрдүм дарыя чалкар көлдү,
Эки каз мекен кылып жатыр аны,
Ортосунда жети сары балапаны.

АСМАН, ЖЕР, ЖЫЛДЫЗ, АЙ

116 Эгиз тырана,
Тегиз тырана,
Миң бир чечек,
Бир жапырмак.

- 117 Асты тагара,
Үстү загара,
Кырк миң чечек,
Бир гүлала.
- 118 Эгиз ирана, тегиз тирана.
Миң бир чечек, бир жапырмак.

ЖЕР, ЖЫЛДЫЗ

- 119 Оор килем кага албаймын,
Майда ташты тере албаймын.

КҮНДҮН ЧЫГЫШЫ, БАТЫШЫ

- 120 Жылт этти-жылгага түштү,
Кылт этти-кырдан ашты.

III. ЖАРАТЫЛЫШ КУБУЛУШТАРЫ

КҮН КҮРКҮРӨӨ, ЧАГЫЛГАН

- 121 Ай-айга багышат,
Алтын табак кагышат.
Күн-күнгө багышат,
Күмүш табак кагышат.
- 122 Айдан азан чакырса,
Ааламга угулуптүр.
- 123 Буура-буура буркурайт,
Буту колу титирейт.

КҮН КҮРКҮРӨӨ, ЧӨП ЧЫГУУ

- 124 Букардан буурул айгыр кишинесе,
Жаркенттен жетимиш байтал боозуйт.
Кулундары көк ала,
Куйруктары сарала.

КҮН КҮРКҮРӨӨ, ЧАГЫЛГАН, ЭЧКИ

- 125 Күр-күр буурам күркүрөйт,
Жерде жылтырайт.
Жесир ала корголойт.
- 126 Күр-күр буурам, күр кирет,
Жерде мончок жылтырайт,
Жесир ала корголойт.

КҮН КҮРКҮРӨӨ, ЧӨП ЧЫГУУ, КЫЯН ЖҮРҮП, ЖЕР ЖИБҮҮ

- 127 Калдыр-шалдыр дүңгүрөгөн,
Карт энеге суу берген.
Аны ичсе жаңырып кийими,
Алка-шалка тердеген.

КҮН КҮРКҮРӨӨ, ЖООГАЗЫН

- 128 Сандыктагы сары айгыр,
Сандап-сандап кишинейт.
Куйруктары көк ала,
Баш жактары сарала,
Бул эмине тапкыла?
- 129 Сандыктагы сары айгыр,
Сандап-сандап кишинейт,
Куйруктары карала,
Көчүктөрү сарала.

ЖАМГЫР

- 130 Чилдиң бут чий казат.
- 131 Талаага таруу чачтым,
Талпылдап үйгө качтым.
- 132 Талаага таруу чачтым,
Тарпылдап үйгө качтым.
Музга буудай чачтым,
Буркурап үйгө качтым.
- 133 Кара-кара, кар тоо,
Кандар өтүп баратат.
Бийик-бийик, бийик тоо,
Бийлер өтүп баратат.
Бийдин уулу Шадыкан,
Шабыратып баратат.
- 134 Тап-тап, тап жорго,
Таба албасаң боз жорго,
Желип кетсе жеткирбейт,
Жерге түшсө көрүнбөйт.

БУУ, ЖАМГЫР

- 135 Көтөрүлүп деңизден,
Асманга бийик барамын.
Бийиктен кайра түшкөндө,
Өңү кирет талаанын.

МӨНДҮР

- 136 Тоодон топ түштү,
Буту-колу жок түштү.

ЖААН, ШАМАЛ, ЖЕР

- 137 Ал эмнедир көктүн жерге айланганы
Ал эмнедир жерден көккө дууланганы
Ал эмнедир теминарге жаны жок.

ӨТКҮН

- 138 Дыбыр-дыбыр, тып чыкты,
Чыгар замат жып болду.

ТАМЧЫ, ЖААН

- 139 үйгө кирсем «чык-чык» дейт.
Эшикке чыксам «кир-кир» дейт.

ТАМЧЫ

- 140 Кызыл куурай барчылдайт,
Жетим бала тырсылдайт.
141 Чык этти чыгып кетти.
142 Тиги үйдө да «тып-тып»,
Бул үйдө да «тып-тып».
143 Жетим бала жер чукуйт.
144 Жети кемпир жер көөлөйт,
Жер көөлөсө да мол көөлөйт.
145 Жездемин бычагы менен жер чукудум.
146 Чолок мылтык жер тешет.
147 Кыдың чолок жер каздайт.
148 Чычкан ийниге киргенде «ың» дейт.

ЖААН, ЖЕР, ӨСҮМДҮК

- 149 Үчөө ынтымактуу дешет,
Бирөө куюлуп түшөт,
Бирөө кубанып ичет,
Бирөө кулпунуп өсөт.

ЖААН, ЧЫЧЫРКАНАК, ТАБЫЛГЫ, КАРАГАЙ

- 150 Ыйлаак кыз, тырмаак кыз,
Кызыл кыз, узун кыз.

ЧАГЫЛГАНДЫН ОГУ

- 151 Жапкара таш жарылат.
152 Жапкара таш жарылат
Караңгы сеңир жаңырат.
153 Капкара таш жарылат,
Караңгы сеңир айланат.
154 Тоо борунда кылыч жаркылдайт.

ШАМАЛ

- 155 Буту жок, колу жок,
Эшик ачканга шок.
156 Колу жок, буту жок,
Дарбаза жок.
137 Кармаласам колго келбейт,
Көрүнбөй келип көзүмдү ирмейт.
Доошу кулагыма чуулдап турат,
Дүйнөдө жансыз учкул зат.
158 Үйүмө кирет, жиниме тиет
Урайын десем, таягым тийбейт.
159 Эшик ачар, ээси качар.

160 Бир нерсе бар учпайт бийик,
Жер менен көктүн бетин
Миң мертебе айланса да,
Эч бир жери кетпейт отко күйүп.

161 Көзгө көрүнбөйт,
Ийнеге илинбейт.

162 Көзгө көрүнбөйт,
Ийинге илинбейт.

КУЮН

163 Жетсе, жеткен жерин желпип кетет.

164 Такырчаң жерде таз ойнор.

165 Он эки жылда бир балалайт.

БУЛУТ

166 Асманда айры жыгач.

167 Асман-жерди бүркөгөн,
Күңүрт нуру не болот?

168 Бул айылдын буурасы,
Тиги айылдын буурасы,
Желпилдеп өтөт чуудасы.

169 Буту жок, басат,
Канаты жок, учат.

170 Көк көйнөккө пахта жайдым.

171 Өөдө төмөн лок-лок,
Төөгө минген сок-сок.
Аны тапсаң таптың,
Таппагандын башына
Кара келтек токмок.

172 Төө жасадым кебезден,
Түртүп ийдим белестен.

173 Самтыр-сумтур энеси бар,
Санга жеткис ботосу бар,
Маңгыл кашка буурасы бар.

БУЛУТ, КҮН, АЙ

174 Эки куланды бир кулан жеп келет,
Аркасыны аптапка салып келет.

ТУМАН

175 Жерге түшсө буландай,
Көккө чыкса буландай.
Боору бүтүн теңи жок,
Эч биринде жаны жок.

176 Жерге түшсө буландай,
Көккө чыкса тунарат,
Эч жеринде жаны жок.

177 Оро-оро, ичи толо шоро.

178 Талаага талкан чачтым.

- 179 Төмөнкү элдин буурасы,
Жайылып келет чуудасы.
180 Уучтасам уучум толбойт,
Кое берсем, жерге сыйбайт.

АБА

- 181 Бар десе, бар эмес,
Жок десе, жок эмес.
182 Жеңил бирок көзгө көрүнбөйт,
Жара чапсаң бөлүнбөйт,
Сууга окшоп төгүлбөйт.

КҮНДҮН ЖАРЫГЫ

- 183 Сенде бар, менде бар, бүт ааламда бар.
184 Ак сандыгым ачылды,
Ичинен жибек чачылды.

АЯЗ

- 185 Көзү жок, колу жок,
Терезеге сайма саят.

КАР

- 186 Асмандан тараша түштү,
Ак үйгө жараша түштү.
187 Бир төөм бар жүрө албайт майы көптөн,
Ал төөм семирбейт жеген чөптөн.
Эгерде каза таап өлүп кетсе,
Сөөгү табылбайт жер менен көктөн.
188 Буура келет буркулдап,
Буту-колу жыбырап.
189 Жатып-жатып жазында арыкка кирди.
190 Жатып-жатып жазында ийинге кирет.
191 Өңү аппак, жылдыз сымак,
Күн жылт этсе, кадим сымап.
192 Тал башында тал чыбыктай ийилет,
Ак шумкар куштай жыйылат.
193 Элексиз элеп,
Даяр ун берет,
Жебейбиз аны
Бирок турмушта керек.
194 Элексиз элеп, даяр ун берет,
Жебейбиз аны, бирок турмушта керек,
Ар жылда келет, бул эмне делет.

МУЗ

- 195 Карагайсыз тактайсыз,
Көпүрө салдым балтасыз.
196 Агайлар келди балтасыз,
Көпүрө салды тактайсыз.

197 Башы менен жерге өсөт,
Кышта эмес жазда өсөт.
Күн чыкканда жылт этип,
Жашын төгүп жок болот.

198 Отко күйбөс,
Сууга чөкпөс.

КӨЧКҮ

199 Күүлдөгөн үнү бар,
Коркунучтуу түрү бар.

СЕЛ

200 Бир эчки келатат,
Сакалын сууга салып,
Куйругун кумга малып.

КӨЛӨКӨ

201 Басса басат,
Жатса жатат,
Көмсө көмүлбөйт,
Караңгыда көрүнбөйт.

202 Бассаң басат, турсаң турат, отурсаң отурат.

203 Жарык жерден жанашат,
Караңгы жерден адашат.

204 Жүрө берет жок болбойт.

205 Көмсө көмүлбөс.

206 Тоого чыктым, жазыны көрдүм.
Айрылбаган балээни көрдүм.

207 Менин бир тонум бар,
Балка менен урса да айрылбайт,
Таш менен урса да айрылбайт.

208 Чапса чабылбайт,
Кессе кесилбейт.

209 Алаң-алаң, алаң аяк,
Жете албаймын жалаң аяк.

ТАҢДЫН АТЫП КЕЛАТЫШЫ

210 Бир шак,
Бир жагы кара,
Бир жагы ак.

I. ҮЙ АЙБАНДАРЫ

КОЙ

- ²¹¹ Аласа гана бою бар,
Аңтара кийген тону бар.
- ²¹² Аңтара кийген тону бар,
Кодуракай бою бар.
- ²¹³ Бастек бою бар,
Аңтара кийген тону бар.
- ²¹⁴ Пайдасы көп жайы бар,
Өзүнчө чак бою бар.
Жайы-кышы таштабас,
Аңтара кийген тону бар.
- ²¹⁵ Түрлүү-түрлүү жибектен,
Түймө түйөт лайли.

КАРЫШКЫР, КОЙ

- ²¹⁶ Токтомуш келсе токтобойт,
Алды-кийнин жоктобойт.

КОРГОЛ, КОРОО, КОЙ, КАРЫШКЫР

- ²¹⁷ Топтоголок, тептегерек,
Обо делдей, көкүм бообай.

КОЙДУН ШЫЙРАГЫ

218 Атсаломуaleyкум молдо чарык,
Эки тутам, эки эли башы жарык.

КОЙ ЖАНА КОЙЧУ

219 Эртең менен кетет илек-илек,
Кечинде келет илек-илек.
Түрлүү-түрлүү жибекти,
Бурап келет илек-илек.

ЭЧКИ

220 Кийим кий десең,
Кылдан башканы кийбейт.
Тамак же десең,
Сакалы бийлейт.

КОЙДУН ИЧИНДЕГИ КОЗУ

221 Ачыла элек сандыкта,
Бычыла элек кундуз бар.

КОЙ-ЭЧКИНИН КОРГОЛУ

222 Кичик эжем туруп кетти,
Киши мончогу төгүлүп калды.
223 Эжекем туруп кетти,
Кишмиши төгүлүп калды.
224 Короого конок чачтым,
Койкоңдоп кайра качтым.

КӨГӨН

225 Бир арчада кырк бутак.
226 Бир бутак,
Бир бутакта миң уя
Миң уяда миң тукум.

КӨГӨН, КОЗУ-УЛАК

227 Бир кулакта кырк тешик,
Кырк тешикте кырк кулак.
228 Муун-муун муунчак,
Муун сайын түйүнчөк,
Жети кыздын кенжеси —
Бакылдаган келинчек.

УЙ

229 Алыска барып оттогон,
Үйүнүн алдыны булгаган.

УЙ, МУЗОО

230 Башы балпак,
Маңдайы жалпак.
Түбү түптүү,
Түрткөнү күчтүү.

САРАЛА УЙДУН ТЕРИСИ

231 Жамоосу бар, тешиги жок.

УЙДУН МҮЙҮЗҮ

232 Ийри талга кар жукпайт.

УЙДУН ЖАМПАСЫ

- 233 Сүт тикендин түбүндө,
Салпаң кулак келет деп,
Ыйлап-сыктап олтурат.
- 234 «Талп» этти, талып калды.
- 235 «Талп» этти,
Талып калды,
Табактай жерди алып калды.
- 236 «Тап» дей түштү,
Табактай боло түштү.
Орто жери оюла түштү,
Эки чети каймактай түштү.
- 237 «Тап» этти табакка айланды.
- 238 «Тарт» этсе, «талп» этет.

УЙДУН ЭМЧЕГИ

- 239 Боорунда төрт упчу,
Мезгилдеп агат ак суусу.
- 240 Төрт дарыя бир сайга куят.
- 241 Төрт жолоочу бир үйгө ыйлайт.
- 242 Төрт сарт бир ороого куят.
- 243 Төрт сары чаначка ак суу толду,
Төртөөнү бошото турган убак болду.
Арбалаң-тарбалаң, чыйпы-чыйпы, шар-шар,
Айткылачы эмне болду жандырмагы балдар.
- 244 Чапса ташты быркырайт,
Бир чуңкурда төрт нерсе ыркырайт.

УЙДУН ТАНООСУ, ТИЛИ

- 245 Эки очокко — бир көсөө,
246 Эки үйдө — бир көсөө.

МҮЙҮЗ

- 247 Эл жатса да, Элебай акем жатпайт.
- 248 Эл жатса да, Элебайдын эки уулу жатпайт.

КУЛАК, МҮЙҮЗ

- 249 Мурун туулуп, кийин калган эмне?

АТТЫН ТЕЗЕГИ

- 250 Бара жалтырайт.

251 Жездекем желип бара жатат,
Жез камчысы түшүп бара жатат.

ЖЫЛКЫНЫН БУТТАРЫ, КУЛАКТАРЫ, КУЙРУГУ

252 Дүбүр-дүбүр төртөө,
Адиркулу экөө,
Жапаркулу жалгыз.

АТ, КИШИ

253 Дүбүр-дүбүр төртөө,
Дүйнө менен бешөө.
Эдир, Кадыр экөө,
Жапаркулу жалгыз.

КУЙРУК, КУЛАК

254 Жайлуу жалгыз,
Жакып чылгый экөө.

АТ

255 Минсең — канат
Чапсаң — шамал.
Аны сыйлабаган
Кишилер жаман.

БЭЭ

256 Сааганга сүтү бар,
Мингенге күчү бар.

АТТЫН КУЙРУГУ

257 Сууга кирсе миң,
Суудан чыкса бир.
258 Азим чолок сувга түшсө битта,
Суудан чыкса миңта.
259 Жарга таяк сүйөдүм.

ТУЯК

260 Суу түбүндө төрт тооч.
261 Ташка тийсе кетилбес,
Сууга тийсе эзилбес.

ЖЫЛКЫ

262 Түндө келет түрсүлдөк,
Кара сакал делпилдек.

ЖЕЛЕ, КУЛУН, САБА, БИШКЕК

263 Керип койгон эмине?
Кекеңдеген эмине?
Чалып койгон эмине?
Чалпаңдаган эмине?

ЖЕЛЕ, КУЛУН, БЫШУУ, КУЮУ, САБА, БИШКЕК, КЫМЫЗ, ЭЛ

264 Керип койгон бирөө,
Кедеңдеген бирөө,
Балталаган бирөө,
Басып куйган бирөө.
Карападан кабы бар,
Бурамадан сабы бар,
Айкөл деген көлү бар,
Аңдып турган эли бар.

МАЛДЫН СЕГИЗ ЖИЛИГИ, 2 ДАЛЫСЫ, 2 ЖАМБАШЫ

265 Бир айгырга бөлдүм он эки байтал,
Сегизи бооз, экөө кысыр, экөө жоор.

266 Он эки байтал, бир айгыр
Үйүрүн жерден алдырдым.
Алтоо анык бооз,
Төртөө туура кысыр,
Экөө арсар-күмөн.

267 Он эки байтал,
Андан сегизи бооз.
Төртөө кысыр,
Кысырдын ичинен экөө сокур.

268 Он эки байталым бар,
Экөө кыйрактын кыйыры.
Экөө туура кысыр,
Сегизи бооз.

269 Он эки бээ:
Алтоо даана бооз,
Экөө даана кысыр,
Экөө бооз кысырдын ортосунда,
Эки бээ даана сокур.

270 Он эки бээ, бир асый,
Алтоо анык бооз,
Төртөө кысыр,
Экөө арсар.

271 Он эки бээм бар:
Сегизи анык бооз,
Төртөө арсар бооз,
Экөө кынтык,
Экөө тантык.

ЖЫЛКЫНЫН 2 КӨЗҮ, 12 МҮЧӨСҮ, ЖИЛИК БАШЫНДАГЫ ТОМУКТАР, 40 КАБЫРГАСЫ

272 Бир экөө отурады ай жабанда
Он экиси биригип бир чапанда
Он экинин колунда он эки токмок
Кармайды качанакты кырк укуруктап.

ЖЫЛКЫНЫН ОТУЗ ОМУРТКА, КЫРК КАБЫРГАСЫ

273 Отузу ордунда,
Кыркы кыйноодо,
Төртү ойноодо,

Башы каякка барам деп ойлоодо.

ЖЫЛКЫ СҮРӨТҮ

274 Бир байдын бир айгыр үйүр жылкысы бар,
Кылт деп суу ичпейт, керт деп чөп жебейт.
Үйүрүм кана экен деп кишинебейт.

ТӨӨ

275 Апан-тапан, жаман чапан,
Ийри комуз, чолпон жылдыз.

276 Апан-тапан, жаман чапан,
Карагай комуз, жарык жылдыз,
Эки дик-дик, бир шибеге.

277 Эки диң-диң, төрт жампак,

278 Төрт тапан,
Ийри саптан,
Эки быйвылдак,
Бир шыйвылдак.

279 Төрт тап-тап,
Бир сап-сап,
Эки диңгилик,
Бир чыйпылык.

280 Төрт таптаң, ийри саптаң,
Эки диң-диң, бир гилдиң.

281 Төмөн-төмөн төртөө
Төмөн менен бешөө
Эвелей кийик экөө
Соголор соргок сок жалгыз.

282 Төрт тап-тап,
Эки дөң-дөң,
Ийри комуз,
Бакыракай жылдыз.

283 Түбүр-түбүр төртөө,
Эсил кайран экөө,
Жапаркулу жалгыз,
Ийри комуз,
Жарык жылдыз.

284 Ар тараптан көрөмүн мойну узун,
Буту-колу тартайган аның түсүн.
Үстүнө эки бала минип алган,
Чолок куйрук айбан деп анык өзүн.

285 Буттары апан-тапан,
Кийгени тигилбеген чапан,
Көзү жакшы болсо да,
Мойну тетири бүткөн эмедей,
Өзү чоң болсо да,

Куйругу кенедей.

²⁸⁶ Бир нерсе бар «аа» деп оозун ачкан
Оозунан заарын чачкан,
Төрт аягын тең баскан.

ТӨӨНҮН БУЙЛАСЫ

²⁸⁷ Жалама зоонун боорунда
Жаңгыз куурай кыштамыш.

ТӨӨНҮН КУЙРУГУ, ӨРКӨЧҮ, МОЙНОГУ

²⁸⁸ Жапар колу жалгыз,
Эгем колу экөө
Аттан бийик, иттен жапыс.

ТӨӨНҮН КУЙРУГУ

²⁸⁹ Асмандан таяк (көсөө) саңгилдейт.

ТӨӨНҮН ИЗИ

²⁹⁰ Жолго көмөч көмдүм.
²⁹¹ Көч кетти,
Көмөч калды.

ТӨӨНҮН КОРГОЛУ

²⁹² Тоодон томолонот,
Ойго карай омолоноот.
²⁹³ Топ этти, тоголонуп кетти.

ТОПОЗ

²⁹⁴ Мүйүзү бар — үй эмес,
Куйругу бар — жылкы эмес.
Чуудасы бар — төө эмес,
Туягы курч — эчки эмес.
²⁹⁵ Мүйүзү болуп уй эмес,
Шыйпанган менен жылкы эмес.
Чуудасы туруп төө эмес,
Туягы ача, бирок эчки эмес.
²⁹⁶ Сааса сүтүн берет,
Минсе күчүн берет.
Өзү баш билги элпек,
Биз үчүн абдан керек.

АРГЫН

²⁹⁷ Ары барып топос эмес,
Бери келип уй эмес.
Кылоо-кылоо арабөк.

УЙ, ЖЫЛКЫ

²⁹⁸ Аркалуудан оонабас,
Бул нимедир, Калим таз?
Жаактуудан кепшебес,
Бул нимедир Калим таз?

299 Түктүүдөн оонабас,
Аяктуудан кепшебес.

УЙ, КОЙ, ЖЫЛКЫ

300 Аркалуудан оонабас,
Куйруктуудан шыйпанбас,
Жаактуудан кепшебес.

УЙ, ЖЫЛКЫ, КОЙ

301 Аркалуудан оонабас,
Жаактуудан кепшебес,
Кулактуудан тыңшабас.

ТУЛГА, ЖЫЛКЫ, УЙ, КОЙ

302 Үч буту бар аксабайт,
Жаагы бар жокшобойт,
Аркасы бар оонабайт,
Куйругу бар шыйпанбайт.

ЖЫЛКЫ, УЙ

303 Жүндүү жырбак
Жүнү жок жырбак.

ЧОЧКО, ИТ, УЙ ЖАНА БЭЭНИН ЭМЧЕГИ

304 Тогуз — томолок
Сегиз — семелек
Төрт — мардек,
Эки зардек.

ЖЕЛИН

305 Эртең менен кетет чубалып,
Кечинде келет көнөккө суу алып.

ИЧТЕ БАЛА КӨТӨРҮҮ МЕЗГИЛДЕРИ

306 Он эки — төө, он — жылкы,
Тогуз — уй, беш — эчки,
Бир жарым — коен, үч — түлкү,
Таба албасаң бол күлкү.

МАЛДЫН БУТТАРЫ

307 Төрт киши:
Экөө басса,
Экөө турат.

ТАЙГАН

308 Аргый-аргый жүгүрөт,
Аргымакча бүгүлөт,
Муну ойлоп ким билет?

ИТ

309 Какебай акем «как» этет,
Кабыргасы солк этет.

- 310 Ичибизде бир жандар бар,
Көзү питик, көңүлү тар,
Күндө үч убак урсаң да,
Эч кылбайт намыс, ар.
- 311 Көзү үңкүр бейли тар,
Батыба кылып баш кошсо,
Ойлонушпайт намыз, ар.
- 312 Көзү үңкүр бейли тар,
Бадуба кылып баш урса,
Ойлобойт намыс-ар.
Урумда бар, кырымда бар.
Бул сөзүмдө бир кабар.
- 313 Өз үйүмдүн кулагы,
Бир жаныбар бу дагы.
- 314 Бир чексе, элүү баксага карыздар.
- 315 Көчсө көттө, консо четте.
- 316 Караңгыда какылдак,
Түнүндөсү түпүлдөк,
Саары менен чыпылдак.

ИТ ЖАНА ТАРП

- 317 Баркы жок өлүптүр,
Кунан чаап кетиптир.

МЫШЫК

- 318 Бар-бар, бар эки,
Бармактары он эки,
Кулаалыдан тону бар,
Куйругунун учунда
Кыркка жакын калы бар.
- 319 Бар-бар, бар эки,
Бармактары көп эки,
Куур ала тону бар
Куралагай көзү бар.
Муну ойлоп табыңдар?
- 320 Итче отуруп,
Адамча жуунат.
- 321 Каз акемин кыздары.
Каздай болуп отурат.
Таранарга чачы жок,
Таздай болуп отурат.
- 322 Кашкардан келген лөк,
Эки көзү көк.
- 313 Үй ичинде лөк,
Эки көзү көк.
- 324 Кырдан келген кылкылдак,
Эки көзү былкылдак.
- 325 От жанында кумган,
Эки көзүн жумган.

- 326 Өзүнөн чоңду коркуткан,
Чокчолой баатыр.
- 327 Тамак жесе сокур,
Аң ууласа соо.
Үй жаныбар болгон менен
Тилеги жаман ошо.
- 328 Тону бар, киерине чапаны жок,
Муруту бар, ээгинде сакалы жок,
Пайдасы үй ичинен табылган соң,
Талаага кирип чыгар сапары жок.
- 329 Көчөгө чыгып «дат» деп ыйлайт.

МЫШЫК, ЧЫЧКАН

- 330 Бүгүр, бүгүр, бүгүргөн,
Муз алдынан жүгүргөн
Шаанын уулу Шамурза
Мылтыгын ала жүгүргөн.
- 331 Бүлдүр-бүлдүр бүлдүркөн,
Жер айлана жүгүргөн,
Наясаттын баласы
Мылтык ала жүгүргөн.

ЧОЧКО

- 332 Конок башын керткен экен
Ажырык түбүн жеген экен,
Үйүн карай жорткон экен.
- 333 Букардан келген мунаажын,
Куйругу чолок кунаажын.
Бул неменин жүрүшү,
Тумшугунун чүрүшү.

КАН

- 334 Жер жүзүндө жандуунун,
Эң керектүү заты бар.
Үч тамгадан куралган,
Анын кандай аты бар.

II. ЖАПАЙЫ АЙБАНАТТАР

АЮУ

- 335 Апсайган түрү бар,
Адам коркор үнү бар.
- 336 Саксайган түрү бар,
Адам коркор сүрү бар.

КАРЫШКЫР

- 337 Бир күнү элден,
Он күнү жерден.
- 338 Букардан келген муналуу байтал,
Буту-колу кыналуу байтал,

- Мунун жүрүшүн кара,
Буту-колу тырышын кара.
- 339 Жогорудан келген муналуу байтал,
Бу капырдын жүрүшүн кара,
Такымынын тырышын кара.
- 340 Дүмөн-дүмөн, дүм келет,
Дүмөн черик кан келет.
Камчысына кан жукпайт.
Жоолугуна май тамбайт.
- 341 Дүп-дүп, дүп этет,
Чыга калып карасам,
Акансейит хан келиптир,
Камчысынан кан таамп,
Жоолугунан май таамп.
- 342 Дүүр-дүүр, дүк келет,
Эшикти кара ким келет?
Мамадияр кан келет
Камчысынан кан таамп келет.
- 343 Капталды капталдай чапкан Байбарак баатыр,
Бирөөнүн эмгегинен пайда тапкан кайрымсыз капыр.
- 344 Кыядан чапкан Кыйкырык баатыр.
- 345 Миң койду аралай чапкан Байбарак баатыр.
- 346 Оргочордон от күйөт,
Кызыл суудан ит үрөт.
Дүүр-дүүр дүк келет,
Эшикти кара ким келет?
Мамадияр кан келет,
Оозунан май таамп келет.
- 347 Талаада татак,
Татырман матак.
- 348 Талаадан тамак аңдыган,
Адыраңдаган кандай жан?
- 349 Узун сайда уй мөөрөйт.
- 350 Үйдүн арты топ камыш,
Кууп кирди чоботой.
- 351 Элең-элең, элең келер,
Этек жеңин кыя келер,
Кон арыкка коно келер,
Коктунун суусун иче келер.

КОЕН

- 352 Аттаган жери атандай,
Оттогон жери оймоктой
Баскан жери бармактай.
- 353 Оттогон жери оймоктой,
Баскан жери бармактай.
- 354 Бакса байлык,
Арткы буту майрык.
- 355 Акырын баспайт, текиреңин жазбайт.

- 356 Баспас, желбес, текиреңин жасбас.
357 Бою бастек,
Көзү тосток.
358 Желбейт, баспайт,
Өкүрөңүн жазбайт,
Арткы бутунун изин,
Дайым алдыга таштайт.
359 Жылып кетсе жыландай,
Жылма түбү коендей.
Отурганы кишидей,
Оттогону жылкыдай,
Качырганы кара барчын бүркүттөй.
360 Төө ооздуу,
Бото көздүү,
Эшек кулатуу,
Эчки чычаңдуу
Ат аяктуу,
Кой жүндүү.
361 Төөнү эрдине кыскан,
Итти таманына баскан,
Эчкини куйругуна таккан,
Эшекти башына жапкан,
Бул эмне?
362 Чекендинин түбүндө
Чекил калча олтурат.
363 Багал-багал, багал кийик,
Багалчактуу жүндүү кийик,
Кашык толбос кандуу кийик,
Казан толбос гөштүү кийик.

ТҮЛКҮ

- 364 Бар-бар, бар эки,
Бармактары он эки.
Куйругунда калы бар,
Куйтулугу дагы бар.
365 Бар-бар, бар эки,
Бармактары он эки
Ала саргыч тону бар,
Куйругунда калы бар.

СУУР

- 366 Жер түбүндө жездекемдин аты кишинейт.
367 Жездекемдин жээрде аты
Жер алдында кишинейт.
368 Карагандын түбүндө,
Какаш сулуу отурат,
Салпаң кулак келет деп,
Ыйлап-сыктап отурат.
369 Жылмалыгы жыландай,
Оттогону куландай,

Отурганы адамдай,
Жайкысын болчу жаныбар,
Кышкысын болбойт бул кандай?

КИРПИ

- 370 Отурганы кишидей,
Оттогону жылкыдай.
- 371 Калдыр-кулдур каадак,
Жаны толгон саадак.
Отурганы кишидей,
Оттогону жылкыдай.
- 372 Шалдыр-шалдыр саадак,
Буту-колу кадак.
- 373 Шалдыр-шалдыр, шалдырак,
Куш кабак,
Олтурганы кишидей,
Оттогону жылкыдай,
Муну тап.
- 374 Көпүрөнүн түбүндө,
Көр эшен ийне сатып отурат.
- 375 Өзү чычканча басат,
Тумшугун бооруна катат.
Бүт денесин ийне катынып,
Топтомолок болуп жатат.
- 376 Тумшугу шиштей кара,
Кийген кийими ала.
Денесине найза сайынат,
Ачууланса үрпөйүп жайылат.

БУГУ

- 377 Ача туяк, төрт казык,
Өтө кыйын жүгүрөт.
- 378 Турук менен качат,
Түнү дагы тынбай басат,
Тойгон мерген болсо да,
Токтоно албай атат.

ЭЛИК

- 379 Эшек кулак, уй мурун,
Жазы маңдай кургуруң.
Ача туяк, казык бут,
Кескен өңдүү куйругун.
- 380 Эчкини куйругуна жапырган,
Эшекти башына көтөргөн.
Бөксө тоону жайлаган,
Чөп сарасын аймаган.

ПИЛ

- 381 Төрт буттуу,
Төөдөн күчтүү.

382 Көргүлөчү куйругун,
Куйругунан мурду узун,
Атын атап андан соң,
Тапкылачы тумшугун.

ЖАРГАНАТ

383 Кыртышы кара жаргактай,
Канаты кадимки чатырдай.
Учат дайым талыкпай,
Күндүзү жатат жансыздай.
384 Күндүз жатып, түндө жүрөт,
Муну көргөн адам күлөт
Айсыз караңгыда көзү көрөт.
385 Күндүз жатып, түндө жүрөт,
Муну көргөн киши күлөт.
Айсыз караңгыда жүрөт,
Жабышып алса адам өлөт.

КАМАН

386 Ылдыйга аста келет, жай кетет,
Өйдөгө өр кетет, октой кетет.
387 Тишин кара ташка бүлөгөн,
Ырысын кара жерден тилеген.
Качырганын койбогон,
Караңгыда жойлогон.

КУНДУЗ

388 Аякка өтөт торучан,
Быякка өтөт торучан.
Тал түбүндө тунук суу,
Тандап ичет торучан.
389 Ары кетет торучан,
Бери кетет торучан.
Ортосунда чалчык суу,
Тандап ичет торучан.

СҮЛӨӨСҮН

390 Баар-баар, бар эки,
Бармактары он эки,
Пати шайы тону бар,
Соорусунда калы бар.

ЧОЧКӨ, ЖОЛБОРС, АЮУ, КАРЧЫГА, БӨРҮ

391 Кандар!
Дүмбүр-дүмбүр, дүмбүркан,
Дүмбүркандан бууракан,
Бууракандан бугушкан,
Бугушуп терек жыгышкан.
Жаан-жаан, жаан аркан,
Колго түшкөн кедейкан.

³⁹² Дүбүр-дүбүр, дүбүркан,
Дүбүркандан бууракан,
Бууракандан бугушкан,
Бугушуп терек жыгышкан.
Жаан-жаан жанаркан,
Колго түшкөн кедейкан,
Кул кулагын култуйткан
Кулагы чунак Норускан.

КАРЫШКЫР, КУЮН, ШАМАЛ, СУУ

³⁹³ Көк торпок болуп жээктен чыктым,
Кулун болуп тээктен чыктым.
Закымданып талаадан чыктым,
Жүгөн катынбай желеден чыктым.

СҮЛҮК, АЮУ

³⁹⁴ Сууда сулайманды көрдүм,
Тоодо тулайманды көрдүм.

КАРЫШКЫР, КЫПЧУУР, БАЛЫК

³⁹⁵ Кырда кылайма,
Отто олоймо,
Сууда сулайма.

КАПКАН, ТҮЛКҮ, КАШКУЛАК, КАРЫШКЫР

³⁹⁶ Шылдыр-шылдыр, шылайкан,
Колго түшкөн кедейкан,
Маңдайы кашка баатыркан,
Кулагы чунак капыркан.

ТЕКЕНИН МҮЙҮЗҮ

³⁹⁷ Кырда кылыч жаркылдайт.

КИЙИКТИН МҮЙҮЗҮ, КОЙДУН КУЙРУГУ

³⁹⁸ Кырда кылыч жарк этет,
Өөндө эшик шалп этет.

III. КАНАТТУУЛАР

САГЫЗГАН

³⁹⁹ Актыгы — кардай,
Каралыгы — көөдөй,
Отурганы — бектей,
Учканы — октой.
⁴⁰⁰ Актыгы кардай,
Каралыгы көөдөй.
Учканы октой,
Отурганы мыктай.
⁴⁰¹ Аппактыгы пахтадай,
Каралыгы көөдөй.

- 402 Адачадан будача,
Татынакай кудача.
- 403 Алачадан будача,
Көзү чекир кудача.
- 404 Акыл-акыл ак тамак,
Сарала тайдын көк чолок.
- 405 Жаткан жери жаздыктуу,
Жашыл ала көпчүктүү.
- 406 Жаткан жери жаздыктуу,
Жашыл ала көпчүктүү.
Чек-чек, чек баскан,
Чек суру өтүк кийинген.
Жалаң кылыч байланган,
Жоо келет деп шайланган.
- 407 Жотосунун жоондугу чийдей,
Чуркаганы жебедей.
Ак-карасы астагандай.
Байкаганы балээдей.
- 408 Кидиң-кидиң жүгүргөн,
Кийиз ээр токунган
Жашыл чапан салынган.
- 409 Кидиң-кидиң жүгүргөн,
Кимче ээр токунган.
Жашыл баян салынган.
- 410 Кидиң-кидиң жүгүргөн,
Кичинекей көрүнгөн.
Жашыл жоолук (абай) салынган,
Жакшынакай көрүнгөн.
- 411 Кидиң-кидиң жүгүргөн,
Кишмеч ээр токунган,
Саймалары салынган,
Сары ала жоолук байланган.
- 412 Кидиң-кидиң жүгүргөн,
Кушмаш ээр токунган.
Жашыл ала жамынган (салынган)
Жакшынакай көрүнгөн.
- 413 Кишим-кишим жүгүргөн,
Күчала бай токунган,
Жан жагына каранган,
Жанына кылыч байланган.
- 414 Сексең-сексең секирип,
Кызылды көрсө айланган,
Жанына эмес кылычын,
Тумшугуна байланган.
- 415 Чек-чек баскан,
Чек соор өтүк кийинген.
Жалаң кылыч байланган
Жоо келет деп шайланган.

- 416 Эжекем асыр,
Чачпагы жашыл.
417 Эжекем эжил,
Чачпагы жашыл-алаке.

КАРКЫРА, ТУРНА

- 418 Ай асманда жүргөн жигит,
Алтын чоор тарткан жигит
Күн асманда жүргөн жигит,
Күмүш чоор тарткан жигит.
419 Жаркырап жаз чыкканда,
Абдан сонун көрүнөт.
Катар-катар учканда,
Эки жүргүн куш экен,
Мунун атын ким билет?
420 Желе тартып желпинет,
Жаз болгондо келишет.
Күз болгондо кетишет.
421 Күздүн күнү болгондо,
Өөдө чубайт
Жаздын күнү болгондо,
Ылдый чубайт.
Мойнун буруп ырдаса,
Бураган арген үндөнөт.
Кийимдерин карасаң
Боору кара сырты көк.
Канаттуу болот мындай жан!
Ойлонуп муну ким билет?

КЕКИЛИК

- 422 Букардан келген мунарым
Буту-колу кыналуу.
423 Кеминде он беш, жыйырма уул-кыз бир атадан,
Анын ысмын баарысын бир атаган.
Ичинен бирөө бөлүнүп жалгыз калса,
Чакырат бир ат менен баарын тамам.
424 Муун-муун муунчак,
Муун ала түйүнчөк.
Отуз кыздын энеси,
Он беш жашта келинчек.
425 Сейил-сейил сейилчек,
Сегиз ала түйүнчөк.
Сегиз кыздын энеси
Алиям болсо келинчек.
426 Топ-томолой чечен,
Тамактары ак ала чечен.
Куп-кумалай чечен,
Куйруктары ак ала чечен.
427 Чикең-чикең жорголойт,
Чикең ташка корголойт.

ТОРГОЙ²¹

428 Текир-тукур жоргосу,
Башында бар дорбосу.
Таңга маал азаны,
Тамагында казаны.

БҮРКҮТ

429 Бийик жерде жатагы,
Көзүнө топу кийбесе,
Көбөйөт экен чатагы.
430 Караңгы үйдө каралуу катын олтурат.
431 Буттарында жарагы,
Бийик жерде жатагы,
Көзүнө топу кийбесе,
Көбөйөт экен чатагы.
432 Ондон камчы канаты,
Он эки ача куйругу,
Сегиз найза, төрттөн тырмагы.
433 Тоодон токум ыргыттым,
Колдон чыкса күркүрөйт,
Ар азуулуу жырткычтар,
Аман калбай калдык деп,
Качып үркөт дүркүрөп.

БҮРКҮТ, БАЛЫК, ТЕГИРМЕНДИН ТАШЫ, ЧАЙ

434 Тоодон талачак көрдүм,
Суудан сулайман көрдүм.
Көшүп жаткан ташты көрдүм
Тузсуз ичкен ашты көрдүм.
435 Тоодон талаган көрдүм,
Суудан сулаган көрдүм,
Куушуп жаткан ташты көрдүм,
Тузсуз ичкен ашты көрдүм.
Түп нускада — «Кекилик».

ИТЕЛГИ

436 Жүк бурчунда маңкайып,
Каралуу катын отурат.
Качан да болсо ордунда,
Кыймылдабайт кылт этпейт,
Бир жеринен былк этпейт.
437 Тепмейинче албаган,
Тепкенин албай калбаган.
Канаттуунун учкулу,
Канча жүрсө талбаган.
Ойлоп атын тапкыла,
Бул укмуштуу кандай жан?

ЧАБАЛЕКЕЙ

- 438 Кыш куйбай, ылай чылабай,
Ичи тышын шыбабай,
Үй куруп алат кайсы уста,
Балта, керки кармабай?
439 Кыш куйбайт, ылай чылабайт,
Ичи тышын шыбабайт.
Бирок колуна аспап кармабайт,
Салган тамы заңгырайт.
440 Ылайдан үй салышат жай айында,
Кышында түк калышпайт бул айылга.

ҮПҮП

- 441 Ала чапан таажылуу
Узун тумшук бакандай,
Бир айтканын кайталап,
Жайда жүрөт такалбай.
442 Курамадан тону бар,
Куйругунда калы бар.

УЛАР

- 443 Өзү тоодо,
Түнөгү зоодо.
444 Белестеги беш бээ,
Балалайт да, кулундайт.
Куйруктары карала,
Канаттары сарала.

БӨДӨНӨ

- 445 Тап-тап, тап жорго,
Таман аяк боз жорго,
Желип кетсе жеткирбейт,
Жерге түшсө көрүнбөйт.
446 Топ-топ, топ камыш,
Топ камыш ичинде Токтомуш.
447 Эвен дейди — эвен дейди,
Эвен жайлап биздин эл төмөндөйдү.
Акын болсоң алдыңа айтайын.
Чөп башына конбогонду немне дейди²².

БӨДӨНӨ, СУУ

- 448 Шыбак түбү, «шарп» этет,
Камыш түбү «калт» этет.

ҮКҮ

- 449 Адам карап тургандай,
Канаты бар калдайган.

²² Түп нускада — «Чоп башына конбогон немен дейди».

Түнкүсүн уйку көрбөгөн,
Күндүзү учуп жүрбөгөн.

БУЛБУЛ

- 450 Өзү кичине чеңгелдей,
Үнү сонун аргендей.
451 Уккулуктуу сайраган,
Жаз айында жайлаган.
Кыш болгондо кетет да,
Жазында келет кайрадан.

КҮКҮК

- 452 Дүйнөдө бир макулук бар,
Беш ай туруп, үйүнө өзү кайтар.
Күндө-күндө жаңылбастан бир сөз айтар.
Ал сөздөн башка сөздү таба албаган,
Кандай баласын өзү бага албаган.

КЫРГООЛ

- 453 Кын кыналы, кыналы,
Куйруктары кыналы.
Кызыл ала тон кийген,
Жайнап чыккан кыналы.

КҮРП

- 454 Кызарат башы, нурланат,
Кыйналса кээде кумсарат.
Кымындай болгон булчуң эт,
«Күлкү-күлкү» деп койсо,
Кере карыш узарат.
455 Суксуйган узун мойну бар,
Саймалап кийген тону бар.

ТӨӨ КУШ

- 456 Суулуу жерге бээсин байлайт,
Кургак жерге өзү жайлайт.

ЧАКЧЫГАЙ

- 457 Жар башында жарганат,
Жатып туруп карганат.

ТАРАНЧЫ

- 458 Короодо жүрөт жаш бала,
Укмушта мындай жок бала.
Эгиндин ээсин кыйкырткан,
Тартиби жок шок бала.
459 Бир кичине боз бала,
Короолордон кетпейт.
Оозунун шоктугунан,
Элдин баары жектейт.

КАРГА

460 Кара атым каңтаргалуу,
Кара ичигим бөктөргөлүү

ТААН

461 Кара-кара каралар,
Көпчүлүгүн карасаң,
Чегирткеге барабар.

АҢЫР

462 Кыр башында кызыл короз.

КУРКУЛДАЙ

463 Кичинекей учуп жүрөт,
Үйү бар, сууда түнөйт.

КУРКУЛДАЙДЫН УЯСЫ

464 Бир үй жасалыптыр жүндөн,
Устасы талдын учуна илген.
Алды суу, тиет же тийбейт,
Андагылар коркунучту билбейт.

465 Үйү сонун кутудай,
Кирип алсаң чыккыстай.

466 Бүлбүлдөккө май куюп,
Бүйрүп талга байладым.

ЧЫПЫЛДАК ЧЫМЧЫК

467 Чий башында коңгуроолуу куш отурат.

КОРОЗ

468 Куйругу көркөм,
Чачпак салынгандай.
Өтүгү өзүнчө порум,
Шпор тагынгандай.
Кыйкырыгын да койбойт,
Убакытты да болжойт.

469 Намазсыз азан айтады
Бир тайфун элдин молдосу.

470 Турса да кыш чыкырап,
Таң атпастан чыкырат.

471 Чейрек болуш элди,
Тажылуу жан башкарат.

ТООК МЕНЕН ЖӨЖӨ

472 Тогуз кыздын энеси
Тоңкулдаган келинчек.
Сегиз кыздын энеси,
Селкилдеген келинчек.

ТООКТУН БӨТӨГӨСҮ

473 Гөшү тышында
Териси ичинде.

ӨРДӨК

474 Кыргоолу кызыл экен,
Куйругу узун экен.
Жолго түшсө жортор экен,
Жолдон чыкса оттор экен.

КАЗ

475 Өзү биз менен жүрөт,
Шамал болорун билет.
Чапаны ак же карала,
Дайым кызыл өтүк кийет.
476 Өзү меңсизден ак,
Эки кулагы сак.
Үшүбөгөн жүрөгү бар,
Эки кара күрөгү бар.
477 Таманы жаргак үч салаа,
Жыйнала түшөт басканда.
Тизесин бекем өңөрүп,
Төөчө чөгөт жатканда.
Бул куштун атын эл айтат,
Бут шилтеп бала басканда.

АЛА ТАМАК

478 Тап-таалай чечек
Тамактары агалай чечек.

КАРА ЧЫЙЫРЧЫК

479 Сайрап кетет ар түркүн:
Үнүн да кошуп күкүктүн,
Кишинеп куду жылкыча,
Үргөнүн туурайт күчүктүн.
480 Жоголуп кышта,
Жазында келет,
Жодурап таңшып,
Сайрап да берет.
Огородду айланып учуп,
Өсүмдүккө зыян курттарды терет.

КАРА ЧЫЙЫРЧЫКТЫН УЯСЫ

481 Тал-тал, тал башы,
Тамдарымды карачы.
Таба албасаң уят бол,
Тапсаң кана таап алчы.

УЯ

482 Чий түбүндө чымырала чөйчөк.
483 Чий түбүндө чуңкур чөйчөк.

КУШ СҮТҮ

484 Сенде жок, менде жок,
Сеңир тоодо жок.
Отто жок, ташта жок,
Кыпчакта жок.

ЖУМУРТКА

485 Ай талаада ак сандык,
Оозу мурду жок сандык.
486 Ай талаада ак отоо,
Оозу-мурду жок отоо.
487 Ак отоом оозу пүтүк.
488 Алда кандай ак сандык,
Эч тетиги жок сандык.
Ачылганда бул сандык,
Ичинен чыгат бир жандык.
489 Алды дагы ак таш,
Үстү дагы ак таш,
Деги туш тарабы таш,
Бирок ортосунда бышкан аш.
490 Бир күмбөз бар эшиги жок,
Ичинде алтыны бар, зергери жок.
Күмүшү бар, устасы жок.
491 Бышырсаң аш болор,
Бышырбасаң куш болор.
492 Казык үстүнө кар турбас.
493 Казыктын түбүндө кар токтобойт.
494 Каныкей кайда кыштайт,
Кан ичине кыштайт²³.
Каны эмне үчүн жукпайт,
Каны аппак үчүн жукпайт.
495 Бир пиялада эки башка суу турат.
496 Кудайдын кудурети бир турат,
Бир чөйчөктө эки түрлүү суу турат.
497 Бир чынынын ичинде,
Эки түрдүү суу бар,
Бири-бирине кошулбайт.
498 «Кудайдын кудурети» бу турат,
Бир чыныда эки түрдүү суу турат.
Отко төксө муз болот,
Жерге төксө суу болот.
499 Жартысы сары, жартысы ак.
500 Ары тоо, бери тоо,
Ортосунда сары тоо.
501 Үстү такта, асты такта,
Орто жери сары пахта.

²³ Түп нускада — «кыштабайт».

- 502 Кутусун куп келтирип куруптур,
Ичинде эки түрдүү сүт туруптур.
503 Өзү сопу заар кыз,
Катыныдыр никесиз
Баласы алалбы, арамбы?
504 Чий түбүндө алты чөйчөк.
505 Чий түбүндө чынар терек.
506 түбүндө чынар чөйчөк.
507 Кичине гана ак өргөө
Жылчык-тешиги жок.
508 Эшиги да, тешиги да жок.

IV. ЧЫМЫН-ЧИРКЕЙ, КУРТ-КУМУРСКАЛАР

ЧЕГИРТКЕ

- 509 Ат аркалуу,
Бээ курсактуу,
Чыгырык мүйүздүү.
510 Ат баштуу, аркар мүйүздүү
Бөрү куйруктуу, бөкөн сындуу
Куш канаттуу, кумурска ичтүү.
511 Башы аттай,
Канаты каттай,
Учканы куштай,
Чөккөнү төөдөй.
512 Бугу мүйүздүү
Уркоен көздүү
Буура сандуу
Төө төштүү
Куш канаттуу.
513 Бука моюндуу,
Буура сандуу.
Теке мүйүздүү.
514 Карчыга канаттуу, шумкар буттуу,
Жылан борумдуу, кылыч куйруктуу.
515 Карчыга канаттуу
Шумкар тумшуктуу
Жылан боорлуу
Кылыч куйруктуу.
516 Көгөн көздүү, куш канаттуу,
Уй мүйүздүү, шушаң буттуу.
517 Чырылдак үндүү
Бука моюндуу
Буура сандуу
Куш канаттуу
Жылан боорлуу
Адам кылычтуу.

- 518 Ийри такым, узун бут,
Барган жери кызыл жут.
519 Кашкардан келген муналуу кемпир,
Бул кемпирдин жүрүшүн кара
Бут колунун тырышын кара.
520 Узун-узун, уз келер,
Узун бойлуу кыз келер.
Омурткасы калтылдап,
Кабыргасы жалтылдап.
521 Учканы куштай,
Жегени кишидей,
Конгону тоодой.
522 Элең-элең этип келет,
Кардын суусун ичип келет,
Кашкилең... качып келет.

КУМУРСКА

- 523 Белең-белең, белең ат,
Таштан, зоодон кайтпаган.
Бели сынып өлбөгөн.
524 Берен-берен, берен ат,
Бели жоор күрөң ат.
Тоодон таштан тайбаган.
525 Кичинекей тору атым,
Ташка тийсе тайыбайт.
Музга тийсе бурулбайт.
526 Бүрүшө калат тиштеши,
Балбан экен иштеши.
Көтөрүп жөнөйт безилдеп,
Өзүндөй жүктү эки эсе.
527 Жолдо көчө кайнайт.
528 Кой куйруктуу,
Найча белдүү,
Музоо баштуу.
529 Топ караган, топ караган,
Топ караган түбүнөн,
Эсепсиз кой тураган.
530 Чымчыйын десе жүнү жок,
Чыңырайын десе үнү жок.
531 Алты буту бар,
Эки кирпичи бар.
532 Бир падыша ай талаага шаар салган
Колуна жудуруктай алтын алган
Арасы аскеринин үзүлбөйдү,
Кетиптир аскеринен дүйнө жалган.

КӨПӨЛӨК

- 533 Бадыр-будур бадырак,
Батман экен топурак.

- Учуп жүргөн жарганат
Мунун жумурткасын ким табат.
- 534 Бир куш бар адам билбейт ичкен ашын,
Пааналап жан сактайды карып башын.
Жүрсө да асманга учуп, жерге конуп,
Эч адам билбейт экен жумурткасын.
- 535 Жайлоодогу жалбырак,
Жумурткасын ким билет?
- 536 Калдаңдатып канатын,
Караңгыда уктаган.
Күндүз гүлдөн чыкпаган,
Көп алыска учпаган.
- 537 Канаттары үлбүрөк,
Каалайт экен гүлдү көп.
Балдар көрүп кубанат,
Кармасак деп кубалап,
Түк жеткирбей аларга,
Учуп кетет көкөлөп.
Кел табалы экөөлөп,
Бул кайсы куш эле?
- 538 Эбен деди, эбен деди
Эбен жайлар биздин эл төмөндөдү,
Сөөгү жок бир куш бар,
Анын атын эмине деди?
- 539 Эбең-эбең, эбең деди,
Өйдө учуп, ылдый төмөндөдү,
Сөөгү жок бир куш бар,
Мунун атын ким билди?
- 540 Элең-элең эте кел,
Этек-башың жыя кел.
- 541 Элең-элең этип келет,
Эки бутун салып келет.
Качкелең качып келет
Кардын суун ичип келет.
- 542 Элең-элең, эрте келет
Этек башы жерте келет.
Каровулга коно келет,
Кардын сувун иче келет.
- 543 Ийри-буйру ивелик,
Учу кыйрын ким табат?
Көк ала чаар көк куштун,
Жумурткасын ким табат?

ААРЫ

- 544 «Гүү» деп келип,
«Гүү» деп кетет.
- 545 «Гың-гың» этет
Кокон жетет.

- 546 Жеп отурсаң тил кубанткан таттуу тамак,
Аны тапкан гүлдөн соруп тентек чунак.
- 547 Зуу-зуу барабан,
Алтын такадан,
Күмүш кадаган.
- 548 Зуу-зуу, зуу барат,
Зуу-зуу келет.
Такка чыгат,
Калбыр согот.
- 549 Зуу барат, зуу келет,
Абада кайкыйт,
Балдары үчүн калбыр токуйт.
- 550 Зуу барат Зулайка,
Зуу келет Зулайка,
Алаам окуйт,
Килем токуйт.
- 551 Зуу-зуу бараткан,
Зуу-зуу келаткан.
Алхамдусун окуган
Калбырын токуган.
- 552 Зуу-зуу караган,
Зулпу чачын тараган.
Куранын окуган
Галбырыны токуган.
- 553 Күү-күү келеген,
Куранын окуган,
Калбырыны токуган.
- 554 Гап окуйт, гылын токуйт.
- 555 Кичинекей дыңылдак,
Кишиге тийсе чыңырат.
- 556 Кытайдан келген кыңылдак,
Куйругунун учу жылтылдак.
- 557 Сандыктагы сары айгыр,
Сандап-сандап кишинейт.
Куйруктары карала,
Кулундары сарала.
- 558 Төрт аягын бүйүргөн,
Ай талаага жүгүргөн.
Сорпосу адал, эти арам,
Бул эмине болучу?
- 559 Тырна-тырналар,
Тоо бооруна жорголор.
Эти арам, сорпосу адал.

КОНУЗ

- 560 Аноо жерден карга учту,
Учкан менен карга эмес.
Карайган менен жылкы эмес.
Алты аягы боорунда,

- Аркалаган азыгы —
Эжигей эмес, курут эмес,
Аңтарган менен мүлк эмес.
- 561 Кара болуп, карга эмес,
Мүйүздүү болуп, бука эмес.
Буттарында идиреги бар,
Бирок анысы туяк эмес.
Учса оңулдап ыйлайт,
Отурса жер казып жыргайт.
- 562 Карарган менен карга эмес,
Үстүндөгү каңкайы,
Аяган менен мүлк эмес.
- 563 Карайган менен карга эмес,
Кампайган менен жылкы эмес.
Артында тоголоткон немеси бар,
Аны оодарып карасаң,
Атаңдан калган мүлк эмес.

КӨГӨН

- 564 Асмандан ак сары куш таң салады,
Түшкө маал болгондо,
Туюк жерден кан алады.
- 565 Асмандан ак сары куш түштү,
Тумшугу менен жерден кан алат.
- 566 Желбир-желбир күл канат,
Жете албайт чапкан ат,
Жумурткасын ким табат?
- 567 Кыска-кыска, кыска жол,
Кырына чыккан бар бекен?
Узун-узун, узун жол,
Учуна чыккан бар бекен?
Ушунчанын ичинен,
Уясын билген бар бекен?
- 568 Кытайдан келген лөк,
Эки көзү көк.
- 569 Чийдим-чийдим, чийдим куш,
Чий үстүндө конгон куш.
Канаттары кайкы куш,
Тумшуктары ийри куш.

МУЗООБАШ (БӨЙ //КАРАКУРТ)

- 570 Бир атым бар ажапкана,
Алып келсе көрөрсүң,
Күлүп-күлүп өлөрсүң.
- 571 Жардан чыгат жаланып,
Жалаң кылыч байланып.
- 572 Кара бээм сийди,
Сийген жери күйдү.
- 573 Кара бээм жүрүп кетти,
Жүргөн жери күйүп кетти.

- 574 Кичинекей кара таш,
Атан төө көтөрө албас.
575 Өзү кичинекей, бирок бир адамча күчү бар.

ЧАЯН

- 576 Өзү лөк, көзү көк,
Анан келсе көрөрсүң,
Күлө-күлө өлөрсүң.
577 Бир төөм бар ажапкана,
Куйруктары кажапкана,
Бир келгенде көрөрсүң,
Күлө жүрүп өлөрсүң.
578 Бир кушум бар ажап-ажап,
Куйруктары гажак-гажак.
Эми келип көрөрсүң,
Күлүп-күлүп өлөрсүң.

ЧИРКЕЙ

- 579 Бир куш бар:
Төрт аягы, куш канаты
Көзүнө көрсө илер адамзатты.
Колунда кылдан назик каруусу бар,
Оорутат тийип кетсе таштан катуу.
680 Көкөлөп уча алат,
Ызылдап обон салат.
Тастайган такырдан,
Кыпкызыл суу алат.
581 Мактанып уча алат,
Өзүнчө обон салат.
Тастайган такырдан,
Кыпкызыл суу алат.

БҮРГӨ

- 582 Бир жандык өзү назик калкка тентек
Коркушат аны көргөн ургаачы-эркек.
Тор жайып мылтык атып албаса да,
Кармалат акырында кол мен эптеп.
583 Дүйнөдө бир нерсе бар калкка тентек
Кылыч чаап, мылтык атып алалбайсың
Акырында кармалат кол менен эптеп.
584 Караңгы үйдө кашаң кемпир секирет.
585 Караңгы үйдө карсак кемпир секирет.
586 Кичинекей каратай
Көзү кантип көрөт ай.

БИТ

- 587 Абадан ансалады, кубан сары,
Кудук казып кургак жерден суу алады.
588 Кампай семиз жүнү жок.
589 Кара токой ичинде кара доңуз.

- 590 Кичинекей менетай,
Мени кайдан көрөтөй.
- 591 Кичинекей ментек,
Мени жеген тентек.
- 592 Муз үстүнө музоо сойдум.
- 593 Тоо башында жүрөт ол бир адам,
Чөбүн жебей жерин жеген ал бир наадан.
- 594 Чымчуурга каны жок,
Чыңыраарга жаны жок.
- 595 Чымчырга жүнү жок,
«Чыр» дерге үнү жок.
- 596 Бир дөбөгө чыгыптыр бир топ ыраң
Ал дөбөнү жайлайды эки түрлүү аң.
Жарыктык чөбүн жебей жерин жейди,
«Куданын кудуретине» болдум айран.

ЧЫМЫН

- 597 Чий-чий чийдим куш,
Чий башына конгон куш,
Каз чеңгелдүү кара куш,
Каш башына конгон куш.
- 598 Чийдим – чийдим, чийдим куш,
Чий башына конгон куш.
Канаттарын каркайтып
Кан башына конгон куш.

ТӨӨ ЧЫМЫН

- 599 Эбен-эбен, эбен дейт,
Төөнү өлтүргөн бир куш бар.
Анын атын эмне дейт?
- 600 Эбен-эбен элеңдейт,
Чоңду өлтүргөн бир куш бар,
Анын атын эмне дейт?

ҮЛҮЛ

- 601 Каткан тери,
Калың токой жаткан жери.
Жандуу да эмес,
Жансыз да эмес.
- 602 Жаны жок жатат,
Күн тийсе катат.
Белин кырчоолоп бууйт,
Суу тийсе тууйт.
- 603 Жаны жок жатат,
Күн тийсе катат.
Башын кырчоолоп бууйт,
Суу тийсе тууйт.

ЖӨРГӨМҮШ

⁶⁰⁴ Суу-сууну бойлойт,
Зулку чачын тарайт.
Намазын окуйт,
Калбырын токуйт.

ЖИБЕК КУРТУ

⁶⁰⁵ Тыттан башкасы көрүнбөйт көзүнө
Кийген көйнөгү пайдасыз өзүнө.

СӨӨЛЖАН

⁶⁰⁶ Тамагы топурак,
Жер астында үйү.
Жыйрылып жылат,
Пайдасыз, зыянсыздын бири.
Пионерлердин арасынан
Атын мунун табар экен ким?

ЖӨЛӨК

⁶⁰⁷ Муун-муун муңаят,
Муунунун башы кызарат.

V. ЖЕР-СУУДА ЖАШООЧУЛАР, СОЙЛООЧУЛАР

ЧЫЧКАН

⁶⁰⁸ Биз, биз элек
Биз отуз-кырк кыз элек
Таң атканча биз ойноп,
Күн чыкканда кетчү элек.
⁶⁰⁹ Букардан келген мунажым кашка,
Такымынын тырышы кашка.
⁶¹⁰ Букардан келген мунаажын,
Куйругу чолок кунаажын.
⁶¹¹ Жер астында жорголок семиз.
⁶¹² Үй ичинде болпок семиз.
⁶¹³ Дүүр-дүүр дүрүлдөйт,
Жер астында жүгүрөт.
⁶¹⁴ Жерден жик чыгат,
Эки кулагы тик чыгат.
⁶¹⁵ Жума койдум журтуңа,
Тайгаланттым бутуңа.
Ана-муна дегенче,
Кирип кетти астыңа.
⁶¹⁶ Такта астында жүгүргөн
Музоо кашка тикилдек.
⁶¹⁷ Декчеме-декче, Назаркул бачча.
⁶¹⁸ Түгү жокко түгү бар кирип кетти.
⁶¹⁹ Үй ичинде уялайт,
Бирин-бирин кубалайт.

Чыйылдашып ар дайым
Бирин-бири табалайт.
620 Эй-эй десең качып чыгат,
Кенчир капты тешип чыгат.
651 Эй-эй сенин жортушуң,
Ала таар жыртышың.
622 Эл жатса да, Эсенбай чунак жатпайт.
623 Шылдыр-шылдыр жүгөнүм,
Шыпты кара кунаным.
624 Бир кушум бар куйругу бажак-бажак.
625 Бортум, бортум, бортум ай,
Караңгыда жорттум ай,
Кара көрсөм качтым ай,
Жарылганга түштүм ай.

ЖЫЛАН

626 Алдымда алача жип жатат.
627 Жол боюнда тооч жатат.
628 Жол четинде майлуу кайыш.
629 Жолдо майлуу тооч жатат.
630 Талаа бети көк соймок,
Таяк келет соймоңдоп.
631 Талаага таяк көмдүм.
632 Талаага таяк ыргыттым.
633 Таноого таяк сойлоттум.
634 Узун-узун уз келет,
Узун бойлуу кыз келет.
Кабактары калтырап
Тырмактары жалтырап.
635 Узун-узун уз келет,
Узун бойлуу кыз келет.
Кабыргасы кылт этет
Эки көзү жылт этет.
636 Узун-узун уз кетти,
Узун бойлуу кыз кетти.
Каш канасы калтырап,
Көз ганасы жалтырап.
637 Кытайдан келген кылкылдак
Куйругунун учу былкылдак.
638 Чий түбүндө чылгый кайыш.

ЖЫЛАН, БҮРКҮТ

639 Талаадан таяк ыргыттым,
Тоодон токум ыргыттым.

БАЛЫК

640 Асты жылма, үстү жылма
Ортосунда кызыл кыйма.
641 Башы бар да, чачы жок,
Көзү бар да, кашы жок.

- 642 Башы бар, мойну жок,
Көзү бар, кашы жок.
Оозу бар сүйлөбөйт.
- 643 Бир куш бар, учпайт бийик,
Ошондо, ошондо, өлбөйт отко күйүп.
- 644 Бир куш бар, канаты бар учпас бийик,
Ошондо да жүрбөйт экен жерге тийип.
Арасын жер менен көктүн өрт алса да,
Кетпейт экен эч бир жери отко күйүп.
- 645 Бирөвү актык үлкөн болсо дагы,
Бирөвү кичиликтен көзгө илмес.
Куштай үнү, айбанчалык жүнү жок,
Үстүнө адам сыпат кийим кийбес.
Жаздын күнү ысык менен жумушу жок,
Кыштын күнү суук деп үйгө кирбес.
Он кадам, он беш кадам жакын жерден,
Каныма атса дагы мылтык тийбес.
Баарында жер жүзүнүн от алса да,
«Кудаанын кудурети» менен отко күйбес.
- 646 Букардан келген буурачам,
Мурдун тартпай суу ичет.
- 647 Жогору жактан сел келет,
Симирилип, силкинип,
Жети серкем бир келет.
- 648 Канаты бар, куш эмес,
Суу түбүндө таш эмес.
- 649 Бугу жок ойнойт,
Буттуудай сойлойт.
- 650 Канаты бар, учпайт,
Куйругу бар, конбойт.
Буту жок, сойлойт,
Буттуудай ойнойт.
- 651 Колу жок, ойнойт,
Буту жок, бирок сойлойт.
- 652 Асмандагы жылдыздарды көрө албайт,
Кургак жерде тура албайт.
- 653 Суу ичинде жүгөнү жок жүгүрөт,
Кургакка чыкса жаны жок күйүгөт.

БАЛЫК, АНЖИР

- 654 Жандуудан тилсиз,
Жансыздан гүлсүз.

БАЛЫК, КӨМӨЧ

- 655 Сууда Сулайман семиз
Отто Алайман семиз.

БАЛЫК, БӨРҮ, ЧӨӨ, МЫШЫК

- 656 Сууда сулайман,
Тоодо толоймон,

Чолдо чөлөймөн,
Кыштакта кылайман.

АРЫК, СУУ, БАКА, БАЛЫК

⁶⁵⁷ Атасы — ийри-буйру,
Энеси — шылдыр-шулдур.
Бир баласы — оюнчу,
Бир баласы — комузчу.

КӨПҮРӨ, СУУ, КУРБАКА, ЖЫЛАН

⁶⁵⁸ Атасы — молдо, энеси — жорго,
Кызы — ашуулачы, баласы — оюнчу.

КӨПҮРӨ, СУУ, БАЛЫК, БАКА

⁶⁵⁹ Атасы — чертмекчи,
Апасы — жорго,
Кызы — бийчи,
Баласы — ырчы.
⁶⁶⁰ Атасы — көтөрмө,
Энеси — жорго,
Баласы — ырчы,
Кызы — оюнчу.
⁶⁶¹ Атам — дүпүлдөк,
Энем — күлүк,
Эжем — ырчы.

ТАШ БАКА

⁶⁶² Алды-артында эшиги бар,
Капталында тешиги бар.
⁶⁶³ Асты зороң, үстү зороң
Ортосунда Байназар чороң.
⁶⁶⁴ Асты — тагара, үстү — тагара
Ортосунда гүлчечек лала.
⁶⁶⁵ Асты — таш,
Үстү — таш.
Орто жери —
Жалпак баш.
⁶⁶⁶ Асты — таш, үстү — таш,
Орто жери жалпак таш.
⁶⁶⁷ Асты — таш, үстү — таш
Ортосунда Мамадияр жаргак баш.
⁶⁶⁸ Асты — таш, үстү — таш
Ортосунда гүлдүр баш.
⁶⁶⁹ Үстү — таш, асты — таш,
Пайгамбарым — таразакеш.
⁶⁷⁰ Өзү бакыр,
Башы такыр.
⁶⁷¹ Мойну узун, бою пас,
Жону менен боору таш.

Баш, куйругун, төрт бутун,
Катып алат тийсе кас.

БАКА

- 672 Кечинде үнү бар,
Күндүз үнү жок.
- 673 Жатам-жатам жарыкта,
Жазда чыгам арыкка.
- 674 Жаткан жери чалчык суу,
Жүргөн жери ызы-чуу.
- 675 Көлдө жатып өбүшмөк.
- 676 Өзү чөлдө,
Көзү көлдө.
- 677 Суулуу жерге бээсин байлайт,
Кургак жерге өзү жайлайт.
- 678 Оргочордо от күйөт,
Ысык-Көлдө ит үрөт.
- 679 Сасык көлдө ит үрөт.
- 680 Ысык-Көлдөн ит үрөт.
- 681 Саар келер лөк-лөк,
Кеч келер лөк-лөк.
Алаан жүрүш,
Тамагы тырыш.
- 682 Бакак-бакак үн салып
Суу ичинде уктаган.

КУРБАКА

- 683 Жазда жаагы тынбаган,
Кышта бир да иш кылбаган.

I. ЖАПАЙЫ ӨСҮМДҮКТӨР, БАК-ДАРАКТАР

КАМЫШ

- 684 Бир эчким бар кыя-кыя жол баштайт.
685 Белинде бел боо,
 Башында үкү тумагы бар.
686 Жым-жым, жым кийиз
 Жымылдаган ак кийиз.
687 Муун-муун, муунчак,
 Жети кыздын энеси
 Селкилдеген келинчек.
688 Муун-муун муунчак,
 Муун ала түйүнчөк,
 Сегиз кыздын энеси,
 Селкилдеген келинчек,
 Бул эмине иничек?
689 Узун бою муунчак,
 Муун сайын үлбүрчөк,
 Өңчөй кыздын ичинде,
 Ошол экен келинчек.
690 Узун бою бар,
 Курама тону бар.

691 «Кудайымдын» келини
Куру бекер жүгүнөт.
692 Узун терек, ичи көвөк.

БАК-ДАРАК

693 Жайдын күнү кийгенин,
Кыштын күнү чечинген.

ТАЛ

694 Бир арыктан кырк кой суу ичет.

ТЕРЕК

695 Жыл сайын узара берет
Ал имаратка керек.

АРЧА

896 Жыл мезгилин ылгабас,
Кыштыр-жайдыр кургабас.
697 Суу ичүүнү сүйбөгөн,
Куураганды билбеген.

ЧӨП

698 Жазында жарыкка келди,
Күзүндө үшүп өлдү.
699 Кышында көрүнбөй калат,
Жазында көгөрүп алат.

ГҮЛ

700 Медет аке башында,
Макмалдан кызыл такыя.

КЫЗГАЛДАК

701 Талаага килем жайдым.

ЫШКЫН

702 Узун-узун узарат,
Башы муштумдай болуп кызарат.

ЖООГАЗЫН

703 Бармактай жерге май каттым.
704 Жерден жик чыкты,
Эки кулагы тик чыкты.

УЙГАК

705 Жумгактан жумгак, толгон ай жумгак.
Акылдуу киши айткандай жумгак
Чечен бир киши чечкендей жумгак.
706 Ойлонгула кандай,
Кичинекей шардай,
Жармашат тийсең,
Акысы бардай.

КАМГАК

⁷⁰⁷ Кокту келсе конот,
Жел келсе желет,
Бул эмне болот?
⁷⁰⁸ Учарымды жел билет,
Конорумду жер билет.

ЧЫРМООК

⁷⁰⁹ Табышмак, табышмак,
Тал түбүгө жабышмак.

ТИКЕН

⁷¹⁰ Жол боюнда бай-бай чунак,
⁷¹¹ Чокою барды сыйлашат
Жыңайлакты ыйлатат.

КОКО ТИКЕН

⁷¹² Сегиз көздүү айбан түстүү,
Тоорунда жалгыз буттуу.

ЧИЙДИН БАШЫ

⁷¹³ Сел-сел, сел келет,
Сегиз теке бир келет.
Сакалдарын байпайтып,
Мүйүздөрүн кайкайтып.

ШЫБАК

⁷¹⁴ Мал-жан үчүн эрте бышкан кайсы тамак,
Жер жарып, чүчкүртүп жыты бурап.

КУУРАЙ

⁷¹⁵ Эрбегей-сербегей,
Эшик ачып кирбегей.
⁷¹⁶ Эрбегейден-сербегей,
Эки жакты билбегей.
Үйгө басып кирбегей,
Эки жакты бербегей.

КАРАГАТ

⁷¹⁷ Үлпүлдөккө кан куюп,
Үйлөп талга байладым.

ЖАҢГАК ЖЫГАЧЫ, ЖАЛБЫРАГЫ, ДАНЕГИ

⁷¹⁸ Атасы — узун сары,
Энеси — желпиш табак,
Баласы — балдан майлуу.

ТЕРСКЕН, ТҮЛКҮ, БАЛЫК

⁷¹⁹ Жер үстүндө жетим бала диңгилдик,
Кар үстүндө карып бала диңгилдик,
Муз үстүндө мусаапыр бала диңгилдик.

ЧЫЧЫРКАНАК, ШИЛБИ, КЫЗЫЛ КУУРАЙ

720 Тырмаак кыз,
Ыйлаак кыз,
Чыргаак кыз.

II. ОГОРОД ЖАНА БАКЧА ӨСҮМДҮКТӨРҮ

КОНОК

- 721 Бул эмне муңаят,
Башы бир жагына кыйшаят.
Эки жагын жүн басып,
Орто жери кызарат.
- 722 Бул эмне муңаят,
Тегерегин түк басып
Мунун башы кыңаят.
- 723 Буун-буун жаныбар,
Буунуп турат жаныбар.
Оозу-мурдун түк басып,
Ийрилип турат жаныбар.
- 724 Оллоума ыңыраят,
Калласи аяк-быякка кыңыраят.
- 725 Ачылуу сары атасы бар,
Майда сары балдары бар.
- 726 Кичинекей текечер
Аягы менен суу ичер.
- 727 Кичинекей чымбаш,
Жерге тийсе сынбас.
- 728 Көлөкөсү көйкөлгөн,
Көк шиберде жайкалган.
- 729 Чачаланган башы бар
Коймолжуган ашы бар.
- 730 Алача терек алтымыш бутак,
Бутак сайын уя,
Уя сайын жумуртка.
- 731 Алаша терек, алтымыш бутак
Бутак сайын 40—40 тан уя.
Уя сайын 40—40 тан жумуртка.
- 732 Бир дарак,
Бир даракта миң нече бутак,
Бутак сайын уя
Уя сайын жумуртка.
- 733 Шагы сайын уялатып,
Өстүргөнбүз байтерек.
Уя башы жумуртка,
Башка терек не керек?

ЖҮГӨРҮ

- 734 Абдыкалык — мойну салык.
735 Бою бир карыш,
Сакалы миң карыш.
736 Бою бир карыш,
Сакалы эки карыш.
737 Жерден жик чыгат,
Эки кулагы тик чыгат.
Кылычын байлана чыгат,
Мынтыгын асына чыгат.
Селдесин ороно чыгат.
738 Жерден жик чыкты,
Эки кулагы тик чыкты.
Селдесин ороно чыкты,
Кылычын байлана чыкты.
739 Жерден жик чыгат шайланып
Апдестесин байланып.
740 Жерден чыгат шып-шып,
Эки кулагы типтик,
741 Азамат акем ичкери,
Сакалдары тышкары.
742 Ак төөм асманга карап суу ичет.
743 Барат-барат,
Башы ийрейип калат.
744 Кат-кат тондуу, пастек бойлуу.
745 Кийгени кат-кат жашыл шайы,
Бетин ачып кишини карабайт.
Жашыл чачы саксайса да,
Эч качан жууп тарабайт.
746 Өзү кичине келин
Чачпагы ийге узун.
747 Үн баскан, айланасын жүк баскан.
748 Бувун-бувун жанывар,
Бувунуп турат жанывар.
Оозу-мурдун түк басып
Ийрилип турат жанывар.

КҮРҮЧ

- 749 Адырашман актады
Ак төөгө жүктөдү.
750 Жер тагида желер таш.
751 Күмүш мүйүз текечер,
Күндө туруп суу ичер.
Алтын мүйүз текечер,
Айда туруп суу ичер.
752 Сексен күнү сабакта²⁴,
Токсон күнү табакта.

²⁴ Түп нускада — «Сексен күнү сабакта болот».

- 753 Түшө албай бир нар турар тоо башында
Кыркалбай, эч ким барбайт аркасынан.
Турат экен күндүз-түндүр суу ичинде
Болгон соң мекени суу, жашайт экен ал үшүбөй.

КООН

- 754 Көк улагым көгөндө туруп семирет.
755 Териси калың, жүнү жок.
756 Кашкардан келген пил,
Жонунан жоон кайыш тил.
757 Анжияндан келген алты пил,
Аркасынан кайыш тил,
Акылың болсо аңдап бил.
758 «Кудайдын кудуретинин» даанасы²⁵,
Баласынын ичинде жатыр энеси.
759 «Кудайдын кудуретинин» даанасы,
Баласынын ичинде жатыр энеси.
Баласын өлтүр, энесин жерге көм!
Тирилер жана кылсаң байганасы.
760 Мен көрдүм бир дөбөдөн узун бир жол,
Шол жерде жуушап жаткан он сан миң кол,
Жигиттер акылың болсо ойлоп тапкын,
Негизинде ар жагынан кайыры мол.
761 Маңдайыда жыртышы,
Тамагыда кыртышы.
762 Чылбыры бар жүгөнү жок,
Жетелеп адам жүргөнү жок.
Эти семиз сөөгү жок,
Териси калың жүнү жок.

ДАРБЫЗ

- 763 Ары кызыл, ары таттуу
Жеген жанды таңыркатты.
764 Бир үйүм бар,
Эшиги да жок,
Тешиги да жок.
Бирок ичи толо адам.
765 Көп бир тууган,
Үйлөрү терезесиз, эшиксиз.
Башкалар кирбейт,
Анткени ал үй тетиксиз.
Үйдүн ичи кыпкызыл,
Кар үстүнө мал сойгондой,
Сырты болсо, түркүм жашыл,
Тукаба жаап койгондой.
766 Тышы көгөрөт,
Ичи кызарат.

²⁵ Түп нускада — «күдүрөтүнөн даанасы».

- 767 Өзү семиз, сөөгү жок,
Чылбыры бар, жүгөнү жок,
Жетелеп адам жүргөнү жок.
- 768 Чылбыры бар, жүгөнү жок,
Жетелеп адам жүргөнү жок.
Эти семиз майы жок,
Териси калың жүнү жок.
- 769 Чарбакта топтой таш бар,
Ичи толо бышкан гөш бар.

ПЫЯЗ

- 770 Аласа гана бою бар
Алты кабат тону бар.
- 771 Бепбелекей бою бар,
Жети кабат тону бар.
- 772 Пастек бойлуу
Тогуз тондуу.
- 773 Токсон кабат тону бар,
Тоголок тарткан жону бар.
- 774 Жер түбүндө жейрен ат,
Жейрен атты сойгондо,
Жер тепкилеп ыйлап жат.

САБИЗ

- 775 Денесин жерге жашырган
Сабагын жерден ашырган.
- 776 Жер астында алтын казык.
- 777 Өзү бир карыш
Сакалы миң карыш.
- 778 Кичине гана сары киши,
Өзү ичкери, сакалы тышкары.
- 779 Сары боом ичкери,
Сакалы тышкары,
- 780 Сарыбай акем илгери
Сакалдары тышкары.
- 781 Айымчасы ичкерде
Чачымчасы тышкерде.
- 782 Кырып жесең жарымы кетет,
Жууп жесең даамы кетет.
- 783 Кырсаң жарымы кетет,
Жуусаң даамы кетет.
Сүрт жаныңа,
Ур кардыңа.

КЫЗЫЛЧА

- 784 Жер астында жаткан эт.
- 785 Жер астында кызыл эт.
- 786 Жерге чексе көөмп койдум.
- 787 Жерге чокчо гөш койдум.

788 Үстү жашыл,
Асты кызыл,
Жерде өсөт.

ШАЛЫ

789 Ал өйүздүн жылкысы,
Бул өйүздүн жылкысы,
Кыл куйругун салышат.
790 Биздин үйдө кырк кыз бар,
Кыркынын (тең) бигизи бар.
791 Кичинекей кызым бар,
Көчүгүндө кылы бар.

ЖҮЗҮМ

792 Митин-митин мития,
Миң жыгачта мития,
Көнөк суусун көйкөлтүп,
Көп жыгачта мития.
793 Энеси ийри-буйру,
Баласы шекер-шербет.
794 Энеси ийри-буйру,
Баласынын тили ширин.
795 Жазындагы гүлистан,
Кышындагы гөристан.

ЖҮЗҮМДҮН МӨМӨСҮ, САБАГЫ, ЖАЛБЫРАГЫ

796 Кызынын аты — татты бийке,
Атасынын аты — байбүкүрү,
Энесинин аты — жайма челек.

БУУРЧАК

797 Жерден чыгат жалманып,
Сагактарын байланып.
798 Жерден лык чыкты,
Эки кулагы тик чыкты,
Көгөндөрүн тарта чыкты.

КҮН КАРАМА

799 Өзү көгөрөт, башы тегерек.
800 Башы күндү ээрчиме,
Төлүн багат бетине.

НАСКАВАК

801 Кырк тону бар,
Бир да бүчүсү жок.
802 Куйругу катта дүм кемпир,
Башы муштай шум кемпир.

АЙВА (БИЙИ)

803 Пас-пас бою бар,
Мала тону бар.

АШКАБАК

804 Ай талаада туулган,
Тамагынан буулган.
805 Тамдын башында чал олтурат,
Теспеси жерде турат.

КАПУСТА

806 Токсон кабат тону бар
Тоголок келген бою бар.

ЖИЙДЕ

807 Ун, ундун үстүндө устун.
808 Бир кап ун,
Ун ичинде устун.
809 Сапсары кап, сапсары кап,
Ичинде топтоло ун,
Ун ичинде узунчараак жыгач отурат.
810 Кызыл кап, ичи жык ун,
Бейнесиз тигилген,
Ортосунда жети кырдуу сутум
Бейтешесиз чабылган.

АЛЧА

811 Арча терек,
Алтымыш бутак,
Бутак сайын уя,
Уя сайын жумуртка.

АЛМА ЖЫГАЧЫ, ЖАЛБЫРАГЫ, АЛМА ТИКЕНЕГИ

812 Атасы — Аалы бүкүр,
Энеси — каман кулак,
Кызы — татуу бийкеч,
Уулу — арамза бөрү.

ЧҮКҮРҮ

813 Жерден чыгар арып,
Супурасын жайып.

КАЛЕМПИР

814 Биз бир топ кыз элек,
Шыпка илиндик,
Жипке тизилдик.

КАРТОШКА

815 Жер алдында төлдөгөн,
Төлүн өзү бөлбөгөн.

816 Жер турат ороп-курчап белин бууп,
Көчүгү жер алдында бала тууп.
Күн көрбөй жер түбүндө тууп келет
Шондо да адамзатка пайда берет.

817 Өзү семиз майы жок,
Териси бар сөөгү жок.

БУУДАЙ

818 Кичинекей текечер, жата калып суу ичер.

819 Кичинекей чебичим, аягы менен суу ичет.

820 Кичинекей ырбыгый.

821 Өзү кызыл, өзү кызык,
Боорунда бар жалгыз сызык.
Берекелү балбан колдор
Күз айында алат сузуп.

822 Талаада кырк кыз бар,
Кыркы да ичи жарык.

БИР БОО ЭГИН

823 Миңдеген бир тууган,
Баары окшош нурданган.
Ынтымагын карачы,
Бир гана кур курчанган.

АРПА

824 Ыргал-ыргал ыргалган,
Ыргала басып жыргалган.

АПИЙИМ

825 Кулактан көтөрүп муну сыйлайт,
Бетин тытып ыйлайт,
Мунун жашына адам жыргайт.

ПАХТА

826 Ундан ак,
Кардан жумшак,
827 Бир түп мыя,
Он эки кыя
А дүнүйө, бу дүнүйө.
828 Күз болгондо талаага бермет чачылат,
Бирок ал өсүмдүктөн ачылат.
829 Жайында карарып чыгат,
Күзүндө агарып бышат.
830 Чыкканда карарып калат,
Бышканда агарып калат.

ПАХТА МЕНЕН ЧИГИТ (ПАХТА ТАЗАЛООЧУ ЗАВОД)

831 Ак тоом ары ашты,
Кара тоом бери ашты.

- 832 О тоонун жагына кар жаап,
Бер жагында кургак жай.
833 Бир зоо бар:
Бир жагынан кар жаайт,
Бир жагына мөндүр жаайт.
834 Бир тоо бар:
Бир жагына кар жаайт,
Бир жагына мөндүр жаайт.
835 Бир жагына жамгыр жаайт,
Бир жагына кар жаайт.
836 Бир баатыр бар эки ооздуу,
Бир жагынан кар жаайт,
Бир жагынан мөндүр жаайт.
837 Товдун бир жагына кар жаайт,
Бир жагына дөмбүр жаайт.

ЖАҢГАК

- 838 Ар тарабы таш,
Ортосунда бышкан аш.
839 Жыгач сандык тоголок
Ичи толо аш болот.
840 Алыстан карасам, аңгыр-дүңгүр,
Жанына барсам, капкалуу кара темир,
Татып койсом, тап таттуу.
841 Кутуча-кутуча,
Кутучанын ичинде,
Төбөнүн бутуча.
842 Оягы жантак,
Быягы
Орто жери сары як.
843 Туяк челегимдин ашы таттуу.

ЖАҢГАК ЖЫГАЧЫ, ЖАЛБЫРАГЫ, ДАНЕГИ

- 844 Атасы — узун сары
Энеси — желпиш тавак
Баласы — балдан майлуу.

ӨРҮК

- 845 Асты таш, үстү таш,
Орто жеринде бышкан аш.
846 Бир аш көрдүм,
Аштын ичинен таш көрдүм,
Таштын ичинде аш көрдүм.

АНАР

- 847 Кичине гана кутуча,
Ичи толо мукуча.
848 Кичине текче, ичи толо мыкча.
849 Өзү текче, ичи толгон мыкча.

850 Сырты бирөө тоголок,
Ичинде миң сан томолок.

851 Сырты толгон кутучак,
Ичи толгон топучак.

МИСТЕ

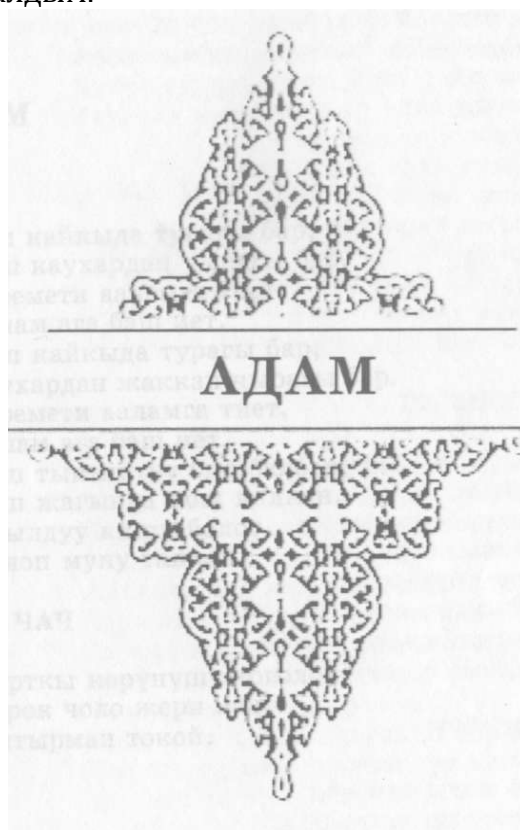
852 Асты такта,
Үстү такта,
Орто жери жашыл бахта.

853 Асты такта,
Үстү такта,
Ортосунда
Бышкан алча.

854 Асты таш, үстү таш,
Орто жери жашыл таш.

МЕЙИЗ

855 Короого кой кирип кетти
Куйругун тартып калдым.

АДАМ

БАШ

856 Кош кайкыда турагы бар,
Кош каухардан чырагы бар.
Керемети ааламга тиет,
Аалам ага баш иет.

857 Кош кайкыда турагы бар,
Каухардан жаккан чырагы бар.
Керемети ааламга тиет,
Аалам ага баш иет.
Кош тыныштуу бир балбан,
Кош жагында кош калкан.
Акылдуу киши болот
Ойлоп муну тапкан.

БАШ, ЧАЧ

858 Сырткы көрүнүшү тоголок,
Бирок чоло жери жок
Чытырман токой.

КӨЗ

859 Акырда ала тай ойнойт.
860 Ачып ийсем, алдымдын барын койбойт
Жыйып ийсем, жарты жаңгактын көзү толбойт.
861 Ачып ийсем, ааламдын баарын көрөт,
Жуумп алсам, эч нерсени болжобойт.
862 Басса бармактан чыкбайт,
Кое берсе жер-сууну чайкайт.
863 Бир ала арканым бар,
Жетпеген жерге жетет.
864 Ала-буйла ааламга жетет.
865 Дөң астында кош чырак.
866 Дүрбү десем дүрбү эмес,
Дүрбүнүн миңине бербес.
867 Ит-ити булак үстүндө кайнар булак.
868 Кичинекей каратай,
Жер түбүнө барат ай.
869 Кичинекей медерим, жер түбүнө жетерим.
870 Төөгө бербеген атым, кара кашым.
871 Төөгө бербеген атым,
Алтын кара кашыгым.
872 Чуу-чуу чөлмөгүм,
Чөмүч кара жашыгым
Алты төөгө бербеген,
Алтын кара кашыгым.
873 Эки суу бар,
Бирине бири кошулбайт.
874 Эртең менен туруп
Эки таш ыргыттым.

КӨЗ, КИРПИК

875 Көлүм бар экен,
Кайың, тал чети.
Жалпайып акпайт,
Жалама бети.

876 Көлүм бар экен,
Кайың, тал чети.
Жаштайынан акпайт,
Жалама бети.

КӨЗ, МУРУН

877 Эки жагы эки чөл
Ортосунда ашуу бел.
878 Эки көлдү бир тоо бөлөт.
879 Бир кырдын ары жагы да чырак,
Бери жагы да чырак.

КӨЗГӨ ТҮШКӨН ЧӨП

880 Көзгө төө түштү,
Төө убара эмес, көз убара.
881 Көлгө тубан түштү,
Тубан убара эмес, көл убара.

ЭКИ КӨЗ, ЭКИ КОЛ, БАШ

882 Бир туурда беш куш бар,
Беш кушка бир куш
Экөө кырк күңгөйдү чабыттайт,
Экөө кызыл эттен бар койбойт.
Бирөө туурда турса ток,
Туурдан куласа жок.

ЭКИ КӨЗ, ТИЛ, ТИШ

883 Эки тор бир биринен озбойт,
Ар бири түрдүү сөздөр козгойт.
Ичинде күмүш коргон алтын күрөк,
Ар канча күрөсө да түшпөй турган.

ЧАЧ

884 Адырдын отун кулаттым.
885 Бурул-бурул, бурул токой
Бурулушуп калган токой.
Абылгасым алган токой,
Айкалышып калган токой.
886 Кара кыя үстүндө кара токой.
887 Сансыз жибек самсаалайт.
888 Тоо башына чөп чыкты,
Чыкканда да көп чыкты.
889 Шып терек, шып терекке суу керек.
890 Топ терек, топ терекке суу керек.

ЧАЧ, ЭМЧЕК

891 Шып карагай бутаксыз,
Эгиз козу сөөксүз.

ЭКИ ӨРҮМ ЧАЧ

892 Эки терек жуп терек.

ЧАЧТЫН АГАРЫШЫ, КӨЗДҮН НАЧАРЛАШЫ, ТИШТИН ТҮШҮШҮ

- ⁸⁹³ Кар түштү кара тоого кетпей турган,
Ойдуң жерге суу түштү бүтпөй турган.
Берметтин отуз эки жиги ачылды,
Ушуну уста барбы эптей турган.
- ⁸⁹⁴ Кара тоо башын кар чалды,
Кайнар булак соолду,
Отуз эки аргымак,
Ойноп жүрүп жоголду.
- ⁸⁹⁵ Капкалуу шаар бузулду,
Кайнар булак шор салды,
Ала-Тоо башын кар чалды.

АГАРГАН ЧАЧ, ТҮШКӨН ТИШ

- ⁸⁹⁶ Кара тоонун башына
Кар жааганына канча жыл болду?
Кызыл тоонун башына
Таш ураганы канча жыл болду?
- ⁸⁹⁷ Кара тоонун башына
Кар жааптыр кетпей турган.
Алтындан ташкалаң бузулуптур,
Калкыңда уста барбы септей турган?

КИРПИК

- ⁸⁹⁸ Аркы өйүздүн карагай
Берки өйүзгө жыгылат.
Берки өйүздүн карагай
Аркы өйүзгө жыгылат.
- ⁸⁹⁹ Аркы өйүздө көп жылкы,
Берки өйүздө көп жылкы,
Тебишет да кагышат.
- ⁹⁰⁰ Эки адам аякташат,
Бири бирин таякташат.

КИРПИК, КАШ

- ⁹⁰¹ Карагеримди каңтардым,
Киш ичигимди бөктөрдүм.

КИРПИК, ОТ, ТҮНДҮК ЖАБУУ

- ⁹⁰² Кел, кемпирим, жаталы,
Түктү түккө каталы.
Кызарганды басалы,
Бозоргонду жабалы.

КАШ

- ⁹⁰³ Кайнар булак үстүндө кара кыя.

КАШ, КӨЗ

- ⁹⁰⁴ Кыяда жатат кырк аркар,
Уяда жатат бир шумкар.

СӨЗ, ЭРИН, АЗУУ, ТИШ

- ⁹⁰⁵ Арийне-марийне менен озбойт экен,
Күнүгө беш-ондон кооздойт экен.
Болгондо алтын астов, күмүш казык,
Баргыча акырыга тозбойт экен.

ТИШ, ТИЛ

- ⁹⁰⁶ Кыдырата таш койдум
Кызыл өгүз бош койдум.
- ⁹⁰⁷ Казан толо чий боорсок,
Ортосунда чоң боорсок.
- ⁹⁰⁸ Кызыл өгүзүмдү бош койдум,
Кыдырата таш койдум,
Ашасын деп аш койдум.
- ⁹⁰⁹ Ал тегирмен ташы бар,
Бул тегирмен ташы бар.
Ону тапкан жигиттин,
Жүз жыйырма жашы бар.
- ⁹¹⁰ Бир сепилде байлануу кызыл жаян
Булкунат да сепилден чыга албаган.
Буйрукту кандайча деп болбой турган
Бир жерде жатып алып иш аткарган.

ТИШ

- ⁹¹¹ Биз ям, биз ям, биз эдек,
Биз ям байдын кызы дек.
Бизди бузган бузулсун
Ак мончоктой тизилсин.
- ⁹¹² Бир текче,
Бир текчеде жүз мыкча.
Биз-биз, биз эдек,
Отуз эки кыз эдек,
Бир тактага тизилдик,
Бирер-бирер үзүлдүк.

ТИШ, КОЛ МАНЖАЛАРЫ

- ⁹¹³ Бир аралды жайлады отуз бөрү,
Беш-бештен он жигити кызматкери.

ТИШТИН ТҮШҮШҮ

- ⁹¹⁴ Калалуу коргон бузулду.

ТАҢДАЙ

- ⁹¹⁵ Кызыл кудук-кызыл кудук,
Турбаса суудан жутуп,
Соолуп калат, кандай шумдук?

ТАҢДАЙ, ТИЛ

- ⁹¹⁶ О тоо, бу тоо,
Орто жери зыңгыр тоо.

КОЛ

⁹¹⁷ Күлүктү чабам, желдирем,
Камчы урбай катуу теминем.
Жем-чөп жебейт бул буудан,
Суу да ичпейт бир ууртам.

КОЛ, БЕШ МАНЖА

⁹¹⁸ Көсөө, көсөөнүкү бешөө.

КОЛ, МАНЖА, ТЫРМАК

⁹¹⁹ Көсөө, көсөөнүн учу бешөө,
Бешөөнүн учу кылтырак.
Кылтырактын үстү жылтырак.

БЕШ МАНЖА

⁹²⁰ Беш баламдын бою барабар эмес.

БЕШ МАНЖА, БАШ БАРМАК

⁹²¹ Беш бир тууган бар эле,
Баары бирдей жаш эле,
Ичинде бирөө баш эле,
Баарынан бою пас эле.

КОЛ, ТИШ

⁹²² Он бүркүт, отуз аккуу көлдө жаткан,
Ал аккуу ар нерсенин даамын таткан.

КОЛ, ТИШ, ТИЛ

⁹²³ Он алып, отузга берди,
Отуз жалманбетке берди,
Жалманбет жардан ары кулатты.

⁹²⁴ Он отузга берет,
Отуз желмаянга берет,
Желмаян жата калып ыргытып жиберет.

БЕШ МАНЖА, ТИЛ

⁹²⁵ Ормон Жарбанга берди
Жарбан жардан алыс ыргытты.

ТЫРМАК

⁹²⁶ Беш сарт муз көтөрүп баратат.

⁹²⁷ Букардан келген он ат,
Ону бирдей кашка ат.

⁹²⁸ Беш колумда беш жүздүк,
Он колумда он жүздүк.

⁹²⁹ Белбоодо беш ат,
Бешөө тең кашка ат.

⁹³⁰ Беш аттуу, бешөө тең кашка аттуу.

⁹³¹ Үкөктөгү үзгөн эт,
Үзсөм, үзсөм түгөнбөйт.

- 932 Жогор жактан соно келет,
Тал башына коно келет.
933 Эрмекей, эрмекейден озбойт экен,
Алтын аяк, күмүш табак,
Акыретке барганча тозбойт экен.

БЕШ МАНЖА, ТЫРМАК

- 934 Бир жыгачтын башында беш сагызган,
Бешөөнүн тең мүрдуна курт жабышкан.
935 Чолок терек башында,
Беш сагызган жайлашкан,
Аларга беш курт жабышкан.

ТЫРМАК АЛУУ

- 936 Беш койду жейт бир карышкыр кан чыгарбай,
Ону тапкан жигитке кыз бериш керек мал чыгар-
бай.
937 Он колумда он шакек бар ал Чынарбай,
Он койду карышкыр жеди кан чыгарбай,
Аны тапкан адамга өзүм барам мал чыгарбай.

КОЛ, БУТ, ТЫРМАК

- 938 Бир такка төрт шиш жаратты,
Барча шиштин башына
Жыйырма мис жаратты.

БУТ

- 939 Алды-кийин эки атым чуркайт.
940 Эки күлүк бар,
Биринен бири озот.
941 Эки туяктын бири алдына кетсе,
Бири артта калат.

КОЛ, БУТ, НАПСИ

- 942 Досторум зериксе да,
Душманым зерикпейт.

КУЛАК

- 943 Баары ичинде.
944 Жар түбүндө жарты алачык.
945 Карасам жок,
Кармасам бар.
946 Калдыр-гүлдүр этти,
Карыгыча көрбөдүм.
947 Калдыр-кулдур жаргагым,
Карый көрбөгүн.
948 Эки бир тууган бирин бири көрбөйт.

МУРУН

- 949 Или булак-или булак.

МУРУНДУН КАНЫ

- 950 Аң ылдый кызыл көйнөкчөн кыз жүгүрөт.
951 Караңгыда кызыл көйнөкчөн кыз жүгүрүп келе жатат.
952 Кырдан кызыл көйнөкчөн кыз жүгүрүп келе жатат.
953 Кырдан кызыл элик жүгүрөт.

МУРУНДУН КАНЫ, БЕШ МАНЖА

- 954 Кырдан кызыл көйнөкчөн кыз жүгүрөт,
Алдынан беш жигит тосуп алат.
955 Кырдан чыгат эки аттуу,
Көтөрүп алат беш аттуу.
956 Эки аттуу келет аяктан
Беш аттуу барат быяктан.
957 Узун-узун уз кетти,
Узун бойлуу кыз кетти.

КИНДИК

- 958 Жаламанын боорунда жалгыз ыргай.
959 Өзүңдө бар,
Эсиңде жок.

КЕКИРТЕК

- 960 Ойлосом жаман экен көңдөй терек,
Дем алган дүнүйөдө жанга керек.
Мун үчүн отко түштү, чокко түштү,
Болбосо дүнүйөдө жан-жаныбарга не керек.

ЭРИН

- 961 «Тий-тий» десем тийбейт,
«Тийбе-тийбе» десем тиет.
962 Ээ, эпилдек,
Жаа, жапылдак.

ООЗ, МУРУН, КӨЗ, КАШ, ЧАЧ

- 963 Эв-эпилдек, жаа жапылдак,
Беш булак, беш булак,
Беш булактын үстүндө кайнар булак.
Кайнар булак үстүндө кара кыя,
Кара кыя үстүндө кара токой.
964 Тап-тап, тапылдак,
Тапылдактын үстүндө пышылдак.
Пышылдактын үстүндө кайнар кара булак.
Кайнар кара булактын үстүндө кыя жол,
Кыя жолдун үстүндө кара токой.

ООЗ, МУРУН, КӨЗ, КАШ, ЧАЧ, БИТ

- 965 Эп-эпилдек,
Эп-эпилдек үстүндө пыш-пышылдак,
Пыш-пышылдак үстүндө кайнар булак,
Кайнар булак үстүндө кара кыя,

Кара кыя үстүндө кара токой,
Кара токой ичинде кара доңуз.

ООЗ, МУРУН, КӨЗ, КАШ, МАҢДАЙ, ЧАЧ, БИТ

⁹⁶⁶ Шапылдак,
Анын ары жагы жерге тал,
Анын ары жагы кызыл өгүз,
Андан ары бышылдак, калың токой,
Анын арасында кара доңуз.

⁹⁶⁷ Шап-шапылдак
Шап-шапылдак үстүдө пыш-пышылдак
Пыш-пышылдак үстүдө кайнар булак
Кайнар булак үстүдө шам чырак
Шам чырак үстүдө кара пилик
Кара пилик үстүдө сары тескей
Сары тескей үстүдө кара токой
Кара токой ичиде кара доңуз.

МУРУН, КӨЗ, КАШ, ЧАЧ

⁹⁶⁸ Быш булак-быш булак,
Быш булактын үстүндө кайнар булак,
Кайнар булак үстүндө кара кыя,
Кара кыя үстүндө кара токой.

ЧАЧ, КАБАК, КАШ, КӨЗ, МУРУН, ООЗ, ЭЭК

⁹⁶⁹ Калың токой,
Калың токойдун алды жар кабак,
Жар кабактын алды чийме саз,
Чийме саздын алды кайнар булак,
Кайнар булактан ары шаркыратма,
Шаркыратманын алды жалжайма,
Жалжаймадан тик бурма.

ООЗ, САКАЛ, МУРУТ

⁹⁷⁰ Оро, оронун оозу шоро.
⁹⁷¹ Оро, короо,
Тегереги бадал.

САКАЛ

⁹⁷² Бакпай, тикпей бак болгон,
Өз боюна сак болгон.
⁹⁷³ Зоо башында бир түп чаңгал.

САКАЛ, МУРУТ, БЕТТЕГИ БЫРЫШ

⁹⁷⁴ Ээгимдеги эчки,
Мурун жакта кирпичи.
Мекен кылып бетти
Жылаан жылып кетти.

ООЗ, МУРУН, САКАЛ-МУРУТ

⁹⁷⁵ Күңгөйдөгү таш кудук,
Тегереги ак кудук.
Тескейдеги таш кудук,
Тегереги ак кудук.
Бүркөлгөндө караңгы,
Түнү түшкөн таш кудук.
Ачылганда караңгы,
Ааламга жеткен ак кудук,
Ортосунда сары кыр,
Оргуштап агат булагы.
Жайкалып сонун көрк берет,
Бетеге, шыбак, тулаңы.
Ойлонуп муну ким табат?
Адамда болот бу дагы.

ЧЕКЕ, КАШ, КӨЗ, МУРУН

⁹⁷⁶ Ээн талаа, кыян камыш,
Шам чырак, быш-быш булак.

ТАМАК, ТИЛ, КӨЗДҮН СУРМАСЫ, КАРЕГИ

⁹⁷⁷ Тентек сайдын башынан
Темир тил комуз жоготтум.
Көмүркөйдөн каты бар,
Көз мончоктору дагы бар.

ОӨЗ, КӨЗ, ТИЛ, МУРУН, КУЛАК, КАШ

⁹⁷⁸ Бир дөбөдө жети ийин.

КӨЗ ЖАШ

⁹⁷⁹ Карача нардан суу чыкты.
⁹⁸⁰ Боор ылдый боз баштык кулады.
⁹⁸¹ Көпкө турбайт, бат эле кургайт.

ТҮКҮРҮК

⁹⁸² Пытыкыйда миң көз.

ШИЛЕКЕЙ

⁹⁸³ Бир көз миңди карайт,
Миң көз бирди карайт.

ЧИМКИРИК

⁹⁸⁴ Көк улакты көтөрүп чаптым.
⁹⁸⁵ Жогортон келген эки калча,
Алыстан келген беш калча
Алып урса чил парча.

ИЧТЕГИ БАЛА

⁹⁸⁶ Ак сандыкта тобум бар.
⁹⁸⁷ Ак кардуу тоонун ары жагына,
(Алты кырдын башына)

Алтын чүкө өкчөдүм,
Алчы-таасын билбедим.

988 Алтын сандык ичинде алтын сака,
Алчы таасы билинбейт.

989 Алтын сандык ичинде, алтын сака,
Алчы таасы билинбейт, барың байка.

990 Көлдө жаткан ашыктын,
Оң-солуну билбедим.

991 Эки тоонун ортосунда бир ашык бар,
Анын алчы экенин да, таа экенин да билбедим.

БАЛА

992 Табиятка жаралса, эң бир таттуу,
Табияттан жоголсо, өтө ачуу.

ЖАШ БАЛА

993 Багылаң козу бакырчаак.

ЖАҢЫ ТӨРӨЛГӨН БАЛА

994 Алдадан бир жан келди,
Өнөрү бар сөзү жок.

995 Алдадан бир жан келди,
Үнү бар, сөзү жок.

БАЛА, КҮЧҮК

996 Үйдүн чырагы,
Эшиктин кулагы.

БЕШИКТЕГИ БАЛА

997 Акта чилен, чилен куш,
Акырегин таңган куш.
Көктө чилен, чилен куш,
Көкүрөгүн таңган куш.

998 Бир жигит үч белбоо байланат.

999 Кыңыр-кыңыр кыңырчак,
Кыңырында быдырчак.

1000 Тыкыр-тыкыр, тыкырчак,
Тыкырчактын ичинде бакырчак.

1001 Там-там элек, там элек,
Тамдан чыккан коенек.
Гүлү шаар ичиден,
Күлүп чыккан коенек.

БЕШИК, ЭМЧЕК

1002 Минген атынын төрт буту бар жаны жок.
Сойгон коюнун сөлү жок, калы бар.

ЭНЕ, ЭМЧЕК, БЕШИК, БАЛА

1003 Сүйрү тоо, сүттүү көл,
Жарака жыгач, жаткан коен.

БАЛА, БЕШИК, ЭМЧЕК

1004 Конок келди алсыз,
Ат байлады жалсыз,
Эки кой союп бердим кансыз.

1005 Үйүбүзгө элчи келди,
Сүйлөп берер алы жок.
Мингени бир сонун ат,
Бирок анын жаны жок.
Союш бердик эки кой,
Эти бар да сөөгү жок.

БЕШИК, БАЛА, ЭМЧЕК, ШИМЕК

1006 Жарган жыгач, жаткан коен,
Эки көөкөр азыгы, астындагы казыгы.

1007 Кыйкыр-кыйкыр кыйкырчак,
Ортосунда бакырчак,
Эки тулай азыгы,
Ортосунда казыгы.

1008 Кытыр-кытыр ыңырчак,
Ортосунда бакырчаак.
Эки тулуп азыгы бар,
Кыдыңдаган казыгы бар.

1009 Така-тука араба,
Ичинде мурава.
Артындагы казыгы,
Эки чанач азыгы.

1010 Баа-баа бакырчак,
Кичинекей тыкырчак.
Эки тулуп азыгы
Көчүгүндө казыгы.

ЭМЧЕК, ШИМЕК

1011 Алтай азыгы, (көчүгүндө) казыгы.

1012 Эки тулуп азыгы,
Куу карагай казыгы.

ЭМЧЕКТЕГИ БАЛА

1013 Эки тулуп азыгы,
Куу карагай казыгы.
Конок келди алсыз,
Ат байладым жайсыз,
Эки кой союп бердим кансыз.

БЕШИКТЕГИ БАЛА, ЭМЧЕК

1014 Тапа-тупа таарбан,
Уктап жаткан мээрбан,
Эки чанач азыгы,
Башында бар жаздыгы.

ЭМЧЕК

¹⁰¹⁵Керегеде сасык эт,
Кескилесең түгөнбөйт.

¹⁰¹⁶Эки дөңдүн чокусунда,
Эки кара таш.
Эки таштын чокусунда,
Тешик бир пас.

ЭНЕ

¹⁰¹⁷Желини сүттүү куу инген.

АТА, ЖЕТИ АТА

¹⁰¹⁸Жерди жемире баскан чал буура,
Жерип кеткен чал буура.

БОЙГО ЖЕТКЕН КЫЗ

¹⁰¹⁹Жүк бурчунда кызыл чыбык.

¹⁰²⁰Узун терек башында,
Улар конуп отурат.
Узуну эми түгөнүп,
Учайын деп отурат.

КЫЗДЫН ТУРМУШКА ЧЫГЫШЫ

¹⁰²¹Мурдуна буйла тага элек,
Бук эткис каймал жоготтук.

КҮЙӨӨСҮ ӨЛГӨН АЯЛ

¹⁰²²Улар-улар, улар куш,
Улуп шаңшып отурат.
Мурутуна муз тоңсо,
Булкуп-силкип отурат.
Канатына кар жааса,
Кагып-силкип отурат.

КАЙЫН АТА, КАЙЫН ЭНЕ, КҮЙӨӨ

¹⁰²³Камкаргыт, карала бүркүт,
Томоголуу өрдөк, тор карчыга.

КУДАЛАР, КҮЙӨӨ, КЫЗ, ЭЭРЧИТИП БЕРГЕН КҮҢ

¹⁰²⁴Кан каркыт, кара бүркүт,
Томоголуу өрдөк, тоң карчыга,
Курмушу кийиз.

УЙКУ

¹⁰²⁵Балдан таттуу, пахтадан жумшак.

¹⁰²⁶Балдан таттуу, пахтадан жумшак,
Базарга алып барып сатса,
Бир тыйындык баасы жок.

¹⁰²⁷Балдан таттуу,
Таштан катуу.

Сатсаң албайт,
Сурасаң бербейт.
1028 Базарда сатылбайт,
Таразада тартылбайт.
Өзү аселден ширин, жесе болбойт.
1029 Кичинекей мык,
Элдин баарын жык.
1030 Кичинекей мати, кан кожону жыгышты.
1031 Түйдүм төргө таштадым.

ТҮШ

1032 Сары ат минип суу кечтим,
Салкыны мага тийген жок.
Сары кестик алып тон бычтым,
Мунун өөнү да мага тийген жок.
1033 Сары ат минип суу кечсем,
Салкыны мага тийген жок.
Сары кымкап тон бычсам,
Өөнү мага тийген жок.

ОЙ, САНАА

1034 Бир нерсе бар эң күлүк,
Адам менен бир жүрүп.
1035 Каза берсе түбү жок,
Кайда жүрсө жүгү жок.
1036 Сымаптай чайкалады куштан катты,
Бүтүн дүйнөнү карап келген.
Он сегиз миң ааламда көрбөдүм мындай күлүк,
Тынч алып бир ордунда кайдан жатты.

АДАМЗАТ

1037 Каламын жүрүшүнө мен таң түңүлүп,
Бир заттын дүнүйөдө жандан күлүк.
Башында болгон эле бир айбандай,
Бактысы келе жатат эч байланбай.
Күндөн күн басып барат алдын карай,
Бүткөн жок шондо иши көп бир далай.

АКЫЛМАН КИШИ

1038 Эл ичинде миң дайра,
Миң дайранын ичинде,
Эң абзели бир дайра.
Көбүк кысып көп түшсө,
Бөгөй турган кул кайда?
Бул сөзүмдү чечерге,
Акылы ашкан шум кайда.

АДАМДЫН СӨЗҮ

1039 Бир калта буудайым бар,
Жеген менен түгөтө албайм.

КОЮЛГАН АТ

¹⁰⁴⁰Жаратканга жабышкан.

¹⁰⁴¹Жаралганда жабышкан,
Өлгүчө качпаган.

ӨЛҮМ

¹⁰⁴²Жаралганга жармашкан.

КИШИ ӨЛҮГҮ

¹⁰⁴³Кочкор мүйүз койгон баш
Койгон жерде чайпалбас.

¹⁰⁴⁴Талаага таяк көмдүм.

МҮРЗӨ

¹⁰⁴⁵Кирген из бар,
Чыккан из жок.

КӨРДҮН ООЗУ

1046 Токумдай жерге күн тийбейт.

КӨРДҮН КАЗАНАГЫ

¹⁰⁴⁷Шырдактай жерге күн тийбейт.

АДАМДЫН ЖАШЫ, КУРАГЫ

¹⁰⁴⁸Алты — аркар, он сегиз — калтар,
Жыйырма — жылачын,
Жыйырма беш — уядан учкан ылачын.

¹⁰⁴⁹Отуз чидер, кырк кишен,
Алтымыш — жолборс, жетимиш — аюу.

¹⁰⁵⁰15, 25, 30, 40 деген эмне?

- Он беш — ит,
- Жыйырма беш — түлкү,
- Отуз — карышкыр,
- Кырк — жолборс.

¹⁰⁵¹10, 20, 30, 40, 60, 70 деген эмне?

- Он — коён,
- Жыйырма — жылан,
- Отуз — түлкү,
- Кырк — кылыч,
- Алтымыш — аркан,
- Жетимиш — жумуртка.

АДАМДЫН ӨМҮРҮ (БАЛАЛЫК, ОРТО ЖАШ, КАРЫЛЫК)

¹⁰⁵²Эртең менен жүрөт төрт аяктап,
Түшкө жакын жүрөт эки аяктап,
Кечке жакын жүрөт үч аяктап.
Үчөөнүн түйүнүн чечип кетсең,
Мени ургун чоң таяктап.

ЖАШ БАЛАНЫН АКЫЛЫНА КИРГЕНИ

1053 Болдум мен бир заманда кандан тентек,
Чапчу элем көрүнгөнгө катуу келтек.
Бир башым экөө болду, жүрүп-жүрүп,
Басылдым акырында мен да желдеп.

АЯЛ, ИТ, ТҮЛКҮНҮН БОЙГО КӨТӨРҮҮ МЕЗГИЛИ

1054 Очором 48 жандык он айда,
Үрөөнөк жандык үч айда,
Жакшы жандык жарым айда.

1055 Очором катын он айда,
Үрөгөн катын үч айда,
Жакшы катын жарым айда.

УШАКЧЫ

1056 Аралаштырып айтканын уксаң, абдан таттуу,
Бирден талдап түшүнсөң, уудан ачуу.

АДАМДЫН СҮРӨТҮ

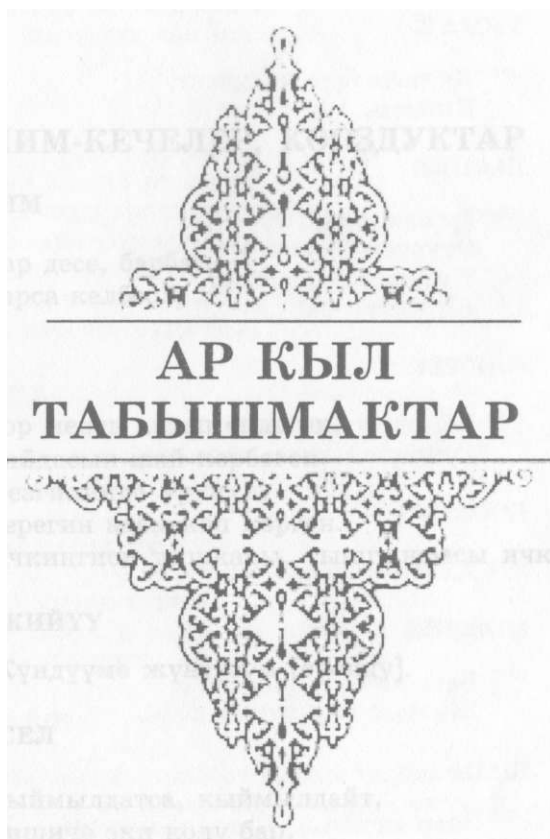
1057 Адамча тиктейт,
Адамдай өзү,
Ирмелбейт көзү.

СҮРӨТТӨР

1058 Бири жылмайып, бири мостует,
Тамдын боорунан.
Бирок жансыздай, кыймылсыз
Ушуга боорум ооруган.

АТЧАН КИШИ

1059 Алты аягы бар,
Эки башы бар,
Бир куйругу бар.

КИЙИМ-КЕЧЕЛЕР, КООЗДУКТАР

КИЙИМ

¹⁰⁶⁰Бар десе, барбас,
Барса келбес.

ТОН

¹⁰⁶¹Бор менен актап өңдөгөн,
Пайдасын жай көрбөгөн.
Мезгилинде урунуп,
Керегин адам көп көргөн.

¹⁰⁶²Ичкиңгиси тышкары, тышгыңгысы ичкери.

ТОН КИЙҮҮ

¹⁰⁶³Жүндүүмө жүнсүзүм [оронду].

КЕМСЕЛ

¹⁰⁶⁴Кыймылдатса, кыймылдайт,
Кишиче эки колу бар,
Карды жарык оозу ачык,
Кичинекей бою бар.

КӨЙНӨК

¹⁰⁶⁵Буту жок, колу бар,
Башы жок, ийни бар.

КАЛПАК

1066 Жердиги ак, кыюсу кара,
Ача кайрык, төрт талаа.

1067 Капталы тилик,
Дайыма кыргызда болот,
Жүн баскан чокуну минип.

ТУМАК

1068 Кулагы бар, эп келет,
Кийсем, төп келет.

ШАПКЕ

1069 Турсам кошо турат,
Отурсам башка отурат.
Такыр жер баспайт,
Аптаптан сактайт.

ЭЛЕЧЕК

1070 Чыктым чынар башына,
Түштүм жеңем кашына.

БООРТКО

1071 Алдыма аркан тарттым.

МЭЭЛЕЙ

1072 Беш кичине үйү бар,
Жалгыз бир эшиги бар.

ШЫМ

1073 Заар менен эки жолго кирдим.

1074 Эртең менен тура калдым
Эки айрылыш жолго кире калдым.

1075 Эки ачакей түбү бир,
Бөксөгө кирсе шону бил.

1076 Бир зат бар эки жолу бар,
Туурасы кенен учу тар.
Урунуп адам тойлойт,
Ансыз жүрүүгө болбойт.

ӨТҮК

1077 Күндүз бооз, түндө кысыр.

1078 Күндүз ток,
Түндө ач.

1079 Каркыра жолу кайык,
Турна жолу туюк.

1080 Босогодо бодой шалпык,
Ону таппаган сен шалпык.

ЧОКОЙ

1081 Жаш бала бир кийүүгө кумар.

1082 Катуу жерди оттогон,

Кайраттуу жерди суулаган,
Чылбырында тээги бар.
Чачпай турган кула атым бар,
Кызыл чийкил жаш бала
Бир нерсеге сугу бар.

БОТИНКА

1083 Заарда тигет
Кечинде сөгөт.

ӨТҮК, МААСЫ КИЙҮҮ

1084 Саар менен турат
Эки илдинди кармап алып,
Ортосуга урат.

БУТ КИЙИМ

1085 Кечке иш кылып, эч качан талбайт,
Түнкүсүн эс алып, таң атканча уктайт.
1086 Байлап койсо басып кетет,
Коюп жиберсе жатып калат.
1087 Дайым биз экөөбүз ага-иниге окшоп басабыз,
Түштө стол алдында, кечинде кровать алдында.

ГАЛОШ

1088 Барат-барат, оозу ачылып калат.
1089 Мен кылдым тигиши жок сулуу кашык,
Кийип көрсө көп адамга куп ылайык.
1090 Таптап басат, карап туруп калат.

МӨКҮ (ЧАРЫК)

1091 Керегеде кедей шалпык.

БҮКМӨ БЕТЕК

1092 Илип койгон, сасып кетпесин деп,
Орто жерин тилип койгон.
Эки жагына ообасын деп
Бир [нерсесин] илип койгон.

ТОПЧУ

1093 Керегеде кекилик муунат.

СӨЙКӨ

1094 Каалгага камчы илдим.
1095 Жалама тоодо жалгыз ыргай калтырайт.
1096 Кичинекей келинчек,
Күндө тебет декилчек.

ШАКЕК

1097 Жездемдин үйү жез кырчоо.
1098 Кичинекей бою бар,
Кешенеден куру бар.

ЧАЧПАК

1099 Тамга таяк сүйөдүм.

САЙМА

1100 Салдым-салдым сал билекке,
Салып алдым жүрөккө.

Тоголок кочкор мүйүзүн,
Тагынып алдым жүрөккө.

1101 Узун Үсөн үч кайгак,
Учу-түбүн билгисиз.

Кызыл, ала күйкөнөк,
Тукумуну билгисиз.

1102 Чатыр-бутур, чийден котур.

ТАМАК-АШТАР

КЫМЫЗ

1103 Аппак суусун кандырат,
Ачкыл, бетиң албырат.

Арак деп айта көрбөгүн
Дарылыкка ал жарайт.

1104 Кызымдын кызыдырмын,
Кырк кыздын энесидирмин.

1105 Кырымдан келген кыздырмын,
Кырк кыздын энесидирмин.

А чакадан бу чака,
Жалгыз-жарым жаткан эместирмин
Жана эле кайтып кыздырмын.

1106 Кырымдын кызы
Төрөмдүн кырк кызынын энесидирмин.

1107 Саап алса суу чыгат,
Ичип алса мээр канат.

БИШКЕК, САБА, КЫМЫЗ

1108 Бурамадан сабы бар,
Булгаарыдан кабы бар.
Айдаркан деген көлү бар,
Аны издеп келген эли бар.

1109 Бурамадан сабы бар,
Булгаарыдан кабы бар.
Чатыр-Көлдөй көлү бар,
Чардап ичер эби бар.
Эртең менен болгондо,
Сагалап ичер эли бар.

1110 Карападай кабы бар,
Токмогунун сабы бар,
Төрт анжылуу чөлү бар,
Көйкөлгөн ак көлү бар.

1111 Карападай кабы бар,
Кылычы мизсиз, сабы бар,
Төрт анжылуу чөлү бар,
Көйкөлгөн аппак көлү бар.

САБА, КЫМЫЗ

1112 Кара каркыным,
Ичиндеги жаркыным.
1113 Кара саңа каркыным,
Башындагы жаркыным.
Узун-узун упарым,
Учундагы жыпарым.
1114 Узун-узун упарым,
Ичиндеги жыпарым,
Кара тору каркыным,
Ичиндеги жаркыным.

БЫШКАН ЭТ

1115 Кызартып салып алып,
Бозортуп сууруп алды.

КЕСМЕ

1116 Узунунан кесилет,
Сууга салса эзилет.

ЧҮЧБАРА²⁶

1117 Кудам кудукка түштү,
Кулагы шалпыя түштү.

СҮТ

1118 Суюк, бирок суу эмес,
Ак, бирок кар эмес.

ЖАРМА

1119 Ичсең ток,
Тура калсаң жок.

СҮМӨЛӨК

1120 Мытан бышкан ашты көрдүм.

ЧАЙ, ЧАМА

1121 Суусу ичилет, коюусу калат.

КУРУТ

1122 Сүттүн сүзүп коюусун,
Казанга салып кайнатам,
Эңсеп келген адамга,
Бир-экиден чайнатам,

²⁶ Түп нускада — «пельмен».

Баштыкка салып, бек катып,
Жайдан кышка жайлатам.

САРЫ МАЙ

1123 Боз боолуу чечек,
Мойну ала чечек,
Тапталуу чечек,
Тамагы ал чечек.

1124 Өзү сары, бардыгына дары.

1125 Жүк астында борколдой семиз.

1126 Шайбыр-шайбур борколдой баатыр,
Ташка койсоң эрип кетет,
Сууга салсаң тоңуп калат.

АШТЫК

1127 Кайдан чыктың?
Тупурактуу жерден чыктым.
Тупурагы эмнеге жукпайт?
Элибиздин сарасы.

УН, ЭЛЕК

1128 Дөбө-дөбө дөбөлөйт,
Дөбөгө жамгыр себелейт.

КАМЫР

1129 Албарсты, күлбарсты,
Ак кемерди жоо басты.

1130 Былк-былк, былк семиз,
Кабыргасы жок семиз.

1131 Жулмаласа жүнү чыкпайт,
Кессе каны чыкпайт.

1132 Жулмаласа жаны жок,
Мууздаса каны жок.

1133 Жым-жым, жым кийиз,
Жымылдаган ак кийиз.

КӨМӨЧ

1134 Котур тоом күлгө оонайт.

КӨМӨЧ, КИЙИК, ТӨӨНҮН ИЧЕГИСИ

1135 Ойдо олоң,
Кырда кылаң,
Бир кап жылан.

ДАНДЫРГА ЖАПКАН НАН

1136 Өлдөп урса²⁷, кургак чыгат.

1137 Өл деп урса, курук чыгат,
Я, Мустапа, Мукаммат.

²⁷ Түп нускада — «өл деп урса».

КАТТАМА

- 1138 Кан келди деп,
Каттап-каттап төшөк салдым.
Бек келди деп
Беттеп-беттеп төшөк салдым.
- 1139 Белден алган бвдре саптуу бычагым,
Калдан алган гадра саптуу бычагым,
Кан келет деп каттап-каттап төшөк салганым

БООРСОК

- 1140 Кудам кудукка түштү
Курсагы порсоя түштү,
Эки бети кызара түштү.

ШЕКЕР

- 1141 Ак бирок, кар эмес
Таттуу, бирок бал эмес.

КАНТ

- 1142 Таттуулугу балдай?
Аппактыгы кардай.

ТУЗ

- 1143 Алты төөгө аш жүктөдүм
Ачка жүрүп бир иче албай койдум.
- 1144 Алты төөдө ашым бар,
Ачыksam да жей албадым.
Тогуз төөдө тонум бар,
Тонумду да кийе албадым.
- 1145 Астынан карасам, аңгир-заңгир,
Жанына барсам, капталуу темир.
Оозун ачсам — аппак,
Даамын татсам эмес таттак.
- 1146 Бир күчүгүм бар,
Аштан, тойдон калбайт.
- 1147 Кичине гана куу күчүк,
Бор-бор чычат.
- 1148 Ашка салса жоголду,
Анын даамы оңолду.
- 1149 Эксем, өнчүдөй эмес,
Көтөрсөм, дүнүйөдөн жеңил эмес.

НАСЫБАЙ

- 1150 Кичкине гана сары кыз
Бардык элге дары кыз

ТАРУУ КУУРУУ

- 1151 «Башым» деп башын буудурду
Сан жылкыны куудурду.

КАРЫН МАЙ

- 1152 Ачыла элек сандыкта
Бычыла элек жоолук бар.
- 1153 Кат-кат ырабатка бардым
Этек жеңиме,
Кан тийгизбей кайтып келдим.
- 1154 Кан аке, кайда жайлады?
Кан ичиге жайлады.
Немне үчүн жайлады?
Аппак үчүн жайлады.
- 1155 Каныкей кан жайлайт?
Кан жайлоого жайлайт.
Эмне үчүн кан чыкпайт?
Аппак үчүн кан чыкпайт.
- 1156 Эжекем өзү аппак,
Каны ичиге кыштайт,
Каны эмнеге жукпайт.
- 1157 Кайдан келдиң?
Кандан келдим.
Эмне үчүн кан болгон жоксуң?
«Кудаанын бирлиги» менен кан болгон жокмун.
- 1158 Оягы такта, быягы такта,
Ортосунда гүлгүнай пахта.

КАРЫН МАЙ, АШТЫК

- 1159 — Кайдан чыктың?
— Кандуу жайдан чыктым.
— Неге жукпайт?
— Калкыбыздын каадасы.
— Кайдан чыктың?
— Топурактуу жайдан чыктым,
— Топурагы неге жукпайт?
— Элибиздин сарасы.

ИЧЕГИ, КАРЫН МАЙ

- 1160 Ийри-муйру КӨК чыбык,
Ийлеп койгон ак мамык.

ИЧЕГИ-КАРЫН

- 1161 Атакем айткан жомок,
Айлана бүткөн жомок,
Токой толгон жомок,
Толгонуп бүткөн жомок.
- 1162 Токой толгон кийик,
Толгонуп жаткан кийик,
Атакем аткан кийик,
Айланып, жаткан кийик.
- 1163 Бурум-бурум, бурум токой,
Буралышып жаткан токой.

Абил акем айткан токой,
Айкалышып жаткан токой.
1164 Керим-керим, керим токой,
Керилишип келген токой.
1165 Ийирдим – ийирдим,
Ийри тамга кийирдим.

ИЧЕГИ-КАРЫН, АНЫ АРТУУ

1166 Үйүрдүм, Чүйүрдүм,
Үч камышка кийирдим,
Үч камыштан чыгарып,
Топ камышка кийирдим,
Топ камыштан чыгарып,
Чокудан ары бир койдум.

КУЙРУК БООР

1167 Бири кара, бири ак,
Башкадан сыйлуу бул тамак.
Жайкы келген конокко
Жасап бериш жакшы салт,
Кайсы тамак болду экен,
Мунун жообун ким табат?

КЕКИРТЕК

1168 Секи-секи, секи таш,
Секи таштын үстүндө,
Сексен койдун изи бар.
Муну тапкан адамдын,
Жүз жыйырма жашы бар.

ТЕХНИКА, ЖОЛ ЖҮРҮҮ, БАЙЛАНЫШ КАРАЖАТТАРЫ

ПОЕЗД

1169 Амир-амир амиржан,
Жаккан оту көмүржан.
Чин жирөө деген куш болот,
Эки аягы темирден.
1170 Жүрүп кетсе, зырылдайт,
Биринчи баскан изинен,
Экинчи жолу жаңылбайт.
1171 Жүрүп кетсе, зырылдайт,
Жакын калса, чарылдайт.
Биринчи баскан изинен,
Экинчи жолу жаңылбайт.
1172 Жегени көмүр,
Ичкени суу,
Жүргөн жолу темир,
Чарчабаган сеңир.

- 1173 Ичкени суу,
Чыгарганы буу,
Тартканы жүк,
Чарчабайт түк.
- 1174 Катар-катар кара нар,
Бири-биринен озбогон.
Кураштыргандардын куп акылдары бар,
Ботосу жок боздогон.
- 1175 Кашек жебейт, чөп жебейт,
Кара болуп тердебейт.
- 1176 «Күк-күк» этет,
«Күш-күш» этет,
Күчү тоодой,
Жүгү зоодой.
- 1177 Узун жолдо уй мөөрөйт.

ПОЕЗД, КАЙЫК

- 1178 Бир атым бар падышалар мингендей,
Бир атым бар сууга баштап киргендей.

АВТОМОБИЛЬ

- 1179 Аягынын, колуна жетер жетпес таягынын,
Эки аягын кошултуп жолго салып,
Анын салып бара жатат баягынын.
- 1180 Буту оорубайт, минсе жоорубайт.
- 1181 Маңдайында көзү бар,
Боорунда төрт буту бар,
Малдан озуп, жер оттобойт,
Бийликсиз эч токтобойт,
Ичкени суюк, кусканы түтүн.

ТРОЛЛЕЙБУС

- 1182 Сымга бекем чырмалып,
Сымырады жол басып,
Чалбаса да эч нерсе,
Чарчабады карды ачып.

ВЕЛОСИПЕД

- П83 Чапсам баспайт,
Тепсем басат.

ТРАКТОР

- 1184 Тетиктери темирден,
Тээп койсо элирген.
- 1185 Белең-белең, белең ат,
Бели темир күрөң ат.
Зоодон таштан тайбаган,
Бекер карап турбаган.

БУЛЬДОЗЕР

1186 Машина кош чоң дөңгөлөк,
Отурам минип, бут жөлөп,
Денеси туташ дуга тиш,
Кыймылы сонун бир бөлөк.
Иштесем аянт четинен,
Чыгарам түрмөк бетинен,
Көрсөң керек көп жолу,
Ойлоп көр чыкса эсинден.

САМОЛЕТ

1187 Куш десең, куш эмес,
Бут десең, бут эмес.
Куштай учат,
Буттай жүгүрөт.
Муну ким билет?

1188 Бир атактуу күлүк бар,
Кеп эмес ага кокту-жар
Деңизге туш болсо да,
Имерилбей кетет шар.
Эзели изин түшүрбөйт,
Жатса да жерде калың кар.

ТЕЛЕГРАФ

1189 Билбеймин аяктаарын неме менен,
Бир нерсе аркасында жалгыз кылдан.
Өзүнүн падышалары амир кылса,
Жер жүзүн бир саатта сайран кылган.

1190 Бир жылан жердин жүзүн ороп жаткан,
Сурасаң өзү айтады бир тараптан.
О жаным, тапкын муну көп ойлобой,
Чыгады деп айтып турмуз, көңүл чактан.

1191 Бу дүйнөдө чыгыптыр боз аргымак
Кет десеңиз кетеди уулап-чуулап,
Кел десеңиз келеди уулап-чуулап.

1192 Катар-катар, кара нар, карды өспөйдү,
Ар заманда аягын бир козгойду.
Баарын бирге тиркеген ак баш атан
Замананын төрт бурчун сап ойлойду.

1193 Жапанга бүткөн куу жыгач,
Асты — темир, үстү — таш.
Бир бутагын карасаң,
Орунбор менен чамалаш.
Бир бутагын карасаң,
Маскөө менен чамалаш.

1194 Жапанга бүткөн бир жыгач,
Үстү — темир, асты — таш.
Учу Самаркан менен бутакташ
Аягы Букар менен танапташ.

1195 Жапанга бүткөн бир жигит,
Үстү — темир, асты — таш.
Учу Самаркан менен бутакташ.
Аягы Букар мен танапташ.

ТЕЛЕФОН

1196 Кош балдагын басып турат,
Кабар келсе шашып турат.

ТЕЛЕФОН ЗЫМЫ

1197 Ичкелиги кабарчымдын кумурска бел,
Ич калаадан кабар берген, билишет эл.

ЭМГЕК,

ЭМГЕК КУРАЛДАРЫ

ЭГИН САПЫРЫК

1198 Шылдырым шырт,
Тизеден курт.
Күн жаайт,
Булут өтөт.

1199 Аркы өйүзгү жылкым,
Апар ылдый куюкту,
Берки өйүзгү жылкым,
Сапар ылдый куюкту,
Ортосунда бир бала
Кайтара албай буюкту.

ЭГИН БАСУУ

1200 Дөң жерди тегиздеп чаптым,
Дөмпөйтүп жыгач чачтым,
Атка чиркеп таш кулаттым,
Жыгачым саман болду,
Жолдошум шамал болду,
Саманым шуру болду,
Шуруга кабым толду.

ҮРӨН

1201 Кезеги келгенде бир ууч таштап,
Күзүндө алам каптап.

ЭКИ АТ, ҮЧ ТИШТҮҮ СОКО, ЭКИ ТУТКАСЫ, ЭКИ КОЛ

1202 Экөө айдайт, жетөө колу менен казат.

ЭКИ ӨГҮЗ, ОМОЧТУН ТИШИ, МАЛА

1203 Эки тартар,
Бири жыртар,
Куйругун сыйпалатар.

БУУРСУН

1204 Кичинекей кенентай
Темир ыштан кийет ай.

1205 Кичинекей жеңил тай,
Темир ыштан кийет ай.

СУРАП (КОШ)

1206 Ыкыя-ыкыя,
Белинде күмүш такыя.
1207 Зуу-зуу барган,
Зуу-зуу келген,
Алтын адаган,
Темир кадаган.

СОКО

1208 Кичинекей буурусун
Тегеректи куурсун,
«Соке, Соке!» десе, ишин өзү билет.
1209 Ат-өгүзүн парлап айдап,
Артында жүрүп келет.
Боз теринди болбой ийлеп,
Тасмадай тилип берет.

СОКОНУН ТИШИ

1210 Жер астында ай көчөт.
1211 Жер үстүнөн ай кетет.

ӨРМӨК

1212 Кыл кыйрылуу болот
Эки чекесин ымырып-жымырып
Ура берсе болот.
1213 Кыл кыбырыны кыдыртып,
Кылса болот турбайбы.
Жилорунга жылдырып,
Урса болот турбайбы.
1214 Кыл-кыбырды кыла берсе болот,
Эки четин кымырып ура берсе болот.

ОРОК

1215 Ак коюмду уштадым,
[Көчүкө] бир муштадым.
Көк коюмду уштадым,
[Көчүкө] бир муштадым.
1216 Шып-шып этет
Шылып кетет.
1217 Көк өгүзүм көл жапырып баратат.
1218 Керегеде ийри кабак,
Аны таба албагандын дарты тамак.

ОРОК, ТЫРМООЧ, АЙРЫ

1219 Бири токойду кыят,
Экинчиси жыят,
Үчүнчүсү үйөт,
Ушу үчөөнүн атын ким билет?

КЕТМЕН

- 1220 Асманга чыкса жаркырайт,
Жерге түшсө такылдайт.
1221 Диң-диң чолок жер казат.
1222 Ыргыгат жерди тиштеп,
Тыныгат иштеп-иштеп,
Жөнөрдө жумушка,
Шап эле ийинге минет.

АРАА

- 1223 Ар Этет,
Гүр этет,
Алып таштайт.
1224 Аякка өтөт чай-чай,
Быякка өтөт чай-чай.
Муну тапкан кишиге
Жүз жыйырма тай-тай.
1225 Баан-баан, баани бар,
Отуз эки саны бар.
Муну тапкан кишинин,
Акылында кени бар.
1226 Бир киши бар,
Миң тиши бар.
1227 Боору толгон тиши бар,
Жыгач менен иши бар.

БАЛТА

- 1228 Баратып үйдү карайт
Келатып токойду карайт.

ЖЫГАЧ КҮРӨК

- 1229 Билегим ичке, алаканым чоң,
Бир пуд жүктү көтөрүп да коем.

ТЕМИР КҮРӨК

- 1230 Тиши темир, денеси жыгач,
Айныбастан кызмат кылат.
Жумшасам жердин ичине кирип,
Ичегисин да илип чыгат.

ЧАЛГЫ

- 1231 Бир чыбык менен миң кой айдадым.
1232 Кыңырыкта кын болбойт,
Кын болсо да тыгыны болбойт.
1233 Узун жыгачка туурасынан кылыч аштадым,
Кылычымды кынсыз сактадым.
Көк жайыктын токоюн көрдүңөрбү?
Бир күндө кыйып таштадым.

ТЫРМООЧ

- 1234 Тиши бар бирок тиштебейт.

УСТАРА

1235 Бир балта менен миң карагай кыйдым.

1236 Кичине кана чилетир,

Төштүн отун кулатты.

1237 Тийген жери жалтырайт.

БЫЧАКТЫН КЫНЫ, КАЙРАК

1238 Кыргоолу кызыл экен,

Куйругу узун экен,

Сагызганы сайда экен,

Жоор аты кайда экен?

КАЙЧЫ

1239 Тап, таппастан карап туруп калат.

1240 Керегеге илинүү, асил кызга биллүү.

ЖИП ИЙРЕ ТУРГАН ЧЫГЫРЫК

1241 Аягы тоо, буюгы тоо,

Орто жери шыңгыр зоо.

1242 О жагы зоо, бу жагы зоо,

Орто жери шыңгыр зоо.

ПАХТА ИЙРЕ ТУРГАН ЧЫГЫРЫК

1243 Узун терек жыгылса,

Учу менин колумда.

Булбул аке сайраса,

Тили менин колумда.

1244 Узун терек үлпүлдөйт,

Учу менин колумда.

Сагызгандар шакылдайт,

Шагы менин колумда.

ИЙИК

1245 Ак күчүгүм жүгүрө-жүгүрө бооз болду.

1246 Ак улагым айылда жүрүп семирди.

1247 Ак улагым арканда жатып семирет,

Көк улагым көчөдө жатып семирет.

1248 Базарда бир макулук бар жалгыз аяк,

Оозуна тиштей турган чийден таяк.

«Чарп» этер шапалак²⁸ менен салып калса,

Жүгүрөт өзүн-өзү аймай ак²⁹.

1249 Бир кемпир бар жалгыз аяк,

Тиштегени чийден таяк.

Шапалакта болгон сайын семирет,

Белинде куру миң сексен кабат.

1250 Дүйнөдө бир кемпир бар жалгыз аяк,

Оозуна тиштегени чийден таяк.

²⁸ Түп нускада — «чапалак».

²⁹ Түп нускада — «аямак».

- 1251 Ободо бир куш бар жалгыз аяк,
Тиштегени чөптөн таяк.
Урган сайын семирет,
Курчанган сайын теминет.
- 1252 Жомогум, жомок,
Толгонай чомок.
- 1253 Жүгүрүп жүрүп бооз болду.
- 1254 Кичинекей келин
Үй айланып боозуйт.
- 1255 Кичинекей келинчек,
Жүгүрүп жүрүп боозуйт.
- 1256 Тегеренип ак үйдү,
Аппак улак жүгүрөт.
- 1257 Учтуу терек үлпүлдөйт,
Учу менин колумда.
- 1258 «Ылдам-ылдам чуркайлы,
Иш бүтөбү эринсек» —
Деп жүгүрөт тызылдап,
Кичинекей келинчек.

ОРУС ИЙИК

- 1259 Куу-куу бараган,
Куу-куу келеген.
Алтын менен мадаган,
Темир менен кадаган.

ИЙНЕ, УЧУК

- 1260 Денеси — темир,
Куйругу — жип.
- 1261 Денеси — темир,
Куйругу — узун.
- 1262 Кичинекей маңбаш
Көтөрүп чапса сынбас.
- 1263 Жыландан ийри, октон түз.
- 1264 Жылт-жулт этип токтогуз
Жалгыз көздүү желмогуз.
- 1265 Жылт-жылт этет,
Жүгүрүп өтөт.
- 1266 Жылт этти, жети жылгадан ашып кетти.
- 1267 Жылт этти, жылгага түштү.
- 1268 Кытайдан келет кырк эшек,
Кырып алар жүнү жок.
- 1269 Ушаласам турбады,
Тешигин ям таппады.
- 1270 Шыпылдаган камчым бар.
- 1271 Бирөө жүрөт из салып,
Бирөө жүрөт кыскарып.
- 1272 Сабоом мылтык шалк этет,
Сабы менин колумда.

Узун чыбык солк этет,
Учу менин колумда.
1273 Салпылдаган чыбыктын,
Сабы менин колумда.
Узун чыбык солк этет,
Учу менин колумда.
1274 «Шып» деди, шыпка чыкты.

КӨК, АНЫН ТИЛИГИ

1275 Арадан келген алты пил,
Аркасынан кайыш тил,
Акылдуу болсоң муну бил.

ОЙМОК

1276 Казыктын башында, калдыргач ойнойт.
1277 Кашкардан келген буурул ат,
Таманы ташка туурулат.
1278 Өзү битта, көзү жүзта.

ОЙМОК, УЧУКТУУ ИЙНЕ

1279 Сагызганым шак этет,
Саны менин колумда.
Узун чыбык солк этсе,
Учу менин колумда.
1280 Чымчык чаар атым бар,
Чыпылдаган камчым бар.

БАЙПАК, МЭЭЛЕЙ, ЖООЛУК СОГУУЧУ ШИШ ТЕМИР

1281 Төрт молдо,
Жылаңач иштейт жолдо.

СОКУ, СОКБИЛЕК

1282 Ачалакка жумалак,
Айры ... томолок,
Жоон эле жондук,
Узун эле кестик,
Бүтүн жерин тештик.
«Кудай» ырахмат кылды,
[Көчүккө] чак кылды.
1283 Карса-курса атасы,
Үңүрөйгөн энеси.
Майда-чуйда баласы.
1284 Үңүрөкөйгө — теңирекей.
1285 Кичинекей жетим кыз,
Жер тували, тували.

СОКУ, АШТЫК

1286 уңкул-чуңкул энеси,
Убак сары баласы.

СОКУ, АШТЫК, СОКБИЛЕК

- 1287 уңкул-чуңкул энеси,
Убак сары балдары,
Урмак экен атасы.
- 1288 Уңкур-уңкур энеси бар,
Убак сары баласы бар,
Ачуулу как баш атасы бар.

ТИГҮҮЧҮ МАШИНА

- 1289 Аш жемайди Лайликан
Көш жемайди Лайликан
Узун килем үстүдө
Отурады Лайликан.
- 1290 Бир кушум бар аңги,
Кулактары баңги,
От жебейт, суу ичпейт,
Ошонусуна балли.
- 1291 Бир нерсе бар жүгүрөт, тойбойт,
Астына келгенди бир саатта койбойт.
- 1292 Жылганы жыландай,
Жылма кара кунандай,
Отурганы кишидей,
Оттогону куландай.
- 1293 Кара тоогум какылдайт,
Канаттары шакылдайт.
- 1294 Ок жыландай шыпылдайт,
Арканын сүйрөп тыкылдайт.
Азуусу бар чайнайт,
Илгери карай айдайт.
- 1295 Суу ичпеген бөдөнөм,
Жем жебеген бөдөнөм,
Түрдүү гүлдүн үстүндө,
Жөргөлөгөн бөдөнөм.

ТЕЗ

- 1296 Жоор боз ат.
- 1297 Жоор боз ат,
Жорго сур ат.
Эжигей Мурат,
Эчки сурат.

ТАЛКУУ

- 1298 Ачалакта жумалак,
Айры бутка кумалак.

ТАРАЗА

- 1299 А тоо, бу тоо,
Ортосунда саңгил тоо.
- 1300 Ай экөө, жылдыз үчөө.

- 1301 Алты буту бар,
Белинде куйругу бар.
- 1302 Алты аягы, эки туягы.
- 1303 Алты аягы бар,
Эки туягы бар,
Бир таягы бар.
- 1304 Бу айылда буйругу,
Ол айылда буйругу,
Ортосунда куйругу.
- 1305 Бир таягы бар,
Төрт аягы бар.
Орто жеринде куйругу бар,
Өзү айтчу буйругу бар.
- 1306 Талдан таягы бар,
Темирден туягы бар.
- 1307 Өзү битта, буту алтыта.
- 1308 Кеп айтууга тили жок,
Тилдүүлөрдөн бат сүйлөйт.
Көөнүңдөгү жалпыңды,
Жашырбастан так сүйлөйт.

КЕСИП, КОЛ ӨНӨРЧҮЛҮК

КӨӨРҮК

- 1309 Күн күркүрөйт,
Күмөн шаркырайт.

КӨӨРҮК, ТЕМИР, БАЛКА, КЫЧКАЧ

- 1310 Гүр-гүр этет,
Күмүрөйүн чакырат.
Тору ат башын ийкейт,
Асирейил оозун ачат.

КӨӨРҮК, АТТИШ, БАЛКА

- 1311 Гүр-гүр этет,
Күмөндөрү шарк этет.
Асирейил оозун ачат,
Ак боз ат башын ийкейт.

КӨӨРҮК, БАРСКАН

- 1312 Күү-күү, күү этет,
Күмөндөрү жарк этет.
Азоо турат, башын ийкейт,
Ак боз ат башын чайкайт.
- 1313 Күш-күш этет,
Күмөндөрү чү этет,
Ажыдаар оозун ачат,
Алп кара куш башын чайкайт.

КӨӨРҮК, УСТАКАНА

1314Өмүр-өмүр, өмүр экен,
Жаккан оту көмүр экен,
Жалтанбаган жалынынан,
Тууган жумурткасы темир экен.

УСТАКАНА

1315Күш-күш күшүлдөп,
Оттор жаркылдап,
Темирлер жалтылдап,
Иштеп жаткан бир үй бар.

1316Оозу кызыл алаMAT,
Түбү кызыл кыяMAT.
Мыктап тиштеп согушат,
Атасына ырахMAT.

ТЕМИР

1317Отто эрийт,
Ойсоң оюлат,
Оюндагыдай чоюлат.

ДӨШҮ, БАЛКА

1318Бирөө шуңкуюп курсагын тосот,
Бирөө койгулайт үстөккө босток.

БҮЛӨӨ

1319Керегеде кесик төш,
Кесип жесем табылбайт.

УСТА

1320Бети кара безгелдек,
Бешик чаап отурат.
Кашы кара безгелдек,
Кашык чаап олтурат.

ЭЭРЧИ

1321Кыска жыгач түбүнөн,
Кыйып алган ким экен?

ЭЭРЧИ, КОМУЗЧУ

1322Эки жыгач түбүнөн,
Эптеп алган ким экен?
Жалгыз жыгач түбүнөн
Жарып алган ким экен?

ТҮНДҮКЧҮ

1323Узун жыгач учунан,
Ийип алган ким экен?

КОЙЧУ

1324Эртең менен кетет элөөрүп,
Кечинде келет өсөрүп.

УКУРУК

1325 Узун убары
Учундагы желеги.

БҮРКҮТЧҮ

1326 Ала тоонун бооруна,
Ат ойноткон ким экен?
1327 Алтын тондун жакасын,
Тек кайрыткан ким экен?
Алтын казык кактырып,
Бек байлаткан ким экен?
1328 Тегирмендин ташын көтөрүп,
Теңиринин жогун издеген.

БҮРКҮТ САЛУУ

1329 Тоодон токум ыргыттым.

МЕРГЕНЧИ

1330 Алтын казык кактырып,
Бек байлаткан ким экен?

КАПКАНЧЫ

1331 Тогуз жолдун тоомуна,
Казык каккан ким экен?

МЫЛТЫК

1332 Алты карыш таякча,
Асынма боосу бар.
Ажалды бүрккөн,
Айбаттуу оозу бар.
1333 Балта салдым даракка,
Үнү кетти каякка?
1334 Балта урдум терекке.
1335 Баскан изи бармактай
Бакырган үнү тайлактай.
1336 Белең-белең, белең ат,
Бели жоор күрөң ат,
Такаласа тайбаган,
Тоодон теке койбогон.
1337 Бели бүкүрү, алыска түкүрү.
1338 Бүкүр бээмдин кулуну күлүк.
1339 Кумган, бир көзүн жумган.
1340 Караңгы үйдөн түтүн чыгат.
1341 Оймоктой жерден от чыгат.
1342 Теңгедей жерге күн тийбейт.
1343 Узун бойлуу кара сарт,
Темир ыштан жарашат.
1344 «Шырт» этти, шырданга жетти.
1345 Эки колу боорунда,
Бардык күчү оозунда.

- 1346 Айыл-айыл, айылдыр,
Жаккан оту көмүрдүр,
Жумурткасы темирдир.
- 1347 Өмүр-өмүр, өмүрдөн,
Жаккан оту көмүрдөн,
Чыңыроо деген бир куш бар,
Жумурткасы темирден.
- 1348 Үнү заар кучкач бар,
Жеген жеми көмүрдөн,
Жумурткасы темирден.
- 1349 Эмил-эмил, эмилден,
Жаккан оту көмүрдөн,
Шаарда бир куш бар дейт,
Жумурткасы темирден.
- 1350 Эмир-эмир, эмирден,
Ат кулагы темирден.
Сымыроо деген бир куш бар,
Жумурткасы темирден.

МЫЛТЫК ОГУ

- 1351 Бакырганы тайлактай,
Түшкөн жери бармактай.
- 1352 Башы баргылала,
Барган жери кызыл ала.
- 1353 Жылт этти,
Жылгадан ашты.
- 1354 Зың-зың этти билдиңби?
Зыңгырап өттү билдиңби?
Көлөкөсү күмүштөй,
Көлкүлдөп өттү билдиңби?
- 1355 Куураган куурайдын ичинде,
Кутурган жылан жатат.
- 1356 Тап-тап, тап жорго,
Таманы жок боз жорго,
Желип кетсе жеткирбес,
Жерге түшсө табылбас.

СААДАК

- 1357 Бир кушум бар, чаар канат менен учар,
Тумшугу жарык, таш тешер.
Өлүү куш тирүү куштун канын ичер,
Ай жарандар кулак салың,
Өлүү куш тирүү куштан ылдам учар.

ДҮРБҮ

- 1358 Алысты жакын кылам колго алсам,
Көрөмүн не да болсо түрү салсам,
Калтырап көрө албадым көзүм менен,
Адашып кала берем тартып алсам.

1359 Алысты жакын кылат,
Жакынды алыс кылат,
Каалагандай көрө аласың,
Көз алдыңа чагылдырат.

КАПКАН

- 1360 Ай талаага бир падыша коргон салган,
Азаптуу менен ажалдуу шого барган.
Кудайдын кудуретин карап турсаң,
Адамзат шонусуна айран калган.
- 1361 Кара итим кабаган,
Оозуна кийиз жамаган.
- 1362 Кара күчүк кабаган,
Артына кийиз жамаган.
- 1363 Жаанда бир ажыдаар бар бугуп жаткан,
Ойготкон жан өз жанына каза тапкан,
Нерсеге нечен түрлүү буюм баткан,
Өзү тажаал, бирок чебер,
Кара жерге абдан баткан.
- 1364 Жапанда бир ажыдаар бугуп жаткан,
Нерсеге не түрлүү себеп,
Аны ойготкон өз жанына каза тапкан.
- 1365 Талаада бир ажыдаар уктап жаткан,
Ким басса, өз жанына ажал тапкан,
Ойготпосо, жайы-кышы жата берет,
Аягы чапма болот жерге баткан.

ТУРАК-ЖАЙ, ТАМ ҮЙ, КОРОО-ЖАЙ, ЧАРБАЛЫК БУЮМДАР

ДУБАЛ

- 1366 «Ыхы» десем баспайт,
Сойсом каны чыкпайт.

ЧАТЫР

- 1367 Чоңду-чоңду, чоңду куш,
Чоң дөбөгө конду куш,
Канаттары кайкы куш,
Мурду жаман жайкы куш.
- 1368 Чоңду-чоңду, чоңду куш,
Чоң чокуга конду куш,
Канаттарын керди куш,
Канга салам берди куш.
- 1369 Чоңду-чоңду, чоңду куш,
Чоң чокуга конду куш,
Канаттарын жазды куш,
Каздай болуп турду куш.

ТҮРКҮК МЕНЕН КАРЫ

1370 Баласы башым дейт,
Атасы белим дейт.

УСТУН

1371 Узундан узун жаткан,
Узарып алды каткан.

УВАСА

1372 Сексен сегиз болот,
Атка жеңил бөктөрсөңүз.
Ал жумбакты табуу,
Таза асant,
Жеңдирип акылыңы ойлонсоңуз.

ҮЙДҮН ШЫБЫ, ТАМАНЫ

1373 Болуптур эки бир тууган,
Бирин-бири карайт,
Бирок жетише албайт.

МЕШ

1374 Өмүр-өмүрдүн,
Жаккан оту көмүрдөн.
Асманга мойнун созгон,
Адамга демин кошкон,
Кызарып чогу чыккан,
Оозунан когу чыккан.
1375 Төрт бөлөк бар базасы бар,
Килити жок дарбазасы.
Асманга мойнун созгон,
Адамга демин кошкон.
Кызарып чогу чыккан,
Оозунан богу чыккан.
1376 Ысык ичет, муздак кусат.

МЕШ, КЕРНЕЙ

1377 Кекиртегин созот,
Жем берсе оозун тозот.
Сүйлөй турган тили жок,
Мунсуз адамдын күнү жок.
1378 Төрт аягы бар,
Бир таягы бар.
1379 Узун унар,
Каттама камар,
Чамын чычар.

КЕРНЕЙ

1380 Өзү жеңдей, ичи көңдөй.
1381 Узуң терек, ичи көңдөй.

МЕШТИН ООЗУ

1382 От боюнда кумган,
Оозун ачып жумган.

МОР

1383 Ичи кара
Тышы ак.
1384 Узун бала, ичи кара.
1385 Узун бойлуу,
Кара тондуу.

КУЛПУ

1386 Айланайын бешенем,
Бешенем сага ишенем.
1387 Жомок бир жомок,
Толгон ай жомок,
Акылдуу киши ачкыдай жомок,
Акылсыз киши качкыдай жомок.
1388 Бир ит бар үрбөйт,
Буттары жок жүрбөйт,
Уруксатсыз ал иттен,
Ээси да үйгө кирбейт.
1389 Бир ит бар үрмөйдү,
Аягы жерге тиймейди.
Шол иттен улуксатсыз,
Адам үйгө кирмейди.
1390 Бир ит бар үрбөйт,
Аягы жок жүрбөйт.
Көмөкөйүн салса сүйлөйт,
Ошол иттен улуксатсыз,
Адам үйгө кирбейт.
1391 Таң каларлык бир ит бар,
Үй бага алат, үрө албайт,
Буттары жок, жүрө албайт,
Курсакка сайса сөз кылат,
Тилин адам биле албайт.
1392 Таң каларлык бир ит бар үрбөгөн,
Аягы жок жүрбөгөн.
Көмөкөйгө сайса сөз кылат,
Тилин адам билбеген.
Уруксатсыз ал үйгө,
Бей жоопсуз адам кирбеген.
1393 Үй кайтарат үрбөйт,
Аягы жок жүрбөйт.
1394 Эртең менен алаңдайт,
Кечинде келип салаңдайт.

КУЛПУ, АЧКЫЧ

1395 Атасынын кулагын баласы чукулайт.
1396 Иниси акесинин көчүгүн чукуйт.

1397Энеси үйдө калат,
Баласы айыл кыдырат.

ЭШИКТИН ТУТКАСЫ

1398Келген да кол берет,
Кеткен да кол берет.

1399Кирсе да көрүшөт,
Чыкса да көрүшөт.

КОРОО

1400Кечинде жутту, санатта жүз кой,
Эртең менен кусту, санатта жүз кой.

ТЕГИРМЕН

1401Караңгы үйдө каман күркүрөйт.

1402Караңгы үйдүн каманы,
Кара таштын таманы.

1403Кат-кат менин чөнтөгүм,
Каттайт менин чөнтөгүм.
Токсон жерден той келсе,
Тойбойт менин чөнтөгүм.

1404Тогуз төөгө жүк келсе,
Тойбоду такыр чөнтөгүм.

1405Жандан чыккан эки мыкты,
Ичине ачууланып темир тыкты.
Акырында алып келип жем таштаса,
Каарданып баары жоогун алып келип сайга тыкты.

1406Жүгүрөт-жүгүрөт,
Бирок кырдан аша албайт.
Каңгыр-күңгүр үнү бар,
Чычкан кирчү ийни бар,
Айланасы кызыл жар.

1407Такыраң ташта така ойнойт,
Така ойносо жеке ойнойт.

1408Суунун башы,
Алтын ээрдин кашы³⁰,
Муну тапкан адамдын,
Жүзгө жетсин жашы.

1409Басалагы басып жатат,
Сугалагы сугунуп жатат.

1410Учайын деп канатын ирмейт,
Же канаттуунун сапатына кирбейт.

ТЕГИРМЕН, СҮМӨЛӨК

1411Гепшеп турган ташты көрдүм³¹.
Митам бышкан ашты көрдүм.

³⁰ Түп нускада — «Алтын ээрдин башы».

³¹ Түп нускада — «Гепшен турган ашты көрдүм».

ТЕГИРМЕНДИН ТАШЫ

1412 Темирден-темирден,
Ортосун чычкан кемирген.

ТЕГИРМЕНДИН НООЛУСУ

1413 «Кудайымдын» кумганы,
Өйдө карап турганы,
А тарабын чаң басып,
Ал эмине кылганы?

ТЕГИРМЕНДИН БАРАСЫ

1414 Өзү ийри кожо,
Тебетейи темир кожо,
Үйү суунун боюнда.

ТЕГИРМЕНДИН ҮНҮ, СУУ, ТАШЫ, КАПТЫ ТОСУУ

1415 Күн күркүрөйт,
Күмөн ышкырат,
Азоо урат,
Мойнун бурат,
Акыркысы алам деп турат.

ТЕГИРМЕНДИН ЧАКАЛДАГЫ

1416 Жалама тоодо кийик секирет.

АК ЖУБАЗ

1417 Суу ичине ката салдым, тагин өлдөп.

КУДУК

1418 Бар экен ай талаада бир жалгыз үй,
Сыр найза эшигинде тартады күү.
Барында карайганды жыйнап алып,
Аларга үмүт менен береди сый.

ОРО

1419 Жонгон сайын жоондойт.

1420 Жонсоң жоон,
Кессең узун.

1421 Ичи ток, көлөкөсү жок.

1422 Өзү бар, саясы жок.

1423 Шырдактай жерге күн тийбейт.

1424 Күзүндө соргок,
Көрүнгөндү жута берет.
Жазында март,
Жутканын кайра берет.

ДАНДЫР

1425 Оозу кара Ашырмат,
Ичи кызыл кыямат.

1426 Оозу кара алаамат,
Ичи кызыл кыямат.

Суулап келип урду эле,
Кып-кызыл болуп,
Чыгып келди саламат.

1427 Ичи кызыл аламат,
А тышы кара кыямат.
Аны абтап жымдап ургандын,
Атасына ырахмат.
1428 Илеби кара, ичи кызыл,
Өлдөп чапса, кургак чыгат.

КАЗЫК

1429 Бутун учтап,
Башка муштап,
Токмок менен койгон экен,
Буту жерге житти бекем.

АКИТАШ

1430 Отко бышса как болот,
Дубалга сүртсө ак болот.

ЦЕМЕНТ

1431 Уучтаса ундан майда,
Уютса таштан катуу.

МОНЧО

1432 Адамдын черин таратат,
Терди өзүнөн өзү жаратат.
Эрксизден ал күнү,
Күзгүнү карай каратат.

АРАБА

1433 Арбаят-тарбаят,
Асты үйгө кирбейт.
1434 Буту жыгач,
Темир чокой тартып алат.
Өзү жерде калса да,
Колун атка артып алат.

АРАБАНЫН ДӨҢГӨЛӨКТӨРҮ

1435 Изи бар кадамы жок аягынын
Тийбеди учу жерге таягынын.
Колдорун айбанга арта таштап
Анан салат экен баянын.
1436 Төрт бир тууган сапар чегет,
Бирин бири кууп жетпейт.
1437 Инисин кууп агасы жетпейт.

ДӨҢГӨЛӨКТҮН ИЗИ

1438 Урун аркан,
Жыйып ала албайм.

ЖАРЫК, ОТ, ЖЫЛЫТУУ ОТ, ЖАЛЫН

1439 Жалт-жулт этет,
Жалмап жутат.

1440 Кадырлап адам калкалайт,
Кара боорду жалмалайт.

1441 Колсуз, бутсуз асманга,
Атырылып чыгат.

1442 Көк чатыр,
Астында ак чатыр,
Ак чатырдын астында,
Чаар көздүү чал жатыр.

1443 Күлгүн көйнөк,
Күмүш билерик.

1444 Эскиргени билинбейт,
Кызыл жоолук дирилдейт.

ТҮТҮН

1445 Ийри-буйру көк келтек.

1446 Ийри-буйру көк алтай.

1447 Көк атым көктү карай жүгүрөт.
Тиги айылдын буурасы,
Бул айылдын буурасы,
Желпилдейт го чуудасы.

1448 Узактан узак,
Асманга тузак.

1449 Үрпөк-сөрпөк үн торпок,
Баштан чыккан көк торпок.

ТҮТҮН, ЖАЛЫН, ЧОК

1450 узуң, узак,
Көзгө тузак,
Желбир камыш,
Кытай мончок.

1451 узун улан,
Келте кулан,
Седеп мончок.

ТҮТҮН, ЖАЛЫН, КҮЛ

1452 Узун узак,
Көккө тузак,
Алтын жалбырак,
Батман топурак.

1453 Узун улан,
Улан жалбырак,
Чейрек топурак.

ТҮТҮН, ТУТКУЧ, ОТУН, КАЗАН, ЖАЛЫН, ЧОК

1454 Узун узак,
Көккө тузак.
Карагай саадак,

Кайнар булак,
Жалбыр чечек,
Кызыл мончок.

ТҮТҮН, ОТ

¹⁴⁵⁵Жерден чыгып бир нерсе аба айланган,
Аба айланып эч жерге коно албаган.
Ордунан бир ажайып кала берсе,
Ага түшкөн бенде оңолболгон.

ТҮТҮН, ЧОК

¹⁴⁵⁶Көк коюм чыгып кетип,
Кызыл коюм жатып калды.

ОТ, КҮЛ

¹⁴⁵⁷Кызыл ат туруп кеткен,
Кара ат жатып калган.

ЖАЛЫН, ЧОК, КАЗАН

¹⁴⁵⁸Жалбыр чечек,
Кызыл мончок,
Кайнар булак.

ЧОК, ЖАЛЫН

¹⁴⁵⁹Кызыл мончок,
Жалбыр чечек.
¹⁴⁶⁰Узун ураан,
Сати мончок.

ОТ, ТУЛГА, КАЗАН

¹⁴⁶¹Бир макулук жаратылды абал бактан,
Мойнуна чыйратмалап чынжыр таккан.
Аларды бир кара куш илемин деп,
Иле албай бирин-бири бу да кайткан.

ЧОК

¹⁴⁶²Алдым толо кызыл алма,
Баатыр болсоң, баарын карма.
¹⁴⁶³Алдыңда кызыл анар,
Кармарга адиң барбы?

ЧОК, БАЛЫК, АЙ

¹⁴⁶⁴Отто — олоймон,
Сууда — сулайман,
Кырда — кылайман.

ОЧОК, КАЗАН, ТҮТҮН, ЧОК

¹⁴⁶⁵Түбү түптүү, түрткөнү күчтүү,
Баары кызыл, башы жашыл.

КОЛОМТО

- 1466 Көч кетти,
Көмөч калды.
1467 Сары атым турган жерге чөп чыкпайт.

КУЛ

- 1468 Алоолонгон от болду,
Андан кийин жок болду.

ОТТУК

- 1469 Кичине бүкүр,
Турган түкүр.

ШИРЕҢКЕ

- 1470 Кичине гана декче,
Ичи толо мыкча.
1471 Кичине сандыкча,
Ичи толо мыкча.
1472 Кичине гана кутуча,
Ичи толо мутуча.
Өзү сүрөт,
Сүрсө күлөт.
1473 Сандыкча, сандыкчанын ичинде жык балача.
1474 Тартып ийсең жалын чыгат.
1475 Сонун сарай ичинен,
Чыга келет «шарт» этип.
Күндүз дебей түн дебей,
Күлүп барат «жарк» этип.

ЧЫРАК

- 1476 Бир баш буудайга үй толот.
1477 Бармактай ылай үй шыбайт.
1478 Башына кийгени сүйрү калпак,
Бир колу бар түбү жалпак.
Ичкени май, ичегиси пахта,
Боорунда тетиги бар бурап тартма,
Абдан керек бул буюм адамзатка.
1479 Бирөөнүкүн албоочу,
Карматып койсоң кармоочу.
1480 Жыгач күйөт бирок түтүн жок.
1481 Караңгы үйдө сары кыз отурат.
1482 Коргон,
Коргондун ичинде аркан,
Тийип койсоң,
Аркандын астында дарыя.
1483 Көзү көлдөн,
Ажалы желден.
1484 Отурушу өзүнөн чоң,
Ортосу — төө, мойну ичке,
Өзү жарайт, далай ишке.

1485 Төрдө бирөө отурат төрөйүн деп.

Көзү башы сүзүлүп өлөйүн деп.

1486 Үй ичинде үлпүлдөк.

ЧЫРАКТЫН БИЛИГИ

1487 Бир жылан ийинден чыгып от ашаган,

Куйругу төмөн жакта суу ашаган.

Жыландын тамагы от, мекени суу,

Дүйнөдө андай нерсе жок, көп жашаган.

1488 Бир жылан суу ичинде от ашаган,

Ал жайды мекен кылган ар качандан.

От-суунун азабын бирдей тартты,

Бар беле жазыгы, ой жараткан?

ЧЫРАК, АНЫН БИЛИГИ

1489 Бир ташка бир байтерек, бүткөн терек,

Башына бир падыша мекен эткен.

Башында ал падышанын алтын тажы,

Акыры ошол тажысы түпкө жеткен.

ТОК

1490 Көзгө тааныш бир куш бар,

Эч билинбейт акканы.

Кандай дөө кечсе да,

Өлүм болот тапканы.

ЭЛЕКТР ЛАМПАСЫ

1491 Ар бир үйдө от күйөт,

Чогу жок, бар жалыны,

Өзү ичте болсо да,

Тышка тиет жарыгы.

1492 Илинип турат алмурут,

Жешке болбойт аны уруп.

Күндүз кечке уктап жатып,

Кеч киргенде көзүн ачат.

Бирдей карап баардыгына,

Үйгө тегиз мээрим чачат.

1493 Күйгөн жылдыз,

Кийгени кийим,

Ичкени чийим.

1494 Отсуз күйгөн,

Орун алган үйдөн.

1495 Тышы жалтырак,

Ичи калтырак.

ЭЛЕКТР ПЛИТКАСЫ

1496 От жакпастан чай кайнатат,

Өлүп калган булбулду сайратат.

1497 Отунсуз күйгөн,

Сым менен жүргөн,

Кызаргыча күлгөн.

КОЛ ФОНАРИК

1498 Чыгарсам колду чөнтөктөн,
Чындыкта жолду көрсөткөн.
Колду салсам чөнтөккө,
Көрсөтпөдү эчтеке,
Жумдугу мунун эмне эле,
Колдо бар эле бирдеме.

ПАПИРОС

1499 Башына кызыл жалын топу кийип,
Соргондо кургак сүтү турат ийип,
Акырын билгизбестен орной берет,
Өмүрдүн моторуна уусу тийип.
1500 Аргез,
Мойну бир кез,
Чакырса келбес,
Пияда жүрбөс.

БОЗ ҮЙ

БОЗ ҮЙ

1501 Ааламда бир ажыдаар билесиңби?
Жаны жок кыймылдоого денесинде.
Ичинде сөөктөрү бакча-бакча,
Жаркылдап жалгыз көзү төбөсүндө.
1502 Дүйнөдө бир ажыдаар бар көрөсүңбү?
Жаркырайт жалгыз көзү төбөсүндө.
Кабырга башка, сөөгү толуп жатат,
Жилик жок, бутсуз турат кабыргасын жерге матап.
1503 Дүйнөдө бир алп бар көрөсүңбү?
Жаркырайт жалгыз көзү төбөсүндө
Мүчөсү башка-башка толуп жатат,
Кабагы күндүз ачык түндө жабык.
1504 Дүйнөдө бир ажыдаар көрөсүңбү?
Жаркырап жалгыз көзү чекесинде,
Сөөк жок бул жаныбардын денесинде.
Кабагы күндүз ачык түндө жабык.
Тартады жакындасаң оозун ачып,
Жолобой жакындабай чарасы жок,
Адамзаат кутула албас андан качып!
1505 Адамды жутуп ийсе, көрдүм дебейт?
Терисин сыйрып алса, каны чыкпайт,
Сөөктөрү башка-башка.
1506 Адамды жутуп ийсе көрдүм дебейт,
Терисин сыйрып алса эч бир сезбейт.
Сөөктөрү шыгырап барча-барча,
Бөлүнөт бөлөк-бөлөк ажыратса.
1507 Кабыргасы балиш-балиш жоктур жаны,
Тирүү адамды жутканын көрдүк анын.
1508 Атасы баласын көтөрөт,
Баласы калпагын көтөрөт.

- 1509Бир кыз бар жоолукчан,
Ичинде балдары бар от жаккан.
Күндүзү сыйрып ачылат,
Түнкүсүн кайра салынат.
- 1510Жер менен түптөгөн,
Кийиз менен каптаган.
- 1511Муун-муун, Мууну узун,
Муунунан да колу узун.
Жамынганы ала кийик териси,
Тагынганы алты кочкор мүйүзү.
- 1512Өйүзгү элдин жылкысы,
Марган ылдый куюкту.
Бүйүзгү элдин жылкысы,
Самаркан ылдый куюкту.
Түлкү тумак боз уул,
Айдай албай буюкту.
- 1513Сөңгөктөрү тилим-тилим,
Сойсо каны чыкпайт,
Адамды тирик жутат.
- 1514Сөөктөрү бакча-бакча,
Жаркылдайт жалгыз көзү төбөсүндө.
- 1515Токсон койдун териси,
Тон чыкпаган була баш,
Сексен койдун териси,
Жең чыкпаган була баш.
- 1516Улар-улар улуу куш,
Улуп силкип отурат.
Канатына кар жааса,
Кагып силкип отурат.
- 1517Чыны-чыны, чыны кыз,
Чындап төө минди кыз.
Бет жабууну жамынып,
Тамашага чыкты кыз.

БОЗ ҮЙ ТИГҮҮ, ТҮНДҮК КӨТӨРҮҮ

- 1518Чыктым чынар башына,
Түштүм жеңе кашына
Жеңем чечек, мен чечек,
Жеңем берген кош бычак
Кош бычакты коюндап
Бото көздү моюндап.

КЕРЕГЕ

- 1519Ай кучак, ай кучак,
Жыйып келсе бир кучак.
- 1520Биз ям, биз ям биз эдек,
Биз ям байдын кызы эдек.
Бизди бузган бузулсун,
Калемпирдей тизилсин.
- 1521Эки эжекем бою тең.

1522 Жогорку айылдын жылкысы кайчы кулак,
Төмөнкү айылдын жылкысы топчу кулак.

1523 О тоонун аягы кайчы кулак,
О тоонун быягы топчу кулак.

1524 Өйүз-бүйүз топчу кулак,
Өйүз-бүйүз кайчы кулак.

1525 Топчу кулак торала,
Кайчы кулак карала.

1526 Өйүзгүнүн жылкысы
Топчу кулак торала.
Бүйүзгүнүн жылкысы
Кайчы кулак карала.

КЕРЕГЕНИН АЯГЫ

1527 Жетимиш кемпир жер тиштейт.

1528 Кырк чакчыгай,
Кырка жерди чукчугай.

КЕРЕГЕНИН БАШЫ, АЯГЫ

1529 Токсон кемпир тон тиштейт,
Жетимиш кемпир жер тиштейт.

КЕРЕГЕНИН КӨЗҮ

1530 Аркамда атамдын көзү тостоет.

КЕРЕГЕНИН КӨГҮ

1531 Керегеге кене жабылды.

КЕРЕГЕ, КЕРЕГЕНИН ТОПЧУСУ

1532 Ол өйүздүн жылгыны,
Жылгын эмей эмне?
Жездекемдин кийгени,
Күлгүн эмей эмне?
Күлгүнүнүн бүчүсү,
Күмүш эмей эмне?

КЕРЕГЕНИН БАШЫ

1533 Өйүзгү элдин жылкысы,
Тебишкенде кагышат.
Бул өйүзгү элдин жылкысы,
Кылкуйругун салышат.

КЕРЕГЕ, УУК

1534 Алтымыш кемпир ай карайт,
Жетимиш кемпир жер карайт.

1535 Алтымыш көкшүн Айды карайт.
Жетимиш көкшүн Жерди карайт

1536 Жетимиш кабыргасы жер тирейт,
Алтымыш кабыргасы ай тирейт.

КЕРЕГЕ, УУК, ТҮНДҮК

1537 Отуз омуртка,
Кырк кабырга,
Бир ооз омуртка.

КЕРЕГЕНИН, КИЛЕМДИН КӨЧӨТҮ

1538 Кандын кызы капталдай көчтү,
Бектин кызы белестей көчтү.

КЕРЕГЕ-УУКТУН УЛАНЫШЫ

1539 Чүкчүгүй киши бүкчүгүй ээрге минет.

УУК

1540 Жинди-жинди, жинди кыз,
Ыңырчакка минди кыз.
1541 Кара бээм калт этет,
Кабыргасы жылт этет,

ҮЗҮК, УУК

1542 Кара бээм кардаң этет,
Кабыргасы дардаң этет.

УУК, КЕРЕГЕ

1543 Бирөөдө кырк уул бар,
Кыркынын кырк аягы бар.

ТҮНДҮК

1544 Анда санда иштен түшүп калат,
Ага деле бөлбөй кайра орношуп алат.
Жетимиш жигит жөлөп,
Сексен жигит таяйт.

ТҮНДҮК, УУК

1545 Кыркырак абышка өлөм дейт,
Кырк азасы кырк жагынан жөлөйм дейт.
1546 Кыркырак абышка өлөмүн дейт.
Кырк уулу кырк жагынан жөлөймүн дейт.
1547 Кыркырак абышкага кырк ок тийди.

ТҮНДҮК, УУК, БОСОГО-ТАЯК

1548 Кыркырак акем өлөм дейт,
Кырк уулу кырк жагынан жөлөйм дейт,
Элеман акем өлөм дейт,
Эки уулу эки жагынан жөлөйм дейт.

УУКТУН БООСУ

1549 Миң коюмдун кулагы шалпаң кулак.

ТУТУУ, БООЧУ (ДЕЛВИР)

1550 Ават ашып келди,
Нойгут басып келди.
1551 Ай төбөдө төрт жылан жатат.

1552 Үй үстүндө кырк жылан.

АРКАН

1553 Табылгы тартса, тоо бекийт.

ҮЗҮКТҮН, ТҮНДҮК ЖАБУУНУН, ЭШИКТИН БООЛОРУ

1554 Абай алтоо,

Ботой төртөө,

Түбөй жалгыз.

1555 Абай уулу алтоо,

Түбөй уулу төртөө,

Жабай уулу жалгыз.

1556 Абайдыкы алтоо,

Төбөйдүкү төртөө.

ҮЗҮК, ТҮНДҮК ЖАБУУ БООЛОРУ, ЭШИК

1557 Абайдын алты уулу,

Төбөйдүн төрт уулу,

Кунан койдун куйругу,

Ары шалп да, бери шалп.

ҮЗҮК, ТҮНДҮК ЖАБУУ БООЛОРУ

1558 Абайымда — алтоо,

Төбөмдө — төртөө.

1559 Атай алтоо, тотой — жетөө.

1560 Атай-алтоо, тотой - төртөө.

КЫРЧОО

1561 Ак күчүгүм,

Айлана чуркайт.

1562 Кичине гана куу күчүк,

Үйдү айлана жүгүрөт.

1563 Кичине гана куу күчүк,

Үйдү айлана үрүп чыгат.

1564 Ак күчүгүм үйдү айланып борбор чычат.

1565 Эки колу ичинде, бүткөн бою тышында.

ТИЗГИЧ

1566 Чалдым-чалдым билекке,

Чалып алдым билекке.

Козу кочкор мүйүзүн,

Кошуп алдым билекке.

ТҮНДҮК ЖАБУУ

1567 Заар кетет тык-тык,

Кеч келет тык-тык.

Заар кетет илегилек,

Кеч келет илегилек.

БОЗ ҮЙДҮН ЭШИГИ

- 1568 Ары-бери шалп.
1569 Кунан койдун куйругу,
Ары шалп, бери шалп.
1570 Кунан койдун куйругу,
Нары-бери миң келет.
1571 Адам кирсе ачылат,
Сыртка чыкса жабылат.

БОЗ ҮЙДҮН ЭШИГИНИН ЧЫКЧЫРЫ

- 1572 Күндүз ылдый карайт,
Түндөсү жогору карайт.

БОЗ ҮЙДҮН ЭШИГИНИН КӨГҮ

- 1573 Секирең өөдө сексен ирик изи кетти.

БОСОГО ТАЯК

- 1574 Бир сарт өлөмүн дейт,
Эки сарт жөлөйүн дейт.
1575 Бир үйдө төрт адам жашайт,
Экөө өлөм дейт,
Экөө өлбө деп тиреп турат.
1576 Элебай атам өлөм дейт,
Эки уулу эки жагынан жөлөйм дейт.
1577 Үч жыгачтан кан да, бек да эңкейип өтөт.

ТАКТАНЫН ТӨРТ БУТУ, БОСОГОНУН ЭКИ ТАЯГЫ

- 1578 Төрдө төртөө турат төрөйүн деп,
Эшикте экөө турат өлөйүн деп.

БАКАН

- 1579 Үй баш сайын жырык атан.
1580 Жалгыз буттуу,
Жандан күчтүү.
1581 Мурду жырык кара атан,
Сууга барат да, кайра келет.

БАКАН, НАЙЗА

- 1582 Ай-айлаган жоо келсе,
Айры сакал атам токтотот.

ТИРӨӨЧ

- 1583 Жинди-жинди жинди кыз,
Жиндиси маңга минди кыз,
Бир путуну сырайтып,
Там башыга чыкты кыз.

ЧИЙ

- 1584 Ары тоо, бери тоо,
Орто жери сары тоо.

- 1585 Адырдагы алты ыргай,
Алты ыргайды мен кыйбай,
Тешигин бүтөп үйүмдүн,
Тегереттим жылуулай.
- 1586 Жерден чыккан жек элем
Желпилдеген бек элем.
Кырга чыгып кырылдым,
Кырк тузакка илиндим.
- 1587 Мен букарга барып бул болдум,
Буурул сакал кул болдум
Кыркылдым кыпчакка,
Түштүм кырк эки тузакка.
- 1588 Жеримде жээр элем,
Жээрен кашка бээ элем,
Суурулдум, субанга түштүм,
Отуз эки кылтакка түштүм.
- 1589 Көчкөндө бөөз, өрүүдө кооз.

ОРОГОН ЧИЙДЕГИ МҮЙҮЗ

- 1590 Кочкор мүйүз көйкөлбөс,
Койгон жерден чайпалбас.

ЧИЙ ТОКУГАН ТАШТАР, АЯЛ

- 1591 Ал этегим беш таш
Бул этегим беш таш,
Али тоок жеке таш.
- 1592 Өйүзгүнүн жылкысы,
Бүйүз өйдө куюккан.
Топчу кулак боз уюк,
Айдай албай буюккан.

ЧИЙ ЧЫРМОО

- 1593 Аркы өйүздүн жылкысы
Шака-шука тебишет.
Берки өйүздүн жылкысы,
Бака-бука тебишет.
- 1594 Кичкине гана кал эчким,
Кыя-кыя жол баштайт.

ҮЙ БУЮМДАРЫ, ЖАСАЛГАСЫ

АЯК КАП

- 1595 Оозу кемшик, бүткөн бою тешик.
1596 Чий түбүндө чилдир кесе.

АШКАНА

- 1597 ЧЫТЫР-ЧЫТЫР,
Чийден котур,
Алма чечек,
Кызыл мончок.

АЛАБАКАН

1598Эптедим-септедим,
Ак өгүзгө жүктөдүм.

КҮЗГҮ

1599Бир адам бир адамга каршы келди,
Ортосуна бир кесек муз туш келди.
Адамдын бири өлүү, бири тирүү,
Тирүү айланып өлүккө келди эле,
Алиги өлүк айланып тура келди.

1600Жалтырайт көңүлдү бөлөм,
Карасам өзүмдү көрөм.
Ой тобо муну кандай уста кылды?
Көрөт экен үйдө туруп тыштагыны,
Кокустан тийип кетсе өлөмүн дейт,
Өмүрүн мынча неге кыска кылды?

1602Көлөкөдө көрүшмөк.

1603Көлөкөсүнө көрүшмөк,
Көлдө жатып өбүшмөк.

1604Табышмак-табышмак,
Тай куйругуна жабышмак.
Көлөкөсүн көрүшмөк,
Көрүп туруп өбүшмөк.

1605Тай-тай табышмак,
Тайтайлатып жабышмак,
Көлөкөсүн көрүшмөк,
Көрүп туруп өбүшмөк.

1606Грап табышмак, табышмак,
Тагай-түгөй табышмак.
Көлөкөсүн жашырып,
Көлдө жүрөт табышмак.

1607Там-там таменек,
Тамдан чыккан коенек,
Күлү шаар ичинде,
Күлүп турган коенек.

СААТ

1608Алтымыш ат,
Он эки кат,
Күнү-түнү уктабай жат.

1609Бир үйдө күн-түн жашайт 14 адам,
Эч тынымсыз экөө эмгек кылган,
Калганы таңыркашып карап калган.

1610Бир эненин он эки уулу бар балбан,
Бири бир чапканча экинчиси алтымыш чапкан.

1611Бу дүйнөдө чыгыптыр бир тегирмен,
Күн менен бирдей жүргөн.
Ортосунда кара бир немеси бар, кылдан ичке,
Ай жапырым, колуң сыңгыр ким ийирген.

1612 Дүйнөгө бүтүптүр бир тегирмен,
Күн менен бирдей жүргөн.
Ичинде кылдан ичке жиби бар,
Капырай кандай уста муну ийген.

1613 Колу жок уруп турат,
Буту жок, жүрүп турат.

1614 Өзү тегерек, адамга өтө керек.

1615 Эл уктаса да, Эсенкул чунак уктабайт.

ТАРАК

1616 Ар жумада иши бар,
Алтымыш эки тиши бар.

1617 Караңгы токойду,
Желмогуз тырмалайт.

САМЫН

1618 Үй баш сайын таза бала.

1619 Үй баш сайын боз бала,
Иштеген иши көп гана,
Тагыраак айтсак жарабайт,
Тазалыктан башкага.

ШАКАР САМЫН

1620 Каралыгы кара сайдын ташындай,
Катуулугу как атаңдын башындай.

АТЫР

1621 Узун-узун упарым,
Учундагы жыпарым.

УТЮГ

1622 Көйнөктү күндө сылайт түптүз кылып,
Жүрөгү көөдөнүндө ысып туруп.

ШЫРДАК

1623 Муун-муун мундуз,
Мындан ары жылдыз.
Абай кийик териси,
Алты кочкор мүйүзү,
Бул эмине болучу?

1624 Үйгө чыккан гүлкайыр,
Жайы-кышы соолубайт.
Тепсесе да бул гүлдү,
Үй ээси такыр корубайт.

АЛА КИЙИЗ

1626 Буу-буу мундуз,
Мындан ары кундуз,
Ала кийик териси,
Алты кочкор мүйүзү,

Сокур кара буурасы,
Бучук кана энеси.

КӨШӨГӨ

1626 Курап-сурап тон кылдым,
Кулундуу бээге бергисиз.

ТУШ КИЙИЗ

1627 Тамдын ичин ким көрсө,
Капкалдыктуу килемче.
Бардык үйдө ушу бар
Боорунда тамдын килемче.

ЖУУРКАН

1628 Жыйсам жеңдей,
Жайсам көлдөй.
1629 Кечеси жазылат,
Күндүзү жыйылат.
1630 Чалкаман жатам
Илевинен тартам.
1631 Күндүз бий,
Түндө кул.
1632 Күндүз иззатта,
Түндө кызматта.
1633 Күндүз кысыр,
Түндө бооз.
1634 Түндө түздөй,
Күндүзү кыздай.
1635 Эртең туруп керилет
Кеч туруп жыгылат.

ЖҮК

1636 Күндүзү перидей,
Түндөсү жиндей.
1637 Күндүз тизип койдум,
Түндө бузуп койдум.

МАТА

1638 Кашкардан келген ак тайлак,
Мууздаса кан чыкпайт.

ШЫПЫРГЫ

1639 Ар кайсы үйдө белбоо байланып кемпир жатат.
1640 Эшиктин алдында бели байлануу кул жатат.
1641 үйдө жетим бала бар,
Белинде жети белбагы бар.
1642 Биз ям-биз ям, биз эдек
Биз ям сиздей кыз эдек
Белибизди байлады
Бизди «кудай» айдады.

1643 Жетимиш жети буту бар,
Бир башы бар.
1644 Кичинекей сары кыз,
Дүнүйөгө дары кыз.
1645 Өзүн жайнаткан,
Бекем байлаткан.
Шиштен башканы минбейт,
Короого чыкса бийлейт.

КЫЧКАЧ

1646 Отту оролой чапкан Байбарак баатыр.
1647 От ичинде олоймон, отту чымчыйт
Суу ичинде сулайман, шардан ыргыйт.

КЫЧКАЧ, БАЛЫК, ДЕПКИР

1648 Оттогу олойман,
Суудагы сулайман,
Казандагы калайман.

САНДЫК, БОСОГО, КУЛПУ

1649 Төрдө төрт адам отурат төрөмүн деп,
Эшикте эки адам отурат өлөмүн деп,
Капталында бир адам отурат аларды көрөмүн деп.

САНДЫК МЕНЕН КИЛИТ

1650 Узуң-узун учкулук,
Узун дайра кечкилик
Жылаңаяк баскылык
Алтын менен ачкылык.

ЧЕМОДАН

1651 Караңгы үйдө карды жарык кемпир отурат.

СТОЛ

1652 Өзү төрт аяк
Үстүгө чабаты жаят.

ОРУНДУК

1653 Төрт бир тууган,
Бир калпак кийген.
Ат сыяктуу,
Адамдар минген.
1654 Төрт буттун бирдей болуп аралыгы,
Бирок баспайт,
Таягычы бар эч ким таппайт.

ИДИШ-АЯКТАР

САМООР

- 1655 да десе, аарын ачкан,
Аарына заарын чачкан.
Башында калканы бар куп жарашкан.
- 1656 Базардан алып келген сары сандык,
Кулпусун он кишилеп араң салдык.
- 1657 Базардан алып келген сары сандык,
Кулпусун он кишилеп араң салдык.
Чамынды чайнап, күл чычкан,
Мунусуна айран калдык.
- 1658 Базардан сатып келген кобул сандык,
Он жигит оозун ачып, кулпу салдык.
Суу ичип, куу отун жеп, көмүр таштайт,
Сандыктын өнөрүнө айран калдык.
- 1659 Биринен бири бийик турат,
Ичинен жалын күйүп турат,
Каалаганда саан болуп,
Уйдан бетер ийип турат.
- 1660 Калаада бир буюм бар тоту куштай,
Кандай адам жасаган ичи бышпай.
- 1661 Карасам бир тоодон, бир тоо бийик,
Коюптур ортосуна чаян ийип.
Чаяндын заарына чыдай албай
Бутуна жибереди сийип-сийип.
- 1662 Мойну кооз,
Ортосу бооз,
Түбү илмек,
Аны акылдуу киши билмек.
- 1663 Жазаганга жазган,
Оозунан заар отун чачкан.
- 1664 Оозун ачкан,
Жалын чачкан,
Ойлогондор
Бат эле тапкан.
- 1665 Кокон бөркү башында,
Кош куржуну жанында.
- 1666 Өзөн эмес сай эмес,
Суу агады зырпылдап,
Ортосунда бир нерсе
Кызарады кыпылдап.
Кожом бөркү башында
Жакшылардын барысы
Мына ошонун кашында.
- 1667 Өзөнү жок, сайы жок,
Суусу чыгат мөлтүлдөп,
Ортосунда карарып,
Мору чыгат калкылдап,

- Кооз калпак кийип алган жылтылдап.
- 1668 Өзөнү жок, сайы жок,
Суусу чыгар мөлтүлдөп.
Ортосунда кызарып,
Башы чыгар кылтылдап.
Кокон бөркү башында,
Кош куржуну кашында
Чуу³² деп кеткен бир жумбак.
- 1669 Сырты сары саламат,
Ичи кызыл кыямат.
- 1670 Тегереги от,
Ортосу — суу,
Бир аздан соң
Көтөрүлүп буу,
Салат чуу.
Тезинен тап
Эмне экен бу?
- 1671 Төө моюндуу, уй курсактуу,
Тегереги булактуу, орто жери чырактуу.
- 1672 Оозунан жалын чачкан
Төрт аягын тең баскан.
- 1673 Төрт аягын теңдей баскан,
Төпөсү төпөсүнө куп жарашкан,
Ортосуна тилмеч коюп кулдурашкан.
- 1674 Оргочордон от күйөт,
Ысык-Көлдөн ит үрөт.
- 1675 Чин кушум, чинди кушум,
Чин дөбөгө конду кушум,
Элге салам берди кушум.
- 1676 Чын күмүш чинди күмүш,
Чын дөбөгө конду күмүш,
Элге салам берди күмүш.
- 1677 Эки ийнинде медери бар,
Үстүндөгү калканы куп жарашкан.
- 1678 Эки кулагы бар,
Төрт туягы бар,
Маңдайында күйүп турган чырагы бар,
Ортосунда кайнап турган булагы бар.
- 1679 Эки кулактуу,
Такалуу жылкы сыяктуу,
Уй курсактуу.
- 1680 Эки тоонун арасынан
Бөөн-чаян күйүп турат.
Күйгөнүнө чыдабай
Бөйрөгүнөн агып турат.

³² Түп нускада — «жуу».

ЧАЙНЕК

- 1681 Дүңк кемпир, дүңгелек кемпир,
Кайда барса азиз кемпир.
1682 Кичинекей келинчек,
Мейман келсе таазим этет,
Күйөөсүнө колун берет.

ЧӨӨГҮН, КУМГАН (АПТАВА, КӨЙРӨ)

- 1683 Жабык үстү,
Оозу эки, түбү бир.
1684 Йаапырым — мойну бир,
Оозу эки, түбү кир.
1685 Япир
Үстү кир,
Оозу эки,
Түбү бир.
1686 Жоор,
Үстү кир,
Оозу эки,
Түбү бир.
1687 Жөө, бир мүйүзү кер
Оозу эки, көзү бир.
1688 Эки оозу бар, бир боосу бар,
Жоголсо, козулу койлук доосу бар.
1689 Кашкардан келген лөк,
Күлгө келип чөк.
1690 Кытайдан келген лөк,
Эки көзү көк,
Күлгө келип чөк.
1691 Кокондон келген коң карга,
Буту-колу жок карга.
1692 Букардан келген боз тайлак,
Боздоп туруп суу ичет.
1693 Ичи бар ичегиси жок.
1694 Кара кемпир какылдайт,
Сөөктөрү шакылдайт.
1695 Чоң энемдин көмөчү
Күйбөдү да бышпады.
1696 Чук-чук, чук терек,
Чук терекке суу керек.
1697 Жатса жамбашы талыйт,
Турса суусу чууруйт.
1698 Эшикке чыгып от жебейт,
Башатка барып суу ичпейт.
1699 Мурду мур таз,
Карды кар таз.
1700 Жөө жүрбөс,
Атка минбес.

- 1701 Карды карсак,
Мурду барсак,
Атка минбес,
Жөө жүрбес.
- 1702 Мурду бучук,
Карды катта,
Жөө жүрбес,
Атка минбес.
- 1703 От башында күйбөс чанач.
- 1704 От башында ойрон шалпык.
- 1705 От боюнда очоет,
Такыясы чочоет.
- 1706 От жанында дөңгөлөк,
Тура калып сийгелек.
- 1707 От ичинде отурган оен.
- 1708 Курсак тумшугу узун бото мойнок,
Күйбөстөн өрт-жалынды кечет ойноп.
- 1709 Уй курсак тумшугу узун, бото мойнок,
Күйбөстөн өрт-жалынды кечет ойноп,
Чалкалап сууну берсе — ичет, кусат,
Ысапсыз, оюнда жок тоюп коймок.
- 1710 Чакалап сууну берсе — ичет, кусат,
Оюнда жок тоюп коймок.
- 1711 Кароолчунун катыны
Көрдөй болуп отурат.
Тарайын десе чачы жок,
Таздай болуп отурат.
- 1712 Карды бар, калтасы жок
Шосу бар, дорбосу жок.

КАРА ЧАЙНЕК

- 1713 Бул эмне муруят,
Мурду эмне жырыят,
Оозу туруп сүйлөбөйт,
Отту эмне үйлөбөйт?

АСМА, ЧАЙДООС

- 1714 Үчүкөнүн үч уулу
Үшкү тартып отурат.
Тентек кара баласы
Ийик ийрип отурат.

КАШКАР ЧАЙДООС

- 1715 Башы бөрктүү,
Түбү көрктүү,
Мойну кооз,
Ичи бооз,
Аркасы илмек.
Акылдуу балдар билмек.

ЧАЙНЕК, ПИЯЛА

- 1716 Атасы бүкүрү кожо,
Энеси шапелек айым.
- 1717 Иштен келсек чөгөлөшүп таазим кылат,
Ишке кетсең ал өзүнчө төрдө отуруп мейман болот.
- 1718 Кулундары сары ала,
Куйруктары тору ала.

ЧЫНЫ

- 1719 Карчыгам өзү жансыз колго конду,
Дем болсо, байдөбөлдөн оозум толду.
Мен өзүм карчыгадан алдым демди,
Жигиттер табышмактын чечүүсү кайсы болду?
- 1720 Эзилген таш,
Чийилген таш,
Абакка түшүп
Ийилген таш.

СЫР АЯК

- 1721 Биздин үйдө бир килем,
Түрдүү түстүү сыр килем.

ЖАНАЯК

- 1722 Жупжумуру таш бака,
Сөөгү бар, жалбырак жейт,
Суу ичет, жаны жок.

КАШЫК

- 1723 Кичинекей бечел,
Сүңгүп барып суу ичер.
- 1724 Жомогум жомок,
Куйругу чомок.
- 1725 Башы бартмак,
Учу бөртмөк.
Сууга салмак,
Сууруп алмак,
Суусу таммак,
Сумсайып калмак.
- 1726 Бир малым бар тамга жармашып сиет.
- 1727 Өрдөк көлдө,
Куйругу сыртта.
- 1728 Суудан башка ашы жок,
Томпок курсак бөйтөгөй.
- 1729 Топусу бар, башы жок.
- 1730 Кула бээм кундуга кирсе
Куйругу сорок дей түштү.
- 1731 Чөөкөр атым чөгүп кетти,
Куйругу сорок этти.

ЧӨӨЛҮ

1732 Башы менен казанга түшөт,
Суюгун таштап, коюусун сүзөт.

ТУЗДУК

1733 Ашкананын кал кызы ыйлайт.

КАЗАН

1734 Кулактундан кагылбас.

1735 Күн үстүндө кара таш.

1736 Дзү бирөө,

Кулагы төртөө.

1737 Кулагы бар, башы жок,

Курсагы бар, чачы жок.

1738 Кара кожокем аттан түштү.

КАЗАН, ИДИШ-АЯК

1739 Жеңем жерге түштү,

Балдары аны күтүштү.

Кара катын аттан жыгылды,

Балдары апакелеп чуркады.

1740 Карабай акем аттан түштү,

Балдары чуркап келди.

1741 Карагул аттан жыгылды,

Калкы-журту жыйылды.

КАЗАН, ТУЛГА

1742 Бир заттын арты күйүк,

Бир заттын төшү күйүк.

1743 Бирөөнүн төшү күйүк,

Бирөөнүн өзү күйүк.

1744 Бирөөнүн төшү күйүк,

Үчөөнүн өзү күйүк.

1745 Өлөбай акем өлөм дейт,

Үч уулу үч жагынан жөлөйм дейт.

КАЗАН, КАШЫК

1746 Туулду бир кара куш, бир балапан,

Бошто алып, ар бир жерге ала чапкан.

КАЗАН, ОТ

1747 Кара өгүзүм карап турат,

Кызыл өгүзүм жалап турат.

КАЗАН, КАЗАНГА ЖАБЫЛГАН НАН

1748 Ар жагында жука тоо,

Бер жагында жука тоо,

Ортосунда жумшак тоо.

КАЗАН, СУЗГУ, ТУЛГА

1749 Карт кара бука,
Мартеке музоо,
Үйөр-үйөр үч өгүз.

ТУЛГА

1750 Үч буту бар, аксабайт.
1751 Үч буту бар,
Балаадай күчү бар.

ТУЛГА, КАЗАН, КУМГАН

1752 Үчкөнүн үч уулу,
Үшкү тартып отурат.
Айры сакал атасы,
Атка минип отурат.
Тоголок кара баласы,
Сууга тойбой отурат.

ТУЛГАНЫН БУТТАРЫ, КАЗАН

1753 Үшкүбайдын үч уулу,
Үшкү тартып олтурат.
Андан калган бир уулу,
Дөңгө чыгып олтурат.

АШ ТАКТА

1754 Белес ашып келет
Нойгут басып келет.

ҮБӨЛҮК

1755 Белен-белен, белен ат,
Бели жоон күрөң ат,
Аштан тойдон калбаган,
Арам өлгөн күрөң ат.

ЭЛЕК

1756 Ак күчүгүм бырт-бырт чычат.

1757 Аласа бою бар,
Арчындаган тону бар,
Ыйласа кар жаайт,
Ыйлабаса не жаайт.

1758 Аякка өтсөм урасың,
Быякка өтсөм урасың,
Нанды бирөө жейт,
Мени неге урасың?

1759 Жапжаңы идиш,
Бирок баары жыртык.
Эл устасын мактаса,
Такыр жок кынтык.

1760 Өзү битта, көзү миңта.

1761 Бир өзү, бир өзүндө миң көзү.

- 1762 Каптан сугунуп,
Кар жаадырды.
Тегирменден келгенде,
Уй саадырды.
- 1763 «Тап-туп» этет
Алдынан кербен өтөт.

ЭЛЕК, УН

- 1764 «Тап-тап» этет,
Таманы жок лагалак.
Суудан өтүп баратат,
Сүйөгү жок лагалак.
- 1765 Эки тоонун арасында
Эбей-себей күн жаайт.

ЧАКА

- 1766 Болсо да эки кулагы
Бир гана иймек тагынат.
Келатса суудан жутканы
Көбүнчө экөө кабылат.
- 1767 Ийилип турат кулагы,
Ичи тойсо, салмактуу келет бу дагы.
Эртели кеч адамга,
Жардам кылар убагы.
- 1768 Эки дос,
Сууга түшпөгөн күнү жок,
Баратып ач, келатып ток.
- 1769 Эки жакшы жолдош,
Сууга киринбеген күнү болбос.

ЧАКА, АПКӨЧ

- 1770 Эки бир тууган суунун жээгине ойнойт,
Үчүнчүсү жээкке жыгылат.

ЧЕЛЕК

- 1771 Эзели курчанганын чечпеген,
Ичинен жыты кетпеген.

ГҮҮ (ГҮП)

- 1772 Гүлдүр-гүлдүр гүлдүрман,
Гүлдүрмандын кызымын.
Мойнум толо акдана,
Акылмандын кызымын.
- 1773 Гүлдүр-гүлдүр гүлдүрсүн,
Мойнуң толо ак мончок,
Болотбайдын кызысың,
Гүлдүр гүп, гүлдүр гүп.
- 1774 Салмак менен урдурам
Сары бала туудурам.
- 1775 Узун-узун упарым,
Ичидеги жыпарым,

Кара соот каркыным,
Ичидеги жаркыным.

ЧАКЧОО

1776 Салмак менен тартат,
Сарысын алып кайтат.

1777 Узун-узун улама,
Учу менин колумда.
Сагызгандай сайраган
Сабы менин колумда.

МАКИ

1778 Ичип жеп ийинге кирет.

1779 Кичинекей сай,
Ичинде эки бала жатат жай.

МАЛ МУУЗДАГАН БЫЧАК

1780 Көгөртүп малдым,
Кызартып сууруп алдым.

ТУТКУЧ

1781 Үй баш сайын кол куржун.

1782 Эки башы муштумдай,
Ортосу кылдай.

КУУРГУЧ

1783 Миң койду аралай чапкан Чокчолой баатыр.

КЫЛ ЖУУГУЧ

1784 Капталды капталдай чапкан байбарак баатыр.

1785 Керегеде муштай гөш.

1786 Өйүзгү элдин жылкысы,
Өйүз ылдый куюлат.
Бүйүзгү элдин жылкысы,
Бүйүз ылдый куюлат.
Жаман тумак боз бала,
Тосо албай буюгат.

КЫРГЫЧ

1787 Эки ээги бар.

Бир тээги бар.

ДАСТОРКОН, СЕЛДЕ

1788 Сүйрөмө сүрнөт,

Бурама парз.

БИШКЕК, САБА

1789 Бап балпак, башы калпак,
Сууруп алмак, суусун канмак.

1790 Бап балпак,
Башы жалпак.

Сууруп алды,
Суусу тамды.

КӨӨКӨР

1791 Кочкор мүйүз кодогой,
Башы ичке шордогой.

КУМАРА, КАРАПА

1792 Сойсо каны жок.
1793 Каңгыр-күңгүр үнү бар,
Чычкан кирчү ийни бар,
Айланасы кызыл жар.

ЧЕККИЧ

1794 Кичине катын жер тебет.

СУУ КУЙГУЧ

1795 Огородду араласа
Өзүн каз моюндуу көрөт.
Эңкейген жерге
Себелеп сууну төгөт.

СУУ КУЙГАН КОРО

1796 Текем тик туруп суу ичет.

АТ ЖАБДЫКТАРЫ

ЭЭР

1797 Аттан эгиз, иттен пас.
1798 Айерге келип чөктү,
Буйерге келип чөктү,
Бардыгына туура келди.
1799 Узун эле, кести эле,
Жоон эле, жонду эле,
Астыга ылайык кылды эле.
1800 Узун эле, кыскарттым,
Жоон эле, жондум,
Алыбай ыракмат кылды,
Астыга ылайык келди.

ЭЭР, АТ

1801 Отурганы ово жер
Басканы бакырчанак.

ҮЗӨҢҮ

1802 Тептим терекке чыктым.
1803 Таптым тешик,
Миндим бешик.

БАСМАЙЫЛ

1804 Төшөк сейит төш кармайт.

ЖҮГӨН

1805 Балжыр-булжур баш кармайт.

1806 Алыстан албыр-салбыр,
Жанына келип карасаң,
Бурама темир.

ЖҮГӨН, КӨМӨЛДҮРҮК

1807 Балдайкеси баш кармайт,
Төлөйкөсү төш кармайт.

ЖҮГӨН, КУЮШКАН, БАСМАЙЫЛ

1808 Балдыр-булдур баш кармайт,
Кудайберген куш кармайт,
Төлөберген төш кармайт.

1809 Баракелде, баш карма,
Көсөө куйрук, көч карма,
Узун боо, төш карма.

ЖҮГӨН, КӨМӨЛДҮРҮК, КУЮШКАН, БАСМАЙЫЛ

1810 Бадыр-будур баш кармайт,
Төлөк баатыр төш кармайт.
Кушбек баатыр куш кармайт,
Белек баатыр бел кармайт.

ЖҮГӨН, ҮЗӨҢҮ

1811 Узун-узун уч эле,
Учу менин колумда.
Чыйырчыктай чыпынган,
Чачи менин колумда.

КУЮШКАН

1812 Хап-тап, табышмак,
Тай куйругуна жабышмак.
1813 Куттук сейит куш кармайт.

АТТЫН ТАКАСЫ, МЫКТАРЫ

1814 Ант кылдым, бант кылдым,
Бир атка 24 жылдыз мант кылдым.

1815 Төрт ай, жыйырма төрт жылдыз.

1816 Анти - анти айдады,
Жүз жыйырма беш жылдызды,
Анти курман байлады.

1817 Керки тамдын жолунан,
Келе жатып түш көрдүм.
Түшүмдө мүшкүл иш көрдүм,
Түшүмдө төрт ай, 24 жылдыз көрдүм.

1818 Төрт айды, жыйырма төрт жылдыз менен бекиттим.

КИШЕН

1819 Бурум-бурум, бурум коргон
Буралышып турат коргон.

1820 Бурум-бурум, бурум токой,
Бурулушуп калган токой.
Аптыкайым алган токой,
Айкалышып калган токой.

1821 Жомогум жомок,
Толгон ай жомок.
Тогуз бир кыздын,
Баасы ай жомок.
Акылдуу адам,
Айткысыз жомок.
Чечен бир жигит,
Чечкисиз жомок.

МУЗЫКАЛЫК АСПАПТАР

КОМУЗ

- 1822 Ичи ичинде, ичегиси тышында.
1823 Кулагы бар куйругунун учунда
Курсагы бар соорусунун тушунда.
1824 Курсагы бар учасынын тышында
Кулагы куйругунун учунда
Ичегиси тышында.
1825 Үч жеринде жоору бар.
Жонунда жайдак ээри бар.
1826 Даңгыр жолдо үч жорго.
1827 Мамыга үч арканды байладым,
Беш камчылап, безелентип айдадым.
1828 Бир эшек көтөрдү,
Үч катар кермемди.
Кермемди тытмалап,
Айта бердим сарменди.
Башында үч балбан,
Керишти кермемди.
Буудайдай оозу бар,
Булбулум сайрай берди.
1829 Баатыр кашка маңдай кан,
Чечен кашка таңдай кан.
Колго түшкөн керме аркан.
1830 Узун терек жыгылды,
Учу менин колумда.
Булбулдары сайраса,
Тили менин колумда.
1831 Эки колду иштетсең,
Үндөр чыгат терметкен.

КОМУЗ, КОЛДУН МАНЖАЛАРЫ

- 1832 Түпсүз болгон чоң жолго,

Айдап алдым он жорго.
Бешөө сүйлөп келатса,
Бешөө бийлеп келатат.

КОМУЗДУН ҮЧ КЫЛЫ, ОН МАНЖА, КОМУЗДУН ҮЧ КУЛАГЫ

¹⁸³³Салдырдым үч боз жорго тайгак жолго,
Он киши кызмат кылат зордон-зорго.
Үч киши жатып алды казган орго.

КОМУЗДУН ҮЧ КЫЛЫ, ОН МАНЖА

¹⁸³⁴Үч жигит жарышат даңгыр жолго
Он жигит кызмат кылат араң зорго.

КОМУЗДУН ҮЧ КЫЛЫ, БЕШ МАНЖА

¹⁸³⁵Үч атчан келе жатат даңгыр жолдо,
Беш атчан айдап салат оңго-солго.

ООЗ КОМУЗ

¹⁸³⁶Сагызганым шак этет,
Шагы менде калган жок.
Узун чыбык солк этет,
Учу менде калган жок.

¹⁸³⁷Сагызганым шакылдайт
Сагы менин колумда.
Узун чыбык солкулдайт
Шогу менин колумда.

ДОМБУРА

¹⁸³⁸Базардан сатып алдым кара аргымак,
Белинде тартбасы бар буунак-буунак.
Чуу дегенде кетти зырлап-зырлап.

¹⁸³⁹Салдырдым эки жорго даңгыр жолго
Он жигит кызматына жарап турду зорго-зорго.

ДУТАР

¹⁸⁴⁰Он эки белбоо,
Эки аркан.
Эки казык,
Бир бакан.

БАЛАЛАЙКА

¹⁸⁴¹Дыңылдаган үнү бар,
Чычкан кирчү ийни бар,
Айланасы кызыл жар.

МАНДОЛИНА

¹⁸⁴²Куйругу кулагынын учунда,
Ичегиси сыртында,
Ичи арык, сырты семиз,
Муру тапкан кишинин акылы деңиз.

1843 Узун сайда уй мөөрөйт,
Кыска сайда кыз ыйлайт³³.

ОРУС КЫЯК, ГАРМОН

1844 Бир шаар бар капкасынын саны жети,
Сырдаган төрт бурчу бар эки беттүү.
Эки ак куу тили менен сүйлөшүшөт
Сайраган булбул көк тоонун бети.

1845 Жогорудан келет, түймөлүү бай
Омууро жаркылдайт түймөлүү бай.
Кыз менен күйөө биригип өлөң айтса,
Буллардын не дегенин билбедик ай.

1846 Дагы да жийделүү бай, жийделүү бай,
Сапсары омуробу түймөлү ай.
Биригип экөө-экөө обон салат,
Кандайын ал нерсенин билбедим ай.

БАРАБАН

1847 Кош таяктап кандай урсаң
Дал ошондой бакырат.
Бирок ыйлабайт,
Балдарды чакырат.

ПАТЕФОН

1848 Кебетеси сандыктай,
Бурап койсо кишидей.
1849 Каламамды айландырып,
Учугумду жылдырдым.
Сандыгымдын жанында туруп,
Кайра кайра ыр уктум.

РАДИО

1850 Там боорунда жабышып
Чоор тарткан ким экен?

ПРИЕМНИК

1851 Бир сандыкча ар тилде,
Сүйлөйт, ырдайт, күү чалат.
1852 Асты — тактай, үстү — тактай,
Ортосунда булбул сайрайт канат какпай.

ҮН ПЛЕНКАСЫ

1853 Башы жок, ырдайт,
Буту жок, бийлейт.

ГРАММОФОН

1854 Изи бар, адамы жок, аягынын,
Тийбейт учу жерге таягынын,

³³ Түп нускада — «кыска сайда кыз мөөрөйт».

Колго урунуп, бураса ийри сабын,
Обонун салат экен баягынын.

ОКУУ-БИЛИМ ЖАНА АГА КЕРЕКТҮҮ БУЮМДАР

КИТЕП

- 1855 Кат-кат тону бар,
Ичи толо кени бар.
- 1856 Кат-кат жалбырагы бар,
Чынында жыгач эмес.
Тиккен тиштери бар,
Бирок кийим эмес.
Тил оозу жок туруп,
Киши менен сүйлөшөт.
Чындыгында киши эмес,
Кишиге акыл үйрөтөт.
- 1857 Өзү ак, сөзү кара.
- 1858 Ай талаада бир дарыя бар, бети каткан,
Бетинде бетегеси чыгып жаткан,
Кор болбос ушул дарыянын даамын таткан.
- 1859 Бир куш бар дүйнөдө берери көп,
Өзү жансыз, адам менен акылдаш акылы көп.
- 1860 Өзү сүйлөбөйт,
Бирок кишиге акыл үйрөтөт.
- 1861 Там үстүдө терек,
Ону кесмекке эр керек.
- 1862 Татынакай сырты бар,
Түркүн-түркүн нерсени
Таамай айтат чынчыл ал.

КИТЕПТИН БЕТИНДЕГИ ЖАЗУУ

- 1863 Бир коктуда миң чаар ат.
- 1864 Жылга толгон чаар ат.

ДЕПТЕР

- 1865 Ичин тамгасыз койгон
Китеп дейин десем,
Он эки беттүү, тамгасыз, жолдон
Оңой нерсени окуучум ойлон.

КАЛЕМ УЧ

- 1866 Ассолоому алейкум молдо шарк
Эки тутам эки эли башы жарык.
- 1867 Асманда бир куш бар тумшугу узун
Мукамына жеткирет айткан сөзүн.
- 1868 Бир куш бар тумшугу узун сууга салат,
Тумшугун суудан тартып сайма саят.
Саймада жомок да бар, жамак да бар,
Көркөмдөп сыпат менен элге жаят.

- 1869 Дүйнөдө бир куш бар тумшугу узун,
Чыбыр ала жорголойт жердин жүзүн.
- 1870 Туу түбүндө бир куш бар тумшугу узун,
Сыпат менен келтирет жердин жүзүн.
- 1871 Москвадан келген мунар куш,
Буту-колу кынал куш.
Кара көлгө малынат,
Ак көлгө барып жазылат.
- 1872 Ийнедей жалгыз аягы,
Түптүз жолдо жорголойт.
Мончоктой болуп тизилип,
Учунан сөздөр шорголойт.
- 1873 Кирди да чыкты,
Көзүнүн жашын төктү.
- 1874 Өзү тик турат, башы жарык.
Көзүнүн жашы агат зарык-зарык.

АВТОРУЧКА

- 1875 Таяк сымак, ача туяк,
Өзү чакан, чөнтөккө сыят,
Көп нерсени ар жерге жыят.
Кызматы баалуу билбесек уят.

КАЛЕМ, КАГАЗ

- 1876 Минемин кара атымды кадаңдатып,
Басмайды карсыз жерге кадам басып.
Бутуну балчыкка илип алып,
Кетеди кар үстүнө кадам басып.

КАЛЕМ, КАГАЗ, МАНЖАЛАР

- 1877 Бир ат бар ойноктогон,
Тайгылбайт жорголосо тайгак жолдо
Үч жигит баштап турат араң зорго,
Беш жигит түшүп турат терең орго.
- 1878 Сыйыр мингендин зыяны бар,
Жөө жүргөндүн уяты бар,
Үч убаранын бир аты бар.

КАРАНДАШ

- 1879 Такыр кат билбейм,
Аны мойнума алам.
Кыла жүргөн кесибим,
Кылымдар бою жазам.

БОР

- 1880 Актан карага сайганы — сайма,
Ийне-жиби кайда?
- 1881 Өзү аппак жазылат,
Жер түбүнөн казылат.

СЫЯ-ЧЕЛЕК

1882 Бир чөйчөктүн ичинде

Адам ичпес суу жатат.

Кармап келсем күнүгө

Колсуз, бутсуз жорго ичет.

Ак баракта жазуумду

Адашпастан ким чечет?

1883 Жаанда бир кудук бар соолбой жаткан

Билбеймин оордугу канча батман

Бетинен бетегеси өнүп жаткан.

КАГАЗ, ЖАЗУУ

1884 Короо ак, кой кара.

КАГАЗ, ЖАЗУУ, ЖАЗУУЧУ, КАЛЕМ УЧ

1885 Короосу — ак, кою — кара.

Койчусу — ырчы, таягы — ача.

1886 Коюм кара, короом ак,

Таягым учтуу, тилим так.

1887 Коюм кара, короом ак,

Койчум ырчы, тилим так.

Таягы учтуу колго чак,

Бул эмне ойлоп тап?!

КОҢГУРОО

1888 Баягы зоо, ал жагы зоо,

Ортосунда шыңгыр зоо.

КАТ

1889 Аягы жок, жүрөт,

Тили жок сүйлөйт.

АРАБ ТАМГАЛАРЫ

1890 Бири кем отуз.

1891 Мен айтайын табышмак бар көп тилде,

Алсаң дагы түгөнбөй күндө-күндө

Жүктөсөм да оор келет жүз төрт пилге

Санасам чыга бербейт отуз бирге.

«С» ТАМГАСЫ

1892 Сенде бар, менде жок.

Аскарда бар, Алымда жок.

Жерде жок, сууда бар.

Койдо жок, серкеде бар.

Саманда бар, чөптө жок.

Эшикте жок, сыртта бар.

«Н» ТАМГАСЫ

1893 Менде бар, сенде да бар

Сен турмак бүткүл ааламда жок.
Ормондо бар да, кырда жок,
Мончодо бар да, үйдө жок.

БИЛИМ

- ¹⁸⁹⁴Агыны катуу бир дарыя агып жатыр,
Эрикпей өзү барган адам баатыр.
Кудукту кирпич менен казганга окшоп,
Акылым барган сайын ашып жатыр.
- ¹⁸⁹⁵Өзү жеңил өзү аз,
Асман-жерге кабарлаш.
Саргайсаң көп күн, жетесиң чегине,
Эптесем десең, кулайсың тесинде.

БИЛИМ АЛУУ

- ¹⁸⁹⁶Суудан мен барамын суу алмакка,
Идишим кенен эмес бир табакка.
Табагым толор толбос, толуп койбос,
Түшөмүн сарсан болуп мен абакка.
- ¹⁸⁹⁷Жылан боор камчы алып дулдул миндиң,
Акылың болсо бир иш бар ойлоп билгин.

ГЛОБУС

- ¹⁸⁹⁸Үйдө олтуруп дүйнөнүн төрт бурчун көрөт.
¹⁸⁹⁹Өзү тоголок, топ эмес,
Шаары бар, үйү жок
Дайрасы бар, суусу жок.

КАРТА

- ¹⁹⁰⁰Суусу бар, ичүүгө болбойт,
Жолу бар, жүрүүгө болбойт,
Шаары бар, басууга болбойт.

УБАКЫТ, МЕЗГИЛ

КЫШ

- ¹⁹⁰¹Аалам аппак кийинет.
¹⁹⁰²Асман аппак, буласын чубап,
Бак-дарак башын каптады бубак.
Ой-тоонун баарын кумшекер каптап,
Кырс мүнөз күткөн, бул кайсы убак?

КЫШ ЧИЛДЕ

- ¹⁹⁰³Терисин сыйырбай, этин жеген,
Жилигин чакпай чучугун жеген.
¹⁹⁰⁴Үч карышкыр айгыр жейт,
Терисин бузбай дайын жейт,
Жилигин чакпай майын жейт.

1905 Алты карышкыр айгыр жейт,
Терисин бузбай дайын жейт,
Жилигин чакпай майын жейт.

1906 узуң-узун, уз келди,
Узун бойлуу кыз келди,
Жакалары жалтылдайт,
Бүткөн бою калтырайт.

ЖАЗ

1907 Ыйласа жашыл сел болуп акты,
Ак тонду алып, жашыл тон жапты.
Жашыл тонго көз жашы жагып,
Түрдөп-түрдөп саймасын сайды,
Бул кандай сулуу, кана, ким тапты?

СЕГИЗ АЙ ЖАЗ, ҮЧ АЙ КЫШ

1908 Сегиз сайы кыраң
Үчта бе иман.

ЖАЗ, КЫШ

1909 Бир куу шырмый,
Бир суу шырмый.
1910 Ак коюм туруп кетти
Кара коюм жатып калды.

ЖАЙ

1911 Аалам жашыл кийинет
Элдин баары сүйүнөт.
1912 Коон-дарбыз желелеп,
Сары гүлдөр ачкан кез,
Сабиз-пияз баары өскөн,
Кайсы убак ушул кез?

ЖЫЛДЫН ТӨРТ МЕЗГИЛИ

1913 Дүйнөгө төрт падыша кылган сурак,
Экөө салар жумушка жанды кыйнап.
Бирөө букарага эрик берип,
Бирөө үчөөнөн да кыйыныраак.
1914 Төрт нерсе бири-бирине жете албаган,
Ажырап бири-биринен кете албаган.
Өздөрү бул дүйнөнүн камын ойлоп,
Ойлогон максатына жете албаган.
1915 Бири ак ат,
Бири кара ат,
Биринин соңунан бири чуркап,
Жыл сайын куушат?

ТӨРТ МЕЗГИЛ, АР МЕЗГИЛДЕГИ ҮЧ АЙ, БИР АЙДАГЫ ОТУЗ КҮН, БЕШ УБАК НАМАЗ

1916 Төрт эшик көрдүм бир үйдөн, эй хаким!
Ар эшикте отурар үч кыз мукум.

Ар бир кызга отуз жигит болуп даакы.
Ар жигиттин башында беш даста гүл.

ЖЫЛ, 48 ЖУМА, 12 АЙ, 9 АЙ — ЖАЗ, КҮЗ, ЖАЙ, 3 АЙ — КЫШ

¹⁹¹⁷360 амир кылган,
48 кызы бар, баары жубан,
12 уулу бар, баары кыраан.
9 уулдун пейли жакшы,
Үч уулдун пейли жаман.

ЖЫЛ, АЙ, КҮН, ЧИЛДЕ, ТОКСОН, ЖАЗ

¹⁹¹⁸Туу-туу, туу куйрук,
Тулпар өттү билдиңби?
Туусунан ажырап,
Шумкар өттү билдиңби?
О-оо-оо кызыл көз кабыланым,
Көрүп өттү билдиңби?
Кара чаар жолборсуң,
Кайтарып жатат билдиңби?
Жез каргылуу куу тайган,
Желип өттү билдиңби?
Эр башына бир дөөлөт,
Келип өттү билдиңби?

КҮН, ТҮН

¹⁹¹⁹Ак киши, кара киши,
Анын жок адам менен иши.
¹⁹²⁰Айланпаны айландырсам,
Кара таш жарылды.
¹⁹²¹Эже-сиңди,
Бирөө жарык,
Бирөө караңгы.

ЖЫЛ, 12 АЙ, 365 КҮН, 8760 СААТ

¹⁹²²Бир боз, он эки каз,
Үч жүз алтымыш беш өрдөк,
Сегиз миң жети жүз алтымыш чүрөк.

ЖЫЛ, 360 КҮН, 24 СААТ, КҮН, ТҮН

¹⁹²³Абада жаралыптыр бир дөңгөлөк,
Уясы үч жүз алтымыш бөлөк-бөлөк.
Түнөккө жыйырма төрт жумурткалап,
Ыйлады актуу, каралуу бир көпөлөк.
¹⁹²⁴Бир дарыя ичинде тептегерек,
Үч жүз алтымыш бөлөк-бөлөк.
Күндө жыйырма төрттөн бала тубат,
Бири кара, бири жарык бир көпөлөк.

ЖЫЛ, 24 СААТ, КҮН, ТҮН

¹⁹²⁵Бир уянын ичинде турат төптөгөрөк,
Учтары бар бөлөк-бөлөк.
Күндө жыйырма төрт бала тууйт,
Анын бири жарты бир көпөлөк.

ЖЫЛ, 12 АЙ, 360 КҮН

¹⁹²⁶Бир түп чынар терек,
Он эки шагы бар,
Үч жүз алтымыш барки бар.

ЖЫЛ, 12 АЙ, 30 КҮН, КҮН-ТҮН

¹⁹²⁷Бир дарак бар,
Он эки шагы бар,
Отуз барки бар,
Бир жүзү ак, бир жүзү кара,
Бири качар, бири кубалар.

ЖЫЛ, 12 АЙ, 30 КҮН, АЙДЫН КАРАҢГЫ-ЖАРЫГЫ

¹⁹²⁸Бир терек,
Он эки бутак,
Отуз жалбырак,
Он беши кара,
Он беши ак.
Муну ким ойлоп тапмак?

ЖЫЛ, 12 АЙ, 30 КҮН, 4 ЖУМА, АНДАГЫ 7 КҮН

¹⁹²⁹Бир терек бар, анын он эки бутагы бар,
Ар бир бутагында отуздан уя бар,
Ар уяда төрт чымчык, жетиден жумуртка бар.

ЖЫЛ, 12 АЙ, АР АЙДА 4 ЖУМА, АР ЖУМАДА 7 КҮН

¹⁹³⁰Бир терек көрдүм он эки бутагы бар,
Ар бутакта төрттөн уясы бар,
Ар уяда жетиден жумуртка бар.

ЖЫЛ, 12 АЙ, 30 КҮН

¹⁹³¹Бир түп дарак³⁴,
Ал даракта он эки бутак,
Ал бутакта бар отуздан шак.

¹⁹³²Бир түп гүл,
Бир түп гүлдүн он эки шагы бар,
Он эки шагынын
Отуздан булбулу бар.

ЖЫЛ, 12 АЙ, 30 КҮН, БЕШ УБАК НАМАЗ

¹⁹³³Бир түп дарак,

³⁴ Түп нускада — «бир топ дарак».

Ал даракта бар он эки бутак.
Ол бутакта бар отуздан шак,
Ал шакта бар беш-бештен гүл.

12 АЙ, 48 ЖУМА, 365 КҮН, БИР ЖЫЛ

¹⁹³⁴Он эки бүркүт,
Кырк сегиз карга,
Үч жүз алтымыш беш чымчык,
Баары биригип бир жумуртка тууптур.

ЖЫЛ, 12 АЙ, 360 КҮН, 2 АЙТ НАМАЗ³⁵, 48 ЖУМА

¹⁹³⁵Бир дааттын салаасында,
Он эки илегилек уясы.
360 түр баласы
2 аласы сарасы
2 кем 50 даанасы.

ЖЫЛ, 360 КҮН, БИР АЙДАГЫ 30 КҮН, 48 ЖУМА

¹⁹³⁶Бир лек-лектин уясында,
360 баласы бар,
30 даанасы бар,
48 кара кучкач баласы бар.

12 АЙ, 48 ЖУМА, 5 УБАК НАМАЗ

¹⁹³⁷Он эки лаг-лаг уясы,
48 анын баласы,
Ичинде 5 даанасы.

12 АЙ, 30 КҮН

¹⁹³⁸Бир теректе он эки ноода
Бир ноодада отуз жалбырак.

12 АЙ, 30 КҮН, АЙДЫН КАРАҢГЫ-ЖАРЫГЫ

¹⁹³⁹Он эки орок,
Отуз чалгы,
Жармысы кара, жармысы ак.

¹⁹⁴⁰Он эки бува, отуз шак,
Он беши кара, он беши ак.

12 АЙ

¹⁹⁴¹Он эки бир тууган,
Аларды ким тууган?

ЖЫЛ, 12 АЙ, 4 ЖУМА

¹⁹⁴²Бир коюм бар,
Анын он эки козусу бар,
Ар биринин төрттөн мүчөсү бар.

³⁵ Түп нускада — «2 ай намаз».

ЖЫЛ, 12 АЙ, 30 КҮН, 48 ЖУМА, 360 КҮН

¹⁹⁴³Бир боз, он эки каз,
Отуз өрдөк, кырк сегиз чүрөк,
Үч жүз алтымыш дүрседеп.

60 МИНУТ, 30 КҮН, АЙДЫН КАРАҢГЫ-ЖАРЫГЫ

¹⁹⁴⁴Алтымыш жалбырак, отуз шак,
Жарымы кара, жарымы ак.

30 КҮН, АЙДЫН КАРАҢГЫ-ЖАРЫГЫ

¹⁹⁴⁵Он беш дарак,
Он беш бак,
Он беши кара,
Он беши ак.

7 КҮН, 24 СААТ, 60 МИНУТ

¹⁹⁴⁶Дүйнөдө жети нерсе келип турар,
Ким келип ким кеткенин билип турар.
Ааламдан акыр кача алар өлбөс,
Башкалар тууп турар, өлүп турар.
Ааламда эч бир нерсе так калтырбай
Эсебин бул дүйнөнүн берип турар.
Нөөкөрү ар биринин 24,
Ар нөөкөргө 60 жигит ээрчип турар.

САНАА, 12 АЙ, ӨЗ ДЕНЕСИ, ТАПКАН КИШИ

¹⁹⁴⁷Базардан сары сандык алдым,
12 ачкыч менен килитин салдым.
Алтын сандык,
Алтын сандык ичинде күмүш жатыр,
Аны тапкан акылман баатыр.

1 АЙ, 30 КҮН

¹⁹⁴⁸Бир палек, отуз анделек.

ДИНИЙ ТҮШҮНҮКТӨР

ДИН

¹⁹⁴⁹Айланпаңыз айланды,
Зым кара таш жарылды.

НАМАЗ

¹⁹⁵⁰Бар эле бир жумбагым табасыңбы,
Беш алма алакандын арасында,
Экөө күндүз бышкан күн майыз,
Үчөө көлөкөнүн саясында.

НАМАЗ, НАМАЗДАГЫ ОН ЭКН ПАРЗ, АЛТОО ИЧИНДЕ, АЛТОО ТЫШЫНДА

¹⁹⁵¹Алты ала карышкыр,
Алты бала карышкыр,

Он эки карышкырдын жегени бир турна.
Турнаны кичинекей десе,
Эки алты атан төөгө жүк болот.
Төөнү кичинекей дебесин десе,
Теректин башын отгойт,
Теректи кичинекей дейин десе,
Эртеңки учкан торгой кечке башына жете албайт,
Бул эмне болот?

НАМАЗ, АЙТ, ОРОЗО

¹⁹⁵²Беш безбелдек
Эки тоодак, отуз каз
Бир-биринен аз.

НАМАЗ, ОРОЗО, КҮН-ТҮН

¹⁹⁵³Беш токмок, отуз шак,
Бир бети кара, бир бети ак.

ОРОЗО, НАМАЗ

¹⁹⁵⁴Отуз тоок, беш улар.
¹⁹⁵⁵Отуз уук, беш бакан.
¹⁹⁵⁶Бир палек, ок эки камак,
Он бирин жейт,
Бирөөн жейт, же жебейт.

40 КҮН ЧИЛДЕ, 30 КҮН ОРОЗО, 5 УБАК НАМАЗ

¹⁹⁵⁷Кырк — кырк булдурук,
Отуз — 003 булдурук,
Беш — безбелдек.

40 КҮН ЧИЛДЕ, 30 КҮН ОРОЗО, 5 УБАК НАМАЗ, 2 АЙТ

¹⁹⁵⁸Кырк — кызыл тоодак,
Отуз — оор тоодак,
Беш — безбелдек,
Эки — кашкалдак.

АДАМДЫН ТЕРИСИ, ОРОЗО

¹⁹⁵⁹Торко сары тонум бар,
Топчусу жок, чече албайм.
Отуз капта даным бар,
Оозун ачып иче албайм.

МОЛДО

¹⁹⁶⁰Бир чөөгүн ичтеринде чайы бардыр,
Ал чайдын кайнай турган жагы бардыр.
Алтын мисте пыяла жандарында,
Патносто мисте, жаңгак, майы бардыр.
¹⁹⁶¹Өзү тойбос,
Чала насаатын койбос.

АЗИРЕЙИЛ

1962 Касап киши мал соет, кан чыгарбай.

1963 Баатыр жигит мал соет, кан чыгарбай,
Чечен жигит мал табат, бул чыгарбай.

ЖЕБИРЕЙИЛ, АЗИРЕЙИЛ

1964 Бир падыша сурайт, жан чыгарбайт,
Эки бөрү кой жейт, кан чыгарбайт.

1965 Колумда он жүзүгүм бар ал чыгарбай,
Эки доочу доо доолайт мал чыгарбай,
Көркоо кашкыр кой жейди кан чыгарбай.

1966 Ээси жөө келет чаң чыгарбай,
Эки көрүнбөй кан чыгарбай.

ЖАН АЛГЫЧ

1967 Канжыгасын кан кылбай,
Каз бөктөргөн бар бекен.

ЖЕБИРЕЙИЛ, КАРА ЖЕР, КАСАМ ИЧҮҮ

1968 Ал эмнедир канатынын саны жок,
Ал эмнедир теминарге жаны жок,
Ал эмнедир эки жүздүү каны жок.

СЕГИЗ БЫМАН

1969 Абал жалгыз, экөө эгиз,
Көз көрбөйт, көкүрөктө нерсе сегиз.

1970 Көздө жөк, көкүрөктө нерсе сегиз.

КАРЫПТАРДЫН НУКТАСЫ

1971 Дүнүйөдө бар, адамда жок,
Инсанда бар, ааламда жок.

КЫРК ЧИЛТЕН, ОТУЗ ОРОЗО, БЕШ УБАК НАМАЗ

1972 Кырк — кызыл короз,
Отуз — балбан тоок.
Беш мекиян
Чаң арасында кызыл тоголок.

ЗАБУР, ТООРАТ, ИНЖИЛ, КУРАН

1973 Жаннатта бардыр төрт тал
Бири алма, бири бал,
Бири курма, бири шекер,
Байымың жетсе үчөөн коюп бирөөн тап!

ШАЙТАН

1974 Чегирткени ат кылып,
Черүүгө минген ким экен?
Кумурсканы кой кылып,
Кумга жайган ким экен?
Кара сууну кайнатып,
Каймак алган ким экен?

АЛБАРСТЫ

1975 Чыга элек чийдин түбүнөн,
Туула элек коен качты.
Жасала элек токмок менен уруп ийсем,
Казыла элек ийинге кире качты³⁶.

ЖАН, 360 ТАМЫР, ЖАН АЛГЫЧ АЗИРЕЙИЛ, СӨӨК

1976 Жүрөмүн бир алтындуу кийик багып,
Мойнума үч жүз алтымыш тумар тагып.

ЖАН

1977 Жүрөмүн бир алтындуу кийик багып,
Мойнума үч жүз алтымыш тумар тагып.
Эки ууру карактап алам деди,
Бекиттим алтымыш эки казык кагып.
1978 Жеңимдеги сары алтын
Жерге түшсө табылбайт.

ОЮН-ЗООКТОР

ТОГУЗ КОРГООЛ

1979 Биздин айыл эки айыл,
Өйүз-бүйүз конушкан.
Үй-бүлөөбүз барабар,
Үй башына тогуздан.
Эки чара боорсок,
Баарыбызды тойгузган.
1980 Тогуз табак эт жедим,
Эсебине жетпедим,
Карап туруп алдырдым,
Казынага салдырдым.
1981 Төлгөсү бирөөндө аз, бирөөндө артат,
Азы зыян, артканы олжолуу деп,
Тогуздап эки жактан төлгө тартат,
Ал төлгө аягында ачык айтат.
1982 Эки айчык көл атасы бар,
Он сегиз сараң энеси бар,
Жүз алтымыш сегиз баласы бар.
1983 Эки атасы бар,
Он сегиз энеси бар,
Бир жүз алтымыш эки баласы бар.

ЧАТЫРАШ

1984 Мени-мени, мени бар,
Отуз эки саны бар.

³⁶ Бул табышмак элдик калптардын арасында да учурайт. Инв. № 1845, 11-бет; инв. № 237, 53-бет.

Аны тапкан адамдын,
Акылында кени бар.

ЧАНА

1985Тору тайды жетелеп,
Тоого чыгам энтелеп,
Тоодон ыргып мен минем,
Типтик ылдый желдирем.

ОРДО

1986Короолоп тегерегин чийип койгон,
Ичине бир топ койду жайып койгон,
Короону теңдеп туруп ортосуна
Житирип бир казыкты кагып койгон,
Койлорду бир карышкыр айдап чыгат,
Калтырбай бир да бирин ошол бойдон.

АК ЧӨЛМӨК

1987таптым,
Таманыма бастым.

ТОП

1988Тийсе келет,
Тийбесе кетет,
Бирок аны кууса жетет.

КАРТА

1989Бир ажайып иш көрдүм төрт көзү бар,
Атлас, шайы кийген төрт кызы бар,
Жарак-жабдык салынган сегизи бар,
Эркек, ургаачысын билбеймин он алты бар
1990Ажайып бир нерсенин төрт көзү бар,
Атылас, шайыга бөлөнгөн төрт кызы бар.
Андан башкасын эркек- ургачы экенин
ажырата албайбыз.
1991Келиптир бул дүйнөгө төрт көзү бар,
Кийингени атлас, шайы төрт кызы бар.
Сурасаң небереси жыйырма алты
Асынган жоо жарагы сегизи бар.

КУУРЧАК

1992Ак чатыр,
Ак чатырдын ичинде
Агала көйнөк кыз жатыр.

БИЛЬЯРД

1993Он төрт жоргосу бар,
Эки молдосу бар.
Алты тешиги бар,
Ачык турган эшиги бар.

СУРОО-ЖООП

- 1994 Акыл кайда,
Кубат кайда,
Уят кайда?
— Акыл — башта,
Кубат — сөөктө,
Уят — көздө.
- 1995 Ала-Тоонун боорунда,
Ат ойноткон ким экен?
— Жылкычы.
- 1996 Алтын тондун жакасын
Тек кайырткан ким экен?
Алтын казык кактырып,
Бек байлаткан ким экен?
— Бүркүтчү.
- 1997 Көтөрүмдүүнүн көтөрүмдүүсү кайсы?
— Эл.
- 1998 Таттуунун таттуусу эмне?
— Таттуунун таттуусу — жан.
- 1999 Ширинден ширин эмне ширин?
Катуудан катуу эмне катуу?
Ордон оор эмне оор?
— Ширинден ширин жар ширин,
Катуудан катуу жокчулук катуу,
Ордон оор төрт түлүк мал оор.
- 2000 Аяктын оозу кайсы?
Түбү кайсы?
— Оозу бысмылла,
Түбү аллоакпар.
- 2001 Тарлыктын тарлыгы кайсы?
— Тарлыктын тарлыгы — өкүмү күч хандын асты
- 2002 Жердин ээси ким?
— Дөбө.
Суунун ээси ким?
— Булак.
Кептин ээси ким?
— Кулак.
- 2003 Жумшактын жумшагы эмне?
— Кебез.
Катуунун катуусу эмне?
— Таш.
Ачуу менен таттууну бирдей берген ким экен?
— Туз.
- 2004 Суунун атасы ким?
Жолдун атасы ким?
Сөздүн атасы ким?

- Суу атасы — булак
Жол атасы — туяк
Сөз атасы — кулак³⁷.
- 2005 Суунун атасы ким?
— Булак.
- 2006 Соонун атасы ким?
— Жан.
Сөздүн атасы ким?
— Кулак.
Жолдун атасы ким?
— Туяк.
- 2007 Дүйнөдө ким берекелүү?
— Жер.
Эмне отсуз күйөт?
— Күн.
Кезектешип жарык берген эмне?
— Күн, Ай.
Асман, жерди бүркөгөн күңүрт нуру не болот?
— Булут.
Мээрим менен нур берип, жылытып турган не болот?
— Күн.
- 2008 Дүйнөдө эмне күлүк?
— Ой.
- 2009 Дүйнөдө эмне кызык?
— Турмуш.
Дүйнөдө эмне күлүк?
— Кыял, (санаа).
Дүйнөдө эмне күчтүү?
— Илим.
Дүйнөдө эмне таттуу?
— Уйку.
Дүйнөдө баарынан эмне семиз?
— Баарынан семиз — Жер.
- 2010 Эмнеде каймак жок?
— Кара сууда каймак жок.
Эмнеде тамыр жок?
— Ташта тамыр жок.
Эмнеде көпүрө жок?
— Көлдө көпүрө жок.
Эмнеде тирөөч жок?
— Асманда тирөөч жок.
Эмнеде жан жок?
— Дөңгөчтө жан жок.
Эмнеде тил жок?
— Балыкта тил жок.
Эмнеде кан жок?

³⁷ Түп нускада жандырмагы жок.

— Чөптө кан жок.
Эмнеде өт жок?
— Жылкыда өт жок.
Эмнеде сүт жок?
— Кушта сүт жок.
Эмнеде түк жок?
— Жылаңда түк жок.
Эмнеде кыр жок?
— Кыңырыкта кыр жок.
Эмнеде сыр жок?
— Ыңырчакта сыр жок.

2011 Аркайган кара тоо өлөбү?

— Бетин туман басканы.
Тийип турган күн өлөбү?
— Бетин булут чалганы.
Калдайган кара жер өлөбү?
— Кар астында калганы.
Аккан суу өлөбү?
— Муз астында калганы.

2012 Чекилдектин түбүндө чекилдеткен ким экен?

— Ийикчи.
Асман менен жердин ортосу канча?
— Каш, кабак.
Төгөрөктүн түбүндө төкүлдөткөн ким экен?
— Кырманчы.
Ким сүйлөбөй окутат?
— Китеп.
Кара тоонун боорунда карап жаткан ким экен?
— Саятчы.

2013 Кап оозу кийиз,

Карга оозу мүйүз,
Кой баласы шишек,
Аны таппаган киши эшек.
— Кап оозу кийиз эмей эмне,
Карга оозу мүйүз эмей эмне,
Кой баласы шишек эмей эмне,
Аны таппаган киши эшек эмей эмне.

2014 Муун-муун мундуз,

Муун ала кундуз.
Аба кийик териси,
Алты кочкор мүйүзү.
Кап ооз — кийиз
Карга оозу — мүйүз
Кой баласы — шишек.
— Муун-муун мундуз
Мундуз эмей эмне?
Муун ала кундуз
Кундуз эмей эмне?
Аба кийик териси

Териси эмей эмне?
Алты кочкор мүйүзү
Мүйүзү эмей эмне?
Кап оозу — кийиз
Кийиз эмей эмне?
Карга оозу — мүйүз
Мүйүз эмей эмне?
Кой баласы — шишек
Шишек эмей эмне?

²⁰¹⁵ дй аяктай болгону, ал эмине болучу?
Күн күрөктөй болгону, бул эмине болучу?
Тоо томуктай болгону, бул эмине болучу?
Жериң чекен тартканы, бул эмине болучу?
Сууң сукан тартканы, бул эмине болучу?
— Ай аяктай болгону, ай тийгени эмеспи.
Күн күрөктөй болгону, күн тийгени эмеспи.
Тоо томуктай болгону, күн жааганы эмеспи.
Жериң чекен тартканы, көк чыкканы эмеспи.
Сууң сукан тартканы, суу киргени эмеспи.

²⁰¹⁶ Асмандан бийик эмне?
— Асмандан бийик — текебер.
Суудан терең эмне?
— Суудан терең — окуу.
Октон күлүк эмне?
— Октон күлүк — санаа.
Уудан ачуу эмне?
— Уудан ачуу — жокчулук.
Кардан муздак эмне?
— Кардан муздак — калган көңүл.
Оттон ысык эмне?
— Оттон ысык — жан.
Казана деген эмне?
— Көпчүлүк калк.
Мүлк деген эмне?
— Кадыр-көңүлү калбаган сөөк.
Эр эгиз деген эмне?
— Бирин бири сыйлаган, эли-журтуна
пайдасы тийген аял-эркек.
Эмгектүү жалгыз деген эмне?
— Бири биринен ажырашып калган аял-эркек.

²⁰¹⁷ Канат эмнеден болот?
— Жакшы санаган ага-ини, сөөк-тамыр.
Манат эмнеден болот?
— Манат койдун жүнүнөн болот.
Санат кайдан чыгат?
— Нускалуу карыялардан чыгат.

²⁰¹⁸ Бир карыядан бир жигит суроо сурайт:
Экөө менен кандайсыз?

— Экөө үчөө болду. (Бутка таяк кошулганы)

Алыс менен кандайсыз?

— Алыс дагы алыстап ары кетти — дейт.

(Көзү көрбөй калганы).

Жакын менен кандайсыз?

— Күндө үч убак карсылдашабыз. (Тиш менен жаактын тамак чайнаганы).

Кабарчы менен кандайсыз?

— Нез кара болгон дарттайбыз? (Кулактын укпаганы).

²⁰¹⁹Жол узуну не болот?

Чөп узуну не болот?

Элдин чоңу ким болот?

Токтобостон агуучу,

Суунун чоңу не болот?

Оңой ушул нерсени,

Кана тапчы сен ойлоп?

— Жол узуну — кыя-адыр,

Чөп узуну — мыядыр.

Элдин чоңу — карыя,

Токтобостон агуучу

Суунун чоңу — дарыя.

Кана айтчы табышмак

Оозуң минтип жабылмак.

²⁰²⁰Долононун топ бутак,

Такылдаткан ким болду?

Эки жыгач боорунан

Эптей турган ким болду?

Жарты жыгач боорунан,

Жарып алган ким болду?

Ак жамынчы жамынып,

Кериге чыккан ким болду?

Ала-Тоонун боорунан,

Ат ойноткон ким болду?

Кара-Тоонун боорунан

Казан аскан ким болду?

— Долононун топ бутак,

Такылдаткан токмокчу.

Эки жыгач боорунан,

Эптей турган комузчу.

Карагай менен ыргайдын

Башын бууган түндүкчү.

Жарты жыгач боорунан

Жарып алган челекчи.

Ак жамынчы жамынып,

Кериге чыккан жылкычы.

Ала-Тоонун бооруна,

Ат ойноткон мергенчи.

Кара-Тоонун бооруна,

Казан аскан саятчы.

Табышмагың таптымбы

Оозуңду жаптымбы...

²⁰²¹Сапар шаанын (хандын) элине айткан

7 табышмагын кызы Анвар шаа тапкан экен.

Дүйнөдө ким күчтүү?

Дүйнөдө учкул кайсы?

Баатыр деген эмне?

Коркок деген эмне?

Жакшы деген эмне?

Жаман деген эмне?

Жаманга даба кайсы?

— Эл күчтүү, элди-журтту баш ийдирип

турган падыша күчтүү.

Ой, санаа учкул.

Баатыр — жүрөктүү тайманбас адам.

Баатыр болмок жүрөктөн,

Балбан болмок билектен.

Эки көзү бар — сокур, кулагы бар — дүлөй,

Тили бар — дудук, элге пайдасыз адам — коркок.

Даанышмандын булагынан суу ичкен,

Эл үчүн камкордук көргөн адам.

Өз башын көккө ыргытып мактанган,

көйрөң, элди эмес өз жанын жакшы бакбаган адам.

Жаманды алдап катарга кошуу, окутуу, тарбиялоо

Ошондой болсо да эл оозунда

«жаманга даба жок» дейт.

Анвар шаага агасы Алхактын айткан табышмагы:

Он сегиз миң ааламдын энеси ким?

Эмчеги кайсы?

Он сегиз миң ааламдын атасы ким?

Арадагы кайсы?

— Он сегиз миң ааламдын энеси — жер.

Эмчеги — эл-журт.

Атасы — күн

Арадагы — суу.

Куу карагай башынан,

Куулап өткөн ким болду?

Жаш карагай башынан,

Жалап өткөн ким болду?

Жашты кууну аралап,

Сурап өткөн ким болду?

Кара-Тоонун боорунан,

Капталдай көчкөн ким болду?

Кара чоку башынан

Ат ойноткон ким болду?

Эки жыгач боорунан

Эптеп алган ким болду?

Жалгыз жыгач боорунан

Жамап алган ким болду?

Узун сая жыгачтын
Учун кескен ким болду?
Эки кырга конорбу,
Эмки айткан сөзүңдү
Эптебей тапсам болобу?
Жалгыз кырга конорбу,
Жаңкы айткан сөзүңдү,
Жамабай тапсам болобу?
— Куу карагай башынан,
Сурап өткөн Алмамбет.
Кууну жашты аралап,
Жалап өткөн Алмамбет.
Жаш карагай башынан
Жашты кууну аралап,
Сурап өткөн Алмамбет.
Кара-Тоонун боорунан,
Капталдай көчкөн жылкычы.
Кара чоку башынан,
Ат ойноткон бүркүтчү
Эки жыгач боорунан,
Эптеп алган ээрчи.
Жалгыз жыгач башынан
Жамап алган комузчу.
Акыны элем ырчынын,
Ар жыйындын ичинде,
Сен өңдөнгөн балдарды,
Албарсты баскандай кылчу элем.
Торусу элем жылкынын
Торгою элем ырчынын,
Жээрдеси элем жылкынын...

²⁰²³Сөздүн башы эмне?

Суунун башы кайсы?

Жолдун башы эмне?

Күндүн батышы менен чыгышы нече күндүк жол?

Асман менен жердин ортосу нече күндүк жол?

Калп менен чындын ортосу нече күндүк жол?

— Сөздүн башы — кулак.

Суунун башы — булак.

Жолдун башы — кыя.

Күндүн чыгышы менен батышынын ортосу — бир күндүк жол, эртең менен чыгып, кечинде батат.

Асман менен жердин ортосу — каш менен кабактын ортосундай.

Калп менен чындын ортосу — төрт эли; көз менен көргөн чын, кулак менен уккан калп.

²⁰²⁴Төбөңдөгү төрт жылдыз

Батар жери кайда экен?

Төрт авлия, бир азиз

Жатар жери кайда экен?

Пешенеңде беш жылдыз.

- Батар жери кайда экен?
Беш авлия, бир азиз,
Жатар жери кайда экен?
— Төбөңдөгү төрт жылдыз,
Батар жери кыбыла.
Төрт авлия бир азиз,
Жатар жери Медина.
Бешенеңде беш жылдыз,
Батар жери кыбыла.
Беш авлия бир азиз,
Жатар жери Медина.
- ²⁰²⁵Ташын алып салбаган
Сууда бүтүн бар бекен.
— Ысык-Көл.
- ²⁰²⁶Бооруна кетмен чаппаган
Тоодо бүтүн бар бекен?
— Берик таш ата.
- ²⁰²⁷Темингисин тер кылбай
Жорго минген бар бекен?
— Баба өмүр.
- ²⁰²⁸Эшик башы түргөндөн
Эңип алган бар бекен?
Жылкы башы төргөндөн
Жылкы тийген бар бекен?
— Эр Манас.

ТАБЫШМАК-МАСЕЛЕЛЕР

- ²⁰²⁹Алтымыш араба,
Ар арабада алтымыш кап,
Ар капта алтымыштан алма,
Канча болот?
— Эки жүз он алты миң.
- ²⁰³⁰Бирөөнүн отуз кою бар эле.
Ошону үч баласына бөлүп бериштин акылын таппады.
Он кою бирден, он кою экиден, он кою үчтөн тууду. Энесин баласынан ажыратпай, баласын энесинен ажыратпай туруп, үч уулуна кандайча тең бөлүп берүүгө болот.
Биринчи баласына:

ажыратпай туруп, үч уулуна кандайча тең бөлүп берүүгө болот.

Биринчи баласына:
3 козулуудан 3 — баары 12 туяк.
2 « » « » 4 — « » 12 « »
1 « » « » 3 — « » 6 « »
Экинчи баласына:
3 козулуудан 4 — баары 16 туяк.
2 « » « » 2 — « » 6 « »
1 « » « » 4 — « » 8 « »
Үчүнчү баласына:
3 козулуудан 3 — баары 12 туяк.
2 « » « » 4 — « » 12 « »
1 « » « » 3 — « » 6 « »

2031 Жаңгыз каз өйдө учуп келе жатат, бир топ каз ылдый учуп келе жатат. Жаңгыз каз «ассолом алеким жүз каз» деди. Анда бир топ каз айтты «биз жүз эмеспиз, биздей бир болсо, анан жарым болсо, анан дагы жарым болсо анда сени менен жүз болобуз» деди.

Бул каздар канча?
— Отуз алты каз.

2032 Кырк табак, кырк табактын ар кайсысында кырк куйруктан, ар куйрукта кырк бычактан.

Канча бычак болот.
— Алтымыш төрт миң.

2033 Эшектерди, төөлөрдү, жылкыларды, уйларды базарга айдап келе жатат элем. Бардыгы отуз туяк болучу. Базарга келгенде төөнү бир сомдон, жылкыны отуз тыйындан, уйду жыйырма тыйындан, эшекти беш тыйындан саттым. Баарын сатып бүткөндөн кийин талаага чыгып, акчамды санасам, отуз теңге болуптур. Малым да отуз, теңгем да отуз.

Канча эшек, канча төө, канча жылкы, канча уй саткан боломун.
— 3 төө, 20 эшек, 6 жылкы, 1 уй³⁸.

2034 Бир кызды бир жигит ала качып келе жатса, жолдон жыйырма каракчы чыгып, жигитти өлтүрүп кызды тартып алмакчы болот. Ошондо кыз мындай дейт: «Силер муну өлтүргөндө жыйырмаңар тең албайсыңар. Ошондуктан мен силерди да, бул жигитимди да катарга тургузам да, башынан санап жыйырма биринчиңерди ата берем» дейт. Каракчылар макул болушат. Ошондо кыз жигитин аман алып калат.

Жигитти кыз канчанчы кылып тургузган?
— Жигит он биринчи болуп турган.

2035 Топ чымчык, топ чырпык.

Топ чымчык топ чырпыкка экиден консо,
Артып калат бир чырпык³⁹.

Топ чымчык топ чырпыкка бирден консо,
Артып калат бир чымчык?

Канча чымчык? Канча чырпык?

— Төрт чымчык, үч чырпык.

2036 Үч мышык олтурат.

Карама-каршысында экиден мышык.

Бардык мышыктар канча?

³⁸ Жылкы менен төө 3 сом, уй 2 сом, эшек 5 тыйындан сатылганда бул жандырмак туура болмокчу.

³⁹ Түп нускада — «чымчык».

— Үч мышык.

2037 Үйдүн төрт бурчунда төрт мышык.

Ар биринин каршысында бирден мышык.

Баары бириксе, канча мышык?

— Төрт мышык.

2038 Бир киши карышкыр, козу, чөп алып келе жатып бир чоң сууга кез болду. Көпүрөдөн бирөөн гана араң алып өтө алат. Карышкырды алып кетсе, козу чөптү жеп коет. Айтор, бир-бирден суунун аркы өйүзүнө алып өтүп, бири-бирин жедирбей аман сакташ керек. Бул үчүн кандай жол табууга болот?

— Биринчиде козуну алып өтүп, экинчиде чөптү ала баруу керек. Анан козуну кайра ала келип, карышкырды өткөрүү керек. Ошондон кийин кайра келип, козуну алып кетүүгө тийиш. Ошентип баары аман калат.

2039 Кичине аралдан өрт чыкты.

Ортосунда койлор оттоп жатат.

Тегереги суу. Шамал бир жакка карай бет алган.

Койлорду кантип куткаруу керек?

— Өрт жеткенче ортосунан дагы бир от коюу керек.

Күйүп бүткөн жакка койлорду айдоо керек.

2040 Акылың болсо аңдап бил

Эсиң болсо эстеп бил.

Энеңдин сиңдисинин жездеси ким?

— Өз атасы.

2041 Бир кишинин артына бир кыз учкашып келе жатат эле.

Бирөө келип кыздан кимдин кызы болосуң деп сурады.

Анда кыз төмөндөгүчө жооп берди:

«Бу жигит жан энемдин жан денеси,

Акылымдын бир даанасы,

Бу жигиттин энеси,

Менин энемдин кайын энеси» — деди.

Бул кимдин кызы болот?

— Кызы боломун.

2042 Бул жигиттин энеси —

Менин энемдин кайненеси.

Мен боломун бул жигиттин

Жүрөк боор эркеси.

— Кыз.

2043 Бирөө келип,

Колуңду бооруңа таңып,

Өпкөнү оозуңа тыгып,

Жаактан ары чуу тартып жиберсе,

Ошол адамды эмне кылар элең?

— Ал өз энең турбайбы.

2044 Энеңдин сиңдисинин жездесинин баласы ким болот?

— Өзүм.

2045 Бирөө кашындагы баласын сураса,

Байымдын иниси,

Агамдын баласы,
Өзүмдүн бир тууган жээним.
— Энеси, баласы.

²⁰⁴⁶Бир мезгилде бир көпүрөөдөн үч адам өтөт:
бири басып, экөө баспай, экөө көрүп, бирөө көрбөй.
— Кош бойлуу аял, көтөргөн баласы бар.

СӨЗ ОЮНУ ТҮРҮНДӨГҮ ЭСЕП ТАБЫШМАКТАР

²⁰⁴⁷Бир үйдө жети кан.
1. Жууркан. 2. Капкан. 3. Бакан.
4. Куюшкан. 5. Талкан. 6. Аркан. 7. Чычкан.

²⁰⁴⁸Дүйнөдө төрт нерсе жок.
— Асмандын түркүгү жок,
Агын суунун капкагы жок,
Көрпөнүн жеңи жок,
Аш бычактын кыны жок.

²⁰⁴⁹Дүйнөдө төрт нерсе жок.
— Тооктун киндиги жок,
Деңиздин капкагы жок,
Көрпөнүн жеңи жок,
Асмандын тирөөчү жок.

²⁰⁵⁰Бу дүйнөдө төртөө ЖОК.
— Өлүктө жан жок
Жуурканда жең жок,
Ыңырчакта сыр жок,
Көлдө көпүрө жок.

²⁰⁵¹Бул дүйнөдө бешөө жок.
— Ташта тамыр жок,
Тамда кырчоо жок,
Аккууда сүт жок,
Асманда тирөөч жок,
Айбанда тил жок.

²⁰⁵²Бул дүйнөдө бешөө жок.
— Көлдө көпүрө жок,
Көктө шаты жок,
Жуурканда жең жок,
Ыңырчакта сыр жок,
Кыңыракта кыр жок.

²⁰⁵³Бул дүйнөдө алтоо жок.
— Көктө тирөөч жок,
Көлдө көпүрө жок,
Жерде кырчоо жок,
Кушта эмчек жок,
Жыланда бут жок,
Жылкыда өт жок.

²⁰⁵⁴Жер үстүндө жетөө жок.
— Асманда тирөөч жок,
Көлдө көпүрө жок,

Ташта тамыр жок,
Балыкта тил жок,
Куртта бут жок,
Сууда өң жок,
Төгүнчүдө бет жок.

²⁰⁵⁵ Ғу дүйнөдө сегиз жок.

Жуурканда жең жок,
Кыңыракта кын жок,
Ыңырчакта сыр жок,
Көлдө көпүрө жок,
Көктө тирөөч жок,
Ташта тамыр түп жок,
Балыкта тил жок,
Тоодо кырчоо жок.

²⁰⁵⁶ Жер үстүндө тогуз жок.

Көлдө көпүрө жок,
Көктө тирөөч жок,
Кушта сүт жок,
Жылкыда өт жок,
Жуурканда жең жок,
Тоодо кырчоо жок,
Кушта томого жок,
Кыңыракта кын жок,
Ыңырчакта сыр жок.

²⁰⁵⁷ «Бир, эки, үч, төрт, беш, алты, жети, сегиз, тогуз дейм. Тогуз күнү тогуз чанач жуурат, 9 кой союп берейин, тапсаң ал сеники, таппасаң меники» дейт өзүнүн жалчысынын аялына кызыккан бай. Табышмакты аялына жана элге айтат. Кээ бири 1 деген — бит, 2 деген — эмгек, 3 деген — үшкү, 4 деген — төлгө, 5 деген — белги, 6 деген — аркар, 7 деген — жээрен, 8 деген — серке, 9 деген — торко дешет. Карыялар муну аялына айтат. Байга айтам деген экөө талашып жатканда, конок келип калат. Конок «мен айтам» дейт. Эртеси азанда бай жандырмагын угууга келди.

Конок:

— Бир деймин — «бир кудаанын аты» деймин. Эки деймин — эки киши бир төшөктө жатса тоңбос деймин. Үч деймин — үч буттаган ат эки жакка кетпес деймин. Төрт деймин — төрөлүү жигит журтунан азбас деймин. Беш деймин — кайберен... эки жакка кетпес деймин. Алты деймин — алты атанга жүк артсам муңбасмын деймин. Жети деймин — жетисинен тогобой жесе билбес деймин. Сегиз деймин — күндө семиз ат минсем эрикпесмин деймин. Тогуз деймин — тогуз күнү тогуз чанач жуурат ичип, 9 кара кой союп жеп тапкан табышмагымдыр деймин.

²⁰⁵⁸ Бир, эки, үч, төрт, беш, алты, жети, сегиз, тогуз нерсе⁴⁰.

— Бир деген — билимдүү киши кур калбайт.
Эки деген — эки киши жол жүрсө эрикпейт.
Үч деген — үч бутталуу ат жоголбойт.
Төрт деген — төрөлүү журт бузулбайт.

⁴⁰ Түп нускада мындай суроо коюлбайт.

Беш деген — беш кол тийген оңолбойт.

Алты деген — азоо тайга жүк артпайт.

Жети деген — жергелүү журт бузулбайт.

Сегиз деген — серкелүү койго көз өтпөйт.

Тогуз деген — тойбогон бай томаяктан үмүт этет.

²⁰⁵⁹Бир, эки, үч, төрт, беш, алты, жети, сегиз, тогуз, он, он бир.

Бириң — билек, экиң — элек, үчүң — үшкү, төртүң — төшөк, бешинң — бешик, алтың — ашык, жетиң — жемиш, сегизиң — серке, тогузуң — торпок, онуң — оймок, он бириң — кара жомок.

²⁰⁶⁰Бир, эки, үч, төрт, беш, алты, жети, сегиз, тогуз, он, он бир нерсе?

Бирөө деген — бүлөө, экөө деген — өгөө, үчөө деген — үшкү, төртөө деген — төлгө, бешөө деген — бешик, алтоо деген — ашык, жетөө деген — желке, сегиз деген — серке, тогуз деген — торко, он деген — оймок, он бир деген — жумбак.

²⁰⁶¹Бир, эки үч, төрт, беш, алты, жети, сегиз, тогуз, он, он бир. Бир деген — «бир кудааны билмек», эки деген — эгиз кыз жоголбойт, үч деген — үч буттаган ат алыс кетпейт, төрт деген — төрөсүз киши болбойт, беш деген — бейли жаман оңолбойт, алты деген — ага-туугансыз киши болбойт, сегиз деген — серкесиз кой суу кечпейт, тогуз деген — торко, он деген — оймок, он бир деген — он бир кара жомок.

²⁰⁶²1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 деген эмне?

1 — деген — билимдин аты.

2 — деген — эки киши жүрсө эрикпейт.

3 — деген — үч буттаган ат алыс кетпейт.

4 — деген — төрөлүү журт бузулбайт.

5 — деген — белгилеген малың жоголбойт.

6 — деген — алты төөгө жүгүндү артып алсаң чарчабайсың.

7 — деген — жеңеси бар кызга чаң жукпайт.

8 — деген — серкеси жок кой суу кечпейт.

9 — деген — тойго келген кур кетпейт.

10 — деген — оймогу жок иш бүтпөйт.

²⁰⁶³1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 жаман?

1-жаман — билгизбей жеген бит жаман.

2-жаман — элетпей чапкан жоо жаман.

3-жаман — үрбөй капкан ит жаман.

4-жаман — төрөсү жок журт жаман.

5-жаман — бели сынган ат жаман.

6-жаман — атасы өлгөн уул жаман.

7-жаман — жетим калган кыз жаман.

8-жаман — серкеси жок кой жаман.

9-жаман — торго түшкөн куш жаман.

10-жаман — оймоксуз сайган иш жаман.

²⁰⁶⁴Эки сегиз — он алты. Жана сегиз, жана алты. Баары канча?
— Отуз.

ТАБЫШМАКТУУ АЙТЫШТАР

БАЙГАБЫЛ МЕНЕН ЧАТА КЫЗДЫН АЙТЫШЫ

²⁰⁶⁵ Илгери кыргызда бир чоң аш болуп, ошондо Байгабыл деген ырчы келип ырдап жүрсө, Көк шалкы байдын Чата кыз дегени айтышамын деп келе жатканда Байгабыл «бул өзү байдын кызы болсо, мен жалаң аттуу жайдак токумдуу бир киши болсом, кызына жаман кеп айтып жыгып койсом мени өлтүрүп койбойбу» деп качып берет. Анда баякы кыз артынан бара жатып:

Ай Байгабыл акетай

Арыз айтамын угатур.

Атыңдын башын бура тур.

Ай, Байгабыл акетай

Жооп айтамын угатур.

Жоргондун башын бура тур.

Анда Байгабыл токтобой эле:

Атымын башын бурбаймын,

Ай кудача, таяже,

Арзыңды угуп турбаймын.

Жоргомдун башын бурбаймын

Ай кудача, таяже,

Жообуңду угуп турбаймын —

Деп эле кетип бара жатканда Байгабылдын астынан бир жигит чыгып:

— Ой, Байгабыл, сен айтышкын, мен турганда сага өлүм жок, деди.

Ошондо Байгабыл кубаттанып:

Абийирим мындай жабылды,

Атан төөдөй азамат

Ушул жерден табылды.

Ырысымды көрөйүн,

Ырдашып жатып өлөйүн.

Азабымдан көрөйүн,

Сени менен айтышып жаттып өлөйүн — деп, кайрылып келип турду.

Кыз келип:

Ай, Байгабыл, акетай,

Көпкөр кепти таштайлы.

Айтышканга жараша

Санат ырдан баштайлы — деди.

Байгабыл:

Ай, кудача таяже,

Минген атым ток эле

Бекер кыйнап турбагын

Санат ырым жок эле — деди.

Кыз:

Минген атың ток болсо,

Санат ырың жок болсо,

Санат ырды таштайлы,

Табышмактан баштайлы — деди.

Байгабыл:

Ойду бороон боросо,

Тоону бороон боробос,

Ай, кудача, таяже,
Айтышып жеңип алганда
Баякеңдин эч эчтемеси коробос — деди.

Ошондо Чата кыз төмөнкүдөй деп табышмак айтты:

Кара ылачын теппеген,
Калдайып жерге түшпөгөн,
Канатта бүтүн бар бекен?
Куу ылачын теппеген,
Кундуюп жерге түшпөгөн,
Куйрукта бүтүн бар бекен?
Боору бүтүн, башы эсен,
Адамда бүтүн бар бекен?
Муну тапчы Байгабыл?

Байгабыл:

Кара ылачын теппеген,
Калдайып жерге түшпөгөн,
Канатта бүтүн карлыгач.
Куу ылачын теппеген,
Кундуюп жерге түшпөгөн,
Куйрукта бүтүн куркулдай.
Боору бүтүн, башы эсен
Адамда бүтүн «бир кудай»,
Мунун несин айткыдай.
Теңирим тобо, «кудайга, ай»,
Таптык бекен кудача, ай.

Кыз:

Ото тоонун бооруна,
Отоо тиккен ким экен?
Ала-Тоонун бооруна,
Ат ойноткон ким экен?
Алтын казык кактырып,
Бек байлаткан ким экен?
Беш чыбыктын башынан,
Түйүп алган ким экен?
Кара жыгач түбүнөн,
Казып алган ким экен?
Эки жыгач түбүнөн,
Эптеп алган ким экен?
Жалгыз жыгач башынан,
Жарып алган ким экен?
Түн уйкусун үч бөлүп,
Түндө жорткон ким экен?
Жылаңайлак, жылаңбаш,
Суу кыдырган ким экен?
Муну тапчы Байгабыл?

Байгабыл:

Ото тоонун бооруна,
Отоо тиккен жылкычы.
Ала-Тоонун бооруна,

Ат ойноткон бүркүчтү.
Алтын казык кактырып,
Бек байлаткан капканчы.
Беш чыбыктын башынан,
Түйүп алган саятчы.
Кара жыгач түбүнөн,
Казып алган кырмачы.
Эки жыгач түбүнөн,
Эптеп алган ээрчи.
Жалгыз жыгач башынан,
Жарып алган чоорчу.
Түн уйкусун үч бөлүп,
Түндө жорткон каракчы.
Жылаңайлак, жылаңбаш
Суу кыдырган балыкчы.
Мунун несин айткыдай
Теңирим тобо, «кудайга, ай
Таптык бекен, кудача, ай.

Кыз:

Башынан булак бурбаган,
Буруп алыш албаган.
Суусун бөлөк бурбаган,
Ак сары башыл сойбогон,
Сууда бүтүн бар бекен?

Байгабыл:

Башынан булак бурбаган,
Сууда бүтүн Ысык-Көл.
Теңирим тобо, «кудай, ай»
Мунун несин айткыдай
Таптык бекен, кудача, ай.

Кыз:

Ай асмандын эркинде,
Айды берген ким экен?
Күн асмандын эркинде,
Күндү берген ким экен?
Телегейдин баарысын,
Тегиз берген ким экен?
Минип турган атыңды,
Семиз берген ким экен?
Суусап өлүп кетет деп,
Булак берген ким экен?
Өзүң угуп турсун деп,
Кулак берген ким экен?
Ачка өлүп кетет деп,
Аштык берген ким экен?
Аштык салып ичсин деп,
Баштык берген ким экен?
Эгиз бала туудуруп,
Койду берген ким экен?

Тал чыбыктай буралтып,
Бойду берген ким экен?
Муну тапчы, Байгабыл.

Байгабыл:

Ай асмандын эркинде,
Айды берген, «бир кудай».
Күн асмандын эркинде,
Күндү берген, «бир кудай».
Телегейдин баарысын,
Тегиз берген, «бир кудай».
Минип турган атыңды,
Семиз берген, «бир кудай».
Суусап өлүп кетет деп,
Булак берген, «бир кудай».
Өзүң угуп тургун деп,
Кулак берген, «бир кудай».
Ачка өлүп кетет деп,
Аштык берген, «бир кудай»
Аштык салып ичкин деп,
Баштык берген, «бир кудай»
Эгиз бала туудуруп,
Койду берген, «бир кудай».
Тал чыбыктай буралтып,
Бойду берген, «бир кудай».
Мунун несин айткыдай,
Теңирим тобо, «кудай, ай».
Таптык бекен кудача, ай.

Кыз:

Узун-узун, узун жол
Учуна чыккан ким экен?
Жер ортосу боз дөбө,
Болжоп калган ким экен?
Төгөрөктүн төрт бурчун,
Төрт айланган ким экен?
Мээриянын беш бурчун,
Беш айланган ким экен?
Кара кийик терисин,
Кайыш кылган ким экен?
Кара киши баласын,
Каныш кылган ким экен?
Көпөлөктөн куш кылып,
Көл кыдырган ким экен?
Кара сууну кайнатып,
Каймак алган ким экен?
Муну тапчы, Байгабыл.

Байгабыл:

Узун-узун, узун жол
Учуна чыккан жолоочу.
Жер ортосу боз дөбө,

Болжоп калган жылкычы.
Төгөрөктүн төрт бурчун,
Төрт айланган кербенчи.
Мээриянын беш бурчун,
Беш айланган мергенчи.
Кара кийик терисин,
Кайыш кылган мергенчи.
Кара киши баласын,
Каныш кылган суусарчы.
Көпөлөктү куш кылып,
Көл кыдырган бул шайтан.
Кара сууну кайнатып,
Каймак алган бул шайтан.
Мунун несин айткыдай,
Теңирим тобо, кудайга, ай,
Таптык бекен, кудача, ай... — деп, кызды Байгабыл жеңип алып, үйүн көздөй жүрүп кетиптир.

2066 БАЙГАБЫЛ МЕНЕН КУДАЧАНЫН АЙТЫШЫ

Кыз:

Чөптүн башы эмне?
Суунун башы эмне?
Элдин башы эмне?
Жолдун башы эмне?
Муну таап алчы, Байгабыл.

Байгабыл:

Чөптүн башы мыядыр,
Жолдун башы кыядыр.
Суунун башы дарыя,
Элдин башы карыя.
Тобо теңир, «кудай, а»
Таптым бекен, кудача.

Кыз:

Баракелде, Байгабыл,
Кара ылачын теппеген,
Казда бүтүн бар бекен?
Куу ылачын теппеген,
Кууда бүтүн бар бекен?
Таап алчы, Байгабыл.

Байгабыл:

Кара ылачын теппеген,
Калдайып жерге түшпөгөн.
Казда бүтүн карлыгач.
Куу ылачын теппеген,
Кулдуюп жерге түшпөгөн,
Кууда бүтүн куркулдай.

Кыз:

Үч чырпыктын башынан,
Түйүп алган ким экен?

Жалгыз жыгач башынан,
Ийип алган ким экен?
Кара жыгач түбүнөн,
Казып алган ким экен?
Таап алчы, Байгабыл.

Байгабыл:

Үч чырпыктын башынан,
Түйүп алган саятчы.
Жалгыз чырпык башынан,
Ийип алган түндүкчү.
Кара жыгач түбүнөн,
Кесип алган ээрчи.

Кыз:

Ачуу менен чулунун,
Даамын алган ким экен?
Ыраак менен жакындын,
Ченин алган ким экен?
Түлкү менен бөрүнүн,
Намызын алган ким экен?
Кара тоонун бооруна,
Казан аскан ким экен?
Улуу тоонун бооруна,
Ат ойноткон ким экен?
Кумурсканы кой кылып,
Кумга жайган ким экен?
Чегирткени ат кылып,
Черге минген ким экен?
Кара сууну кайнатып,
Каймак алган ким экен?
Таап алчы, Байгабыл.

Байгабыл:

Ачуу менен чулунун,
Даамын алган ашмачы.
Ыраак менен жакындын,
Ченин алган жортуулчу.
Түлкү менен бөрүнүн,
Намызын алган капканчы.
Кара тоонун бооруна,
Казан аскан кийикчи.
Улуу тоонун бооруна,
Ат ойноткон бүркүтчү.
Кумурсканы кой кылып,
Кумга жайган бу шайтан.
Чегирткени ат кылып,
Черге минген бу шайтан.
Кара сууну кайнатып,
Каймак алган бу шайтан.
Тобо теңир, куда, я

Таптым бекен, кудача.

Кыз:

Отуз өрдөк, беш чүрөк,

Эки сонор, бир чүрөк

Таап алчы, Байгабыл.

Байгабыл:

Отуз өрдөк дегениң

Отуз күнкү орозоң.

Беш эле чүрөк дегениң

Беш убак эле намазың.

Эки сонор дегениң

Бири улуу айт болбосун да,

Бири кичи айт болбосун.

Жалгыз чүрөк дегениң

Ноорустама болбосун.

2067 **БАРПЫНЫН ЭШМАМБЕТКЕ ЫРДАГАНЫ**

Көр Барпы келип жолукту,

Бар бекен мунун оюнда

Ырдашым деп оолукту.

Барпы ырдайт табышмак:

Эшмамбет, Кара-Тоо башын кар чалган,

Бул эмне болучу?

Кызыл-Тоо башын күн алган,

Бул эмне болучу?

Жетип кеткен жети атам,

Бул эмне болучу?

Желини сүттүү куу инген,

Бул эмне болучу?

Жерди жемире баскан чал буура,

Бул эмне болучу?

Узун-узун, узун жол

Учуна чыккан ким экен?

Кыска-кыска, кыска жол

Кырына чыккан ким экен?

Ачуу менен чүчүүнүн,

Даамын таткан ким экен?

2068 **ЭШМАМБЕТТИН БАРПЫГА БЕРГЕН ЖООБУ:**

Барпы уккун тилимди,

Сен келтирдиң мага жиниңди.

Сен кимге айттың табышмак,

Менин ким экеним билдиңби?

Эшмамбет элге ырдаган,

Эл чогулуп сындаган.

Санат ыр менен термени

Ак калпак кыргыз тыңдаган.

Барпы, алты ооз айттың табышмак

Айтканыңа мен уялдым,

Мен табышмагың ырдайын.

Кара тоо башын кар чалса,
Ал энекең болучу?
Житип кеткен жети атаң,
Жети атакең болучу.
Желини сүттүү куу инген,
Ал өз энекең болучу.
Жерди жемире баскан чал буура,
Ал өз атакең болучу.
Узун-узун, узун жол
Учуна чыккан соодагер.
Кыска-кыска, кыска жол
Кырына чыккан соодагер.
Ачуу менен чүчүүнүн,
Даамын таткан ашмачы.

2069 ЭКИ ЫРЧЫНЫН АЙТЫШЫ

Бөрүбай менен Ибраим бир жыйында айтышып калган экен.

Бөрүбай:

Ала-Тоонун бооруна,
Ат ойноткон ким экен?
Кара-Тоонун боорунда,
Карсылдаткан ким экен?
Өйүз менен бүйүздүн,
Аңышын алган ким экен?
Баркыраган жылдыздын,
Баткан жери кайда экен?
Жамы олуя биригип,
Жаткан жери кайда экен?
Мунун маанисин айтып бер.
Айта албасаң маанисин,
Журттан алган тонунду
Жай-жайыга кайтып бер.

Ибраим:

Ала-Тоонун боорунда,
Ат ойноткон жылкычы.
Кара-Тоонун боорунда,
Карсылдаткан мылтыкчы.
Өйүз менен бүйүздүн,
Аңышын алган бүркүтчү.
Баркыраган жылдыздын,
Баткан жери кыбыла.
Жамы олуя биригип,
Жаткан жери Медина.

Бөрүбай:

Илек-илек, илген куш,
Тал тагинде балыкты
Бал көргөндөй билген куш.
Путу неге узарган,
Тумшугу неге кызарган?

Мунун маанисин айтып бер.
Айталбасаң маанисин.
Журттан алган тонунду
Жай-жайыга кайтып бер.

Ибраим:

Илек-илек, илген куш,
Суу тагинда балыкты
Бал көргөндөй билген куш.
Путуну менден сурасаң,
Амир болуп кудайдан
Анан путу узарган.
Тумшугуну сурасаң,
Чокуй берип кызарган.

2069 БУУРАБАЙ ЫБЫРАЙ МЕНЕН ТАБЫШМАК АЙТЫШЫ

Ыбырай:

Энеси өлсө жетим бала кече болот,
Көзөлгөн көмөкөйүң акын болсоң,
Сакалы өз акеңдин эче болот?

Буурабай:

Кушка алдырбас куу өрдөк жез канаттыр,
«Кудайга» аяң, «периштеге» ак
Сакалын өз акемдин ким санаптыр — деп
табат да, өзү айтат:
Апар-сапар, апар-сапар,
Аштыкчынын колунда ала кап бар,
Акын болсоң алдыңа сал айтайын
Бир дөбөнүн боорунда канча чөп бар?
Ыбырай муну таппайт. Ушуга чейин эч ким
таба элек.

2070 КАЗАК КАМЗАНЫН РАКЫЙМА ДЕГЕН КЫЗЫ МЕНЕН БУУРАБАЙДЫН АЙТЫШЫ

Ракыйма:

Асманда бир жылдыз бар жылыстаган,
Базарда бир ногой бар күл устаган.
Көзөлгөн көмөкөйүң акын болсоң
Сүөгүн Мухаммеддин ким устаган.

Буурабай:

Мухаммеддин сүөгүн апасы куюп, Аалы жууган,
Келме айтып Калый Молдо тыңлап турган.
Эми, өзөк менен өзөк менен,
Болмойду каапыр жолдош Тезек менен,
Өлөңдү мен айтайын кезек менен.
Арпада алың түөң кымбат экен,
«Аллага» төрт периште тил кат экен,
Көзөлгөн көмөкөйүң акын болсо,
О дүйнө, бу дүйнөдө не таттуу экен?
Ракыйма табышмакты чече албай калганда
Буурабай өзү чечет:

Алмага шекер кошкон бал таттуу экен,
Кошулган он бешинде жар таттуу экен,
«Жебирейил периште» укурукту салган чакта,
Бир чымындай жан таттуу экен.
Ракыйманын суроосу боюнча экинчи
табышмагын айтат:
Бүтүптүр ай талаага ак бай терек,
Жаман сөз жарабаган кимге керек.
Көзөлгөн көмөкөйүң акын болсо,
Отуз үч миң жалбырак,
Төрт бутагын тапсаң керек.
Ракыйма муну да чече албайт. Буурабай өзү
Ак бай терек дегеним — ак пайгамбар,
Отуз үч миң дегеним — саабалары,
Төрт бутагы дегеним — төрт чалыяр,
Өлөңүңдү таап алдым, өлөңүңдү ал.

2071 **ЖЕҢИЖОК МЕНЕН БАРПЫНЫН АЙТЫШЫ**

Жеңижок:

Баятан айткан сөзүмө
Капа болбо чырагым,
Жүрөгүңдү чыгарып,
Бир аз сени сынадым.
Өйдө өтөт көк дөбөт,
Ылдый өтөт боз дөбөт,
Эки дөбөт айрымын
Акыл менен ким бөлөт?

Барпы:

Өйдө өткөн көк дөбөт
Амал болот, Жеңижок.
Ылдый өткөн боз дөбөт
Шамал болот, Жеңижок.
Муну Барпы билбесе,
Жаман болот Жеңижок.

Жеңижок:

Дүнүйөдө бирөө бар,
Турбай кетет жолунан.
Бөлөк жакка өзүнү
Бурбай кетет оңунан,
Бул эмне болучу?

Барпы:

Өзүң айткан касиет
Адашпаган оңунан,
Тайгылбаган жолунан,
Күндүн өзү, Жеңижок.
Шуну чечпей такалса,
Болбойбу Барпы эби жок!

Жеңижок:

Кыйын жерде көз билген,

Кысталышта сөз билген,
Калышпайсың, карагым,
Ак таңдай акын эстүүдөн.
Ошо, Күндөй жүргүн жолуңда,
Акындык салттын оңунда...

2072 АЙГАН КАНДЫН БАЛАСЫ ӨЛГӨНДӨ КЕТБУКА КОМУЗДУН КҮҮСҮ МЕНЕН УГУЗГАНЫ

Айган Алты шаардын каны болуп, ордосу Уч деген жерде, кан уюгу деген ордо болуп, тагы Уч болуп аталган. Бара-бара Турпан деген атак пайда болот. Бул шаар Уч жерге салынгандыктан Уч, үчкө айланып, Үч турпан болуп кеткен. Бул жердин каны Айган болуп, баласы токтобой өлүп турат. Бир баласы токтоор бекен деп ырым кылып, жарташтын бооруна атайлап үй салдырып ошондо бактырат. Бала 6—7 жашка келгенде жемиш менен кара курт барып, баласы Канбачаны чагып өлтүрөт. Калк чогулуп, Кетбука деген комузчу комуздун күүсү менен угузат.

Кетбуканын күүсү:

Туу куйругу бир кучак,
Тулпар качты Айганым.
Туурунан бошонуп,
Шумкар качты Айганым.
Алтын така күмүш мык,
Дулдул качты Айганым.
Алтын туур ордунан,
Туйгун качты Айганым.
Алтын ордо багынан,
Булбул качты Айганым.
Деңиз толкуп чайкалып,
Көл бөксөрдү Айганым.
Терек түптөн жулунуп,
Жер бөксөрдү Айганым.
Ала-Тоо кулап бас болуп
Бел бөксөрдү Айганым.
Берекелүү нур качып,
Эл бөксөрдү Айганым.
Төрөлөрдүн уругунан,
Төл бөксөрдү Айганым.
Агын дайра соолуп,
Көл бөксөрдү Айганым.
Кара жандан таптаттуу,
Ынак көчтү Айганым.
Касиети башкача,
Чырак көчтү Айганым.

Айгандын жообу:

Кет-кет Кетбука,
Кеби суук ит Бука.
Карап турган кашыңда
Кашыңда курсун ит Бука.

Күү менен сүйлөгөн
Сөзүң курсун ит Бука.
Комуз чертип ырдаган,
Ырың курсун ит Бука.
Кара жанды кашайткан,
Чырың курсун ит Бука.
Атайы келген алдыма,
Ишиң курсун Кетбука,
Комуз чертип жоруган
Түшүң курсун Кетбука.

2073 НУРМОЛДО МЕНЕН МУСАНЫН ТАБЫШМАКТУУ АЙТЫШЫ

Нурмолдо:

Долононун топ бутак,
Токулдаткан ким болду?
Эки жыгач боорунан,
Эп кыйдырган ким болду?
Жалгыз жыгач боорунан,
Жарып алган ким болду?
Ак жамынчы жамынып,
Кериге чыккан ким болду?
Тумшугу жок куш салып,
Турна алдырган⁴¹ ким болду?
Ала-Тоонун боорунан,
Ат ойноткон ким болду?
Кара-Тоонун бооруна,
Казан аскан ким болду?
Он эки та бээ бар,
Алтоо бооз дегеним,
Алтоо кысыр дегеним,
Кара кашка дулдулдун,
Сойгон жери кайсы жер?
Чын Мухаммед өзүнүн,
Койгон жери кайсы жер?
Баркырак сары жылдыздын,
Баткан жери кайсы жер?
Бар олуя биригип,
Жаткан жери кайсы жер?
Тоголок сары жылдыздын,
Баткан жери кайсы жер?
Топ олуя биригип,
Жаткан жери кайсы жер?
Казы ылачын теппеген,
Казда бүтүн бар бекен?
Куу ылачын теппеген,
Кууда бүтүн бар бекен?

⁴¹ Түп нускада — «тун алдырган».

Жээ тору ат таман баспаган,
Жерде бүтүн бар бекен?
Жам Кулубек чаппаган,
Кенде бүтүн бар бекен?

Муса:

Долононун топ бутак,
Токулдаткан токмокчу.
Карагай менен ыргайдын,
Башын бууган түндүкчү.
Эки жыгач боорунан,
Эп кыйдырган комузчу.
Жалгыз жыгач боорунан,
Жарып алган челекчи.
Ак жамынчы жамынып,
Кериге чыккан жылкычы.
Тумшугу жок куш салып,
Турна алдырган тузакчы.
Канаты жок ок салып,
Каз алдырган мергенчи.
Казан аскан саятчы.
Он эки та бээ бар
Алтоо бооз дегениң,
Алтоо кысыр дегениң,
Үч ай, токсон, үч ай кыш,
Үч ай жаз, үч ай күз.
Кара кашка дулдулдун,
Сойгон жери Мекедир.
Чын Мухаммед өзүнүн,
Койгон жери Мекедир.
Баркырак сары жылдыздын,
Баткан жери Мекедир.
Бар олуя биригип,
Жаткан жери Мекедир.
Жээ тору ат таман баспаган,
Жерде бүтүн Индостан.
Жам Кулубек чаппаган,
Кенде бүтүн Индостан.
Куу ылачын теппеген,
Кууда бүтүн куркулдай.
Каз ылачын теппеген,
Казда бүтүн карлыгач.
Табышмагың таптымбы,
Оозуңду жаптымбы?

2074 ТАЛИМ КЫЗ

Талим кыз деген падышанын кызы бар экен. Табышмакты кыйын билет экен. Ал: «Мени менен айтышып, мени ким жеңсе, ошол кишиге тийемин. Айтышып менден жеңилген кишинин башын кесип өлтүрөмүн» — деп, көп киши менен айтышып, жеңген кишилерин өлтүрүп койгон экен. Айтышууга эч бир адам

чыкпаган соң, бир күнү Көбөк деген ханга жолугуп: «Сени кыйын акын деп уктум, сени менен айтышам. Менден жеңилсең хандыгыңды таштап менин атама кул болгун. Агер мени жеңсең, мен сага тиемин» деди.

Көбөк хан кыздын сөзүн макул көрүп, айтышмак болду. Экөө тең жети атасынан бери журт сураган падышалардан экен. Экөө тең убаданы бир жерге коюп,

ошондо Талим кыз баштайт:

Аркы айдын ичинде,
Берки айдын башында,
Желигип кеткен жети атан.
Бу немине болучу?
Жерди жемире баскан чал буура,
Ал немине болучу?
Желини сүттүү куу инген,
Бул немине болучу эле?
Жез буйлалуу нар тайлак,
Бул немине болучу?
Кара-Тоо башын кар чалды,
Бул немине болучу?
Ала-Тоо башын күн чалды,
Бул немине болучу?
Камыш башы калк этет⁴²,
А немине болучу?
Чийдин башы чилиет,
Бул немине болучу?
Көбөктүн жообу:
Наркы айдын ичинде,
Берки айдын башында,
Желигип кеткен жети атан,
Түпкү жети атаң турбайбы.
Жерди жемире баскан чал буура,
Сенин өз атаңыз турбайбы.
Желини сүттүү куу инген.
Өз энеңиз болбойбу.
Жез буйлалуу нар тайлак,
Талим кыз өзүң эмеспи.
Кара-Тоо башын кар чалса,
Атаңдын ак сакалы болбойбу.
Ала-Тоо башын күн чалса,
Энеңдин элечеги эмеспи.
Камыш башы калк этсе,
Кас элечек болбойбу.
Жекендин башы желп этсе,
Энеңдин бүркөнчөгү турбайбы.
Анда Талим кыз:
Ак таман тору ат баспаган,
Жерде бүтүн бар бекен?

⁴² Түп нускада — «калкайтат».

Бөрү бөлбөс, жоо чаппас,
Элде бүтүн бар бекен?
Боору бүтүн, башы эсен
Адамда бүтүн бар бекен?
Таш оодарып салбаган,
Тоодо бүтүн бар бекен?
Арык буруп албаган,
Сууда бүтүн бар бекен?
Анда Көбөктүн жообу:
Ак таман тору ат баспаган,
Жерде бүтүн Индистан.
Бөрү бөлбөс, жоо чаппас
Жерде бүтүн Меке де.
Боору бүтүн, башы соо
Адам эмес, «бир кудай».
Таш оодарып салбаган,
Тоода бүтүн Ала-Тоо.
Арык буруп албаган,
Сууда бүтүн Ысык-Көл.
Таптым бекен, Талим кыз.
Акын болсоң карайын
Дагы айтың, Залим кыз.
Анда Талим кыз:
Кара ылачын теппеген,
Казып жерге түшпөгөн,
Канаттууда бүтүн бар бекен?
Куу ылачын теппеген,
Куруп жерге түшпөгөн,
Түшкөнүн адам билбеген,
Куйруктууда бүтүн бар бекен?
Анда Көбөктүн жообу:
Кара ылачын теппеген,
Казып жерге түшпөгөн,
Түшкөнүн адам билбеген,
Канаттууда карлыгач.
Куу ылачын теппеген,
Куруп жерге түшпөгөн,
Куйруктууда куркулдай.
Таптым бекен, Талим кыз.
Акын болсоң карайын
Дагы айтчы, Залим кыз.
Талим кыз:
Сары жылан чиргелең,
Саамал ичкен ким экен?
Куба жылан чиргелең,
Куруп алган ким экен?
Кумурсканы кой кылып,
Кумга жайган ким экен?
Чегирткени ат кылып,

Черүүгө минген ким экен?
Көпөлөктү куш кылып,
Көл кыдырган ким экен?
Куурчакты кыз кылып⁴³,
Эрге берген ким экен?

Көбөк:

Сары жылан чиргелең,
Саамал ичкен шайтаның.
Кара жылан чиргелең,
Куруп алган шайтаның.
Кумурсканы кой кылып,
Кумга жайган шайтаның.
Чегирткени ат кылып,
Черүүгө минген шайтаның.
Көпөлөктү куш кылып,
Көл кыдырган шайтаның.
Куурчакты кыз кылып,
Эрге берген шайтаның.
Таптым бекен, Талим кыз,
Акын болсоң карайын,
Дагы айтчы, Залим кыз.

Талим кыз:

Алыс менен жууктун,
Ченин алган ким экен?
Ачуу менен таттуунун,
Даамын алган ким экен?
Узун-узун торгундун,
Учунан кыйган ким экен?
Кыска-кыска торгундун,
Түбүнөн кыйган ким экен?
Эки жыгач боорунан,
Эптеп жеген ким экен?
Чырканактын түбүнө,
Үйүн тиккен ким экен?
Эки таштын ортосуна,
Отун жаккан ким экен?

Көбөк:

Алыс менен жууктун,
Ченин алган — жолоочу.
Ачуу менен чүчүүнүн,
Даамын таткан — ашмачы.
Узун-узун торгундун,
Учунан кыйган — уукчу.
Кыска-кыска торгундун,
Түбүнөн кыйган — түндүкчү.
Эки жыгач боорунан,
Эптеп жеген — кырмачы.

⁴³ Түп нускада — «куш кылып».

Жалгыз жыгач боорунан,
Жарып жеген — чертмекчи.
Чырканактын түбүнө,
Үйүн тиккен — саятчы.
Эки таштын ортосу,
От жакканың — жылкычы.
Таптым бекен, Талим кыз,
Акырын кеп айтышып.

2075 ТАЛЫМ КЫЗ МЕНЕН КӨБӨКТҮН АЙТЫШЫ

Талым кыз:

Адам зат пендеси,
Сүйгөн нуру ким болот?
Асман менен закымдап,
Жүргөн нуру ким болот?
Арасында тунарык,
Кирген нуру ким болот?
Асман-жерди жаркыткан,
Ачык нуру ким болот?
Асман жерди бүркөгөн,
Сасык нуру ким болот?
Асман-жердин сыйнаты,
Канык нуру ким болот?
Жан бүткөндүн баарысын,
Тазалаган ким болот?
Жарды дебей, бай дебей
Жабыр кылган ким болот?
Эл ортосун ынтымак,
Кылган нуру ким болот?
Бир ордуна кебелбей,
Турган нуру ким болот?
Талымдын тартпа домогун,
Таба салгын жомогун.
Менин атым Талым кыз,
Ченеп мага жологун.

Көбөк:

Адам заат пендеси,
Сүйгөн нуру таң болот.
Асман менен закымдап,
Жүргөн нуру Ай болот.
Арасында тунарык,
Кирген нуру түн болот.
Асман-жерди жаркыткан
Ачык нуру Күн болот.
Жер-асманды бүркөгөн,
Сасык нуру туман дейт.
Жер-асманды жаркыткан,
Анык нуру жылдыз дейт.

Жан бүткөндүн баарысын,
Тазалаган эки көз.
Жарды, байды кейитип,
Жабырлаган суук сөз.
Эл ортосун ынтымак,
Кылган нуру жакшы сөз.
Бир ордуна кебелбей,
Турган нуру убада.
Таптымбы, Талым, сөзүңдү,
Келтирдимби кезиңди?
Аптыкпагын, Талым кыз,
Ачмак болдум көзүңдү.

Талым кыз:

Жер сиңип кеткен жети атан,
Ал эмне, Көбөк чоң?
Жерди жемире баскан чал буура,
Ал эмне, Көбөк чоң?
Желини сүттүү куу инген,
Ал эмне, Көбөк чоң?
Жез буйлалуу нар тайлак,
Ал эмне, Көбөк чоң?
Оргочордон от күйөт,
Ал эмне, Көбөк чоң?
Ысык-Көлдөн ит үрөт,
Ал эмне, Көбөк чоң?
Жан бүткөндөн баарынан,
Каргыш алган ким болот?
Жанга залал кылбастан,
Алкыш алган ким болот?
Түйүлгөндүн түйүнүн,
Чечип турган ким болот?
Түндөп-күндөп токтобой,
Көчүп турган ким болот?
Сөөгүңдү ысытып,
Эзип турган ким болот?

Көбөк:

Жер сиңип кеткен жети атан,
Жети атабыз эмеспи.
Жерди жемире баскан чал буура,
Түп атабыз эмеспи.
Желини сүттүү куу инген,
Өз энебиз эмеспи.
Жез буйлалуу нар тайлак,
Карындашым эмеспи,
Оргочордон от күйсө,
Эки көзүң жайнаган.
Ысык-Көлдөн ит үрсө,
Бака болот чардаган.
Жан бүткөндүн баарынан,

Каргыш алган карышкыр.
Жанга салал кылбастан,
Алкыш алган байкуштар.
Түйүлгөндүн түйүнүн,
Чечип турган чечендер.
Түндөп-күндөп токтобой,
Көчүп турган санаа дейт.
Сөөгүңдү ысытып,
Эзип турган бала дейт.

Талым кыз:

Узун-узун, узун жол,
Учун билген ким экен?
Күндөп-түндөп жүгүрүп,
Аянбай жүргөн ким болот?
Алыс менен жууктун,
Ченин билген ким болот?
Ачуу менен чүчүүнүн,
Даамын таткан ким экен?
Кара сууну кайнатып,
Таттуу кылган ким болот?¹
Оолуктуруп адамды,
Чечен кылган ким болот?
Ойдо жокту ойлонтуп,
Кесел кылган ким болот?
Мүңкүрөтүп адамды,
Карып кылган ким болот?
Мууну-жүүнүн бошотуп,
Арык кылган ким болот?
Кызыл жүзүн оңдуруп,
Сарык кылган ким болот?

Көбөк:

Узун жолду узартып,
Учун билген кербенчи.
Күндөп-түндөп жүгүрүп,
Аянбаган мергенчи.
Алыс менен жууктун,
Ченин билген базарчы.
Ачуу менен чүчүүнүн,
Даамын таткан казанчы.
Кара сууну кайнатып,
Таттуу кылган туз болот.
Кан төгүшкөн душманды,
Жакын кылган кыз болот.
Калжыраган тантыкты,
Асыл кылган мал болот.
Кайраты бар жигитти,
Баатыр кылган эл болот.
Оолуктуруп адамды,
Чечен кылган тил болот.

Ойдо жокту ойлонтуп,
Кесел кылган жин болот.
Мүңкүрөтүп адамды,
Карып кылган ургачы.
Муунун-жүүнүн бошотуп,
нускада — «Каймак алган ким болот?»
Арык кылган убайым.
Кызыл жүзүн оңдуруп,
Сарык кылган бересе.
Жана сөзүң бар болсо,
Жообун берем бир нече.

Талым кыз:

Куу ылаачын теппеген,
Кулдуюп жерге түшпөгөн.
Кууда бүтүн бар бекен?
Кара ылаачын теппеген,
Калдайып жерге түшпөгөн,
Казда бүтүн бар бекен?
Башынан алыш албаган,
Таш оодарып салбаган,
Сууда бүтүн бар бекен?
Качырганын кайсаган,
Иттин чоңу бар бекен?
Кармашканын куткарбас,
Куштун чоңу бар бекен?

Көбөк:

Куу ылаачын теппеген,
Кулдуюп жерге түшпөгөн,
Кууда бүтүн куркулдай.
Кара ылаачын теппеген,
Калдайып жерге түшпөгөн,
Каздан бүтүн карлыгач.
Башынан алыш албаган,
Таш оодарып салбаган,
Суудан бүтүн Ысык-Көл.
Качырганын кайсаган,
Иттин чоңу Кумайык.
Кармаганын куткарбас,
Куштун шери Буудайык.
Каргашалуу, Талым кыз,
Ушул кимге ылайык?
Талым кыз, сен да шайтансың
Дагы айтар кебиң калдыбы?
Бар болсо кебиң айтарсың.

Талым кыз:

Акыр заман калкынын,
Алпы белең, эр Көбөк?
Алптардын калган соңунда,
Артыгы белең, эр Көбөк!

Тим жүрбөстөн сөзүңө,
Тийиштик кылдым өзүңө,
Күнөөм болсо кечкин деп,
Күрмөгөн жибим чечкин деп,
Таппадым деп ыгыңды,
Талым кыз сөзгө жыгылды.

2076 **ТОКТОГУЛ МЕНЕН НАЙМАНБАЙДЫН
ТАБЫШМАКТУУ АЙТЫШЫНАН**

Найманбай мени (Токтогулду — К. И.) сынагысы келди окшойт. Ал табышмактуу ырдап баштады.

Найманбай:

Долононун боорунан,
Токулдаткан ким болот?
Эки жыгач боорунан,
Эптеп алган ким болот?
Жалгыз жыгач боорунан,
Жарып алган ким болот?
Кара сууну кайнатып,
Каймак алган ким болот?
Тумшугу жок куш салып,
Турна алган ким болот?

Токтогул:

Долононун боорунан,
Токулдаткан токмокчу.
Эки жыгач боорунан,
Эптеп алган элекчи.
Жалгыз жыгач боорунан,
Жарып алган челекчи.
Кара сууну кайнатып,
Каймак алган эмгекчи.
Тумшугу жок куш салып,
Турна алган тузакчы.
Туура сөзүн айтпаган,
Тумшуксуз сендей ушакчы.

2077 **ЭСЕНАМАН МЕНЕН ЧОНДУНУН**

ТАБЫШМАКТУУ АЙТЫШЫ

Эсенаман:

Бурай-бурай сөз келди,
Балам, бурачу жерге кез келди.
Толгой-толгой сөз келди,
Балам, толгочу жерге кез келди.
Алыс менен жакындын,
Ченин алган бар бекен?
Кызыл жылан ширгелеп,
Кымыз ичкен бар бекен?
Сары жылан ширгелеп,
Саамал ичкен бар бекен?
Узун жыгач башынан,

Улап алган ким экен?
Эки жыгач башынан,
Эптеп алган бар бекен?
Туура жаткан жыгачтан,
Чек чыгарган бар бекен?
Тубар-тубар жыгачты,
Туурап алган ким экен?
Аштан ырдап ат алдың,
Тойдон ырдап тон алдың.
Муну таап айтып бер,
Муну таап айтпасаң,
Чонду аке, алганыңды кайтып бер.

Чонду:

«Кудайдын» жайын билбейсиң,
«Кудайдын» сөзүн сүйлөйсүң,
Кадимки капыр болдуң сен.
Чалыяр жайын билбейсиң,
Чаар китеп сөзүн сүйлөйсүң,
Чала капыр болдуң сен.
Бериште жайын билбейсиң,
Байгамбар сөзүн сүйлөйсүң,
Билбестен капыр болдуң сен.
Асмандагы Айыңдын,
Батар жери кыбыла.
Азизтериң чогулуп,
Жатар жери Медина.
Алакандай никенин
Адалдыгы Алемдуу,
Муну билбес ырчынын
Ичкен ашы арам да,
Анын өз башына залал да.

Эсенаман:

Бурай-бурай сөз келсе,
Бурачу жерге кез келсе,
Толгой-толгой сөз келсе,
Толгочу жерге кез келсе,
Беш убакыт намаздын,
Ак сакалы кайсы экен?
Таңга маал болгондо
Келбейт сопу уйкусу,
Кайсы болот, Чонду аке,
Кураныңдын кулпусу?
Кой кыштатып короого,
Сооп алган бар бекен?
Өткөн менен кеткенден,
Жооп алган бар бекен?
Куу ылачын теппеген,
Кууда бүтүн бар бекен?
Кара ылачын теппеген,

Канатта бүтүн бар бекен?
Боору бүтүн башы эсен,
Калкта бүтүн бар бекен?

Чонду:

Беш убаккы, беш намаз
Аксакалы багымдат,
Таңга маал болгондо
Келбейт сопу уйкусу,
Кайда болот дегениң
Кураныңдын кулпусу,
Кулкулдават эмеспи.
Өткөн менен кеткенди,
Сооп алат дегениң
Оң ийниңде периште,
Сактап турат турбайбы.
Сол ийниңде периште,
Күнөөң менен соопту,
Каттап турат турбайбы.
Куу ылачын теппеген,
Кулдуюп жерге түшпөгөн,
Кууда бүтүн куркулдай.
Кара ылачын теппеген,
Калдайып жерге түшпөгөн,
Канатта бүтүн карлыгач.
Боору бүтүн, башы эсен
Алда жараткан гана бир кудай.
Эмесе мен — периште, сен — шайтан,
Билбесем сөздү неге айтам.

Эсенаман:

Камыш башы калк этет,
Бул эмне болучу?
Жекен башы желп этет,
Бул эмне болучу?
Жер чапчыган чал буура,
Бул эмне болучу?
Желини сүттүү куу инген,
Бул эмне болучу?
Кумурсканы кой кылып,
Кумга жайган бар бекен?
Чегирткени кой кылып,
Черүүгө минген бар бекен?
Көпөлөктү ат кылып,
Көл кыдырган бар бекен?
Сокбилекти кыз кылып,
Эрге берген бар бекен?
Кара тоонун боорунда,
Казык КЙККЯН бар бекен?
Кунан койдун куйкум эт,
Бутун жеген бар бекен?

Бедел менен жайыктын,
Белин ашкан бар бекен?
Узун чыбык колго алып,
Жар кыдырган бар бекен?
Токумдугун тердетип,
Түндө жүргөн бар бекен?
Карлуу тоонун боорунда,
Кар бургуткан бар бекен?
Эки таштын түбүндө,
От жактырган бар бекен?

Чонду:

Камыш башы калк этсе,
Казы элечек эмеспи.
Жекен башы желп этсе,
Желке чачың эмеспи.
Желини сүттүү куу инген,
Өз энекең эмеспи.
Жер чапчыган чал буура,
Өз атаңыз эмеспи.
Кумурсканы кой кылып,
Кумга жайган шайтаның.
Чегирткени ат кылып,
Черүүгө минген шайтаның.
Көпөлөктү ат кылып,
Көл кыдырган шайтаның.
Сокбилекти кыз кылып,
Эрге берген шайтаның.
Кара тоонун боорунда,
Казык каккан капканчы.
Кунан койдун куйкум эт,
Бутун жеген карышкыр.
Жети төрдүн башына,
Шерне жеген боз балдар.
Бедел менен жайыктын,
Белин бууган арыкчы.
Узун чыбык колго алып,
Жер кыдырган балыкчы.
Токумдугун тердетип,
Түндө жүргөн каракчы.
Кара-Тоонун башынан,
Ат ойноткон бүркүтчү.
Карлуу тоонун бооруна,
Кар бургуткан куу түлкү.
Эки таштын түбүнө,
От жактырган жылкычы.

ЖОМОК, АҢГЕМЕ, ТАБЫШМАКТАР

²⁰⁷⁸ Бир байдын койчуманынын ашкан сулуу аялы болгон экен. Бай «Жакшы аял койчуманга ылайык эмес» деп ыраа көрбөй, тартып алмакчы болуп табышмак айтат:

— Таба албасаң катының меники, таап алсаң беш жүз кой сеники — дейт. Кантмек эле, койчу макул болуптур.

— Бир коонду он эки тилсе болот, он бир тилимин жесе болот, бир тилимин жебесе болот, бир тилимин жеген кишини мусулман дебесе болот — дейт бай. Он эки күн мөөнөт бериптир. Он күн ойлонуп таппай, жигит арыктап бүтүптүр. Он биринчи күнү аялы:

— Эмне арыктап кеттиң? — деп сурап калат. Жигит бай менен болгон окуяны айтып берет.

— О, кокуй десе, анын жарасы жеңил — дейт аялы. Анан күйөөсүнө табышмактын жандырмагын айтып берет.

— Бир коон дегени — бир жыл; он эки тилим дегени — он эки ай; он бир тилим жесе болот дегени — он бир ай ооз ачык болот, бир тилимин жебесе болот дегени — бир ай ичинде орозо кармабаган кишини мусулман дебесе болот — дептир.

* * *

Бир хандын кызын дагы бир хандын уулу алмак болот. Анан отуз күнү той берет. Дүнүйө-тамашанын баарын жасайт. Эр да сайыштырат, төө да чечтирет. Анан өргөсүн көтөрүп, тойду таратып жөнөтө турган болот кызды. Ошондо кыздын атасы оолугуп кетип мындай деген табышмак айтат:

— Он ит, жыйырма карышкыр, отуз жолборс, кырк аюу, элүү өгүз, алтымыш аркандаган ат, жетимиш үч буттаган ат, сексен жумуртка, токсон торгой. Ушул табышмакты тапсаңар кызымды алгыла, таппасаңар бербейм, — дейт.

Бул табышмакты эч ким таба албай, сегиз ат коштоп киши алдырат. Келген киши мындай деп чечкен экен:

— Он — ит: он жаштагы бала, итче ыркырашып турбайбы. 20 — карышкыр: карышкырдай тытышып, жулкушуп турбайбы. 30 — жолборс: отузунда жолборстой эле алдуу-күчтүү болот да. 40 — аюу: кыркында кандай болбосун бастап калат го киши. 50 — өгүз: элүүсүндө өгүздөй жоош тартып, муңайып калат да. 60 — арканданган ат: алтымышка чыкканда аттай болуп калат да. 70 — үч буттаган ат: үч буттаган дегени, үч буттап тушап койгон аттай болалбай каласың дегени. 80 — жумуртка дегени: 80 деги кезде жумурткадай чайкалып калбайбы. 90 — торгой дегени — торгойдой эле сайрап калбайбы.

Ошентип кызын берген экен.

* * *

Илгери бир хандын кызы болгон экен. Бул кыз турмушка чыгуу үчүн хандын элин бүт жыйдырат. Хандын кызы келген элге:

— Менин бул табышмагымды ким тапса, мен ошол жигитке тиemin — дейт. Жыйылган элдин ичинде бир молдо жигит табышмакты табууга макул болот. Кыз табышмагын айта баштайт.

Кыз:

Молдо торгой, боз торгой
Канатында каты бар.

Кармап алып сайраткан,
Кайсы-кайсы байгамбар?

Молдо жигит:

Молдо торгой, боз торгой
Канатында каты бар.
Кармап алып сайраткан —
Ибраим байгамбар.

Кыз:

Төбөдөгү төрт жылдыз,
Баткан жери кайсы экен?
Төрт чалыяр биригип,
Жаткан жери кайсы экен?

Молдо жигит:

Төбөдөгү төрт жылдыз,
Баткан жери — кыбыла.
Төрт чалыяр биригип,
Жаткан жери — Медина.

Кыз:

Жатып калган жыгачка,
Жан киргизген ким болду?

Молдо жигит:

Жатып калган жыгачка,
Жан киргизген — кыякчы.

Кыз:

Кумурсканы кой кылып,
Кумга жайган ким болду?

Молдо жигит:

Кумурсканы кой кылып,
Кумга жайган — куу шайтан.

Кыз:

Чегирткени ат кылып,
Черттип минген ким болду?

Молдо жигит:

Чегирткени ат кылып,
Черттип минген — куу шайтан.

Кыз:

Көпөлөктү куш кылып,
Көндүрүп жүргөн ким болду?

Молдо жигит:

Көпөлөктү куш кылып,
Көндүрүп жүргөн — куу шайтан.

Кыз жеңилип, жигит менен турмуш курган экен.

* * *

Илгери бир хан эки вазири менен жол жүрүп, калаага кире бериште бир куудай сакал карыя тилемчиге кезигет. Бирок ага тыйын бербейт да, өтө берип, кайра кайтканда, тилемчи дагы «оомийин» дейт. Бирок хан өтө түшүп кайрылып келет да:

— Сен экини онго неге сатпайсың? — деди.

— Мен сатар элем тиркичим жок, тишим жок — деди.

- Жашыңдан бери тууган жоксуңбу? — деди.
— Үч тууп, үч сүрүндүм — деди.
— Эмесе акмакка арзан болбо — деп жасоолдору менен бастыра берди.

Эки жасоол:

- Ханым, кандай сүйлөштүңөр? — деп сурайт.

— Эй, акмактар мен силерден жашырып сүйлөштүмбү, үч күнгө чейин таппасаңар башыңарды алам — деди хан. Вазирлер таба алышпайт да, карыяга эки эрдин кунун берип, баягы табышмак сөздү айттырып алат да, ханга айтышат. Эртеси хан жалгыз бастырып тилемчиге келет.

- Арзан болдуңбу, кымбат болдуңбу? — дейт хан.

— Кымбат болдум — дейт тилемчи.

- Эх, болуптур — деп, хан бастыра берет.

Хан менен тилемчи эмне деп сүйлөшкөн? «Сен экини онго сатпайсыңбы» дегени, «эки ай иштеп, он ай жатпайсыңбы» дегени. «Тиркичим жок, тишим жок» дегени, «карып-арып калдым» дегени. «Тууган жоксуңбу?» дегени, «бала-чакаң жокпу» дегени. «Үч тууп, үч сүрүндүм» дегени, «үч аял алып, үчөө тең бала-бакыралуу болгондо өлдү» дегени. «Акмакка арзан болбо» дегени, «менин эки вазиримден кымбат алып айтып бер» дегени. «Кымбат болдуңбу?» дегени, «эки вазирден кымбат алдыңбы?» — дегени.

* * *

Бир кыз чыгарды табышмак, Мысыр шаарында кырк тарак, алтымыш энелүү карышкыр, жетимиш балалуу карышкыр, баарынын көңүлү кой кырмак. Байбиче турар, токолун тур турлап, укуругу жок, жүгөнү жок, асоо устадым кыр кырлап. Уугу жок үй үйлөдүм сыр сырлап, туурда шумкар олтурар уңкулдап. Тапкан адам ак төштө жатар былкылдап.

2083 БИР КЫЗГА ҮЧ АШЫК

Мурун, мурун бир заманда кандын жалгыз кызы бар эле. Анын сулуулугу перинин кыздарына тең эле. Бул кыз караңгы түндө кай жакка карап жатса, калк «ошо жактан күн чыктыбы?...» деп калар эле. Бул кызга үч жигит тең ашык болду. Кыз үчөөнү тең көрдү. Анан үчөө тең «мен аламын, мен аламын» деп талаш кылды. Кыз айтты:

— Өнөрүңөр ашканыңарга тиemin — деди. Бул үч жигит чет падышалыктарга жаан кезип жөнөдү. Булар бир канча жыл дүйнө кезип жүргөндөн кийин, бири өлгөндү тиргизер илеген тапты. Бири дүйнөнүн ар жагын тең көрсөтөр күзгү тапты. Бири көз ачып жумганча дүйнөнү айланып чыгар төө тапты. Анан кийин баары бир жерде чогуу сүйлөшүп олтурушса, күзгү тапкан күзгүсүнө карап:

— Кандын кызы өлүптүр — деди. Анда төө тапкан:

— Жүргүлө менин төөмө минип жаназага жетип баралы — деди.

Андай болсо макул экен деп, үчөө тең аттанып жүрдү. Көз ачып жумганча кандын сарайына келип түшүштү. Кызды жуумак болуп жаткан экен. Анда өлгөндү тиргизер илеген тапкан жигит ошо илегенге олтургузуп жуугула деп илегенди бере койду. Кыз-аял дебей жабылып жууй баштаган эле, кыз тирилип тура келди. Кан бул жигитке кызын бермек болду. Анда эки жигит жагында талаш болуп топтогон бийге салмай болду. Бийлер эч кайсысына буюруп бере албады. Бул кызды булардын кайсысына бересиз?

* * *

²⁰⁸⁴Бир тартар өлүп жатыптыр,

Аны он эки карышкыр жеп жатыптыр.
Тартардын бир жилигин алып үйгө киргизсе,
Батпай сыртка чыгып жатыптыр.
Бул эмне болгон үй дейин десе,
Көчкөндө токсон нарга жүк чыгыптыр.
Бул эмне болгон нарлар дейин десе,
Аларды чөгөрүп тистей койсо,
Теректин башындагы бүрүн сындырып жеп жатат.
Бул эмне деген терек десе,
Эртең менен учкан таан кечинде араң жетип конуптур.
Булар гана эмес, дагы бир укмуш,
Кечинде букадан качкан уйлар эртең менен тууп жатыптыр.
— Жыл, он эки ай, жыйылган түшүм (акты-көктү), токсон (үч ай), жерден өсүп чыккан өсүмдүк, Күн, кечинде баткан Күн, эртең менен чыккан Күн.

КЫСКА ТАБЫШМАКТАР

БАЗАР

²⁰⁸⁵Там үстүндө сандык,
Тамашадан калдык.

ДҮКӨНДӨГҮ БУЮМДАР

²⁰⁸⁶Сары запаста бир сарай,
Сырты бирөө ичи жүз.
Ал сарайдын ичинде,
Алмадай болгон толгон кыз.
Акча берген адамдар,
Ал кыз менен аралашып жата тур!
Бул бербеген адамдар,
Көзү сокур, көңүлү түз.
Ошо азыр кыз болсо да,
Катын болор келер күз.

ТЫЙЫН

²⁰⁸⁷Кылым падышадан чыкканыма кырк жыл болду,
Ар күнү жарым менен жатып чыгам,
Бирок дагы эле кызмын.

БИР СОМ

²⁰⁸⁸Мен энеден жалгыз кызмын,
Алдымдан бир эркек баша өткөнү,
Бир кече жарсыз жатканым жок,
Хакиз кызмын.

БҮГҮНКҮ КҮН

²⁰⁸⁹Эч качан болгон эмес,
Жана болбойт да,
Бирок ал азыр бар.

ШАР

²⁰⁹⁰Сууга чөкпөйт,
Суук да өтпөйт.
Кое берсе учат,
Карматпай сызат.

САЛ

²⁰⁹¹Топ-топ леглек,
Топону жок леглек.
Суудан өткөн леглек,
Сөөгү жок леглек.

КИНО

²⁰⁹²Көшөгө чакан,
Көп нерсе баткан.
Нурдан түшкөн сүрөт,
Сансыз элес берет.
Үйдөн чыккан эл,
Дүйнө жүзүн көрөт.

ДИРИЖАБЛЬ

²⁰⁹³Куйругу канаты жок,
Тамак ичпейт, карды ток,
Жүрүшүнө болжол жок.

ФОТОАППАРАТ

²⁰⁹⁴Бир адамды он адам кылам десе,
Башынан ойлоп жүрүп камын жесе,
Бир адамды он адам кылат экен,
Көрүнөө сандык алып өзү келсе.

ТЕРМОМЕТР

²⁰⁹⁵Жылууда тоого чыгат,
Суукта ойго жылат.
Мелүүндө орто жерде турат,
Баскан жолун чотко урат.

МИКРОСКОП

²⁰⁹⁶Текшерүүгө пайдалуу,
Айнекчеси бар дагы.
Айнегинен карасаң,
Кичинени чоңойткон.
Колума алып карасам
Турат андай болбостон,
Кандай нерсе болду экен,
Таба албадым ойлосоң.

СЧЕТ

²⁰⁹⁷Арабам дөңгөлөйт, жер баспайт,
Канча, канча чатак чыкса,

Жакшылар жыйылып, кеп, акыл салса
Эч бирөөдөн акылы жанашбайт.
²⁰⁹⁸Он өрдөк коно калды балаганга,
Болоду сексен сегиз санаганга,
Үстүнө беш карчыга коно калса,
Жетеди адамзаат санаганга.

ДУБАНА

²⁰⁹⁹Аталап учкан булдурук,
Этегин итке жулдуруп.

САМАН

²¹⁰⁰Акырда ак мончок ойнойт.

СӨЗ

²¹⁰¹Алаң-алаң, алаң аяк
Жете албадым жалаң аяк.

ДИКТОР

²¹⁰²Бир жерден сүйлөп, миң жерге угулат.

КЫЛЫЧ

²¹⁰³Кара бээм калтырайт,
Кабыргасы жалтырайт.

ЗАМБИРЕК

²¹⁰⁴Бийчи бирөө, эчкиси экөө.

²¹⁰⁵Ичи бирөө, ичегиси экөө.

ТАЯК

²¹⁰⁶Аттаган жери атандай,
Баскан жери бармактай.

²¹⁰⁷Барат, барат
Тегерек орду калат.

²¹⁰⁸Жүрүп барат оймок,
Оймоктой изи калат.

²¹⁰⁹Бара берет, бара берет,
Теңгедей жерди ала берет.

²¹¹⁰Тык-тык этет,
Тыйындай жерди басат.

КОЙЧУНУН ТАЯГЫ

²¹¹¹Кырга кылыч каттым.

²¹¹²Кырга чылым каттым.

²¹¹³Заар кетет тык-тык,
Кеч келет тык-тык.

ТАЯКЧАН КИШИ

²¹¹⁴Бир адамдын үч буту бар.

ТАЯК, ТУТКУЧ, КИСЕ, БЕЛДЕМЧИ

2115 Кулдуку кулач, күңдүкү күрөк,
Атакемдики эбелектен жумалак,
Энекемдики албырактан салбырак.

КӨПҮРӨ

2116 Жолго салган төшөк,
Муну билбеген эшек.

2117 Али-али ал туя,
Бөрүнары эл туя.
Айдаса жүрмөк туя,
Байласа турбас туя.

ЖОЛ

2118 Узун-узун уз кетти,
Узун бойлуу кыз кетти.

2119 Узун-узун уз кетет,
Көлөкөсү жок кетет.

2120 Узун-узун үч кайык,
Учу түбүн ким билет?

2121 Аппак таягым, аткан сайын кетет.

2122 Ажырык көрсө тиштебес атым,
Айгырды көрсө кишенебес атым.

2123 Узун терек саясы жок.

2124 Өзү узун, көлөкөсү жок.

2125 Узун-узун уз терек,
Көлөкөсү жок терек.

2126 Мунан аттым Бухарга,
Мурдум тийди шаарга.

2127 Терсең терилбейт,
Жыйсаң жыйылбайт.

2128 Узун-узун уч кетти,
Учун тапкан бар бекен?
Майшарак деген куш кетти,
Маягин тапкан бар бекен?

ЖАҢЫРЫК

2129 Мен кыйкырсам чокудан,
Ал зыңгырайт коктудан.

Өзү түгүл, изи жок,
Бул эмне деп чочусам.

2130 Үнү жаны жок.

2131 Тили жок, сүйлөйт,
«Ү» десең, «ү» дейт.

СССР

2132 Дүйнөдө бар экен чынар терек
Күлүңдөп бүт дүйнөгө жарык берет.
Он беш бутагы бар нурдан бүткөн,
Күнүгө өсүп келет асман тиреп.

ЧИЙ, КӨПӨЛӨК

2133 Узун-узун эбелек,
Анын туу башына ким чыгат.
Кызыл-кызыл көпөлөк,
Жумурткасын ким табат.

ЖАНДЫРМАКСЫЗ ТАБЫШМАКТАР⁴⁴

- 2134 Кичинекей тегерек,
Көтөрүп мени жиберет.
- 2135 Жорго миндим, жолдо жүрдүм чаңы жок.
Отуз уул көрдүм ичинде бир да кызы жок.
Кара суудан каймак алдым музу жок.
Канжыгага каз толтуруп байландым,
Бир да өрдөгү жок.
- 2136 Бир бөлмөдө 100 бир тууган, тышка чыкпайт,
Суу ичинде уктайт, же суусун жутпайт.
- 2137 Беш башдыр, он колдур,
Жүз турмакка беш барып, төрт келмек,
Сап «куданын» кудуретидир.
- 2138 Каргашаган дегенде каргашаган,
Канаттуулар ичинде
Кайсынысы миң жашаган?
- 2139 Эрди-мурду чүрүшкөн,
Эрендер менен жүрүшкөн.
- 2140 Бир түп терек,
Ону тапкан жигитке
Пулсуз тийсе керек.
- 2141 Эшик ачса өпкө көрүнөт,
Түндүк ачса төбө көрүнөт.
(боз үй)
- 2142 Биз-биз, биз элек,
Биз он эки кыз элек.
Тактайлыкка чыкчу элек,
Таң атпай ойноп кетчү элек.
(Кекилик?)
- 2143 «Муйт-муйт» кайдан келдиң,
Майлуу деген жерден келдим.
Майы кандай жукпайт,
Эли-журтум ушундай.
(Ич май, бөйрөк май?)
- 2144 Жүк алдында кумалак.
(Сары май, чычкан?)
- 2145 Жогору жактан жорго келет чаң чыгарбай,
Эки койду бөрү жеди кан чыгарбай.
(Эмчек, бала?)

⁴⁴ Бул табышмактардын жандырмактары өз учурунда жазылып алынган эмес. Жандырууга мүмкүн болгондору тиешелүү бөлүмдөргө жайгаштырылды жана ал жөнүндө эскертилди. Бул жерде айрым табышмактардын болжолдуу жандырмактары кашаанын ичине жазылып, суроо белгиси коюлду.

- 2146Бир жыгачта он эки бутак,
Жарымы кара, жарымы ак.
(Жыл, он эки ай, күн, түн?)
- 2147Узун-узун уз келди,
Эки колу калтылдайт,
Узун бойлуу кыз келди,
Эки этеги жаркылдайт.
(Суу?)
- 2148Оозу менен тиштеген,
Кулдан бетер иштеген.
(Кумурска?)
- 2149Белен-белен, белен ат
Бели жоон күрөң ат.
Калеми көйнөк кием дейт,
Кан Тайлакка тиём дейт.
(Кумурска?)
- 2150Тегерегин чырмаган,
Кол тийгенде ырдаган.
(Кыяк?)
- 2151 Он эки атты төрт акырга байлоо үчүн, үч акырга үч-үчтөн бир акырга экиден байлап, он эки атты төрт акырга сыйдырылсын.
- 2152Үч төөм бар: Бирөө адам жейт, бирөө төө жейт, бирөө жем жейт. Бирине бирин жегизбей чиркештирип алып кетүү керек.

ТАБЫШМАКТЫН САТУУСУ (САТТЫМ-АЛДЫМ ОЮНУ)

I. Илгери кыргыз элинин жаштары, кыз-келиндери, боз уландар табышмак айтышып ойношчу. Олтурушкан жаштардын бири экинчи бирөөнө шарты боюнча төрт гана табышмак айтат. Экинчиси табышмакты бүт жандырса, анда ал табышмакты айткан жашты үчүнчү бирөөнө сата баштайт. Эгерде ал жандырмагын жандыра албаса, анда табышмакты айткан жаш тигини сата баштайт. Жеңилгени тынч карап отурат. Мисалы, табышмак айтуунун тартиби:

1-си «Сары айгыр сийген жерге чөп чыкпайт» — десе, 2-си «от» деп жандырып коет.

1-си «Чий түбүндө чынар чөйчөк» десе, 2-си «жумуртка» деп жандырып коет.

1-си «Табышмак-табышмак тай көтүнө жабышмак, көлөкөсү көрүшмөк, көлдө жатып өбүшмөк» десе, 2-си «куюшкан жана күзгү» деп жандырат.

1-си жеңилди, 2-си жеңди.

Эми жеңгени тиги жеңилгенин төмөнкү тартипте үчүнчү бирөөнө сата баштайт.

— Саттым.

— Алдым. Эмнесин саттың?

— Башын. Башын эмне кыласың?

— Башын токмок кыламын, же каракчы кыламын, — деп, экөөнүн бирөөнү гана айтат.

Олтургандар кыраан каткы күлүшөт.

— Саттым.

— Алдым. Эмнесин саттың?

— Көзүн. Көзүн эмне кыласың?

— Кароол кыламын.

(Күлкү).

— Саттым.

— Алдым. Эмнесин саттың?

— Кулагын. Кулагын эмне кыласың?

— Балага күлтүк кыламын.

(Күлкү, каткырык).

— Саттым.

— Алдым. Эмнесин саттың?

— Мурдун. Мурдун эмне кыласың?

— Балага шимек кыламын.

(Күлкү, каткырык).

— Саттым.

— Алдым. Эмнесин саттың?

— Далысын. Далысын эмне кыласың?

— Калак кыламын же күрөк кыламын деп экөөнүн бирөөнү айтат.

(Күлкү).

— Саттым.

— Алдым. Эмнесин саттың?

— Белин. Белин эмне кыласың?

— Ат кылып минемин, же эшек кылып жүк артамын — деп экөөнүн бирин айтат.

(Күлкү, каткырык).

— Саттым.

— Алдым. Эмнесин саттың?

— Бутун. Бутун эмне кыласың?

— Бутун буудай алып келсин деп Букарга жиберемин, же казык кыламын — дейт.

(Күлкү).

Адам баласынын башынан бутуна чейин сатылып бүткөндөн кийин сатуучу:

— Саттым, саттым, сары иттин көтүнө каттым — деп бүтөт.

(Күлкү).

Сөз сатып алуучуга берилет.

— Биз — экөөбүз жолоочу жүрмөк болдук. Мен жолго жорго миндим. — Сен эмне минесиң? — деп сурадым.

— Мен эшек эле минемин — деди.

(Күлкү).

Бир жоор көк эшек таап берип, ага жайдак мингиздим. Экөөбүз жол жүрө баштадык.

— Жоордун жыты жакшы экен — деп, бул эшектин жоорун жыттап-жыттап коюп бара жатты.

(Күлкү).

Жолдо мен казы, карта жеп бара жатамын, бул болсо, жоорду сөөмөйү менен чукуп жеп кетип бара жатат.

(Күлкү, жийиркенүү).

— Жоорду кесип жеш үчүн бычак таап бер — деди.

— Кандай бычак, макиби же бычакпы? — дедим эле.

— Шамшар — деди.

Бир үйдөн сурап жүрүп шамшар (кийиз кесүү үчүн колдонулган, эски сынган чалгыдан жасалган чоң бычак) таап алып колуна бердим. Шамшар менен эшектин жоорун чукулап кесип жеп бара жатат, кандарын, ириңдерин көрүп жүрөгүм айныды, кускум келди, окшудум. (Олтургандар күлөт, окшуйт). Бул ансайын оозу-башын балжыратып, ириң, кан-сөлүн шорголотуп жеп кетип бара жатат. Муну көзү менен көргөн элдерден андан бетер өлгүдөй болуп уялып бара жатамын. (Күлкү, жийиркенүү, окшуу, жерге түкүрүү).

Бир жерге барганыбызда бир түп чийдин түбүндө иттин куу богу жатат, аны бул көрө коюп эле.

— Мен тетиги иттин куу богун жеймин — деди.

— Кой боорсок, май токоч жегин — дедим. Болбойт. Мен боорсок, мейиз, курут жедим, бул болсо, иттин куу богун кемирип, соруп шимип жатат. (Күлкү, түкүрүү, «тув-тув»).

Жакшы тамак жеп жүргөн кишинин жүрөгү айнычаак болот эмеспи, жүрөгүм ого бетер айный баштады. Ошондой болсо да, мен курутту кошкон майга малып жеп жыргап олтурамын, бул куу бокту иттин суюк богуна малып жеп олтурат, мен окшуй берип кыйналдым. (Күлкү, окшуу). Мен чаңкай, суусунга кымыз, чай ичтим.

— Кел кымыз ич дээрим менен эле, эшеги сийип жиберсе болобу. Жок мен эшектин сийдигин ичемин — деп, болбой жата калып, эшектин сийдигин шимирип баштады, ошентип сийдикти шимирип жатат, шимирип жатат.

(Күлкү, жийиркенүү, окшуу).

Ушуну менен бул экөөнүн оюну бүтөт, ошол эле жеңип тигини саткан кыз, келин же жигит дагы экинчи бирөөнө төрт табышмак айтат. Ошентип 2-оюн болот.

* * *

II Саттым, саттым,
Сарт бетине каттым.
Колун Кокон жибердим,
Бутун букар жибердим.
Тилин жалаяк кылдым,
Тишин бокко сайдым.
Мурдун шимек кылдым,
Көзүн шам чырак кылдым.
Оозун күлтүк кылдым.
Күң жилигин күлгө,
Кар жилигин карга ыргыттым.
Табышмак, табышмак,
Тай куйругуна жабышмак.
Көлөкөсүн, көрүшмөк,
Көрүп алып өбүшмөк.

ШАРТТУУ КЫСКАРТУУЛАР

Фонд — Кыргыз улуттук илимдер академиясынын Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борборунун Кол жазмалар фондусу.

Инв. — инвентарь.

Д. — дептер.

П.	— папка.
КМУУ, ад.	— Кыргыз мамлекеттик улуттук университетинин Кыргыз адабияты кафедрасында сакталган фольклордук материалдар.
КМУУ, тил.	— Кыргыз мамлекеттик улуттук университетинин Кыргыз тили кафедрасында сакталган диалектологиялык материалдар.
Ир.	— Балдарга арналган элдик оозеки чыгармалардын үлгүлөрүнөн. Түзгөн: П. Ирисов. Фрунзе: Илим, 1971. Кыргыз акын-жазуучулары балдарга. Түзүүчүлөр:
Рах., Мур.	— Магрифа Рахимова, Агүпү Мураталиева. Фрунзе: Мектеп, 1973.
ДС.	— Кыргыз тилинин диалектологиялык сөздүгү, I том. Фрунзе: Илим, 1976.
КЭТЖК	— Кыргыз эл табышмактары, жаңылмачтары, калптары. Түзүүчүлөр: Ж. Мукамбаев, Ж. Таштемиров. Фрунзе: Мектеп, 1971.
КОС	— Кыргызча-орусча сөздүк. Түзгөн — проф. К. К. Юдахин. М.: Советская энциклопедия, 1965.
Мук.	— Мукамбаев Ж. Башталгыч класстарда элдик оозеки чыгармачылыкты үйрөтүү жолдору. Фрунзе: Мектеп, 1966.
«А-Т»	— Ала-Тоо.
«БЧ»	— Байчечекей.
«ЖЛ»	— Жаш ленинчи.
«КМ»	— Кыргызстан маданияты.
«КП»	— Кыргызстан пионери.
«ЛЖ»	— Ленинчил жаш.
«Эл аг.»	— Эл агартуу.

ТАБЫШМАКТАР ЖАНА АЛАРДЫН ВАРИАНТТАРЫ ЖӨНҮНДӨ ЭСКЕРТҮҮЛӨР

ААЛАМ ЖАНА ЖАРАТЫЛЫШ КУБУЛУШТАРЫ

I. Жер-Суу, Тоо-Таш

1. КЭТЖК, 15. 2. Фонд, 198, 2. 3. Фонд, 447, д. 3, 85; фонд, 198, 2. 4. «ЖЛ», 1959, № 7, 28. 5. Фонд, 247, 9. 6. Фонд, 5305, д. 1, 26. 7. Фонд, 247, 3. 8. КЭТЖК, 15. 9. Фонд, 5330, д. 2, 164. 10. Фонд, 5325, 34. 11. Фонд, 237, 46. 12. КЭТЖК, 25; ДС, 25 (жандырмагы — «сел»), 13. Фонд, 198, 3. 14. Фонд, 198, 4. 15. Фонд, 452, 25. 16. Фонд, 240, 81. 17. Фонд, 1839, 9. 18. КЭТЖК, 25. 19. Фонд, 5251, 3. 20. Фонд, 5289. 21. Фонд, 5193; «КП», 1965, 2, 10. 22. КЭТЖК, 24. 23. Фонд, 5295. 24. Фонд, 360, 165. 25. КЭТЖК, 26. 26. КЭТЖК, 26. 27. КЭТЖК, 25. 28. КЭТЖК, 25. 29. Фонд, 5325, 34. 30. Фонд, 5193, 7. 31. КЭТЖК, 26. 32. КЭТЖК, 25. 33. КМУ, ад. Ленин р. 34. КЭТЖК, 26. 35. КЭТЖК, 25. 36. ФОНД, 5226, 57. 37. КЭТЖК, 26. 38. Фонд, 5340. 39. КЭТЖК, 26. 40. Фонд, 247, 3. 41. КЭТЖК, 25. 42. Фонд, 5226, 53. 43. Фонд, 5226, 53. 44. Рах., Мур., 13. 45. КЭТЖК, 28. 46. КМУ, тил, Лейлек р. 47. Фонд, 447, д. 3, 85; Фонд, 5268, д. 3, 29 (жандырмагы — «суу»). 48. КЭТЖК, 27.

II. Асман

49. КМУ, ад., Совет р. 50. Фонд, 247, 11; Фонд, 247, 1 (жандырмагы — «күн»). 51. Фонд; 247, 3. 52. Фонд, 5251, 2. 53. Фонд, 447, д. 3, 84. 54. КЭТЖК, 17. 55. КЭТЖК, 17. 56. КЭТЖК, 16. 57. КМУ, ад., Түп р. 58. КЭТЖК, 16. 59. Фонд, 1839, 9. 60. КЭТЖК, 16. 61. КЭТЖК, 16. 62. Фонд, 5289. 63. ДС, 558. 64. КЭТЖК, 16. 65. Мук., 72; КМУ, тил, Токтогул р. 66. Фонд, 452, 23. 67. Фонд, 250, 1 (жандырмагы — «жаңырган Ай»). 68. КЭТЖК, 16 (жандырмагы — «жаңырган Ай»). 69. КЭТЖК, 16. 70. Мук., 71 (жандырмагы — «жаңырган Ай»). 71. Фонд, 1839, 12; фонд, 247, 7. 72. Фонд, 5268, 29. 73. КЭТЖК, 22. 74. КМУ, ад., Тоң р. 75. КЭТЖК, 22. 76. КЭТЖК, 17. 77. Фонд, 5251, 3. 78. КЭТЖК, 17. 79. КМУ, тил, Сузак р. 80. Фонд, 382, 34. 81. Фонд, 452, 25; фонд, 250, 1; фонд, 198, 1. 82. КМУ, ад., Жаңы-Жол р.; КЭТЖК, 60 (жандырмагы — «баланын эмчек эмгени»), 83. Фонд, 5251, 4. 84. Фонд, 198, 2. 85. КМУ, ад., Тоң р. 86. «ЖЛ», 1968, 8, 41. 87. КМУ, ад., Өзгөн р.; Мук., 71. 88. КЭТЖК, 20. 89. КЭТЖК, 20. 90. КЭТЖК, 20. 91. Фонд, 240, 79. 92. Фонд, 5289. 93. Фонд, 5251, 8. 94. КЭТЖК, 20. 95. Фонд, 5226, 11. 96. КЭТЖК, 20. 97. КЭТЖК, 20. 98. «ЖЛ», 1968, 8, 41. 99. КМУ, ад., Өзгөн р. 100. КЭТЖК, 20. 101. КЭТЖК, 17; ДС, 157 (жандырмагы — «Ай»). 102. КЭТЖК, 20. 103. Фонд, 5330, п. 2, 164. 104. Мук., 10. 105. КЭТЖК, 17; «ЖЛ», 1968, 8, 41 (жандырмагы — «жылдыз»). 106. Фонд, 198, 3. 107. Мук., 72. 108. КЭТЖК, 21. 109. КЭТЖК, 21. 110. КЭТЖК, 21; «ЖЛ» 1968, 8, 41. 111. Фонд, 240, 81. 112. Фонд, 1292, 153. 113. Фонд, 5289, д. 2, 21 (жандырмагы — «Күн, Ай, жылдыз»), 114. КМУ, тил, Тажикстан, Жерге-Тал р. 115. Фонд, 250, 1; фонд, 198, 1. 116. КЭТЖК, 17. 117. КЭТЖК, 17. 118. ДС, 707. 119. КЭТЖК, 16. 120. КЭТЖК, 22.

III. Жаратылыш кубулуштары

121. Фонд, 447, д. 3, 84; Мук., 72 (жандырмагы — «жылдыз, чагылган»). 122. КЭТЖК, 24. 123. КЭТЖК, 24. 124. Фонд, 198, 5; фонд, 237, 43. 125. Фонд, 198, 5. 126. Фонд, 237, 43. 127. Фонд, 5226, 52. 128. Фонд, 452, 26. 129. Фонд, 198, 5 (жандырмагы — «Күн күркүрөө»). 130. КЭТЖК, 19. 131. Фонд, 5226, 9; КМУ, тил, Ак-Талаа р. (жандырмагы — «Жылдыз»). 132. КЭТЖК, 19 (жандырмагы — «Жамгыр, мөндүр»), 133. Фонд, 198, 4; фонд, 237, 42 (Жандырмагы — «Жамгыр, мөндүр»). 134. КЭТЖК, 19. 135. Фонд, 5268, д. 3, 28. 136. Фонд, 198, 4. 137. Фонд, 250, 3; фонд, 198, 5. 138. Мук., 17. 139. КМУ, ад., Өзгөн р. 140. КМУ, ад., Түп р. 141. Фонд, 5268, д. 3, 15. 142. «КМ», 1972, 7, 9. 143. Фонд, 5268, д. 3, 30. 144. Фонд, 5289. 145. Фонд, 5286; фонд, 247, 3. 146. КЭТЖК, 24. 147. Фонд, 5289. 148. Фонд, 5289. 149. КЭТЖК, 15. 150. Мук., 71. 151. Фонд, 1839, 72. 152. Фонд, 452, 26. 153. Фонд, 198, 5; фонд, 237, 47. 154. «КМ», 1972, 7, 9 (жандырмагы — «чагылган»), 155. КМУ, ад., Баткен р. 156. КЭТЖК, 19. 157. КЭТЖК, 19; фонд, 1839, 2. 158. Фонд, 5268, д. 3, 30. 159. КМУ, ад., Жаңы-Жол р. 160. Фонд, 5172, д. 4. 161. Мук., 17. 162. КЭТЖК, 19. 163. Фонд, 5289. 164. КЭТЖК, 20. 165. ДС, 206. 166. Фонд, 5289. 167. Мук., 17. 168. «КМ», 1972, 7, 9. 169. КЭТЖК, 18. 170. Фонд, 5286. 171. Фонд, 5213, 50. 172. Мук., 10. 173. Фонд, 237, 43; фонд, 198, 1. 174. КМУ, тил, Лейлек р. 175. Фонд, 259, 63; фонд, 198, 5. 176. Фонд, 1013, 194. 177. Фонд, 5289; КЭТЖК, 115 (жандырмагы — «туздук»), 178. КМУ, ад., Түп р. 179. КЭТЖК, 24. 180. «КМ», 1972, 7, 9. 181. КЭТЖК, 18. 182. КЭТЖК, 18. 183. Фонд, 237, 44. 184. КЭТЖК, 23. 185. Фонд, 5268, д. 3, 20. 186. Фонд, 5289, д. 4; фонд, 5289 (жандырмагы — «боз үй»), 187. КМУ, ад., Түп р. 188. КМУ, ад., Жумгал р. 189. Фонд, 5268, д. 3, 20. 190. Фонд, 5251, 8. 191. Фонд, 5268, д. 3, 23. 192. Фонд, 5289. 193. КЭТЖК, 21. 194. Мук., 9. 195. Фонд, 5268, д. 3, 26. 196. КЭТЖК, 22. 197. Фонд, 5268, д. 3, 23. 198. КЭТЖК, 22; КМУ, ад., Жети-Өгүз р. 199. КЭТЖК, 21. 200. КЭТЖК, 22. 201. КЭТЖК, 71. 202. Фонд, 5289. 203. КМУ, ад.,

Тоң р. **204.** Фонд, 5340. **205.** Фонд, 382, 31. **206.** Фонд, 5289, 97. **207.** КМУ, ад., Фрунзе р. **208.** КМУ, ад., Алай р. **209.** ДС, 56. **210.** Фонд, 5295.

ЖАНЫБАРЛАР ДҮЙНӨСҮ

I. Үй айбандары

211. Фонд, 5268, д. 3, 25. **212.** Фонд, 237, 46; КЭТЖК, 48. **213.** «КОС», 115. **214.** Фонд, 1839, 3. **215.** Фонд, 5251, 8. **216.** Фонд, 5289. **217.** КМУ, ад., Жети-Өгүз р. **218.** Фонд, 247, 7; фонд, 198, 10. **219.** КЭТЖК, 48; фонд, 452, 29 (жандырмагы — «кочкор»); фонд, 198, 10 (жандырмагы — «койчу»); фонд, 259, 64 (жандырмагы — «койлор»); фонд, 5289 (жандырмагы — «койдун корголу»). **220.** Фонд, 1839, 3. **221.** КЭТЖК, 49 (жандырмагы — «козу, көрпө»); фонд, 240, 79; фонд, 5268, д. 3, 29 (жандырмагы — «анар»). **222.** Фонд, 247, 9. **223.** Фонд, 5289. **224.** КЭТЖК, 50. **225.** Фонд, 5289, д. 3, 97. **226.** Фонд, 5305, 25. **227.** КЭТЖК, 50. **228.** КЭТЖК, 50. **229.** КМУ, тил, Лейлек р. **230.** Фонд, 5325, 36. **231.** КМУ, ад., Токтогул р. **232.** Фонд, 247, 1. **233.** Фонд, 247, 7; фонд, 1839, 12 (жандырмагы — «адамдын заңы»). **234.** Фонд, 247, 7. **235.** КЭТЖК, 46. **236.** Фонд, 5174, д. 4, 35. **237.** КМУ, ад., Тоң р. **238.** КМУ, ад., Баткен р. **239.** Мук., 40. **240.** КМУ, тил, Ноокат р. **241.** КЭТЖК, 45; Фонд, 5226, 11. **242.** Фонд, 198, 10; фонд, 250, 6. **243.** Фонд, 5226, 53. **244.** Фонд, 1839, 94; фонд, 244,44. **245.** КЭТЖК, 45. **246.** Фонд, 5289. **247.** Фонд, 237, 45; фонд, 382, 31; КМУ, ад., Алай р. (жандырмагы — «кумган»). **248.** Фонд, 5251, 1; фонд, 259, 61; фонд, 198, 12. **249.** Фонд, 5330, 164. **250.** Фонд, 452, 28. **251.** Фонд, 198, 9; фонд, 360, 240. **252.** КЭТЖК, 43. **253.** Фонд, 5251, 6. **254.** КЭТЖК, 43. **255.** Фонд, 1839, 3. **256.** КЭТЖК, 43. **257.** Фонд, 237, 9. **258.** ДС, 147. **259.** КЭТЖК, 43. **260.** Фонд, 5268, д. 3, 15. **261.** КМУ, ад., Токтогул р.; фонд, 5289 (жандырмагы — «адам аягы»). **262.** Фонд, 250, 5. **263.** Фонд, 250, 5. **264.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **265.** Фонд, 198, 12; фонд, 1013, 194; КЭТЖК, 44. **266.** Фонд, 198, 9. **267.** КЭТЖК, 44. **268.** Фонд, 198, 2 (жандырмагы — «жыл, 12 ай»). **269.** КМУ, ад., Өзгөн р. **270.** Мук., 71. **271.** Фонд, 5226, 4. **272.** КМУ, тил, Токтогул р. **273.** Фонд, 198, 9. **274.** Фонд, 198, 8. **275.** Фонд, 250, 5; фонд, 237, 11; фонд, 1839, 15. **276.** Фонд, 250, 60. **277.** ДС, 545. **278.** КЭТЖК, 46. **279.** КЭТЖК, 46. **280.** Фонд, 5268, **281.** ДС. 404. **282.** КМУ, тил, Тажикстан, Мургаб р. **283.** КЭТЖК, 6; фонд, 250, 6; фонд, 198, 9; фонд, 360, 35. **284.** Фонд, 1839, 3. **285.** КЭТЖК, 47. **286.** Фонд, 198, 10. **287.** КОС, 230; КМУ, тил, Тажикстан, Мургаб р. (жандырмагы — «төөнүн чүлүгү»). **288.** Фонд, 1013, 194; фонд, 259, 64. **289.** КЭТЖК, 47. **290.** Фонд, 5289. **291.** КЭТЖК, 47. **292.** КЭТЖК, 47. **293.** КМУ, ад., Тоң р.; фонд, 247, 7. **294.** КЭТЖК, 46. **295.** Фонд, 1839, 3; фонд, 5268, д. 3, 25. **296.** КЭТЖК, 46. **297.** КМУ, ад., Жети-Өгүз р. **298.** Фонд, 5289. **299.** КЭТЖК, 45. **300.** Фонд, 198, 10. **301.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **302.** ДС, 607. **303.** Фонд, 1839, 88; фонд, 360, 152 (жандырмагы — «уй мүйүзү»); фонд, 244, 41 (жандырмагы — «жылкы, уй изи»). **304.** Фонд, 237, 41; фонд, 250, 7; КЭТЖК, 50. **305.** КЭТЖК, 49. **306.** Фонд, 198, 10. **307.** КЭТЖК, 44. **308.** КЭТЖК, 52. **309.** КЭТЖК, 51. **310.** КЭТЖК, 51. **311.** Фонд, 250, 6. **312.** Фонд, 1839, 95. **313.** Мук., 8. **314.** Фонд, 244, 36. **315.** Фонд, 5330, 164. **316.** КМУ, ад., Алай р. **317.** Фонд, 198, 11; фонд, 452, 29; фонд, 5244, 70. **318.** КЭТЖК, 51. **319.** «ЖЛ», 1960, 11, 28. **320.** КЭТЖК, 51, **321.** Фонд, 5268. **322.** Фонд, 247, 7. **323.** «КП», 1960, 3, 2. **324.** КЭТЖК, 51. **325.** КЭТЖК, 51. **326.** КЭТЖК, 51. **327.** Фонд, 5226, 57. **328.** Фонд, 250, 7. **329.** Фонд, 5289. **330.** Фонд, 240, 76; фонд, 198, 11. **331.** КЭТЖК, 51. **332.** Фонд, 5289. **333.** КЭТЖК, 50. **334.** КЭТЖК, 49.

II. Жапайы айбанаттар

335. «КП», 1977, 30, 11. **336.** Фонд, 5268, д. 3, 26. **337.** КЭТЖК, 54. **338.** КЭТЖК, 53; фонд, 250, 7. **339.** Фонд, 250, 7. **340.** Фонд, 237, 80. **341.** КЭТЖК, 53; фонд, 5289. **342.** ДС, 508. **343.** КЭТЖК, 53, **344.** КЭТЖК, 53. **345.** КЭТЖК, 54. **346.** КЭТЖК, 53. **347.** КЭТЖК, 53. **348.** КЭТЖК, 53. **349.** КЭТЖК, 53. **350.** Фонд, 240, 9. **351.** КЭТЖК, 53. **352.** КЭТЖК, 53. **353.** Фонд, 447, д. 3, 85; фонд. 237, 78 (жандырмагы — «таяк»). **354.** Фонд, 2551, 1. **355.** Фонд, 1839, 3; «ЖЛ», 1968, 8, 41; фонд, 5268, д. 3, 18. **356.** Фонд, 247, 42. **357.** Фонд, 198, 12; фонд, 259, 61; фонд, 240, 78. **358.** КЭТЖК, 58. **359.** КЭТЖК, 58. **360.** Фонд, 5295, д. 1, 80. **361.** Фонд, 5172, д. 4; КЭТЖК, 58, **362.** «ЖЛ», 1968, 8, 41; фонд, 198, 12. **363.** КМУ ад., Тоң р. **364.** Фонд, 447, д. 3, 83. **365.** КМУ, ад., Өзгөн р. **366.** КМУ, ад., Талас р. **367.** Фонд, 247, 1; фонд, 5289 (жандырмагы — «кур бака»), **368.** Фонд, 447, д. 3, 84; Мук., 10. **369.** КЭТЖК, 56. **370.** Фонд, 198, 14. **371.** «ЖЛ», 1968, 8, 41. **372.** Фонд, 198, 14. **373.** Фонд, 1839, 87; КЭТЖК, 54. **374.** КЭТЖК, 54. **375.** КЭТЖК, 55. **376.** Фонд. 1839, 3. **377.** КЭТЖК, 52. **378.** КЭТЖК, 52. **379.** КЭТЖК, 52. **380.** КЭТЖК, 52. **381.** КЭТЖК, 56. **382.** КЭТЖК, 56. **383.** КЭТЖК, 35. **384.** Фонд, 5325, 36. **385.** КМУ, ад., Түп р. **386.** КЭТЖК, 55. **387.** КМУ, ад., Өзгөн р. **388.** КЭТЖК, 29; КМУ, тил, Жерге-Тал р.; фонд, 5213, 49. **389.** «ЖЛ», 1959, 7, 28. **390.** КЭТЖК, 57. **391.** Фонд, 198, 45 (жандырмагы «чочко, жолборс, аюу, карышкыр»), **392.** КЭТЖК, 55; фонд. 359, 302. **393.** КЭТЖК, 57. **394.** Фонд, 5289. **395.** КЭТЖК, 54. **396.** «БЧ», 1979, 1, 14; КМУ, ад., Ат-Башы р. **397.** КЭТЖК, 57. **398.** ДС, 444.

III. Канаттуулар

399. КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **400.** КЭТЖК, 40. **401.** КЭТЖК, 40. **402.** КЭТЖК, 40. **403.** КМУ, ад., Совет р. **404.** КМУ, ад., Өзгөн р. **405.** Фонд, 237, 41; фонд, 198, 13. **406.** КЭТЖК, 41. **407.** КЭТЖК, 40. **408.** Фонд, 452, 31. **409.** Фонд, 250, 7. **410.** КЭТЖК, 41. **411.** КЭТЖК, 40. **412.** КЭТЖК, 41. **413.** Фонд, 198, 12. **414.** Фонд, 1839, 6. **415.** Фонд, 452, 31; фонд. 237, 46. **416.** Фонд. 5305, 27. **417.** Фонд, 5289. **418.** Фонд, 237, 42; фонд, 240, 79; фонд. 198, 13. **419.** Фонд, 1292, 149. **420.** КЭТЖК, 36. **421.** КЭТЖК, 36. **422.** Фонд, 5289. **423.** КЭТЖК, 38. **424.** Фонд, 198, 13. **425.** Фонд, 5289, д. 2, 8. **426.** КЭТЖК, 37. **427.** КМУ, тил, Ноокат р. **428.** КЭТЖК, 38 (жандырмагы — «кекилик»), **429.** КЭТЖК, 35. **430.** КЭТЖК, 35. **431.** КЭТЖК, 35. **432.** КЭТЖК, 35. **433.** КЭТЖК, 35. **434.** Фонд, 452, 31 (жандырмагы — «Бүркүт, балык, тегирмендин ун тартканы»). **435.** Фонд, 1839, 79. **436.** КЭТЖК, 37. **437.** КЭТЖК, 37. **438.** КЭТЖК, 42 (жандырмагы — «чабалекейдин уясы»). **439.** КЭТЖК, 42. (жандырмагы — «чабалекейдин уясы»). **440.** КМУ, ад., Токтогул р. **441.** КМУ, тил, Сузак р. **442.** КЭТЖК, 42. **443.** КЭТЖК, 41. **444.** КЭТЖК, 41. **445.** КЭТЖК, 34; фонд, 1292, 150 (жандырмагы — «кар»), **446.** КЭТЖК, 34. **447.** КМУ, ад., Талас р. **448.** КЭТЖК, 34. **449.** КЭТЖК, 41. **450.** КЭТЖК, 34. **451.** Фонд, 1839, 5. **452.** КЭТЖК, 38. **453.** КЭТЖК, 41. **454.** КЭТЖК, 39. **455.** КЭТЖК, 39. **456.** Фонд, 5226, 4. **457.** КМУ, ад., Фрунзе р.; КЭТЖК, 33 (жандырмагы — «чегиртке»). **458.** КЭТЖК, 40. **459.** Фонд, 1839, 6 (жандырмагы — «таранчы, чымын»). **460.** Фонд, 240, 79; фонд, 198, 13; КЭТЖК, 62 (жандырмагы — «кирпик, каш»). **461.** КЭТЖК, 39. **462.** КЭТЖК, 42. **463.** КЭТЖК, 39. **464.** Фонд, 1839, 6; КЭТЖК, 39. **465.** КЭТЖК, 39. **466.** ДС, 354. **467.** Фонд, 1839, 14. **468.** Фонд, 1839, 6. **469.** КМУ, тил, Токтогул р. (жандырмагы — «тоок»). **470.** КМУ, тил, Жаңы-Жол р. **471.** Фонд, 5226, 54. **472.** КМУ, тил, Тажикстан, Жерге-Тал р. **473.** КМУ, тил, Кара-Суу р. **474.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **475.** Фонд, 1839, 5. **476.** КМУ, ад., Алай р. **477.** Фонд, 5268 (жандырмагы — «өрдөк»). **478.** Фонд, 5289. **479.** КЭТЖК, 37. **480.** КЭТЖК, 36. **481.** Фонд, 5226, 55.

482. Фонд, 359, 387.483. КЭТЖК, 39. 484. КЭТЖК, 38. 485. Фонд, 237, 45; фонд, 198, 14. 486. КЭТЖК, 130. 487. Фонд, 5289.488. КЭТЖК, 130. 489. Фонд, 5295, 1. 490. КЭТЖК, 130. 491. «ЖЛ», 1968, 8, 41; КЭТЖК, 130. 492. Фонд, 5251, 3; фонд, 5297, д. 2, 6. 493. Фонд, 5251, 8. 494. КМУ, тил, Кызыл-Аскер р.; фонд, 198, 10 (жандырмагы — «койдун карын майы»). 495. Фонд, 5295, д. 1, 77. 496. Фонд, 1839, 2. 497. Рах., Мур., 139; КЭТЖК, 65 (жандырмагы — «көз»). 498. Фонд, 250, 8. 499. Рах., Мур., 139.500. КЭТЖК, 130. 501.Фонд, 5268, д. 3, 21.502.КЭТЖК, 130; фонд, 1839, 9. 503. Фонд, 1839, 29; фонд, 250, 8. 504. Фонд, 240, 78. 505. Фонд, 5340; фонд, 5251, 8 (жандырмагы — «тамчы»); Мук., 13 (жандырмагы — «өсүмдүктөргө тоңгон муз»). 506. Фонд, 1839, 94. 507. Фонд, 247, 5. 508. Фонд, 5325, 34.

IV. Чымын-чиркей, курт-кумурскалар

509. КЭТЖК, 32. 510. Фонд, 5172, д. 4. 511. КЭТЖК, 33. 512. Фонд, 1018, 7. 513. КМУ, ад., Жаңы-Жол р.; фонд. 198, 15. 514. Фонд, 198, 15. 515. Фонд, 237, 44. 516. Фонд, 198, 15; фонд, 452, 32. 517. Фонд, 5127, 47. 518. КЭТЖК, 33. 519. Фонд, 5268, д. 3, 14. 520. Фонд, 5289, д. 2, 6. 521. КМУ, ад., Ат-Башы р. 522. Фонд, 198, 15. 523. Фонд, 5289. 524. Фонд, 198, 16. 525. Фонд, 247, 9; фонд, 1839, 14.526. Фонд, 5251, 9. 527. Фонд, 247, 9. 528. КЭТЖК, 31. 529. «КМ», 1972, 7, 9. 530. КЭТЖК, 31; фонд, 247, 7 (жандырмагы — «бит»). 531. КЭТЖК, 31. 532. Фонд, 198, 16. 533. КМУ, ад., Талас р. 534. Фонд, 5222. 535. Фонд, 5303, д. 1, 44; фонд, 1839, 3. 536. «ЖЛ», 1968, 8, 41. 537. Фонд, 5268, д. 3, 28. 538. Фонд, 198, 16. 539. «ЖЛ», 1968, 8, 41. 540. Фонд, 5289, д. 2, 9; КЭТЖК, 30 (жандырмагы — «көгөн»). 541. Фонд, 259, 67. 542. ДС, 591. 543. КЭТЖК, 31. 544. КМУ, ад., Баткен р. 545. ДС, 445. 546. Фонд, 5226, 547. КЭТЖК, 30. 548. Фонд, 5268, д. 3, 30. 549. «КМ», 1972, 7, 9. 550. КЭТЖК, 30. 551. КМУ, ад., Фрунзе р.; ДС, 55. 552. Фонд, 5289; фонд, 5289 (жандырмагы — «тарак элек»); КЭТЖК, 111 (жандырмагы — «калдыр»). 553. КМУ, тил, Лейлек р. 554. ДС, 323. 555. КЭТЖК, 30. 556. КМУ, ад., Тоң р. 557. Фонд, 5184. 97. 558. Фонд, 5330, п. 2, 163. 559. Фонд, 5127, 46. 560. Фонд, 360, 75; фонд, 198, 15. 561. Фонд, 1839, 9. 562. Фонд, 198, 15; фонд, 250, 9. 563. Фонд, 5340 (жандырмагы — «бокчу коңуз»). 564. Фонд, 198, 16. 565. Фонд, 360, 163 (жандырмагы — «көгөн, чиркей»). 566. КЭТЖК, 31; фонд, 1839, 3 (жандырмагы — «көпөлөк»). 567. КЭТЖК, 30.568. КМУ, ад., Тоң р.; КЭТЖК, 39 (жандырмагы — «таан»). 569. КЭТЖК, 31. 570. Фонд, 5289. 571. Фонд, 5289, д. 4. 572. Фонд, 5289. 573. КЭТЖК, 34. 574. КМУ, ад., Өзгөн р. 575. Фонд, 5286. 576. Мук., 71. 577. КЭТЖК, 52. 578. ДС, 389. 579. КМУ, ад., Өзгөн р.; фонд, 5222. 580. КЭТЖК, 32. 581. Фонд, 1839, 9. 582. Фонд, 5193. 583. КМУ, ад., Ысык-Көл р. 584. КМУ, ад., Жаңы-Жол р. 585. КЭТЖК, 34; фонд, 5289. 586. Фонд, 5289.587. Фонд, 198, 16. 588. Фонд, 247, 9; фонд, 1839, 13. 589. Фонд, 247, 7. 590. Фонд, 5295, д. 1, 77. 591. Фонд, 5295, д. 1, 77. 592. Фонд, 5286. 593. Фонд, 198, 17. 594. Фонд, 198, 17. 595. Фонд, 5330, п. 2, 158; фонд, 247, 7. 596. Фонд, 531, 11. 597. КЭТЖК, 33. 598. КМУ, ад., Алай р. 599. Фонд, 198, 16. 600. Фонд, 1292, 149. 601. КМУ, ад., Түп р. 602. КМУ, ад., Түп р. 603. Фонд, 5325, 36. 604. Фонд, 5251, 5. 605. КЭТЖК, 33. 606. Фонд, 5226, 55. 607. Фонд, 5268, д. 3, 15.

V. Жерде-сууда жашоочулар, сойлоочулар

608. Фонд, 5268, д. 3, 29. 609. Фонд, 240, 76. 610. Фонд, 247, 11. 611. Фонд, 5244, 71; фонд, 198, 14. 612. ДС, 307. 613. КЭТЖК, 56. 614. Фонд, 198, 14. 615. Фонд, 198, 14. 616. КЭТЖК, 56. 617. ДС, 466; фонд, 447, д. 3, 86; фонд, 247, 5. 618. Фонд, 5251, 3. 619. КЭТЖК, 56. 620. КЭТЖК, 55. 621. КЭТЖК, 56. 622. КЭТЖК, 55; фонд, 382, 31 (жандырмагы — «эчкинин мүйүзү»). 623. КЭТЖК, 56. 624. ДС, 244.

625. КТЭЖК, 56; ДС, 313. 626. КЭТЖК, 29. 627. КЭТЖК, 29. 628. Фонд, 5289. 629. КМУ, ад., Фрунзе р. 630. КМУ, ад., Токтогул р. 631. Фонд, 247, 1. 632. Фонд, 5286. 633. КМУ, ад., Токтогул р. 634. Фонд, 5213, 49. 635. КМУ, ад., Фрунзе р. 636. Фонд, 5289. 637. КМУ, тил, Ноокат р. 638. Фонд, 198, 15. 639. КЭТЖК, 29. 640. Фонд, 5289. 641. Мук., 15. 642. КЭТЖК, 27. 643. Фонд, 198, 13. 644. КМУ, ад., Өзгөн р.; КЭТЖК, 27. 645. Фонд, 402, 93. 646. Фонд, 247, 11; ДС, 350. 647. Фонд, 5289, д. 4. 648. Фонд, 5268. 649. Мук., 15. 650. Фонд, 5251, 10. 651. КЭТЖК, 27. 652. КЭТЖК, 27. 653. Мук., 15. 654. КЭТЖК, 28. 655. КЭТЖК, 28. 656. КЭТЖК, 28. 657. КЭТЖК, 27. 658. ДС, 136. 659. КЭТЖК, 30. 660. Фонд, 5289. 661. ДС, 515. 662. КЭТЖК, 29. 663. Фонд, 5289. 664. Фонд, 5289. 665. КЭТЖК, 29. 666. Фонд, 198, 14. 667. Фонд, 5289. 668. ДС, 432. 669. Фонд, 5268, д. 3, 21. 670. КЭТЖК, 29. 671. КЭТЖК, 29. 672. КЭТЖК, 28. 673. КМУ, тил, Тажикстан, Жерге Тал р. 674. КЭТЖК, 28. 675. Фонд, 247, 1. 676. КЭТЖК, 28. 677. Фонд, 198, 15. 678. КЭТЖК, 28. 679. Фонд, 247, 9. 680. Фонд, 1839, 14. 681. ДС, 51. 682. ДС, 200. 683. Фонд, 5289.

ӨСҮМДҮКТӨР ДҮЙНӨСҮ

I. Жапайы өсүмдүктөр, бак-дарактар

684. КЭТЖК, 73. 685. КЭТЖК, 74. 686. Фонд, 5295. 687. Фонд, 5251, 5. 688. Фонд, 1292, 155; фонд, 1839, 6; фонд, 247, 1. 689. Фонд, 1839, 5. 690. Фонд, 5303, д. 1, 44. 691. КМУ, ад., Ысык-Көл р.; КЭТЖК, 74. 692. Фонд, 5289, д. 2, 5; фонд, 5325, 34; КМУ, тил, Ноокат р. (жандырмагы — «гүл»); КМУ, тил, Тажикстан, Жерге-Тал р., (жандырмагы — «мылтык»); фонд, 5325, 34. 693. Фонд, 5193, 7. 694. Фонд, 5289. 695. КМУ, ад., Токтогул р. 696. КЭТЖК, 73. 697. КМУ, ад., Жаңы-Жол р.; Мук., 71. 698. Фонд, 5226, 56. 699. КМУ, ад., Жаңы-Жол р. 700. КЭТЖК, 80. 701. КЭТЖК, 74. 702. Фонд, 198, 6; фонд, 247, 7 (жандырмагы — «калемпир»). 703. КЭТЖК, 73. 704. КЭТЖК, 73. 705. КМУ, ад., Өзгөн р. 706. КЭТЖК, 74. 707. КЭТЖК, 73. 708. КЭТЖК, 73. 709. Фонд, 5289. 710. КЭТЖК, 76. 711. КМУ, ад., Токтогул р. 712. КМУ, ад., Жумгал р. 713. КМУ, ад., Совет р. 714. Фонд, 5226, 71. 715. КЭТЖК, 74. 716. КЭТЖК, 74. 717. Фонд, 1839, 4. 718. КЭТЖК, 75. 719. КЭТЖК, 73. 720. КЭТЖК, 75.

II. Огород жана бакча өсүмдүктөрү

721. Фонд, 250, 4; фонд, 5268, д. 3, 16. 722. Фонд, 5286. 723. Мук., 71 (жандырмагы — «конок, жүгөрү»). 724. Фонд, 447, д. 11, 262. 725. КЭТЖК, 80. 726. Фонд, 1839, 98; фонд, 1839, 85 (жандырмагы — «буудай»); фонд, 244, 40 (жандырмагы — «беде»). 727. КМУ, ад., Токтогул р. 728. Фонд, 198, 6. 729. КМУ, тил, Ноокат р. 730. Фонд, 198, 7. 731. КМУ, ад., Алай р. 732. Фонд, 5193, 6. 733. Фонд, 1839, 4. 734. КМУ, ад., Өзгөн р.; фонд, 5289; КЭТЖК, 78 (жандырмагы — «конок»). 735. КЭТЖК, 78 (жандырмагы — «жүгөрүнүн сотосу»); фонд, 198, 6. 736. Фонд, 452, 26. 737. Фонд, 198, 7. 738. Фонд, 247, 7. 739. КМУ, ад., Өзгөн р. 740. КМУ, ад., Алай р. 741. КЭТЖК, 78 (жандырмагы — «жүгөрүнүн сотосу»), 742. КЭТЖК, 78 (жандырмагы — «ак жүгөрү»). 743. КМУ, ад., Өзгөн р. (жандырмагы — «кызыл жүгөрү»). 744. Фонд, 247, 3. 745. КЭТЖК, 78 (жандырмагы — «жүгөрүнүн сотосу»). 746. ДС, 689; фонд, 247, 3. 747. КМУ, ад., Баткен р. 748. ДС, 332. 749. КМУ, ад., Жаңы-Жол р. 750. КЭТЖК, 85 (жандырмагы — «шалгам»). 751. КЭТЖК, 80 (жандырмагы — «күрүч, буудай»), 752. Фонд, 5289. 753. КМУ, ад., Өзгөн р. 754. Фонд, 5289; КЭТЖК, 84 (жандырмагы — «дарбыз»), 755. Фонд, 1013, 193. 756. Фонд, 247, 5. 757. Фонд, 5251, 4. 758. Фонд, 250, 4. 759. Фонд, 198, 8. 760. Фонд, 452, 27; фонд, 198, 7. 761. ДС, 658. 762. «КП», 1965, 2, 10; фонд, 198, 7. 763. Фонд, 5268, д.

3, 30. **764.** КМУ, ад., Токтогул р. **765.** Фонд, 1839, 4. **766.** КМУ, ад., Өзгөн р. **767.** Фонд, 5251, 5. **768.** КЭТЖК, 84; фонд, 198, 7 (жандырмагы — «коон»). **769.** Фонд, 5289. **770.** Фонд, 1839, 4. **771.** КОС, 127; фонд, 198, 8; фонд, 452, 27. **772.** КЭТЖК, 85. **773.** Фонд, 5297, д. 2, 6. **774.** КЭТЖК, 129. **775.** Фонд, 5268, д. 3, 20. **776.** Фонд, 5225, 34; фонд, 5251, 1. **777.** Фонд, 5268, д. 3, 30. **778.** КЭТЖК, 85. **779.** Фонд, 5289. **780.** КМУ, ад., Өзгөн р. **781.** ДС, 37. **782.** Мук., 71. **783.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **784.** КЭТЖК, 79. **785.** Мук., 7. **786.** КМУ, ад., Өзгөн р. **787.** Фонд, 5251, 4. **788.** Фонд, 5268, д. 3, 22. **789.** КЭТЖК, 79 (жандырмагы — «шалынын муруту»), **790.** Фонд, 5289. **791.** Фонд, 5251, 3. **792.** КЭТЖК, 84. **793.** КМУ, ад., Өзгөн р. **794.** КЭТЖК, 84. **795.** ДС, 433. **796.** ДС, 191. **797.** Мук., 7. **798.** КЭТЖК, 77. **799.** Фонд, 5289. **800.** КЭТЖК, 85. **801.** КЭТЖК, 85. **802.** КЭТЖК, 84. **803.** КЭТЖК, 76. **804.** КЭТЖК, 83. **805.** КЭТЖК, 83. **806.** Фонд, 5268, д. 3, 20. **807.** Фонд, 247, 5. **808.** КЭТЖК, 129; фонд, 5325, 34; фонд, 5286. **809.** КМУ, ад., Талас р. 810. ДС, 263. **811.** КЭТЖК, 76. **812.** КМУ, ад., Ленин р. **813.** КЭТЖК, 75. **814.** КЭТЖК, 84. **815.** КЭТЖК, 85. **816.** Фонд, 1839, 4. **817.** Фонд, 5251, 2. **818.** Мук., 72. **819.** Фонд, 5227, 86 (жандырмагы — «боо»), **820.** Фонд, 198, 6. **821.** КЭТЖК, 77. **822.** Фонд, 5289. **823.** Фонд, 1839, 4. **824.** КЭТЖК, 77. **825.** КМУ, ад., Түп р. **826.** КЭТЖК, 79. **827.** Фонд, 5286. **828.** КМУ, тил, Токтогул р. **829.** КЭТЖК, 79. **830.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **831.** КМУ, тил, Ноокат р. **832.** Фонд, 5205, д. 1, 175. **833.** Фонд, 5251, 4 (жандырмагы — «чыгырык»). **834.** «ЖЛ», 1960, 11, 28; КЭТЖК, 96. **835.** Фонд., 247, 5. **836.** КЭТЖК, 96. **837.** ДС, 500. **838.** КЭТЖК, 129. **839.** КМУ, ад., Токтогул р. **840.** Фонд, 198, 8. **841.** КЭТЖК, 75. **842.** КМУ, ад., Өзгөн р. **843.** Фонд, 5289. **844.** ДС, 585. **845.** Фонд, 198, 8. **846.** КМУ, ад., Баткен р.; КМУ, тил, Ноокат р. **847.** КЭТЖК, 76; фонд, 5251, 10. **848.** Фонд, 247, 1; фонд, 1839, 5. **849.** Фонд, 5305, д. 1, 175; фонд, 5251, 10. **850.** КЭТЖК, 76. **851.** Мук., 71. **852.** Фонд, 1839, 93. **853.** КЭТЖК, 75. **854.** Фонд, 198, 7. **855.** Фонд, 5289.

АДАМ

856. КЭТЖК, 61. **857.** Фонд, 1839, 2; Ир., 56. **858.** КЭТЖК, 61. **859.** Фонд, 5289. **860.** Фонд, 259, 63; фонд, 250, 9; фонд, 198, 17. **861.** Фонд, 447, д. 12, 278. **862.** Фонд, 198, 18. **863.** Фонд, 5289; КЭТЖК, 64. **864.** ДС, 337. **865.** КЭТЖК, 64. **866.** КЭТЖК, 65. **867.** Фонд, 247, 5. **868.** КЭТЖК, 62. **869.** Фонд, 237, 44; фонд, 198, 17; фонд, 244, 4. **870.** Фонд, 198, 19. **871.** Фонд, 250, 12. **872.** Фонд, 198, 17; фонд, 250, 9; фонд, 237, 47. **873.** КЭТЖК, 64; КЭТЖК, 65. **874.** Фонд, 5297, д. 2, 7. **875.** Мук., 43. **876.** КЭТЖК, 65. **877.** КМУ, тил, Сузак р. **878.** Фонд, 5251, 1. **879.** Фонд, 5226, 54. **880.** Фонд, 250, 9; фонд, 198, 18. **881.** Фонд, 1839, 92. **882.** Фонд, 198, 18; фонд, 250, 9. **883.** Фонд, 198, 19. **884.** Фонд, 5251, 3. **885.** КМУ, тил, Сузак р. **886.** Фонд, 247, 5. **887.** КЭТЖК, 69. **888.** «КП», 1962, 20, 9. **889.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **890.** Фонд, 247, 3. **891.** КОС, 921. **892.** КЭТЖК, 69. **893.** Фонд, 5285, д. 3, 118. **894.** КЭТЖК, 72. **895.** Мук., 72. **896.** Фонд, 198, 19. **897.** Фонд, 198, 20; фонд, 360, 238. **898.** КЭТЖК, 64. **899.** КЭТЖК, 65. **900.** КМУ, ад., Өзгөн р.; фонд, 198, 18; фонд, 5297, д. 2, 7. **901.** КЭТЖК, 64. **902.** Фонд, 5197, 40. **903.** Фонд, 247, 5. **904.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **905.** ДС, 97. **906.** Фонд, 237, 46; фонд, 198, 18; КЭТЖК, 67. **907.** КЭТЖК, 68. **908.** Фонд, 5226, 68. **909.** Фонд, 5289. **910.** Фонд, 5226, 53 (жандырмагы — «тил»), **911.** Фонд, 5289. **912.** КЭТЖК, 67. **913.** КМУ, тил, Сузак р. **914.** КЭТЖК, 69. **915.** КЭТЖК, 69. **916.** КОС, 293. **917.** КЭТЖК, 66. **918.** Мук., 70. **919.** КМУ, тил, Лейлек р.; фонд, 5289. **920.** КЭТЖК, 66. **921.** КЭТЖК, 70 (жандырмагы — «баш бармак»). **922.** КЭТЖК, 68. **923.** Фонд, 237, 47; фонд, 198, 19; ДС, 560. **924.** КМУ, ад., Өзгөн р. **925.** ДС, 560. **926.** Фонд, 5289, д. 3, 97. **927.** Мук., 71. **928.** КЭТЖК, 68. **929.** КЭТЖК, 67. **930.** ДС, 119. **931.** КЭТЖК, 68. **932.** Фонд, 5330, п. 2, 164. **933.** КМУ, ад., Тоң р. **934.** Фонд, 240, 78.

935. Фонд, 5330, п. 2, 158. **936.** КМУ, ад., Кара-Суу р. **937.** КМУ, ад., Жети-Өгүз р. **938.** Фонд, 198, 19; фонд, 1013, 190; фонд, 1018, 7; фонд, 250, 12. **939.** КЭТЖК, 61. **940.** КЭТЖК, 61. **941.** КЭТЖК, 61. **942.** КЭТЖК, 68. **943.** Фонд, 198, 18. **944.** КЭТЖК, 66; КМУ, тил, Жаңы-Жол р.; фонд, 5251, 2. **945.** КМУ, ад., Фрунзе р.; КЭТЖК, 66. **946.** Фонд, 247, 9. **947.** Фонд, 198, 18; фонд, 250, 9. **948.** Фонд, 5325; фонд, 198, 18 (жандырмагы — «көз»). **949.** Фонд, 247, 5. **950.** Фонд, 198, 19; фонд, 250, 12. **951.** Фонд, 5268, д. 3, 14. **952.** Фонд, 247, 1. **953.** Фонд, 5295. **954.** КЭТЖК, 62. **955.** КЭТЖК, 62. **956.** КМУ, тил, Тажикстан, Жерге-Тал р. **957.** КЭТЖК, 62. **958.** Фонд, 198, 19; КЭТЖК, 64; фонд, 5295. **959.** Фонд, 5251, 3. **960.** Фонд, 1839, 2. **961.** Фонд, 198, 19. **962.** КЭТЖК, 67; фонд, 247, 5. **963.** Фонд, 1839, 9; КЭТЖК, 63. **964.** КЭТЖК, 63. **965.** Фонд, 5295, 1. **966.** Фонд, 5184, 96. **967.** Фонд, 5289. **968.** КЭТЖК, 62. **969.** КЭТЖК, 62. **970.** Фонд, 5289, д. 4; КЭТЖК, 63. **971.** КЭТЖК, 63. **972.** КМУ, ад., Өзгөн р. **973.** ДС, 677. **974.** Фонд, 5226, 56. **975.** КЭТЖК, 63. **976.** Мук., 70. **977.** КЭТЖК, 67. **978.** КЭТЖК, 63. **979.** КОС, 350; КЭТЖК, 65. **980.** КМУ, ад., Өзгөн р.; КЭТЖК, 65. **981.** Мук., 72. **982.** КМУ, ад., Өзгөн р. **983.** КЭТЖК, 70. **984.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **985.** Фонд, 247, 3. **986.** КМУ, ад., Өзгөн р.: КЭТЖК, 60. **987.** КЭТЖК, 60. **988.** Фонд, 198, 20. **989.** Фонд, 452, 36. **990.** КЭТЖК, 60. **991.** Фонд, 5295, 1; КМУ, ад., Фрунзе р. **992.** КЭТЖК, 59. **993.** ДС, 183. **994.** Фонд, 1839, 35. **995.** Фонд, 198, 20. **996.** КЭТЖК, 61. **997.** КМУ, ад., Совет р. **998.** КЭТЖК, 71 (жандырмагы — «бешик»)- **999.** ДС, 60; КЭТЖК, 60. **1000.** КЭТЖК, 60; фонд, 5297, д. 2, 6. **1001.** Фонд, 5305, 27. **1002.** КМУ, ад., Түп р. **1003.** КМУ, ад., Ат-Башы р. **1004.** Фонд, 237, 45; КЭТЖК, 59. **1005.** Фонд, 1839, 2; КЭТЖК, 60. **1006.** Фонд, 198, 20; фонд, 1292, 154. **1007.** Фонд, 198, 20; фонд, 240, 81; фонд, 452, 36. **1008.** КМУ, ад., Жети-Өгүз р. **1009.** КЭТЖК, 61; фонд, 5268, д. 3. **1010.** Фонд, 5295, д. 2, 46. **1011.** Фонд, 5297, д. 2, 7. **1012.** Фонд, 452, 36 (жандырмагы — «эмчектеги бала»). **1013.** Фонд, 198, 20. **1014.** Мук., 70; фонд, 5268. **1015.** КМУ, ад., Кочкор. р. **1016.** Фонд, 5226, 57. **1017.** Фонд, 198, 21. **1018.** Фонд, 198, 21. **1019.** КМУ, ад., Түп р. (жандырмагы — «кыз»), **1020.** Фонд, 5213, 49. **1021.** КМУ, ад., Жумгал р. **1022.** КМУ, ад., Алай р. **1023.** Фонд, 1013, 191; фонд, 198, 21; фонд, 259, 60. **1024.** Фонд, 5227, 86. **1025.** Мук., 43. **1026.** Фонд, 198, 28. **1027.** КМУ ад., Түп р. **1028.** ДС, 170. **1029.** КМУ, ад., Түп р. **1030.** Фонд, 5251, 8. **1031.** Фонд, 5289. **1032.** Фонд, 5213, 49. **1033.** Фонд, 240, 79; фонд, 198, 40. **1034.** КЭТЖК, 71. **1035.** КЭТЖК, 71. **1036.** Фонд, 1839, 3. **1037.** Фонд, 1839, 3. **1038.** Фонд, 452, 48. **1039.** КЭТЖК, 70. **1040.** Фонд, 198, 17. **1041.** Фонд, 5251, 6. **1042.** КМУ, тил, Тажикстан, Мургаб р. **1043.** Фонд, 259, 61; фонд, 250, 9; фонд, 198, 17. **1044.** КМУ, ад., Өзгөн р. **1045.** КМУ, ад., Токтогул р. **1046.** Фонд, 1839, 14; фонд, 247, 9 (жандырмагы — «кудуктун оозу»). **1047.** ДС, 417. **1048.** Фонд, 5251, 4. **1049.** Мук., 72. **1050.** КМУ, ад., Фрунзе р. **1051.** КМУ, ад., Тоң р. **1052.** Фонд, 5193; фонд, 198, 19; фонд, 1839, 2. **1053.** Фонд, 1839, 1. **1054.** КЭТЖК, 73. **1055.** КМУ, тил, Түп р. **1056.** КЭТЖК, 69. **1057.** КЭТЖК, 70. **1058.** Фонд, 5226, 55. **1059.** Фонд, 1839, 91.

АР КЫЛ ТАБЫШМАКТАР

Кийим-кечелер, кооздуктар

1060. КЭТЖК, 119. **1061.** КЭТЖК, 122. **1062.** ДС, 717. **1063.** Фонд, 198, 27; фонд, 250, 15. **1064.** КЭТЖК, 121. **1065.** Мук., 72. **1066.** Фонд, 5251, 10. **1067.** КЭТЖК, 120. **1068.** КЭТЖК, 122. **1069.** КЭТЖК, 124. **1070.** КЭТЖК, 124; КМУ, ад., Жети-Өгүз р. **1071.** Фонд, 5251, 10. **1072.** КЭТЖК, 121. **1073.** Фонд, 1839, 10 (жандырмагы — «ыштан»); фонд, 240, 5 (жандырмагы — «ыштан»). **1074.**

Фонд. 5251, 6; фонд, 5251, 3. **1075.** Фонд, 452, 41; фонд, 198, 27; фонд, 250, 15. **1076.** КЭТЖК, 122. **1077.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р.; КЭТЖК, 120. **1078.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1079.** КЭТЖК, 110; фонд, 244, 48; КЭТЖК, 61 (жандырмагы — «бут»)- **1080.** ДС, 299. **1081.** Фонд, 1013, 193. **1082.** КЭТЖК, 120; фонд, 198, 27; фонд, 259, 62; фонд, 250, 15. **1083.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1084.** ДС, 698. **1085.** КЭТЖК, 120 (жандырмагы — «ботинка»), **1086.** КЭТЖК, 120. **1087.** Фонд, 5268, д. 3, 22. **1088.** Фонд, 382, 30; фонд, 5251, 1. **1089.** Фонд, 1839, 4; фонд, 219, 108 (жандырмагы — «калем»). **1090.** Фонд, 1839, 15; КЭТЖК, 120. **1091.** Фонд, 5289, д. 2, 8. **1092.** Фонд, 359, 387. **1093.** КЭТЖК, 122. **1094.** Фонд, 240, 76; фонд, 259, 63; «КП», 1963, 2, 3; фонд, 198, 27. **1095.** КЭТЖК, 123. **1096.** КЭТЖК, 123. **1097.** КЭТЖК, 124. **1098.** КМУ, ад., Өзгөн р. **1099.** КЭТЖК, 122. **1100.** КЭТЖК, 123. **1101.** КЭТЖК, 123. **1102.** КМУ, ад., Совет р.

Тамак-аштар

1103. Фонд, 5226, 55. **1104.** Фонд, 250, 15; фонд, 259, 63; фонд, 198, 28. **1105.** КМУ, ад., Алай р. **1106.** Фонд, 1013, 194. **1107.** Мук., 48. **1108.** «БЧ», 1978, 4. **1109.** КЭТЖК, 126 (жандырмагы — «саба, кымыз»). **1110.** Фонд, 1839, 1. **1111.** КЭТЖК, 126. **1112.** КЭТЖК, 126; фонд, 198, 28. **1113.** «ЖЛ», 1960, 11, 28. **1114.** КЭТЖК, 126; фонд, 240, 81; КМУ, ад., Алай р. (жандырмагы — «укурук, укуруктун боосу, саба, кымыз»). **1115.** Фонд, 5197, 40. **1116.** КЭТЖК, 125. **1117.** Фонд, 5289; КЭТЖК, 56 (жандырмагы — «пил»), **1118.** КЭТЖК, 128. **1119.** КЭТЖК, 124. **1120.** Фонд, 5289. **1121.** КЭТЖК, 127. **1122.** КЭТЖК, 126. **1123.** КЭТЖК, 127. **1124.** КМУ, ад., Алай р. **1125.** Фонд, 247, 1; фонд, 198, 14 (жандырмагы — «чычкан»). **1126.** КЭТЖК, 127. **1127.** Фонд, 198, 6. **1128.** КЭТЖК, 128. **1129.** КЭТЖК, 125. **1130.** КМУ, ад., Өзгөн р. **1131.** Фонд, 5289. **1132.** КЭТЖК, 124. **1133.** КЭТЖК, 125. **1134.** КЭТЖК, 127. **1135.** КЭТЖК, 164. **1136.** Фонд, 247, 5; фонд, 5251, 3. **1137.** Фонд, 1839, 9. **1138.** Фонд, 5289; КМУ, ад., Баткен р. **1139.** ДС, 256. **1140.** Фонд, 5289. **1141.** Фонд, 5226, 7. **1142.** КЭТЖК, 125. **1143.** Фонд, 250, 15. **1144.** Фонд, 250, 15; фонд, 198, 28; КЭТЖК, 128 (жандырмагы — «туз, төөнүн чому»); КЭТЖК, 72 (жандырмагы — «түш, көлөкө»), **1145.** КЭТЖК, 128; фонд, 198, 4. **1146.** Фонд, 5268, д. 3, 29; фонд, 247, 5. **1147.** Фонд, 5330, д. 2, 164. **1148.** КЭТЖК, 128. **1149.** КЭТЖК, 127. **1150.** Фонд, 5289. **1151.** КЭТЖК, 129. **1152.** КЭТЖК, 126; фонд, 259, 64. **1153.** КМУ, тил, Лейлек р.; КЭТЖК, 126. **1154.** КМУ, тил, Лейлек р. (жандырмагы — «малдын бөйрөгү»). **1155.** Фонд, 1839, 10 (жандырмагы — «койдун сары уузу»); фонд, 247, 5 (жандырмагы — «койдун чарбасы»). **1156.** Фонд, 5305, 27. **1157.** Фонд, **1013**, 190; фонд, 259, 67. **1158.** ДС, 431. **1159.** Фонд, 237, 49. **1160.** КЭТЖК, 49. **1161.** КЭТЖК, 126; фонд, 240, 78. **1162.** Фонд, 5184, 96. **1163.** Фонд, 5295, 1. **1164.** КМУ, ад., Өзгөн р. **1165.** КЭТЖК, 126. **1166.** КМУ, тил, Чүй р. **1167.** КЭТЖК, 125. **1168.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р.

Техника, жол жүрүү, байланыш каражаттары

1169. Фонд, 5289. **1170.** Фонд, 1839, 7. **1171.** КОС, 289. **1172.** КЭТЖК, 131. **1173.** КЭТЖК, 131. **1174.** «КМ», 1972, 7, 9. **1175.** КМУ, тил, Тажикстан, Жерге-Тал р. **1176.** КЭТЖК, 132. **1177.** КМУ, ад., Кара-Суу р. **1178.** Фонд, 198, 35. **1179.** Фонд, 198, 35. **1180.** Мук., 71. **1181.** КЭТЖК, 130. **1182.** КЭТЖК, 131. **1183.** КМУ, ад., Токтогул р. **1184.** КЭТЖК, 81. **1185.** Фонд, 5289. **1186.** КЭТЖК, 99. **1187.** Фонд, 1839, 8. **1188.** КЭТЖК, 131. **1189.** Фонд, 402, 93. **1190.** Фонд, 402, 93. **1191.** Фонд, 198, 36. **1192.** Фонд, 452, 47; фонд, 198, 36; фонд, 250, 21; фонд, 240, 79; фонд, 198, 35. **1193.** Фонд, 198, 36. **1194.** Фонд, 1839, 7; фонд, 198, 36. **1195.** Ир., 63. **1196.** КЭТЖК, 132. **1197.** Фонд, 5226, 55.

Эмгек, эмгек куралдары

1198. КЭТЖК, 77 (жандырмагы — «буудай сапырык»), **1199.** КМУ, ад., Тоң р. **1200.** КЭТЖК, 80. **1201.** КЭТЖК, 80. **1202.** Фонд, 5268, д. 22. **1203.** КЭТЖК, 82. **1204.** Фонд, 5268, д. 3, 21 (жандырмагы — «каш»), **1205.** КМУ, ад., Совет р. **1206.** КЭТЖК, 82. **1207.** КЭТЖК, 82. **1208.** Фонд, 359, 387; фонд, 5295, д. 1, 80. **1209.** КЭТЖК, 82. **1210.** Мук., 7; фонд, 5289; фонд, 5251, 4; КЭТЖК, 82. **1211.** Фонд, 5305, д. 1, 175. **1212.** Фонд, 5289 (жандырмагы — «өрмөк, аркан»), **1213.** Фонд, 5305, 25 (жандырмагы — «килем»). **1214.** Фонд, 247, 1 (жандырмагы — «таар»); фонд, 1839, 6 (жандырмагы — «таар, өрмөк»), **1215.** Фонд, 5289. **1216.** КЭТЖК, 83. **1217.** КЭТЖК, 83. **1218.** КЭТЖК, 83; фонд, 5289, д. 2, 21; фонд, 5251, 5. **1219.** КЭТЖК, 81. **1220.** КЭТЖК, 81. **1221.** КЭТЖК, 81. **1222.** КЭТЖК, 138. **1223.** КЭТЖК, 98. **1224.** ДС, 241. **1225.** КЭТЖК, 138. **1226.** КЭТЖК, 98. **1227.** Фонд, 5268. **1228.** КЭТЖК, 98. **1229.** КЭТЖК, 98. **1230.** Фонд, 1839, 95; фонд, 198, 26 (жандырмагы — «устара»). **1231.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1232.** КЭТЖК, 82. **1233.** Фонд, 5286. **1234.** КЭТЖК, 136. **1235.** Фонд, 247, 11; фонд, 447, д. 3, 84 (жандырмагы — «көз жаш»), **1236.** КОС, 732. **1237.** Мук., 72. **1238.** Фонд, 247, 11. **1239.** Фонд, 5289. **1240.** КЭТЖК, 96. **1241.** Фонд, 247, 7; фонд, 1839, 11. **1242.** Фонд, 247, 5; ДС, 305. **1243.** КЭТЖК, 96. **1244.** КЭТЖК, 138. **1245.** Фонд, 5289. **1246.** Фонд, 5289. **1247.** Фонд, 357, 83; фонд, 241, 40; фонд, 360, 35. **1248.** КМУ, ад., Жети-Өгүз р. **1249.** КЭТЖК, 138. **1250.** Мук., 71. **1251.** Фонд, 5289. **1252.** Фонд, 5289. **1253.** Фонд, 5268. **1254.** Фонд, 5251, 1; КОС, 248; КЭТЖК, 138. **1255.** КМУ, ад., Алай р. **1256.** КЭТЖК, 138. **1257.** Фонд, 1839, 8. **1258.** КМУ, ад., Фрунзе р. **1259.** КЭТЖК, 138. **1260.** «КП», 1964, 20, 8. **1261.** Фонд, 5226, 9. **1262.** Фонд, 198, 29. **1263.** Фонд, 5226, 55. **1264.** «КП», 1964, 20, 8. **1265.** Фонд, 5289. **1266.** Фонд, 1289; фонд, 5289 (жандырмагы — «мылтыктын огу»), **1267.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1268.** КМУ, ад., Фрунзе р. **1269.** Фонд, 5340. **1270.** КЭТЖК, 138. **1271.** КЭТЖК, 138. **1272.** Фонд, 5244, 5. **1273.** Фонд, 198, 29. **1274.** Мук., 72. **1275.** КМУ, ад., Түп р. **1276.** КЭТЖК, 124; фонд, 5289. **1277.** Фонд, 247, 7. **1278.** Фонд, 5251, 7. **1279.** Фонд, 250, 15; фонд, 237, 47; КЭТЖК, 138. **1280.** КЭТЖК, 138. **1281.** КЭТЖК, 123. **1282.** Фонд, 5293. **1283.** КМУ, ад., Фрунзе р. **1284.** Фонд, 198, 25. **1285.** Фонд, 5297, д. 2, 6. **1286.** Фонд, 1292, 153; фонд, 250, 14 (жандырмагы — «соку»); фонд, 198, 25 (жандырмагы — «соку»). **1287.** Фонд, 5295. **1288.** Мук., 70 (жандырмагы — «соку, таруу, сокбилек»). **1289.** КМУ, тил, Сузак р. **1290.** КМУ, тил, Жаңы-Жол р. **1291.** Фонд, 198, 35. **1292.** КЭТЖК, 139. **1293.** Фонд, 5251, 1. **1294.** Фонд, 5325, 36. **1295.** КЭТЖК, 139. **1296.** Фонд, 1013, 193. **1297.** Фонд, 198, 29; КЭТЖК, 95. **1298.** Фонд, 259, 61. **1299.** КЭТЖК, 83. **1300.** КМУ, ад., Тоң р. **1301.** Фонд, 5251, 6. **1302.** Фонд, 198, 34. **1303.** КЭТЖК, 83. **1304.** КМУ, тил, Лейлек р. **1305.** «КМ», 1972, 7, 9. **1306.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1307.** Фонд, 5251, 4. **1308.** ДС, 550.

Кесип, кол өнөрчүлүк

1309. КЭТЖК, 103. **1310.** КЭТЖК, 136; КМУ, ад., Жаңы-Жол р. (жандырмагы — «устакана»). **1311.** КМУ, ад., Ленин р.; фонд, 5193. **1312.** КМУ, ад., Өзгөн р. **1313.** КЭТЖК, 103. **1314.** КЭТЖК, 136. **1315.** КЭТЖК, 136. **1316.** КЭТЖК, 69. **1317.** КЭТЖК, 166. **1318.** КЭТЖК, 139. **1319.** КЭТЖК, 137. **1320.** КЭТЖК, 69. **1321.** Фонд, 421, д. 5, 82. **1322.** Фонд, 240, 77. **1323.** Фонд, 421, д. 5, 82. **1324.** Фонд, 240, 78. **1325.** КЭТЖК, 135; фонд, 198, 12; фонд, 250, 7. **1326.** Фонд, 421, д. 5, 82. **1327.** КМУ, ад., Тоң р. **1328.** Фонд, 198, 29. **1329.** Фонд, 240, 79; фонд, 198, 29 (жандырмагы — «бүркүтчү»), **1330.** Фонд, 421, д. 5, 82. **1331.** Фонд, 421, д. 5, 82. **1332.** Фонд, 5226, 57. **1333.** КЭТЖК, 135. **1334.** Фонд, 247, 1; фонд, 1839, 6. **1335.** Фонд, 5286; фонд,

5289. **1336.** КЭТЖК, 134. **1337.** Мук., 71. **1338.** Фонд, 198, 31; фонд, 1839, 46. **1339.** КМУ, ад., Жети-Өгүз р. **1340.** КМУ, тил, Тажикстан, Жерге-Тал р. **1341.** КЭТЖК, 134; КЭТЖК, 51 (жандырмагы — «мышыктын көзү»). **1342.** Фонд, 247, 9; фонд, 5251, 3. **1343.** КМУ, ад., Тоң р. **1344.** Фонд, 5289. **1345.** КЭТЖК, 134; фонд, 198, 31. **1346.** Фонд, 198, 31; фонд, 1839, 48. **1347.** Фонд, 198, 31; «КП», 1966, 28, 4; фонд, 250, 18; КЭТЖК, 114 (жандырмагы — «самоор»). **1348.** Фонд, 240, 80. **1349.** Фонд, 5340. **1350.** КМУ, ад., Кочкор р. **1351.** КЭТЖК, 135. **1352.** КМУ, ад., Жумгал р. **1353.** КЭТЖК, 135. **1354.** Фонд, 5289. **1355.** КМУ, ад., Түп р. **1356.** Мук., 70. **1357.** КЭТЖК, 135; фонд, 198, 31. **1358.** Фонд, 1839, 2. **1359.** КЭТЖК, 164. **1360.** Фонд, 198, 30; фонд, 360, 239. **1361.** КЭТЖК, 136. **1362.** Мук., 70. **1363.** КЭТЖК, 137. **1364.** Фонд, 1013, 193; фонд, 250, 17; фонд, 198, 29. **1365.** КОС, 847.

ТУРАК-ЖАЙ, ТАМ-ҮЙ, КОРОО-ЖАЙ, ЧАРБАЛЫК БУЮМДАР

1366. КЭТЖК, 92. **1367.** КЭТЖК, 91. **1368.** Фонд, 5251, 2. **1369.** Фонд, 5286. **1370.** КЭТЖК, 95. **1371.** КМУ, ад., Тоң р. **1372.** КЭТЖК, 96. **1373.** КЭТЖК, 25. **1374.** КЭТЖК, 106; фонд, 198, 23. **1375.** Фонд, 1013, 190; фонд, 259, 64. **1376.** КМУ, тил, Жаңы-Жол р. **1377.** Фонд, 5325, 36. **1378.** Фонд, 5289. **1379.** КЭТЖК, 108; фонд, 5289. **1380.** Фонд, 5226, 9. **1381.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1382.** Фонд, 5251, 9. **1383.** КЭТЖК, 93. **1384.** КМУ, тил, Жаңы-Жол р. **1385.** КЭТЖК, 96. **1386.** КМУ, тил, Чүй р.; КЭТЖК, 98 (жандырмагы — «ачкыч»). **1387.** КЭТЖК, 97. **1388.** КЭТЖК, 97; фонд, 5330, п. 2, 163. **1389.** Фонд, 1013, 193. **1390.** Фонд, 198, 23. **1391.** КЭТЖК, 97. **1392.** Фонд, 5127, 47. **1393.** «КМ», 1972, 7, 9. **1394.** КМУ, тил, Чүй р. **1395.** КЭТЖК, 97. **1396.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1397.** КЭТЖК, 97. **1398.** КЭТЖК, 95; фонд, 1839, 7. **1399.** Фонд, 5297, д. 2, 6 (жандырмагы — «дарбазанын туткасы»). **1400.** Фонд, 5226, 53. **1401.** Фонд, 198, 33. **1402.** Мук., 10. **1403.** «КП», 1960, 3, 2; фонд, 382, 30; КЭТЖК, 66 (жандырмагы — «курсак»); КЭТЖК, 128 (жандырмагы — «тогуз кат»), **1404.** КЭТЖК, 93. **1405.** Фонд, 198, 34; КЭТЖК, 93; фонд, 360, 238. **1406.** КЭТЖК, 94. **1407.** КЭТЖК, 94. **1408.** Фонд, 5251, 5. **1409.** КЭТЖК, 94. **1410.** КЭТЖК, 94. **1411.** Фонд, 5289. **1412.** КЭТЖК, 94. **1413.** КЭТЖК, 94. **1414.** КЭТЖК, 94. **1415.** КЭТЖК, 95. **1416.** КМУ, ад., Алай р.; КЭТЖК, 94. **1417.** Фонд, 5251, 10. **1418.** Фонд, 250, 2; фонд, 198, 4. **1419.** КМУ, ад., Токтогул р. **1420.** КМУ, тил, Тажикстан, Жерге-Тал р. **1421.** Фонд, 237, 46; фонд, 5251, 3. **1422.** Фонд, 5289. **1423.** Фонд, 5289. **1424.** КЭТЖК, 79. **1425.** КЭТЖК, 164. **1426.** Фонд, 5193. **1427.** Фонд, 198, 28. **1428.** Фонд, 5268, д. 3, 15. **1429.** КЭТЖК, 98. **1430.** Фонд, 5268, д. 3, 27. **1431.** Фонд, 5251, 7. **1432.** КЭТЖК, 93. **1433.** КЭТЖК, 81. **1434.** Фонд, 1839, 8. **1435.** КЭТЖК, 81; фонд, 5184 (жандырмагы — «ээр»); КМУ, тил, Кызыл-Аскер р. **1436.** КЭТЖК, 82. **1437.** КЭТЖК, 81; Мук., 71. **1438.** КЭТЖК, 82.

Жарык, от, жылытуу

1439. КЭТЖК, 104; фонд, 1013, 192. **1440.** КЭТЖК, 102. **1441.** Фонд, 5268, д. 3, 22. **1442.** КЭТЖК, 103. **1443.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1444.** Фонд, 5295; фонд, 5340. **1445.** Фонд, 5289. **1446.** ДС, 71. **1447.** КЭТЖК, 105. **1448.** Фонд, 247, 5; фонд, 247, 9; «КП», 1960, 2, 2. **1449.** КМУ, ад., Жети-Өгүз р. **1450.** Фонд, 5251, 8. **1451.** КЭТЖК, 105. **1452.** КЭТЖК, 105. **1453.** КЭТЖК, 108. **1454.** КМУ, тил, Токтогул р. **1455.** Фонд, 198, 5; фонд, 250, 4. **1456.** КЭТЖК, 108. **1457.** КЭТЖК, 104 (жандырмагы — «от»), **1458.** Мук., 72. **1459.** КЭТЖК, 106. **1460.** КЭТЖК, 102. **1461.** КЭТЖК, 104. **1462.** КЭТЖК, 105. **1463.** КЭТЖК, 106. **1464.** КЭТЖК, 106. **1465.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1466.** КЭТЖК, 102. **1467.** Фонд, 237, 45; фонд, 240, 79. **1468.** КЭТЖК, 104. **1469.** КЭТЖК, 104. **1470.** КЭТЖК, 108. **1471.** КЭТЖК, 107; фонд, 5297, д. 2, 6. **1472.**

КЭТЖК, 108. **1473.** ДС, 207. **1474.** КМУ, ад., Токтогул р. **1475.** Фонд, 1839, 7. **1476.** Фонд, 5289. **1477.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1478.** КЭТЖК, 106. **1479.** КЭТЖК, 107. **1480.** Фонд, 5268, д. 3, 22. **1481.** КМУ, тил, Тажикстан, Жерге-Тал р. **1482.** КЭТЖК, 107. **1483.** КЭТЖК, 107. **1484.** КЭТЖК, 107. **1485.** КМУ, ад., Фрунзе р. **1486.** КМУ, ад., Алай р. **1487.** КМУ, ад., Өзгөн р., **1488.** КЭТЖК, 107. **1489.** Фонд, 198, 24; фонд, 1013, 190. **1490.** КЭТЖК, 106. **1491.** КЭТЖК, 103. **1492.** КЭТЖК, 108. **1493.** КЭТЖК, 103. **1494.** Фонд, 5226, 71. **1495.** КЭТЖК, 103. **1496.** КЭТЖК, 108. **1497.** КЭТЖК, 107. **1498.** Фонд, 5226, 52. **1499.** КЭТЖК, 105. **1500.** КЭТЖК, 105.

БОЗ ҮЙ

1501. КМУ, ад., Өзгөн р. **1502.** КЭТЖК, 86. **1503.** Фонд, 1292, 152. **1504.** Фонд, 198, 3; фонд, 250, 2 (жандырмагы — «жер»). **1505.** Фонд, 198, 21; фонд, 250, 12; КЭТЖК, 85. **1506.** Фонд, 1292, 153. **1507.** ДС, 247. **1508.** КЭТЖК, 86. **1509.** КЭТЖК, 91 (жандырмагы — «боз үй, туурдук»), **1510.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р.; КЭТЖК, 85. **1511.** КЭТЖК, 86. **1512.** КЭТЖК, 88. **1513.** КЭТЖК, 86. **1514.** КЭТЖК, 85; фонд, 250, 12; фонд, 198, 21. **1515.** КЭТЖК, 86. **1516.** КМУ, ад., Алай р. **1517.** КЭТЖК, 86. **1518.** КМУ, ад., Кемин р.; КМУ, тил, Өзгөн р. (жандырмагы — «укурук»). **1519.** КЭТЖК, 89; фонд, 5289; ДС, 28. **1520.** КМУ, тил, Лейлек р. **1521.** КМУ, ад., Түп р. **1522.** КЭТЖК, 89; фонд, 198, 21; фонд, 250, 13; фонд, 1839, 6; фонд, 5251, 4 (жандырмагы — «кереге, уук»). **1523.** Фонд, 5305, д. 3, 175; ДС, 76. **1524.** Фонд, 247, 1. **1525.** Фонд, 5226, 9. **1526.** ДС, 352. **1527.** Фонд, 198, 22; фонд, 240, 80. **1528.** КЭТЖК, 89; КОС, 874. **1529.** Мук., 71. **1530.** КЭТЖК, 89; КМУ, ад., Тоң р. **1531.** КЭТЖК, 89. **1532.** КЭТЖК, 89; фонд, 247, 9 (жандырмагы — «кереге»), **1533.** Фонд, 250, 13; фонд, 198, 21. **1534.** КЭТЖК, 89. **1535.** КЭТЖК, 90. **1536.** КМУ, ад., Өзгөн р. **1537.** КЭТЖК, 88. **1538.** КЭТЖК, 90; фонд, 247, 9. **1539.** КМУ, ад., Жети-Өгүз р. **1540.** Фонд, 250, 13; фонд, 198, 22. **1541.** Фонд, 198, 22; фонд, 237, 48 (жандырмагы — «жалын»), **1542.** КЭТЖК, 90; фонд, 247, 9 (жандырмагы — «уук, кереге»). **1543.** КЭТЖК, 89. **1544.** Фонд, 5226, 52. **1545.** Фонд, 1839, 71. **1546.** КЭТЖК, 88; фонд, 5251, 4; фонд, 240, 80; фонд, 1839, 46; фонд, 198, 22; фонд, 250, 13 (жандырмагы — «түндүк, чамгарак»). **1547.** Фонд, 247, 1; фонд, 247, 9; фонд, 1839, 6. **1548.** Фонд, 5295. **1549.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1550.** КЭТЖК, 90; КМУ, тил, Лейлек р. **1551.** Фонд, 5305, д. 1, 175. **1552.** КЭТЖК, 90. **1553.** КЭТЖК, 92; фонд, 237, 46 (жандырмагы — «өлөң»); КЭТЖК, 90. **1554.** Фонд, 198, 21; фонд, 250, 12; фонд, 244, 40; КОС, 18. **1555.** Фонд, 244, 46; КЭТЖК, 90. **1556.** КЭТЖК, 91; фонд, 198, 22. **1557.** Фонд, 1839, 6. **1558.** КЭТЖК, 90; фонд, 237, 48. **1559.** Мук., 71. **1560.** Фонд, 5295, д. 1, 79. **1561.** «КМ», 1972, 7, 9. **1562.** Фонд, 247, 1; фонд, 1839, 5; фонд, 198, 23; «ЖЛ», 1959, 7, 28. **1563.** Фонд, 247, 9. **1564.** Фонд, 5268, д. 3, 15. **1565.** Фонд, 198, 27; КЭТЖК, 88; КМУ, ад., Жаңы-Жол р. (жандырмагы — «үзүк»). **1566.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1567.** Фонд, 1839, 7; фонд, 247, 3; фонд, 5268; КЭТЖК, 88; фонд, 247, 3. **1568.** Фонд, 1013, 193. **1569.** Фонд, 198, 22; фонд, 240, 80. **1570.** Мук., 72. **1571.** КЭТЖК, 91. **1572.** Мук., 70. **1573.** КМУ, ад., Түп р. **1574.** Фонд, 198, 22; фонд, 250, 13. **1575.** КЭТЖК, 91. **1576.** КЭТЖК, 91; фонд, 1839, 5; фонд, 247, 1; фонд, 5297, д. 2, 6. **1577.** Фонд, 198, 22; фонд, 237, 44. **1578.** КМУ, тил, Кочкор р. **1579.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1580.** КМУ, тил, Чүй р. **1581.** КМУ, ад., Түп р. **1582.** КЭТЖК, 92. **1583.** Фонд, 5289. **1584.** Фонд, 198, 6; КМУ, ад., Өзгөн р. **1585.** Фонд, 5226, 71. **1586.** КЭТЖК, 87. **1587.** Фонд, 250, 13; фонд, 198, 22; КЭТЖК, 87. **1588.** КЭТЖК, 75. **1589.** Фонд, 240, 80; фонд, 198, 22. **1590.** КЭТЖК, 88. **1591.** КЭТЖК, 87. **1592.** КЭТЖК, 87. **1593.** КЭТЖК, 87; фонд, 5340. **1594.** КОС, 502; КЭТЖК, 87; фонд, 5289 (жандырмагы — «токулган камыш»).

ҮЙ БУЮМДАРЫ, ЖАСАЛГАСЫ

1595. КМУ, ад., Кара-Суу р.; КМУ, ад., Тоң р. 1596. КЭТЖК, 111. 1597. КМУ, ад., Жаңы-Жол р. 1598. КЭТЖК, 92. 1599. Фонд, 250, 19; фонд, 198, 34. 1600. КЭТЖК, 99. 1601. КЭТЖК, 100. 1602. Фонд, 247, 1. 1603. Фонд, 240, 77. 1604. Фонд, 198, 3, 25. 1605. КЭТЖК, 99. 1606. КМУ, ад., Жаңы-Жол р.; КМУ, тил, Тажикстан, Жерге-Тал р. 1607. Фонд, 5289, д. 2, 6; фонд, 5289; «ЖЛ», 1976, 6, 28. 1608. КМУ, ад., Кара-Суу р. 1609. КЭТЖК, 102. 1610. КЭТЖК, 102. 1611. Фонд, 198, 34; фонд, 250, 20; фонд, 198, 35. 1612. «КП», 1966, 20, 8. 1613. Фонд, 1839, 8. 1614. Фонд, 5251, 1, 1615. Фонд, 5289. 1616. КМУ, ад., Баткен р. 1617. Фонд, 5251, 6. 1618. Фонд, 237, 50; фонд, 1013, 193. 1619. Фонд, 5226, 54. 1620. КМУ, ад., Өзгөн р. 1621. Фонд, 382, 31. 1622. КЭТЖК, 107. 1623. Фонд, 5330, п. 2, 163; фонд, 259, 60; фонд, 1013, 191; фонд, 5289, д. 2, 9 (жандырмагы — «ото үй»), 1624. КЭТЖК, 100. 1625. КЭТЖК, 92. 1626. КМУ, ад., Жаңы-Жол р. 1627. Фонд, 5226, 57. 1628. КЭТЖК, 100; КМУ, ад., Баткен р. (жандырмагы — «көшөгө»); фонд, 5330, п. 2, 164 (жандырмагы — «кийиз, чий»); КЭТЖК, 87 (жандырмагы — «чырмалган чий»); КОС, 277 (жандырмагы — «чий»). 1629. КЭТЖК, 100. 1630. ДС, 699. 1631. КМУ, ад., Жаңы-Жол р. 1632. Фонд, 5289. 1633. Фонд, 5289. 1634. Фонд, 5289, д. 4. 1635. Фонд, 5289. 1636. Фонд, 5289. 1637. Фонд, 5289. 1638. Фонд, 247, 11. 1639. Фонд, 5251, 5. 1640. Фонд, 247, 7; ДС, 194; фонд, 5268, д. 3, 15. 1641. Фонд, 5297, д. 2, 6. 1642. Фонд, 5289. 1643. КЭТЖК, 97. 1644. Фонд, 5268, д. 3, 30. 1645. Фонд, 1839, 7; КЭТЖК, 97. 1646. КЭТЖК, 109; ДС, 418. 1647. Фонд, 5226, 56. 1648. Фонд, 5251, 5. 1649. КЭТЖК, 101. 1650. Фонд, 247, 7; фонд, 1839, 12. 1651. Фонд, 5268, д. 3, 18; фонд, 247, 1. 1652. Фонд, 5289. 1653. КЭТЖК, 100. 1654. Фонд, 5226, 53.

Идиш-аяктар

1655. Фонд, 240, 80; КЭТЖК, 114. 1656. Фонд, 360, 158; фонд, 244, 44; фонд, 1839, 94. 1657. КМУ, ад., Өзгөн р.; фонд, 5174, д. 1, 16. 1658. КЭТЖК, 114. 1659. Фонд, 1839, 7, 1660. КМУ, ад., Өзгөн р. 1661. КМУ, ад., Өзгөн р. 1662. КЭТЖК, 114. 1663. КМУ, ад., Өзгөн р. 1664. КЭТЖК, 114. 1665. КЭТЖК, 114. 1666. Фонд, 5226, 10. 1667. Фонд, 1292, 152. 1668. Фонд, 244, 53; фонд, 198, 25. 1669. КМУ, ад., Түп р. 1670. КЭТЖК, 114. 1671. Фонд, 5172, д. 4. 1672. Фонд, 5226, 4. 1673. КЭТЖК, 114. 1674. Фонд, 452, 39; фонд, 198, 24; фонд, 250, 13. 1675. Фонд, 5289. 1676. КЭТЖК, 115. 1677. Фонд, 198, 24. 1678. КЭТЖК, 113. 1679. КЭТЖК, 114. 1680. КМУ, ад., Өзгөн р. 1681. КМУ, тил, Тажикстан, Жерге-Тал р. 1682. КЭТЖК, 117. 1683. Фонд, 247, 7. 1684. КЭТЖК, 111. 1685. КЭТЖК, 118; фонд, 359, 302; фонд, 580, 82. 1686. Фонд, 1839, 11. 1687. Фонд, 198, 23; фонд, 250, 13. 1688. Фонд, 237, 50; фонд, 198, 24; КМУ, ад., Түп р. (жандырмагы — «самоор»), 1689. Фонд, 247, 5; КОС, 506. 1690. Фонд, 5268, д. 3, 14. 1691. Мук., 72.1692. КЭТЖК, 109. 1693. Фонд, 198, 24. 1694. КЭТЖК, 113. 1695. КЭТЖК, 113. 1696. КЭТЖК, 113. 1697. Фонд, 359, 302. 1698. Мук., 71. 1699. КЭТЖК, 113. 1700. КЭТЖК, 113. 1701. КЭТЖК, 117. 1702. КМУ, ад., Токтогул р. 1703. Фонд, 382, 844. 1704. КОС, 899. 1705. КЭТЖК, 118. 1706. Фонд, 5330, п. 2, 164. 1707. КЭТЖК, 113. 1708. КОС, 530. 1709. КЭТЖК, 113. 1710. КОС, 836. 1711. КМУ, ад., Баткен р.; КЭТЖК, 111. 1712. Фонд, 250, 13; фонд, 359, 302; фонд, 244, 53; фонд, 198, 23; КЭТЖК, 113. 1713. Мук., 71. 1714. КЭТЖК, 116. 1715. КЭТЖК, 116. 1716. КЭТЖК, 117. 1717. КЭТЖК, 117. 1718. КМУ, ад., Жаңы-Жол р. 1719. Фонд, 198, 24; фонд, 250, 14; КЭТЖК, 118 (жандырмагы — «чөмүч»). 1720. КЭТЖК, 118; фонд, 250, 13; фонд, 198, 24. 1721. Мук., 71. 1722. КЭТЖК, 164. 1723. КЭТЖК, 109. 1724. онд, 5289. 1725. КМУ, ад., Өзгөн р. 1726. Фонд, 237, 43. 1727. КЭТЖК, 118. 1728. КЭТЖК, 117. 1729. КЭТЖК, 117. 1730. Фонд, 250, 15;

фонд, 198, 26. **1731.** КЭТЖК, 117. **1732.** КЭТЖК, 117. **1733.** КЭТЖК, 115. **1734.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1735.** Фонд, 5289. **1736.** КЭТЖК, 110; фонд, 5289. **1737.** КЭТЖК, 110. **1738.** Фонд, 1839, 6; фонд, 247, 1. **1739.** КЭТЖК, 118. **1740.** Фонд, 5251, 8. **1741.** КЭТЖК, 118; фонд, 5289; ДС, 150. **1742.** КЭТЖК, 112, фонд, 198, 23; фонд, 247, 1; фонд, 5289, д. 4. **1743.** Мук., 71. **1744.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1745.** КЭТЖК, 112. **1746.** КЭТЖК, 112. **1747.** КЭТЖК, 104; фонд, 5289; фонд, 5226, 11. **1748.** КЭТЖК, 127. **1749.** КЭТЖК, 112. **1750.** Мук., 49. **1751.** КЭТЖК, 115. **1752.** КЭТЖК, 112. **1753.** Мук., 71. **1754.** КМУ, тил, Токтогул р. **1755.** КЭТЖК, 115. **1756.** Фонд, 1013, 194; фонд, 259, 63; ДС, 310. **1757.** КЭТЖК, 118. **1758.** КЭТЖК, 119. **1759.** Фонд, 1839, 7; КЭТЖК, 118; Ир., 62. **1760.** Фонд, 5289, **1761.** «КМ», 1979, 26, 1; КЭТЖК, 111 (жандырмагы — «калбыр»). **1762.** КЭТЖК, 118. **1763.** Фонд, 1839, 12; фонд, 5325, 34; фонд, 198, 25; КЭТЖК, 128; Фонд, 247, 7. **1764.** Фонд, 5289. **1765.** Фонд, 1839, 1; фонд, 5289. **1766.** КЭТЖК, 116. **1767.** Фонд, 5325, 36. **1768.** КЭТЖК, 116. **1769.** КМУ, ад., Жети-Өгүз р. **1770.** КЭТЖК, 116. **1771.** КЭТЖК, 112; ДС, 336. **1772.** Фонд, 5268, д. 3, 29; КЭТЖК, 42. **1773.** КЭТЖК, 109. **1774.** Фонд, 5268, д. 3, 17; фонд, 5289; КМУ, ад., Фрунзе р. (жандырмагы — «сүт бышкандагы сары каймагы»), **1775.** КЭТЖК, 109. **1776.** КЭТЖК, 116. **1777.** КЭТЖК, 117. **1778.** Фонд, 5251, 7. **1779.** КЭТЖК, 139; фонд, 198, 25. **1780.** Фонд, 247, 1. **1781.** КЭТЖК, 115. **1782.** КМУ, ад., Түп р. **1783.** Фонд, 198, 23. **1784.** Фонд, 198, 23; фонд, 259, 63; КЭТЖК, 129; фонд, 5297, д. 2, 6 (жандырмагы — «куургуч»); фонд, 1839, 15 (жандырмагы — «бөрү»); КЭТЖК, 110 (жандырмагы — «казан кыргызч»), **1785.** Фонд, 5289; КЭТЖК, 111. **1786.** КМУ, ад., Совет р. **1787.** КМУ, ад., Кара-Суу р. **1788.** КЭТЖК, 123. **1789.** Фонд, 198, 25; фонд, 250, 15. **1790.** Фонд, 1839, 89. **1791.** КЭТЖК, 110. **1792.** Фонд, 247, 7; фонд, 1839, 11. **1793.** КЭТЖК, 112. **1794.** Фонд, 5268, д. 3, 23; КМУ, ад., Кара-Суу р. **1795.** КЭТЖК, 164. **1796.** Фонд, 5295, 1. Ат жабдыктары **1797.** Фонд, 382, 31; фонд, 247, 3; КЭТЖК, 134. **1798.** КЭТЖК, 134. **1799.** Фонд, 452, 41; фонд, 198, 27; фонд, 1292, 153; фонд, 244, 43; фонд, 1839, 91. **1800.** КЭТЖК, 134; фонд, 1839, 77; фонд, 198, 28. **1801.** ДС, 205. **1802.** Фонд, 198, 28; фонд, 240, 77. **1803.** КМУ, ад., Тоң р. **1804.** Фонд, 1839, 73; фонд, 237, 48; КЭТЖК, 133. **1805.** Фонд, 198, 28; фонд, 237, 48. **1806.** КЭТЖК, 133. **1807.** ДС, 209. **1808.** Фонд, 5295; КЭТЖК, 133; фонд, 447, д. 3, 83; фонд, 5227, 86. **1809.** КМУ, ад., Өзгөн р. **1810.** Фонд, 5268, д. 3, 18. (жандырмагы — «жүгөн, көмөлдүрүк, ээр, басмайыл). **1811.** Фонд, 5289. **1812.** КЭТЖК, 133; фонд, 240, 77; фонд, 247, 1; фонд, 1013, 192. **1813.** Фонд, 237, 48; фонд, 198, 28. **1814.** КЭТЖК, 44; ДС, 81. **1815.** Фонд, 247, 3. **1816.** ДС, 164. **1817.** КЭТЖК, 44. **1818.** КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1819.** Фонд, 5251, 8. **1820.** КМУ, ад., Өзгөн р. **1821.** КЭТЖК, 133.

Музыкалык аспаптар

1822. Фонд, 1839, 1. **1823.** КМУ, тил, Кочкор р. **1824.** Фонд, 198, 32. **1825.** КМУ, ад., Тоң р. **1826.** КЭТЖК, 140. **1827.** КЭТЖК, 141. **1828.** Фонд, 5226, 56. **1829.** КМУ, ад., Жумгал р. **1830.** КЭТЖК, 140. **1831.** КМУ, ад., Токтогул р. **1832.** Мук., 49. **1833.** Мук., 71. **1834.** Фонд, 250, 18; фонд, 198, 32; фонд, 259, 64. **1835.** Фонд, 5286. **1836.** Фонд, 5295, 1. **1837.** Фонд, 198, 32; КМУ, ад., Тоң р.; фонд, 360, 165; фонд, 250, 18. **1838.** Фонд, 452, 44; фонд, 198, 32; фонд, 250, 18. **1839.** Фонд, 198, 32. **1840.** КЭТЖК, 140. **1841.** КЭТЖК, 139. **1842.** КЭТЖК, 140. **1843.** КЭТЖК, 140. **1844.** Фонд, 452, 45; фонд, 198, 32. **1845.** Фонд, 198, 33. **1846.** КМУ, ад., Өзгөн р. **1847.** КЭТЖК, 140. **1848.** КМУ, тил, Кочкор р. **1849.** Фонд, 5226, 54. **1850.** Мук., 71. **1851.** Фонд, 5268, д. 3, 21. **1852.** Мук., 70. **1853.** КЭТЖК, 141. **1854.** КЭТЖК, 141. Окуу-билим жана ага керектүү буюмдар **1855.** Фонд, 5289. **1856.** Фонд, 1839, 9. **1857.** КМУ, ад.,

Жаңы-Жол р. **1858**. КМУ, ад., Түп р. **1859**. Фонд, 422, 72. **1860**. Фонд, 5251, 6. **1861**. Фонд, 5289. **1862**. КЭТЖК, 241. **1863**. КМУ, ад., Жети-Өгүз р. **1864**. Фонд, 247, 3; КЭТЖК, 143; фонд, 5251, 1. **1865**. Фонд, 5226, 56. **1866**. Фонд, 244, 38. **1867**. Фонд, 198, 30. **1868**. КЭТЖК, 142. **1869**. Фонд, 5330, п. 2, 164. **1870**. Фонд, 237, 43. **1871**. «КП», **1940**, 16, 1. 1872. КЭТЖК, 142. **1873**. Фонд, 198, 30. **1874**. Фонд, 198, 30—31; фонд, 244, 43; фонд, 1839, 91. **1875**. КЭТЖК, 143 (жандырмагы — «уч»), **1876**. КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1877**. КЭТЖК, 142. **1878**. Фонд, 240, 17. **1879**. Фонд, 1839, 1; Ир., 61. **1880**. КЭТЖК, 143. **1881**. КЭТЖК, 143. **1882**. Фонд, 5226, 54. **1883**. Фонд, 5285, д. 3, 118. **1884**. Фонд, 1839, 72. **1885**. КМУ, ад., Жети-Өгүз р.; фонд, 5172, д. 4; фонд, 198, 30. **1886**. КЭТЖК, 142. **1887**. КЭТЖК, 143. **1888**. КЭТЖК, 144; КМУ, тил, Кара-Суу р. **1889**. КЭТЖК, 143. **1890**. Фонд, 1013, 194. **1891**. КМУ, тил, Сузак р.; КЭТЖК, 141. **1892**. Фонд, 5251, 2, 7. **1893**. Фонд, 1839, 69. **1894**. КЭТЖК, 141; фонд, 1839, 1. **1895**. КЭТЖК, 141. **1896**. Фонд, 1839, 1. **1897**. Фонд, 240, 76. **1898**. КМУ, ад., Токтогул р. **1899**. Фонд, 5286. **1900**. КЭТЖК, 144.

Убакыт, мезгил

1901. КМУ, ад., Токтогул р. **1902**. Фонд, 5251, 6. **1903**. КЭТЖК, 148. **1904**. Мук., 13. **1905**. КЭТЖК, 148 (жандырмагы — «кыш, суук»). **1906**. КЭТЖК, 148 (жандырмагы — «кыш, суук»). **1907**. КЭТЖК, 145. **1908**. Фонд, 5289. **1909**. КМУ, ад., Түп р. **1910**. Фонд, 5297, д. 2, 6; КЭТЖК, 148. **1911**. КМУ, ад., Токтогул р. **1912**. Мук., 17. **1913**. КМУ, ад., Өзгөн р. **1914**. Фонд, 5193. **1915**. КЭТЖК, 148. **1916**. КМУ, ад., Өзгөн р., фонд, 5222. **1917**. КМУ, ад., Түп р. **1918**. Фонд, 5281, д. 2, 96. **1919**. КМУ, ад., Жаңы-Жол р.; Мук., 71. **1920**. Фонд, 1013, 194. **1921**. КЭТЖК, 22. **1922**. ДС, 187; КЭТЖК, 147. **1923**. Фонд, 452, 23; фонд, 198, 1; фонд, 250, 1; КЭТЖК, 147; фонд, 259, 64. **1924**. КЭТЖК, 147; фонд, 198, 3. **1925**. Фонд, 360, 164. **1926**. КЭТЖК, 146; фонд, 1839, 13; фонд, 247, 9. **1927**. КЭТЖК, 146; фонд, 198, 3; фонд, 452, 24; фонд, 5289; фонд, 447, д. 3, 83. **1928**. «КП», 1947, 6, 2. **1929**. КЭТЖК, 145. **1930**. Фонд, 250, 1; фонд, 198, 2. **1931**. Фонд, 198, 2; фонд, 250, 1. **1932**. КЭТЖК, 146. **1933**. Фонд, 237, 49. **1934**. Фонд, 237, 50; фонд, 198, 3; КЭТЖК, 145. **1935**. КМУ, ад., Өзгөн р. **1936**. Фонд, 5193. **1937**. Фонд, 382, 27. **1938**. КЭТЖК, 145. **1939**. Фонд, 5251, 7; КЭТЖК, 146; фонд, 198, 2. **1940**. ДС, 332. **1941**. КЭТЖК, 145. **1942**. КЭТЖК, 147. **1943**. Фонд, 382, 27. **1944**. Мук., 70. **1945**. КЭТЖК, 146. **1946**. КМУ, ад., Өзгөн р. **1947**. КЭТЖК, 145. **1948**. КМУ, ад., Токтогул р.; фонд, 5289 (жандырмагы — «орозо»).

Диний түшүнүктөр

1949. Фонд, 259, 64. **1950**. Фонд, 452, 49; фонд, 198, 39; КМУ, ад., Өзгөн р. **1951**. Фонд, 452, 51; фонд, 198, 40. **1952**. Фонд, 452, 50; фонд, 198, 39. **1953**. Фонд, 240, 81; фонд, 198, 38. **1954**. Фонд, 198, 38; фонд, 237, 44. **1955**. КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1956**. КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1957**. КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1958**. КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1959**. КЭТЖК, 159. **1960**. Фонд, 198, 30. **1961**. КМУ, ад., Жаңы-Жол р. **1962**. Фонд, 198, 39. **1963**. Фонд, 1839, 73; фонд, 237, 49 (жандырмагы — «азирейил»); фонд, 5127, 46 (жандырмагы — «азирейил, периште»). **1964**. Фонд, 250, 23; фонд, 198, 39. **1965**. Фонд, 5195, д. 2, 46 (жандырмагы — «адамдын өлүмү»), **1966**. Фонд, 360, 34. **1967**. Фонд, 5193. **1968**. Фонд, 250, 23; фонд, 198, 40. **1969**. КМУ, ад., Жети-Өгүз р. **1970**. Фонд, 452, 49; фонд, 1013, 192 (жандырмагы — «сегиз бейиш»), **1971**. Фонд, 259, 61; фонд, 1013, 192. **1972**. Фонд, 1013, 193; фонд, 198, 39; фонд, 452, 50. **1973**. Фонд, 250, 22; фонд, 198, 38. **1974**. Фонд, 452, 50; фонд, 198, 40. **1975**. Фонд, 5213, 49. **1976**. КЭТЖК, 73. **1977**. Фонд, 198, 17; КЭТЖК, 58 (жандырмагы — «адам»), **1978**. Фонд, 5289; КЭТЖК, 72.

Оюн-зооктор

1979. Фонд, 1848, 7; КЭТЖК, 149. 1980. Мук., 70. 1981. КЭТЖК, 149. 1982. КЭТЖК, 149; фонд, 259, 64; фонд, 198, 33. 1983. КМУ, тил, Калинин р. 1984. Фонд, 5251, 1. 1985. КЭТЖК, 83. 1986. КЭТЖК, 149. 1987. КЭТЖК, 148. 1988. КЭТЖК, 149. 1989. Фонд, 250, 19; фонд, 198, 33. 1990. Фонд, 5222. 1991. Фонд, 198, 33; фонд, 452, 45. 1992. КЭТЖК, 149. 1993. КМУ, тил, Ленин р.

Суроо-жооп

1994. Мук., 71. 1995. КЭТЖК, 51. 1996. КЭТЖК, 150. 1997. КЭТЖК, 151. 1998. КЭТЖК, 151. 1999. Фонд, 5257, д. 5. 2000. КМУ, ад., Жумгал р. 2001. КЭТЖК, 151. 2002. КМУ, ад., Түп р. 2003. КЭТЖК, 151. 2004. Фонд, 259, 60. 2005. Фонд, 198, 4. 2006. Фонд, 1013, 191; фонд, 1013, 191; фонд, 1013, 191. 2007. КЭТЖК, 150. 2008. Фонд, 1839, 8. 2009. КЭТЖК, 151. 2010. КЭТЖК, 153. 2011. КМУ, ад., Түп р. 2012. КЭТЖК, 151. 2013. Фонд, 1839, 89; фонд, 245, 41; фонд, 447, д. 3, 86. 2014. КЭТЖК, 152. 2015. «ЖЛ», 1970, 6, 40. 2016. Фонд, 5231, д. 1, 14. 2017. Фонд, 5231, д. 1, 15. 2018. Фонд, 5231, д. 1, 16. 2019. «ЖЛ», 1973, 3, 40. 2020. «ЖЛ», 1972, 4, 37. 2021. Фонд, 5244, 64—67. 2022. Фонд, 1839, 106—107. 2023. Фонд, 5244, 62. 2024. Фонд, 5268, д. 3, 19. 2025. Фонд, 5193. 2026. Фонд, 5193. 2027. Фонд, 5193. 2028. Фонд, 5193.

Табышмак-маселелер

2029. Фонд, 198, 41. 2030. Фонд, 198, 42. 2031. Фонд, 198, 41. 2032. Фонд, 198, 41. 2033. КЭТЖК, 154. 2034. КМУ, ад., Жаңы-Жол р. 2035. КЭТЖК, 155. 2036. КЭТЖК, 154. 2037. КЭТЖК, 154. 2038. КЭТЖК, 155. 2039. КЭТЖК, 155. 2040. Фонд, 240, 80; Ир., 55; фонд, 198, 20. 2041. Фонд, 452, 24; фонд, 198, 43; фонд, 1839, 86. 2042. КЭТЖК, 67. 2043. КМУ, тил, Жети-Өгүз р. 2044. Фонд, 5127, 43. 2045. Фонд, 1839, 86. 2046. КМУ, тил, Түп р.

Сөз оюну түрүндөгү эсеп табышмак

2047. КЭТЖК, 156; фонд, 5295; фонд, 237, 48. 2048. КЭТЖК, 155; фонд, 5251, 9. 2049. КЭТЖК, 155. 2050. КМУ, ад., Жаңы-Жол р. 2051. КМУ, ад., Жаңы-Жол р.; Мук., 70. 2052. КЭТЖК, 156. 2053. Фонд, 5127, 46. 2054. КЭТЖК, 156. 2055. Фонд, 237, 47; КЭТЖК, 156. 2056. КЭТЖК, 156; фонд, 240, 77; фонд, 5231, д. 1, 15. 2057. Фонд, 5127, д. 7, 1. 2058. Фонд, 421, д. 2, 153. 2059. Фонд, 5289. 2060. Фонд, 198, 26. 2061. Фонд, 5340. 2062. КМУ, ад., Баткен р. 2063. КМУ, ад., Жаңы-Жол р. 2064. КЭТЖК, 157.

Табышмактуу айтыштар

2065. Фонд, 260, 54—66. 2066. Фонд, 4013, д. 6, 28—32. 2067. Фонд, 5194, д. 2, 19—20. 2068. Фонд, 1623, д. 3, 36—38. 2069. Фонд, 5127 а, 87. 2070. Фонд, 5127 а, 185—187. 2071. КЭТЖК, 162—163. 2072. Фонд, 1302, 226—227. 2073. Фонд, 425, 18—25. 2074. Фонд, 360, 61—66; фонд, 5289, д. 2, 65; фонд, 5251, 9; КЭТЖК, 157—161. 2075. Фонд, 1022, 225—232; фонд, 180, 188—192; фонд, 1839, 79—81. 2076. Фонд, 1547, 7; КЭТЖК, 162. 2077. Фонд, 5187, 1—7.

Жомок, аңгеме табышмактар

2078. Фонд, 1902, 6—7. 2079. Фонд, 5193, 7—8. 2080. Фонд, 5230, д. 2. 2081. Фонд, 5127, 44—46. 2082. Фонд, 198, 45; фонд, 1839, 61; фонд, 1839, 78; фонд, 452, 56. 2083. Фонд, 198, 48—50. 2084. Фонд, 5295, д. 2, 96.

Кыска табышмактар

2085. Фонд, 5289. 2086. Фонд, 198, 27. 2087. Фонд, 5289, д. 2, 21. 2088. Фонд, 382, 27. 2089. КЭТЖК, 148. 2090. КЭТЖК, 165. 2091. КЭТЖК, 166. 2092. КЭТЖК, 165. 2093. КЭТЖК, 163. 2094. Фонд, 1839, 1. 2095. КЭТЖК, 165. 2096. Фонд, 1292, 156. 2097. Фонд, 198, 34. 2098. КМУ, тил, Кызыл-Аскер р. 2099. КМУ, ад., Кара-Суу р. 2100. Фонд, 5289. 2101. Фонд, 5289. 2102. КЭТЖК, 165. 2103. КЭТЖК, 135. 2104. Фонд, 250, 18. 2105. Фонд, 198, 31; фонд, 259, 60. 2106. Фонд, 240,78; фонд, 447, д. 3, 85 (жандырмагы — «коен»). 2107. Фонд, 5297, д. 2, 6. 2108. Фонд, 198, 26; фонд, 237, 45. 2109. КМУ, ад., Ленин р. 2110. КЭТЖК, 161. 2111. Фонд, 250, 15. 2112. Фонд, 198, 26. 2113. КЭТЖК, 48. 2114. Фонд, 5325, 34. 2115. Фонд, 237, 45; фонд, 198, 26; фонд, 250, 15. 2116. Фонд, 5286; КМУ, ад., Фрунзе р.; фонд, 5289. 2117. Фонд, 5305, 26. 2118. Фонд, 5297, д. 2, 6. 2119. КЭТЖК, 93. 2120. КЭТЖК, 93; фонд, 5303, д. 1, 44; фонд, 447, д. 3, 85. 2121. Фонд, 5289. 2122. Фонд, 247, 5. 2123. КМУ, ад., Ленин р. 2124. КЭТЖК, 93. 2125. КЭТЖК, 93. 2126. КЭТЖК, 93. 2127. Фонд, 5251, 3. 2128. Фонд, 5289. 2129. КЭТЖК, 70. 2130. Мук., 71. 2131. КЭТЖК, 21. 2132. КЭТЖК, 165. 2133. Фонд, 1839, 68; фонд, 259, 44.

Жандырмаксыз табышмактар

2134. *КП», 1966, 2, 7. 2135. Фонд, 5286. 2136. Фонд, 5325, 36. 2137. Фонд, 244, 51. 2138. Фонд, 447, 83. 2139. Фонд, 447, 84. 2140. Фонд, 5289. 2141. Фонд, 5330, п. 2, 165. 2142. КМУ, тил, Ак-Талаа р. 2143. КМУ, тил, Ак-Талаа р. 2144. Фонд, 247, 3. 2145. Фонд, 247, 3. 2146. «ЖЛ», 1968, 8, 41. 2147. «КП», 1940, 16, 1. 2148. КМУ, тил, Ак-Талаа р. 2149. КМУ, тил, Ак-Талаа р. 2150. «ЖЛ», 1968, 8, 41. 2151. Фонд, 198, 41. 2152. Фонд, 198, 43.

Табышмактын сатуусу

I. Фонд, 5241, д. 1. II. Фонд, 5184: фонд, 5193, 8.

ПАЙДАЛАНЫЛГАН БУЛАКТАР

I. Кыргыз улуттук илимдер академиясынын Манастануу жана көркөм маданияттын улуттук борборунун Кол жазмалар фондусу

1. Богданова М. И. Кыргыз фольклору. Хрестоматия. I бөлүм (лирикалык жанрлар). Фонд, инв. № 180, 188—201-бет.
2. Табышмактар. Эл оозунан. 1934-жыл. Фонд, инв. № 198, 1 — 51-бет.
3. Табышмактар. Жазган — Абдыл Кулуке уулу. 1924-жыл. Түзгөн — Калмурза Арабай уулу. 1925-жыл. Фонд, инв. № 219, 106—108-бет.
4. Табышмактар. Жыйнаган К. Мифтаков, 1927-жыл. Фонд, инв. № 237, 41—50-бет.
5. Табышмактар. Жыйнаган Жума Жамгырчиев. 1926-жыл. Фонд, инв. № 240, 76—81-бет.
6. Табышмактар. Айтып бергендер: Кайыпназар Нурмуқанбет уулу, Алдыналы Сасык уулу, Исак Жанузак уулу, Малабек Агыбай уулу, Ыбырайым Кулалы уулу, Ташыбек Молдобай уулу, Молдобасан Мусулманкул уулу, Иманкул Кочкорбай уулу, Токсонбай Жакып уулу, Жандарбек Шекербек уулу, Азамат Абдылда уулу. Жыйнаган — К. Мифтаков. Нарын — Талас, 1922—1923-жыл. Фонд, инв. № 244, 36—64-бет.

7. Табышмактар. 1927—1928-жылдары эл арасынан жыйналган. Фонд, инв. № 247, 1—29-бет.
8. Табышмактар. Жыйнагандар — К. Мифтаков, Ыйманбек Шамен уулу жана Жума Жамгырчы уулу. Каракол — Нарын — Талас. 1921—1923-жыл. Фонд, инв. № 250, 1—30-бет.
9. Табышмактар. Жыйнаган — К. Мифтаков, 1923-жыл. Фонд, инв. № 259, 61—67-бет.
10. «Байгабыл менен Көкшалкы байдын Чата кыз деген кыз экөөнүн айтышканы», Айткан — Казакбай Орок уулу. Жыйнаган: Насиридин Ботой уулу, Тоң болушу, Кок-Дөбө, Төрт-Күл айылы, Көк-Булак деген жер. 1927-жыл, 13-август. Фонд, инв. № 260, 54—66-бет.
11. Табышмактар. Жыйнаган — К. Мифтаков. Нарын — Талас, 1922—1923-жыл. Фонд, инв. № 357, 4—5-бет.
12. Табышмактар. Жыйнаган — К. Мифтаков. Талас, 1923-жыл. Фонд, инв. № 359, 302, 387-бет.
13. Табышмактар. Айткан адамдар: Атай Огомбаев, Токтонаалы Өмүрбек уулу, Жумагул Осмон уулу, Ыбырайым Курманкул уулу, Сүннөтбек Бектурсун уулу. Жыйнаган — К. Мифтаков. 1922—1923-жыл. Фонд, инв. № 360, 14, 31—37, 75, 152—165, 227, 238—240, 266-беттер.
14. Табышмактар. Айткан — Базарбаев. Жыйнаган — К. Мифтаков. Ноокат, 1947-жыл. Фонд, инв. № 380, 82-бет.
15. Табышмактар. Айтып бергендер: Төрөев Сакы, Жээнтаев Камар, Алиша Галов, Касымов Үсөн. Жыйнаган — К. Мифтаков. Чоң-Алай, 1947-жыл.
16. Табышмактар. Үмөт молдонун архивинен. Фонд, инв. № 402, 92—93-бет.
17. Табышмактар. (1949-жыл. Тянь-Шань областына уюштурулган экспедициянын материалдарынан.) Айткан — Кудайбергенова Калбүбү, Нарын району, Өрнөк колхозу. Жазып алган — Мамытов Жусуп. Айткан — Дөөтиев Осмон, Балыкчы району (Чолпон районуна мейманга келген жеринен жазылган). Жазып алган — Чотуров Жумадил. Фонд, инв. № 421, д. № 5(а), 82-бет, д. № 2(б), 152-бет. 18. Табышмактар. Айткан Найманов Орунбай, Жазып алган — Исраилов Сыдыкбек. Ысык-Көл, 1949-жыл. Фонд, инв. № 422, 72-бет.
19. «Нурмолдо менен Мусанын табышмактуу айтышы». 1950-жылы Кыргызстандын түштүгүндө уюштурулган фольклордук экспедициянын материалдарынан. Фонд, инв. № 425, 18—21-бет.
20. Табышмактар. Айткан — Боркеев Маматисак, Ардинов, Нишанов Аймак. Жыйнаган — А. Тайгүрөңов. Ош областы, Өзгөн, Мырза-Аке райондору, 1947-жыл. Фонд, инв. № 447, д. № 3, 83—86-бет; д. № 11, 262-бет; д. № 12, 278-бет.
21. Табышмактар. Жыйнагандар — К. Мифтаков, Ыйманбек Шамен уулу, Жума Жамгырчы уулу. Каракол — Нарын — Талас. 1922, 1923, 1926-ж. Фонд, инв. № 452, 23—57-бет.
22. «Эки ырчынын айтышы». Айткан — Эрматов Кожо. Жыйнаган — Тайтөрө Батыркулов. Баткен району, «Коммунизм» колхозу, 1954-жыл. Фонд, инв. № 481, д. № 3, 36—38-бет.
23. Табышмактар. Осмоналы Бектеновдун үйүндө жазылып алынган. Жазып алган — Сапарбай Сооронбаев. Нарын, 1922-ж. Фонд, инв. № 1013, 184, 189—195-беттер.

24. Табышмактар. Айткан Курманаалы Мама уулу. Жазып алган — Сапарбай Сооронбаев, К. Мифтаков. Боогачы Жакыпбек уулунун үйүндө жазылган. Нарын уезди, 1922-жыл. Фонд, инв. № 1018, 2, 6—7-беттер.
25. «Талим кыз менен Көбөктүн айтышканы». Тоголок Молдонун чыгармалар жыйнагы, I том. Фонд, инв. № 1022, 225—232-бет.
26. Богданова М. И. Киргизский фольклор (опыты классификации жанров). Фр., 1942. Фонд, инв. № 1292, 146—157-бет.
27. Токтогул менен Найманбайдын айтышы. Айткан — Кирдикеев Назар (69 жашта). Жазып алган — Дүйшөн Сулайманов. Тогуз-Торо району, «Кызыл Жылдыз» колхозу, 1953-ж. Фонд, инв. № 1547, 7-бет.
28. Табышмактар. 1920-жылдары жыйналган. Айтып бергендер — Таластан Жанызак Шекербек уулу, Ыбырайым Курманкожо уулу, Токтонаалы Мырзабек уулу, Алдаш Сасыккул уулу, Кайыпназар Нурмамбет уулу, Ташбек Жолдубай уулу жана Ыбырайымкул, Ысак, Малабек деген адамдар, Нарындан Молдобасан Мусулманкул уулу, Ысак Сарыбала уулу, Курманаалы Мама уулу. Түзгөн — Ы. Абдырахманов. 1954-жыл. Фонд, инв. № 1839, 1—9 жана 10—107-бет.
29. Табышмактар. Айтып берген — Субанкулов Абдыкадыр. Жазып алган — Тургунаалы Молдобаев. Наманган областы, Үч-Коргон району, 1956—1957-жыл. Фонд, инв. № 1902, 6—7-бет.
30. Табышмактар. Айткан — Абдраимов Орозакун. Жазып алган — Б. Маленов, Б. Кебекова. Жумгал району, 1959-жыл. Фонд, инв. № 4013, д. № 6, 28—32-бет.
31. Табышмактар. Айткан — Сагынбаев Ыбрай, Байкожоев Кыдыралы. Жазып алган — С. Байходжоев, С. Закиров, А. Токомбаева. Түп району, Талды-Суу айылы, 1962-жыл. Фонд, инв. № 5127, д. № 1, 43—47-бет; д. № 7, 1-бет.
32. *Казак Камзанын Ракыйма деген кызы менен Бурабайдын айтышы». «Буурабайдын Ыбырай менен табышмактуу айтышы». Айткан — Эсекеев Буурабай. Жыйнаган — С. Байходжоев, С. Закиров, А. Токомбаева. Пржевальск району, Ленин атындагы колхоз, 1962-жыл. Фонд, инв. № 5127 А, д. № 6, 185—186-бет; д. № 7, 187-бет.
33. Табышмактар. Жыйнаган С. Закиров, А. Токомбаева, Б. Кебекова. Ысык-Көл району, 1964-жыл. Фонд, № 5172, д. № 4, бети коюлган эмес.
34. Табышмактар. Жыйнаган — С. Закиров, А. Токомбаева, Т. Абдыракунов. Москва району, 1967-жыл. Фонд, инв. № 5174, д. № 1, 15—16-бет; д. № 4, 34—35-бет.
35. Табышмактар. Жыйнаган — Мамбетсеитова Зина. 1968-жыл. Фонд, инв. № 5184, 96—97-бет.
36. «Эсенаман менен Чондунун айтышы». Жыйнап жазган — Жолоев Тургуналы, 1969-жыл. Фонд, инв. № 5187, 1—7-бет.
37. Табышмактар. Айткан — К. Осмоналиева. Жыйнаган — С. Закиров, А. Токомбаева, Т. Абдыракунов, П. Ирисов, Г. Итигулова. Кемин, Чүй райондору, 1969-жыл. Фонд, инв. № 5193, 6—8-бет.
38. «Барпынын Эшмамбетке ырдаганы», «Эшмамбеттин Барпыга берген жообу». Жазып өткөргөн — Жолоев Тургунаалы. 1967-ж. Фонд, инв. № 5194, д. № 2, 19—20-бет.
39. Табышмактар. Жыйнаган — Мамбетсеитова Зина, 1969-жыл. Фонд, инв. № 5197, 40-бет.

40. Табышмактар. Айткан — Момуналиева Шурутай. Жыйнаган — Ж. Таштемиров, Үмөталиев, Ботояров, Алиев, Талас. 1970-жыл. Фонд, инв. № 5213, 49—50-бет.
41. Табышмактар. Жыйнаган — Абдылда Карасартов. 1971-жыл. Фонд, инв. № 5226, 4, 7, 9—11, 52—57, 68, 71-беттер.
42. Табышмактар. Жыйнаган — Арстакеев Абдылда, 1970-жыл. Фонд, инв. № 5227, 86-бет.
43. Табышмактар. Жыйнаган — Ж. Таштемиров, 1968-жыл. Фонд, инв. № 5222, бет коюлган эмес.
44. Табышмактуу жомок. Жыйнаган — Жанжигит Казакбаев. 1971-жыл. Фонд, инв. № 5230, д. № 2, бет коюлган эмес.
45. Суроо-жооп түрүндөгү табышмактар. Жыйнаган — Шадыканов Акматаалы. Ысык-Көл району, 1970-жыл. Фонд, инв. № 5231, 14—16-бет.
46. Табышмактын сатуусу. («Саттым-алдым» оюну). Жыйнаган — Жанжигит Казакбаев, Кант району, 1971-жыл. Фонд, инв. № 5241, д. № 1, бет коюлган эмес.
47. Табышмактар. Айткан — Жумабаев Мамат, Маметов Абсамат, Сүйүнбаев, Жылкычиев, Кулалы Бердибай уулу. Жазып алган — Арстакеев Абдылда. Жети-Өгүз району, «Кызыл-Дыйкан» селосу. Фонд, инв. № 5244, 61—74-бет.
48. Кыргыз элинин табышмактары. Жыйнап тапшырган — Зулпиев Мамажан. Ош областы, Ленин району, 1972-жыл. Фонд, инв. № 5251, 1—10-бет.
49. Табышмактар. Жазып алып өткөргөн — Байбураев Токтосун. Тянь-Шань району, Эмгекчил колхозу, 1973-жыл. Фонд, инв. № 5255, 1-бет.
50. Табышмактар. Жыйнаган — Жанжигит Казакбаев. 1973-жыл. Фонд, инв. № 5257, д. № 5, бет коюлган эмес.
51. Табышмактар. Айткан — Кожобаев Өмүркан. Жыйнаган — Жанжигит Казакбаев. Сокулук району, 1973-жыл. Фонд, инв. № 5267, д. № 3, бет коюлган эмес.
52. Табышмактар. (1973-жылы Өзгөн районуна уюштурулган фольклордук экспедициянын материалдарынан. Экспедиция мүчөлөрү белгисиз). Фонд, инв. № 5268, номерсиз дептер, д. № 3, 14—30-бет.
53. Табышмактар. Айткан — Курманалиев Сабыраалы. Жазып алган — Жанжигит Казакбаев. Сокулук району, 1974-жыл. Фонд, инв. № 5281, д. № 2, 96-бет.
54. Табышмактар. Айткан — Айдарканов Аман. Жазып алган — Жанжигит Казакбаев. Калинин району, 1975-жыл. Фонд, инв. № 5285, д. № 3, 118-бет.
55. Табышмактар. Жыйнаган — М. Зулпиев. Ленин району. Фонд, инв. № 5286, бет коюлган эмес.
56. Табышмактар. Жыйнаган — Т. Абдыракунов, П. Ирисов, Ж. Мусаева, Ш. Айтбаева. Өзбек ССРи, Сыр-Дарыя. Жизак областтары, Заамин, Саңзар кыргыздары, 1975-жыл. Фонд, инв. № 5289, номерсиз дептер; д. № 2, 5—9, 21, 64-65-бет; д. № 3, 77—97-бет; д. № 4, бет коюлган эмес.
57. Табышмактар. Айткан — Жусупова Шааркан (Алай), Абдыкадырова Айша (Ысык-Көл району), Жолдубай Жороев, Бүбүкалча Шүкүрова, Сырга Тажибаева (Баткен району). Жазып алган — Калима Бакивалиева, Токтобек Мамытов. Фонд, инв. № 5295, 1, 4-бет; д. № 1, 77—80-бет; д. № 2, 46-бет.
58. Табышмактар. Жыйнаган — С. Закиров, Т. Абдыракунов, Ж. Мусаева, С. Каипов. Сузак району, 1976-жыл. Фонд, инв. № 5297, д. № 2, 6—7-бет.
59. «Айган кандын баласы өлгөндө Кетбука комузчунун күү менен угузганы». Фонд, инв. № 1302, 226 (50)—227 (51)-бет.

60. Табышмактар. Айткан — Селки Сатылганова. Жазып алган — Жанжигит Казакбаев, Москва району, 1976-жыл. Фонд, инв. № 5303, д. № 1, 44-бет.
61. Табышмактар. Айткан — Калмат Исаков (55 жашта), Жапар Кадыров (75 жашта), Баялы Акматов (70 жашта). Жазып алган — Мусаев Сыртбай. Лейлек району, 1977-жыл. Фонд, инв. № 5305, д. № 1, 175-бет; д. № 2, 25—27-бет.
62. Табышмактар. Жыйнаган — Мамбетсеитова Зина, 1978-жыл. Фонд, инв. № 5325, п. № 1, 34—36-бет.
63. Табышмактар. Жыйнаган — К. Кырбашев, Ж. Төлөев, К. Ибраимов, Ү. Конокбаев. Ат-Башы району, 1979-жыл. Фонд, инв. № 5330, п. № 2, 159, 163—164-беттер.
64. Табышмактар. Айтып берген — Батма Мураталиева, Саалиева Бурулча. Жазып алган — Ниязбеков Абдыбек, Ат-Башы, жылы белгисиз. Фонд, инв. № 5340, бет коюлган эмес.

II. Кыргыз мамлекеттик улуттук университетинин

Кыргыз адабияты кафедрасында сакталган фольклордук материалдар

65. Алай районунан жыйналган фольклордук материалдар. 1963, 1965, 1978-жыл.
66. Ат-Башы районунан жыйналган фольклордук материалдар. 1963-жыл.
67. Баткен, Лейлек райондорунан жыйналган фольклордук материалдар. 1968-жыл.
68. Жаңы-Жол районунан жыйналган фольклордук материалдар 1962, 1975-жыл.
69. Жети-Өгүз районунан жыйналган фольклордук материалдар. 1975-жыл.
70. Жумгал районунан жыйналган фольклордук материалдар. 1978-жыл.
71. Кара-Суу районунан жыйналган фольклордук материалдар. 1967-жыл.
72. Кемин районунан жыйналган фольклордук материалдар. 1961-жыл.
73. Кочкор районунан жыйналган фольклордук материалдар. 1978-жыл.
74. Ленин районунан жыйналган фольклордук материалдар. 1965, 1967-жыл.
75. Өзгөн районунан жыйналган фольклордук материалдар. 1966-жыл.
76. Совет районунан жыйналган фольклордук материалдар. Жылы белгисиз.
77. Талас районунан жыйналган фольклордук материалдар. 1979-жыл.
78. Токтогул районунан жыйналган фольклордук материалдар. 1963, 1975-жыл.
79. Тоң районунан жыйналган фольклордук материалдар. 1975-жыл.
80. Түп районунан жыйналган фольклордук материалдар. 1972-жыл.
81. Фрунзе районунан жыйналган фольклордук материалдар. 1969-жыл.
82. Ысык-Көл районунан жыйналган фольклордук материалдар. 1970, 1972-жыл.

III. Кыргыз мамлекеттик улуттук университетинин Кыргыз тили

кафедрасында сакталган диалектологиялык материалдар

83. Ак-Талаа районунан жыйналган диалектологиялык материалдар. Жылы белгисиз.
84. Баткен районунан жыйналган диалектологиялык материалдар. 1968-жыл.
85. Жаңы-Жол районунан жыйналган диалектологиялык материалдар. 1962, 1963-жыл.
86. Жети-Өгүз районунан жыйналган диалектологиялык материалдар. 1975-жыл.
87. Калинин районунан жыйналган диалектологиялык материалдар. 1958-жыл.
88. Кара-Суу районунан жыйналган диалектологиялык материалдар. 1972-жыл.
89. Кочкор районунан жыйналган диалектологиялык материалдар. Жылы белгисиз.
90. Кызыл-Аскер районунан жыйналган диалектологиялык материалдар. Жылы белгисиз.

91. Лейлек, Баткен райондорунан жыйналган диалектологиялык материалдар. 1958-жыл.
92. Ленин районунан жыйналган диалектологиялык материалдар 1964-жыл.
93. Ноокат районунан жыйналган диалектологиялык материалдар. Жылы белгисиз.
94. Өзгөн районунан жыйналган диалектологиялык материалдар. 1968-жыл.
95. Сузак районунан жыйналган диалектологиялык материалдар. 1965, 1972-жыл.
96. Тажикстандын Жерге-Тал районунан жыйналган диалектологиялык материалдар. 1968-жыл.
97. Тажикстандын Мургаб районунан жыйналган диалектологиялык материалдар. 1955-жыл.
98. Токтогул районунан жыйналган диалектологиялык материалдар. 1963-жыл.
99. Түп районунан жыйналган диалектологиялык материалдар. 1973-жыл.
100. Фрунзе районунан жыйналган диалектологиялык материалдар. 1973-жыл.
101. Чүй районунан жыйналган диалектологиялык материалдар. 1973-жыл.

IV. Жыйнактар, сөздүктөр

102. Балдарга арналган элдик оозеки чыгармалардын үлгүлөрүнөн. Түзгөн: П. Ирисов. Фрунзе: Илим, 1972.
103. Кыргыз акын-жазуучулары балдарга. Түзүүчүлөр: Магрифа Рахимова, Агүпү Мураталиева. Фрунзе: Мектеп, 1973.
104. «Кыргыз тилинин диалектологиялык сөздүгү», I том, Фрунзе: Илим, 1976.
105. Кыргыз эл табышмактары, жаңылмачтары, калптары. Түзүүчүлөр: Ж. Мукамбаев, Ж. Таштемиров. Фрунзе: Мектеп, 1971.
106. «Кыргызча-орусча сөздүк». Түзгөн: проф. К. К. Юдахин. М.: Советская энциклопедия, 1965.
107. Мукамбаев Ж. Башталгыч класстарда элдик оозеки чыгармачылыкты үйрөтүү жолдору. Фрунзе: Мектеп, 1966. V. Газета-журналдар
108. «Байчечекей» журналы.
109. «Жаш ленинчи» журналы.
110. «Кыргызстан маданияты» газетасы.
111. «Кыргызстан пионери» газетасы.
112. «Ленинчил жаш» газетасы.
113. «Мугалимдер газетасы».
114. «Эл агартуу» журналы.
115. «Ала-Тоо» журналы.

ЖАНДЫРМАКТАРДЫН АЛФАВИТТИК КӨРСӨТКҮЧҮ⁴⁵

Аары 544—559

Аба 181 — 182

Автомобиль 1179—1181

Авторучка 1875

Агарган чач, түшкөн тиш 896—897

Адам (1977)

Адамдын жашы, курагы 1048—1051

Адамдын сөзү 1039, 2101

Адамдын сүрөтү 1057

Адамдын териси, орозо 1959

Адамзат 1037

Азирейил 1962—1963

Ай 49—70 (101)

Ай, Күн 76—81

⁴⁵ Жандырмактын тушуна табышмактардын катар номери коюлуп, эскертүүлөрдө берилген жандырмак варианттары кашаага алынды.

Ай, Күн, жылдыз 108 (113)
Ай, Күн, Күндүн желеси 109
Ай, Күн, эмчектеги бала 82
Ай, суу 106—107
Айва(бийи)803
Ак жубаз 1417
Ак чөлмөк 1987
Аки таш 1430
Акылман киши 1038
Ала кийиз 1625
Ала тамак 478
Алабакан 1598
Албарсты 1975
Алма жыгачы, жалбырагы, алма тикени 812
Алтымыш минут, отуз күн,
Айдын караңгы-жарыгы 1944
Алча 811
Анар 847—851; (221)
Аңыр 462
Апийим 825
Араа 1223—1227
Араб тамгалары 1890—1891
Араба 1433—1434
Арабанын дөңгөлөктөрү 1435—1437
Аргын 297
Аркан 1553; (1212)
Арпа 824
Арча 696—697
Арык, суу, бака, балык 657
Асма, чайдоос 1714
Асман, Ай, Күн, Жетиген 115
Асман, Ай, Күн, жылдыз 111
Асман, жер 1—9
Асман, Жер, жылдыз 116—118
Асман, жылдыз, Күн 112
Ат 255
Ат, киши 253, 1059
Ата, жети ата 1018
Аттын куйругу 257—259
Аттын такасы, мыктары 1814—1818
Аттын тезеги 250—251
Атчан киши 1059; 253
Атыр 1621
Ачкыч (1386)
Аш такта 1754
Ашкабак 804—805
Ашкана 1597
Аштык 1127
Аюу 335—336
Аяз 185
Аяккап 1595—1596
Аял, ит, түлкүнүн бойго көтөрүү мезгили 1054—1055
Базар 2085
Байпак, мээлей, жоолук согуучу шиш темир 1281
Бак-дарак 693
Бака 672—682, 46
Бакан 1579—1581
Бакан, найза 1582
Бала 992
Бала, бешик, эмчек 1004—1005
Бала, күчүк 996
Балалайка 1841
Балта 1228
Балык 640—653
Балык, анжир 654
Балык, бөрү, чөө, мышык 656
Балык, көмөч 655
Барабан 1847
Басмайыл 1804
Баш 856—857
Баш бармак (921)
Баш, чач 858
Беде (726)
Беш манжа 920—921
Беш манжа, тил 925
Беш манжа, тырмак 934—935
Бешик (998)
Бешик, бала, эмчек, шимек 1006—1010
Бешик, эмчек 1002
Бешиктеги бала 997—1010
Бешиктеги бала, эмчек 1014
Билим 1894—1895
Билим алуу 1896—1897
Бильярд 1993
Бир ай, отуз күн 1948
Бир боо эгин 823
Бир сом 2088
Бит 587—596; (530)
Бишкек, саба 1789—1790
Бишкек, саба, кымыз 1108—1111
Боз үй 1501—1517; (186)
Боз үй тигүү, түндүк көтөрүү 1518

Боз үй эшигинин көгү 1573
Боз үйдүн эшиги 1568—1571
Боз үйдүн эшиги, чыкчыры 1572
Бойго жеткен кыз 1019—1020
Боо (819)
Боорсок 1140
Боортко 1071
Бор 1880—1881
Босого таяк 1574—1577
Ботинка 1083; (1085)
Бөдөнө 445—447
Бөдөнө, суу 448
Бугу 377—378
Булбул 450—451
Булут 166—173
Булут, Күн, Ай 174
Бульдозер 1186
Бут 939—941; (261; 1079)
Бут кийим 1085—1087
Буу, жамгыр 135
Буудай 818—822; (726; 751)
Буурсун 1204—1205
Буурчак 797—798
Бүгүнкү күн 2089
Бүкмө бетек 1092
Бүлөө 1319
Бүргө 582—586
Бүркүт 429—433
Бүркүт, балык, тегирмендин ташы,
чай 434—435
Бүркүт салуу 1329
Бүркүтчү 1326—1328; (1329)
Бычактын кыны, кайрак 1238
Бышкан эт 1115
Бээ 256
Велосипед 1183
Галош 1088—1090
Глобус 1898—1899
Граммфон 1854
Гүл 700; (692)
Гүү (гүп) 1772—1775
Дандыр 1425—1428
Дандырга жапкан нан 1136—1137
Дарбыз 763—769; (754)
Дарыя, булак 44
Дарыя, суу 10—41; (47)
Дасторкон, селде 1788
Дептер 1865
Диктор 2102
Дин 1949
Дирижабль 2093
Домбура 1838—1839
Дөңгөлөктүн изи 1438
Дөшү, балка 1318
Дубал 1366
Дубана 2099
Дугар 1840
Дүкөндөгү буюмдар 2086
Дүрбү 1358—1359
Жаан, жер, өсүмдүк 149
Жаан, чычырканак, табылгы, карагай
150
Жаан, шамал, Жер 137
Жаз 1907
Жаз, кыш 1909—1910
Жай 1911—1912
Жалын (1541)
Жалын, чок, казан 1458
Жамгыр 130—134; (132—133)
Жан 1977—1978
Жан алгыч 1967
Жан, үч жүз алтымыш тамыр,
азирейил, сөөк 1976
Жанаяк 1722
Жаңгак 838—843
Жангак жыгачы, жалбырагы,
данеги 718
Жаңы төрөлгөн бала 994—995
Жаңырык 2129—2131
Жарганат 383—385
Жарма 1119
Жаш бала 993
Жаш баланын акылына киргени 1053
Жебирейил, азирейил 1964—1966
Жебирейил, кара жер, касам ичүүчү
1968
Желе, кулун, бышуу, куюу, саба,
бишкек, кымыз, эл 264
Желе, кулун, саба, бишкек 264
Желин 305
Жер (1504)
Жер, жылдыз 119; 1—9
Жети күн, жыйырма төрт саат,
алтымыш минут 1946
Жибек курту 605
Жип ийре турган чыгырык 1241—
1242
Жол 2118—2128

Жомок, аңгеме табышмактар 2078—2084
Жоогазын 703—704
Жөлөк 607
Жөргөмүш 604
Жумуртка 485—508
Жууркан 1628—1635
Жүгөн 1805—1806
Жүгөн, көмөлдүрүк 1807
Жүгөн, көмөлдүрүк, куюшкан, басмайыл 1810
Жүгөн, куюшкан, басмайыл 1808—1809
Жүгөн, үзөңгү 1811
Жүгөрү 734—748; (723)
Жүзүм 792—795
Жүзүмдүн мөмөсү, сабагы, жалбырагы 796
Жүк 1636—1637
Жыгач күрөк 1229
Жыл, ай, күн, чилде, токсон жаз 1918
Жыл, жыйырма төрт саат, күн-түн 1925
Жыл, кырк сегиз жума, он эки ай, тогуз ай — жаз, жай, күз, үч ай — кыш 1917
Жыл, он эки ай (268)
Жыл, он эки ай, ар айда төрт жума, ар жумада жети күн 1930
Жыл, он эки ай, отуз күн 1931—1932
Жыл, он эки ай, отуз күн, айдын караңгы-жарыгы 1928
Жыл, он эки ай, отуз күн, беш убак намаз 1933
Жыл, он эки ай, отуз күн, күн-түн 1927
Жыл, он эки ай, отуз күн, кырк сегиз жума, үч жүз алтымыш күн 1943
Жыл, он эки ай, отуз күн, төрт жума, андагы жети күн 1929
Жыл, он эки ай, төрт жума 1942
Жыл, он эки ай, үч жүз алтымыш беш күн, сегиз миң жети жүз алтымыш саат 1922
Жыл, он эки ай, үч жүз алтымыш күн, эки айт намаз, кырк сегиз жума 1935
Жыл, үч жүз алтымыш күн, бир айдагы отуз күн, кырк сегиз жума

1936
Жыл, үч жүз алтымыш күн, жыйырма төрт саат, күн-түн 1923—1924
Жылан 626—638
Жылдыз 84—98; (105; 121; 131)
Жылдыз, Ай 100—105
Жылдыз, асман, Ай 110
Жылдыз, Жер 114; 118
Жылдын төрт мезгили 1913—1915
Жылкы 262
Жылкы сүрөтү 274
Жылкы, уй 303
Жылкы, уй изи (303)
Жылкынын буттары, кулактары, куйругу 252
Жылкынын 30 омуртка, 40 кабыргасы 273
Жылкынын 2 көзү, 12 мүчөсү, жилик башындагы 12 томугу, 40 кабыргасы 272
Забур, тоорат, инжил, куран 1973
Замбирек — 2104—2105
Ийик 1245—1258
Ийне, учук 1260—1279
Ит 309—316
Ит жана тарп 317
Ителги 436—437
Ичеги-карын 1161—1165
Ичеги-карын, аны артуу 1166
Ичеги, карын май 1160
Ичте бала көтөрүү мезгилдери 306
Ичтеги бала 986—991
Кагаз, жазуу 1884
Кагаз, жазуу, жазуучу, калем уч 1885—1887
Каз 475—477
Казан 1734—1738
Казан, идиш-аяк 1739—1741
Казан, казанга жабылган нан 1748
Казан, кашык 1746
Казан, от 1747
Казан, сузгу, тулга 1749
Казан, тулга 1742—1745
Казык 1429
Кайчы 1239—1240
Кайын ата, кайын эне, күйөө 1023
Калбыр (552; 1761)
Калем, кагаз 1876
Калем, кагаз, манжалар 1877—1878

Калем уч 1866—1874; (1089)
Калемпир 814; (702)
Калпак 1066—1067
Каман 386—387
Камгак 707—708
Камыр 1129—1133
Камыш 684—692; (1594)
Кан 334
Кант 1142
Капкан 1360—1365
Капкан, түлкү, кашкулак, карышкыр
396
Капканчы 1331
Капуста 806—810
Кар 186—194; (445)
Кара чайнек 1713
Кара чыйырчык 479—481
Карагат 717
Карандаш 1879
Карга 460
Каркыра, турна 418—421
Карта 1900
Карта (ойноочу) 1989—1991
Картошка 815—817
Карын май 1152—1158; (494)
Карын май, аштык 1159
Карыптардын нуктасы 1971
Карышкыр 337—351; (1784)
Карышкыр, кой 216
Карышкыр, куюн, шамал, суу 393
Карышкыр, кыпчуур, балык 395
Кат 1889
Каттама 1138—1139
Каш 903; (1204)
Каш, көз 904
Кашкар чайдоос 1715
Кашык 1723—1731
Кеклик 422—427; (428)
Кекиртек 960, 1168
Кемсел 1064
Кереге 1519—1526; (1532)
Кереге, керегенин топчусу 1532
Кереге, уук 1534—1536; (1542)
Кереге, уук, түндүк 1537
Керегеге ууктун уланышы 1539
Керегенин аягы 1527—1528
Керегенин башы 1533
Керегенин башы, аягы 1529
Керегенин, килемдин көчөтү 1538

Керегенин көгү 1531
Керегенин көзү 1530
Керней 1380—1381
Кесме 1116
Кетмен 1220—1222
Кийиктин мүйүзү, койдун куйругу
398
Кийим 1060
Килем (1213)
Киндик 958—959
Кино 2092
Кирген суу 42
Кирпи 370—376
Кирпик 898—900
Кирпик, каш 901; (460)
Кирпик, от, түндүк жабуу 902
Китеп 1855—1862
Китептин бетиндеги жазуу 1863—
1864
Кишен 1819—1821
Киши өлүгү 1043—1044
Коён 352—363; (2106)
Кой 211—215; (219)
Кой жана койчу 219
Кой-эчкинин корголу 222—224;
(219)
Койдун ичиндеги козу 221
Койдун шыйрагы 218
Койчу 1324; (219)
Койчунун таягы 2111—2113
Коко тикен 712
Кол 917
Кол, беш манжа 918
Кол, бут, тырмак 938
Кол-бут, напси 942
Кол, манжа, тырмак 919
Кол, тиш 922
Кол, тиш, тил 923—924
Коломто 1466—1467
Кол фонарик 1498
Комуз 1822—1831
Комуз, колдун манжалары 1832
Комуздун үч кылы, беш манжа 1835
Комуздун үч кылы, он манжа 1834
Комуздун үч кылы, он манжа,
комуздун үч кулагы 1833
Конок (тартуу) 721-733; (734)
Коңгуроо 1888
Коңуз 560—563

Коон 754—762; (768)
Коргол, короо, кой, карышкыр 217
Короз 468—471
Короо 1400
Кочкор (219)
Коюлган ат 1040—1041
Көгөн 564—569; (540; 565)
Көгөн (буюм) 225—226
Көгөн, козу-улак 227—228
Көз 859—874; (797; 948)
Көз жаш 979—981; (1235)
Көз кирпик 875—876
Көз-мурун 877—879
Көзгө түшкөн чөп 880—881
Көйнөк 1065
Көк, анын тилиги 1275
Көл 47; 48
Көл, суу, асман 48; 1—9
Көлөкө 201—209
Көмөч 1134
Көмөч, кийик, төөнүн ичегиси 1135
Көөкөр 1791
Көөрүк 1309—1310
Көөрүк, аттиш, балка 1311
Көөрүк, барскан 1312—1313
Көөрүк, устакана 1314
Көпөлөк 533—543; (566)
Көпүрө 2116—2117
Көпүрө, суу, балык, бака 659-661
Көпүрө, суу, курбака, жылан 658
Көрдүн казанагы 1047
Көрдүн оозу 1046
Көрпө (221)
Көчкү 199
Көшөгө 1626; (1628)
Кудалар, күйөө, кыз, ээрчитип берген күң 1024
Кудук 1418
Кудуктун оозу (1046)
Куйрук боор 1167
Куйрук, кулак 254
Кулак 943—948
Кулак, мүйүз 249
Кулпу 1386—1394
Кулпу, ачкыч 1395—1397
Кумара, карапа 1792—1793
Кумган (247)
Кумурска 523—532
Кундуз 388—389

Курбака 683; (367)
Куркулдай 463—466
Курсак (1403)
Курут 1122
Куурай 715—716
Куургуч 1783; (1784)
Куурчак 1992
Куш сүтү 484
Куюн 163—165
Куюшкан 1812—1813
Күзгү 1599—1607
Күйөөсү өлгөн аял 1022
Күкүк 452
Күл 1468
Күн 71—75; (50)
Күн, жылдыз 113
Күн күркүрөө (129)
Күн күркүрөө, жоогазын 128—129
Күн күркүрөө, чагылган 121—123
Күн күркүрөө, чагылган, эчки 125—126
Күн күркүрөө, чөп чыгуу 124
Күн күркүрөө, чөп чыгуу, кыян жүрүп жер жибүү 127
Күн, түн 1919—1921
Күндүн жарыгы 183—184
Күндүн чыгышы, батышы 120
Күнкарама 454—455
Күрүч 749—753
Кыз (1019)
Кызгалдак 701
Кыздын турмушка чыгышы 1021
Кызылча 784—788
Кыл жуугуч 1784—1786
Кылыч 2103
Кымыз 1103—1107
Кыргоол 453
Кыргыч 1787; (1784)
Кырк күн чилде, отуз күн орозо, беш убак намаз 1957
Кырк күн чилде, отуз күн орозо, беш убак намаз, эки айт 1958
Кырк чилтен, отуз орозо, беш убак намаз 1972
Кырчоо 1561—1565
Кычкач 1646—1647
Кычкач, балык, депкир 1648
Кыш 1901—1902
Кыш чилде 1903—1906

Маки 1778—1779
Мал мууздаган бычак 1780
Малдын буттары 307
Малдын бөйрөгү (1154)
Малдын сегиз жилиги, эки далысы, эки жамбашы 265—271
Мандолина 1842—1843
Мата 1638
Мейиз 855
Мергенчи 1330
Меш_ф 1374—1376
Меш * керней 1377—1379
Мештин оозу 1382
Микроскоп 2096
Мисте 852—854
Молдо 1960—1961
Мончо 1432
Мор 1383—1385
Мөкү (чарык) 1091
Мөндүр 136; (132—133)
Муз 195—198
Музообаш (бөй каракурт) 570—575
Мурун 949
Мурун, көз, каш, чач 968
Мурундун каны 950—953
Мурундун каны, беш манжа 954—957
Мүрзө 1045
Мылтык 1332—1350; (692)
Мылтыктын огу 1351—1356; (1266)
Мышык 318—329
Мышык, чычкан 330—331
Мышыктын көзү (1341)
Мээлей 1072
«Н» тамгасы 1893
Намаз 1950
Намаз, айт, орозо 1952
Намаз, намаздагы он эки парс, алтоо ичинде, алтоо тышында 1951
Намаз, орозо, күн-түн 1953
Наскавак 801—802
Насыбай 1150
Ой, санаа 1034—1036
Оймок 1276—1278
Оймок, учуктуу ийне 1279—1280
Он эки ай 1941
Он эки ай, кырк сегиз жума, беш убак намаз 1937
Он эки ай, кырк сегиз жума, үч жүз алтымыш беш күн, бир жыл 1934

Он эки ай, отуз күн 1938
Он эки ай, отуз күн, Айдын караңгы-жарыгы 1939—1940
Ооз 962
Ооз комуз 1836—1837
Ооз, көз, тиш, тил, мурун, кулак, каш 978
Ооз, мурун, көз, каш, маңдай, чач, бит 966
Ооз, мурун, көз, каш, чач 963—964
Ооз, мурун, көз, каш, чач, бит 965
Ооз, мурун, сакал-мурут 975
Ооз, мурут-сакал 970—971
Ордо 1986
Оро 1419—1424
Орогон чийдеги мүйүз 1590
Орозо (1948)
Орозо, намаз 1954—1956
Орок 1215—1218
Орок, тырмооч, айры 1219
Орундук 1653—1654
Орус ийик 1259
Орус кыяк, гармон 1844—1846
От, жалын 1439—1444
От, күл 1457
От, тулга, казан 1461
Оттук 1469
Отуз күн, Айдын караңгы-жарыгы 1945
Очок, казан, түтүн, чок 1465
Өлөң (1553)
Өлүм 1042; (1965)
Өрдөк 474; (477)
Өрмөк 1212—1214
Өрүк 845—846
Өткүн 138
Өтүк 1077—1080
Өтүк, маасы кийүү 1084
Папирос 1499—1500
Патефон 1848—1849
Пахта 826—830
Пахта ийре турган чыгырык 1243—1244
Пахта тазалоочу завод, пахта жана чигит 831—837
Пил 381—382; (1117)
Пияз 770—774
Поезд 1169—1177
Поезд, кайык 1178

Приемник 1851—1852
Радио 1850
«С» тамгасы 1892
Саадак 1357
Саат 1608—1615
Саба, кымыз 1112—1114; (1109)
Сабиз 775—783
Сагызган 399—417
Сайма 1100—1102
Сакал 972—973
Сакал, мурут, беттеги бырыш 974
Сал 2091
Саман 2100
Самолет 1187—1188
Самоор 1655—1680; (1347)
Самын 1618—1619
Санаа, он эки ай, өз денеси, тапкан киши 1947
Сандык, босого, кулпу 1649
Сандык менен килит 1650
Сарала уйдун териси 231
Сары май 1123—1126
Сегиз ай жаз, үч ай кыш 1908
Сегиз ыйман 1969—1970
Сел 200; (12)
Соко 1208—1209
Соконун тиши 1210—1211
Соку, аштык 1286
Соку, аштык, сокбилек 1287—1288
Соку, сокбилек 1281—1285
Сөз 2101, 1039
Сөз, эрин, азуу, тиш 905
Сөйкө 1094—1096
Сөөлжан 606
СССР 2132
Стол 1652
Сурап (кош) 1206—1207
Суроо — жооп 1994—2028
Суу, бака, балык 46
Суу, балык 45
Суу куйган коро 1796
Суу куйгуч 1795
Суур 366—369
Сүлөөсүн 390
Сүлүк, аюу 394
Сүмөлөк 1120
Сүрөттөр 1058
Сүт 1118

Сүттүн каймагы (1774)
Счет (эсеп чот) 2097—2098
Сыр аяк 1721
Сыя челек 1882—1883
Таан 461; (568)
Таар (1214)
Табышмак — маселелер 2029—2046
Табышмактуу айтыштар 2065—2077
Тайган 308
Тактанын төрт буту, босогонун эки аягы 1578
Тал 694
Талкуу 1298
Тамак, тил, көздүн сурмасы, кареги 977
Тамчы 140—148; (505)
Тамчы, жаан 139
Таңдай 915
Таңдай, тил 916
Таңдын атып келатышы 210
Тараза 1299—1308
Тарак 1616—1617; (552)
Таранчы 458—459
Таруу кууруу 1151
Таш бака 662—671
Таяк 2106—2110; (353)
Таяк, туткуч, кесе, белдемчи 2115
Таякчан киши 2114
Тегирмен 1401—1410
Тегирмендин барасы 1414
Тегирмендин ноолусу 1413
Тегирмендин ташы 1412
Тегирмендин үнү, суу, ташы, капты тосуу 1415
Тегирмендин чакалдагы 1416
Тез 1296—1297
Текенин мүйүзү 397
Телеграф 1189—1195
Телефон 1196
Телефон зымы 1197
Темир 1317
Темир күрөк 1230
Терек 695
Термометр 2095
Терскен, түлкү, балык 719
Тигүүчү машина 1289—1295
Тизгич 1566
Тикен 710—711
Тил (910)

Тирөөч 1583
Тиш 911—912
Тиш, кол манжалары 913
Тиш, тил 906—910
Тиштин түшүшү 914
Тогуз кат (1403)
Тогуз коргоол 1979—1983
Ток 1490
Тон 1061—1062
Тон кийүү 1063
Тоо суусу 43
Тоок (469)
Тоок менен жеже 472
Тооктун бөтөгөсү 473
Топ 1988
Топоз 294—296
Топчу 1093
Торгой 428
Төө 275—286
Төө куш 456
Төө чымын 599—600
Төөнүн буйласы 287
Төөнүн изи 290—291
Төөнүн корголу 292—293
Төөнүн куйругу 289
Төөнүн куйругу, өркөчтөрү, мойногу 288
Төрт мезгил, ар мезгилдеги үч ай, бир айдагы отуз күн, беш убак намаз 1916
Трактор 1184—1185
Троллейбус 1182
Туз 1143—1149
Туздук 1733; (177)
Тулга 1750—1751
Тулга, жылкы, уй, кой 302
Тулга, казан, кумган 1752
Тулганын буттары, казан 1753
Тумак 1068
Туман 175—180
Туткуч 1781—1782
Тутуу, боочу (делвир) 1550—1552
Туш кийиз 1627
Туяк 260—261
Түкүрүк 982
Түлкү 364—365
Түндүк 1544 (1546)
Түндүк жабуу 1567
Түндүк, уук 1545—1547
Түндүкчү 1323
Түркүк менен кары 1370
Түтүн 1445—1449
Түтүн, жалын, күл 1452—1453
Түтүн, жалын, чок 1450—1451
Түтүн, от 1455
Түтүн, туткуч, отун, казан, жалын, чок 145
Түтүн, чок 1456
Түш 1032—1033
Түш, көлөкө (1144)
Тыйын 2087
Тырмак 926—933
Тырмак алуу 936—937
Тырмооч 1234
Уваса 1372
Уй 229
Уй, жылкы 298—299
Уй, жылкы, кой 301
Уй, кой, жылкы 300
Уй, музоо 230
Уйгак 705—706
Уйдун жампасы 233—238
Уйдун мүйүзү 232; (303)
Уйдун таноосу, тили 245—248
Уйдун эмчеги 239—244
Уйку 1025—1031
Укурук 1325; (1518)
Ун, элек 1128
Улар 443—444
Уста 1320
Устакана 1315—1316; (1310)
Устара 1235—1237; (1230)
Устун 1371
Утюг 1622
Уук 1540—1541
Уук, кереге 1543; (1522; 1542)
Ууктун боосу 1549
Учкан жылдыз 99
Уч (1875)
Ушакчы 1056
Уя 482—483
Үбөлүк 1755
Үзөнгү 1802—1803
Үзүк (1565)
Үзүк, түндүк жабуу боолору 1558—1560
Үзүк, түндүк жабуу боолору, эшик 1557
Үзүк, түндүк жабуу, эшик боолору

1554—1556
Үзүк, уук 1542
Үйдүн шыбы, таманы 1373
Үкү 449
Үлүл 601—603
Үн пленкасы 1853
Үпүп 441—442
Үрөн 1201
Фотоаппарат 2094
Цемент 1431
Чабалекей 438—440
Чагылган (154)
Чагылгандын огу 151—154
Чай, чама 1121
Чайнек 1681 — 1682
Чайнек, пияла 1716—1718
Чака 1766—1769
Чака, апкөч 1770
Чакчоо 1776—1777
Чакчыгай 457
Чалгы 1231—1233
Чана 1985
Чатыр 1367—1369
Чатыраш 1984
Чач 884—890
Чач, кабак, каш, көз, мурун. ооз, ээк 969
Чач, эмчек 891
Чачпак 1099
Чачтын агарышы, көздүн начарлашы, тиштин түшүшү 893—895
Чаян 576—578
Чегиртке 509—522; (457)
Чеккич 1794
Челек 1771
Чемодан 1651
Чий 1584—1589
Чий, көпөлөк 2133
Чий токуган таштар, аял 1591—1592
Чий чырмоо 1593—1594
Чийдин башы 713
Чимкирик 984—985
Чиркей 579—581; (565)
Чок 1462—1463
Чок, балык, Ай 1464
Чок, жалын 1459—1460
Чоккой 1081—1082
Чочко 332—333
Чочко, жолборс, аюу, карчыга, бөрү 391—392
Чочко, ит, уй жана бээнин эмчеги 304
Чөөгүн, кумган (аптава, көйрө) 1683—1712
Чөөлү 1732
Чөп 698—699
Чүкүрү 813
Чүчбара 1117
Чыгырык (833)
Чымын 597—598; (459)
Чыны 1719—1720
Чыпылдак чымчык 467
Чырак 1476—1486
Чырак, анын билиги 1489
Чырактын билиги 1487—1488
Чырмоок 709
Чычкан 608—625; (1125)
Чычырканак, шилби, кызыл куурай 720
Шайтан 1973
Шакар самын 1620
Шакек 1097—1098
Шалгам (750)
Шалы 789—791
Шамал 155—162
Шапке 1069
Шар 2090
Шекер 1141
Шилекей 983
Ширенке 1470—1475
Шыбак 714
Шым 1073—1076
Шыпыргы 1639—1645
Шырдак 1623—1624
Ышкын 702
Эгиз козу, Ай, Күн 83
Эгин басуу 1200
Эгин сапырык 1198—1199
Эки ат, үч тиштүү соко, эки туткасы, эки кол 1202
Эки көз, тил, тиш 883
Эки көз, эки кол, баш 882
Эки өгүз, омочтун тиши, мала 1203
Эки өрүм чач 892
Элек 1756—1763; (552)
Элек, ун 1764—1765
Электр лампасы 1491 —1495
Электр плиткасы 1496—1497
Элечек 1070

Элик 379—380
Эмчек 1015—1016
Эмчек, шимек 1011—1012
Эмчектеги бала 1013; (82; 1012)
Эне1017
Эне, эмчек, бешик, бала 1003
Эрин 961
Эчки 220
Эчкинин мүйүзү (622)
Эшиктин туткасы 1398—1399
Ээр 1797—1800; (1435)
Ээр, ат 1801
Ээрчи 1321
Ээрчи, комузчу 1322

АЙРЫМ СӨЗДӨРДҮН ТҮШҮНДҮРМӨСҮ

Аар	наар (тамак-аш)
Абай (атай)	үзүк боо (тергеме сөз)
Абзел	сонун, жакшы өйдө
Агалай	ак ала
Агач	өсүп турган дарак
Адаган	түгөнгөн
Ади	укук, акы
Ажырык	саздагыраак жерге көп тамыр байлап чыга турган чөп өсүмдүгү
Азим	жылкынын куйругу
Айва (бийи)	жемиш өсүмдүгүнүн бир түрү
Айкучак	кулач жетпеген жазы
Айчы	айдын элесин берген
Айымча	сабиздин өзөгү
Алаам (алам)	кайгы, азап, сарсанаа, убайым
Алаан; алаан жүрүш	жай кыймыл
Аламдү	зуулдоо
Алаң	илкиме
Аласа (алача)	1. Ак сымал, агыш, бозомтук;
Алаша	2. Чакан, орто бой суйкайган
Алдын-кийин	илгери-кийин
Аликочкор	кочкордун бөтөнчө чоңу
Алтай	түтүн
Амир	буйрук
Амма	баары
Агыр: ангир-заңгир	арсак-терсек
Анжыла	ээр токумда
Анжылуу: анги	майда-барат, ыпыр-сыпыр, майда-чүйдө
Ант: ант-бант	мында такага кагылуучу мыктын бөркү жөнүндө сөз болуп жатат (тергеме сөз)
Аңтаракай	аңтара кийилген, аңтара салынган буюм
Аптава (абтоо)	суу куя турган идиштин аты
Апызчы	ырчы
Аргез	ар убак
Арийне-марийне	ал-бул, ана-мына, тиги-бу
Асант	оңой, жеңил, арзан
Асел	бал
Астагандай	босогонун аяк жыгачындай
Астана	босого
Асыр	1. Кылым. 2. Төөнүн көзү. 3. Таа түшкөн чүкө
Ачалак	ачекей
Ачкылык	ача турган нерсе
Ашулачы	ырчы
Ашык	чүкө
Аяк	бут
Баан (буун)	муун
Баатыр (патир)	нандын бир түрү
Бажак: бажак-бажак	чамгарак-чамгарак, быжыгыр (тергеме сөз).
Баз	шумкар

Байбүкүр	өтө бүкүрөйгөн
Байлык	боолуу
Бакак: бакак-бакак	баканын үнүн тууроо
Бакча: бакча-бакча	бөлөк-бөлөк, тилим-тилим
Бакыр	жез (эскирген сөз)
Балаган	чөп алачык
Балача	ширеңкенин талы
Балдайке	жүгөн
Балиш	тилим-тилим
Баңги	маңги, бекерчи, селсаяк
Барк	жалбырак
Басалак	тегирмендин ташы
Бастек (пастек)	жалпак, корто, бакене
Батман	оордук өлчөмүн туюндуруучу сөз
Батыба кылуу	чечим кылуу, жыйынтык чыгаруу
Бахша	багыш
Баяк	казан кыргыч
Бедре	колдун салаасы жылмышпагыдай болуп жасалган бычактын сабы
Безбелдек	канаттуунун аты
Бейнесиз	ийнесиз
Бейтеше	тешесиң
Белекей	жапыз, кичине
Бепбелекей	кипкичинекей
Бигиз	I. Шибеге. II. Чуштугуй
Бийисир	Мисир дегенден
Билбегей	биле албайт
Битта	бир, бирөө
Бодой	шалпык
Болбилек	ахта ийре турган чарыктын жиптен жасалган тарткычы
Болпок	болпогой
Бор-бор	быр-быр
Борт: бортум-бортум	көр чычкандын жер казышын тууроо
Бөй (бөйү)	чага турган жандыктын аты
Бува (бувун)	муун
Бузук	челектин ичине туруп калган кебер
Буйла	була
Булаваш	калдайган
Булан	I. Мал жебей турган куйрук сымал өскөн өсүмдүктүн аты II. Бугунун бир түрү (лось)
Булаң	кубарган, агыш
Булдурук	чил
Буркалтай (борколдой)	чычкан (тергеме сөз)
Бууржум	чыбыр ала
Бүлбүлдөк	үлпүлдөк
Бүлдүркөн	бүлдүргүч
Быдырчак	бакырчак
Быйвылдак	төөнүн өркөчү (тергеме сөз)
Гажак: гажак-гажак	ийри-муйру
	тузакчы, торчу

Газачы	сөз
Гап	чайпалып болтоң-болтоң эткен нерсе
Гилдиң	пахтанын тоголок башы
Гозо	эт
Гөш	ачык, тунук нерсе
Гүлгүнай	катуу, бекем
Гүлдүр	«гүптү» бышкандык
Гүлдүркап	ар кыл байчечекей
Гүлчечек	чийки уюткан айрандан каймак бөлүп
Гүп	алуучу идиш
Гүү	к. гүп
Гылыч	кылыч
Гыпын	бал уясы
Даакыл (дакыл)	орток болуучу, катышуучу
Даста	десте
Декилчек	селкинчек
Декче	1. Катар-катар келген майда оюкча 2. Кичине кап
Делбир	боз үйдүн үзүгү
Диңгил: диңгил-дик	диңк-диңк этип үн чыгара турган кыймылды
	тууроо (тергеме сөз)
Док	чийки уютулган айрандан каймак майы бөлүнүп
	алынгандан кийинки суюгу
Дөмбүр	мөндүр
Дутар	музыкалык аспаптын бир түрү
Дүк	кандайдыр бир сырттан чыккан табыш
Дүмкампир	муштумдай кичине
Дүңгелек	тоголонгон нерсе
Дүпүлдөк	дүп-дүп этме
Жаа	сырдык сөз
Жайкы	Начар, жаман, жүдөө
Жалвыр	жалбырттаган нерсе
Жалман (жарман)	тил (тергеме сөз)
Жампак	таптама (тергеме сөз)
Жапырмак	I. Ай (тергеме мааниде) II. Өсүмдүктүн аты
Жаялак	абалак
Жаян	жаныбардын аты
Жейрен	жээрде
Жек	I. Касиеттүү деген мааниде II. Чий (тергеме сөз)
Желпиш	1. Желпирүүн 2. Жалбырак (тергеме сөз)
Жерт	далбактап жүрүү
Жиндей	тырмактай кичине
Жокшобойт	кепшебейт
Жөлөк	кене сымал жандыктын бир түрү
Жумалоо	тоголоктоо, тегеретүү
Жумбак	табышмак
Жүздүк	I. Таманына акактан «көз» коюлган шакектин бир түрү II. Көз коюлган өзгөчө шакек III. Тырмак (тергеме сөз)
Жылачын	ылачын
Жыртыш	коон, дарбыздын сабагы менен бириккен жери
Зар	алтын-зар, дүнүйө

Зараң	жыгач өсүмдүгүнүн аты
Зардек (сардек)	сабиз
Зарык-зарык	сарыгып аккан нерсе
Зил	абдан оор
Зулпу (зулку)	1. Саамай. 2. Өсүмдүктүн ичке-ичке тарамчысы
Зыңгыр тоо	жалама бийик тоо бети
Ивелек	өсүмдүктүн аты
Ивелик	үвөлүк
Ийге	абдан
Илдин	конч
Илегилек	ак чардак (аист)
Илеп	жууркан-төшөктүн жээги, чеги
Инсан	адам
Ирана	асман
Ичкиңги	ичкерки, ички
Кажапкана (кажаккана)	Ийри
Кайгак	учкаяк
Кал	чоро белбоо, бел кур
Калла	Баш
Калта	баштык
Калча	Чоро
Камар	Белбоо, бел кур
Кам каркыт	төөнүн терисинен жасалган көөкөр, чанач
Каратай	карачык
Карача	кара (адатта төөгө карата айтылат)
Каркыт (каркын)	ийленбеген, чылгый көөкөр, чанач
Карсак	түлкү; жойлоп жүрүүчү жырткыч
Кары	үйдүн устуну
Катта	чоң
Каттама	кат-кат болуп бышырылган нан
Кашак	сокур
Кашкалдак	канаттуунун аты
Кенчир	кендир
Кешене	белбоо
Килит	ачкыч
Кимсе ээр (кимче ээр)	кушмаш, кушбаш ээр
Киш	жүнү кулпунуп турган жандыктын аты
Киш мончок	бойго тагына турган кооз шуру-мончок
Кишим: кишим-кишим жүгүргөн	селтең-селтең жүгүргөн
Кодуракай	кичинекей
Көбөк (кабак)	көңдөй
Көйрө	чай кайнатуучу идиштин аты
Көкшүн	чал, кары
Көлө	тоголок
Көрпө	жууркан, төшөк
Кумалак	коргол
Курук	кургак
Күбөк	металлдан жасалган кооздук жасалгалары
Күзөө	эңсөө, каалоо
Күмүрөкөй	караңгы, түнөргөн

Күчала бай	көпчүк (тергеме сөз)
Кылайман	к. Сулайман
Кылдырык	ичке, майда сөөк
Кылта	чандыр тарамыш
Кына	аттын куйругуна тагылуучу кооздуктар
Лайлак (алайла, лайли)	к. Илегилек
лагалак, лег-лег, лаг-лаг	сыңар өркөч буура
Лөк	буурчак (тергеме сөз)
Лык	к. Машырык
Майшарак	баркут
Макмал	мага
Маңга	кызгылт
Маңгул (маңгыл)	жүгөрүнүн дан алгандан кийинки сотосу
Мардек	бөрү (тергеме сөз)
Матак	Чыгыш
Машырык	таянч
Медер	жүзүм (тергеме сөз)
Мития	төөнүн мойну
Мойнок	сазык мурун таз
Мур таз	эмчек (тергеме сөз)
Мурава	кичинекей мыкча
Мутуча, мукуча	суусун, чаңкоо канат, ыракат алат
Мээр канат	ичке бел
Найча бел	Ашкабактын кумара сыяктуу түрү, анын ичин оюп идиш, чакча жасаса болот
Наскавак	бутак
Ноода	Жаңы жыл майрамында жасала турган суюк тамак
Ноорустама	эр, баатыр; төрө
Оен	аралап, айланып
Оролой	ыкшоо, очорулган адам
Очором	суулап
Өлдөп	шайы товардын бир түрү
Пати: пати шайы	жезде
Патча (пачча)	бүтүк, бүтүгүй
Питик (пүтүк)	мышык
Пишек	лөк, чоң, ири
Подур	көлдөлөң
Постек	кенедей, кичинекей
Пытыкый (бытыгый)	1. Сөйкө. 2. Буурчактын дан байлаган
Сагак	богогу
Саңгил	бийик
Саңгилдейт	салаңдайт
Сара	иргелген, тандалган, мыкты
Сармашаа (сары маша)	чиркей
Сарт	соодагер
Сати мончок	бир кылка тизилген мончок
Сая	көлөкө
Сеңир	тоонун бийик чокусу
Сулайман (сулайма)	сууда жашаган жандык; кылайман — кыштакта жашаган жандык; чөлөймөн чөлдө жашаган

	жандык; толойман (тулайман) — тоодо жашаган жандык (бул сөздөр сыягы, тергеме сөз катары айтылып калган өңдөнөт)
Супар	кош, буурсун
Сыпыра	1. Бир жолу. 2. Супура жайпакай кир жуугуч, түбү тегиз жыгач буюм
Тагара	астында, төмөн жагында
Тагида	текче
Такча	жылаңач, тасырайган
Такырчаң	Кыздар кийүчү баш кийим
Такыя	кичинекей
Таманек	чамынды
Тараша	бөрү (тергеме сөз)
Татак	даам
Таттак (татык)	тек-түк этип үн чыгарган дабышты билдирген сөз
Текир: текир-тукур	жакшы ат, жоого минилчү ат
Товурчак	к. Сулайман
Толоймон	төө
Төвө	1. кийизден же кой терисинен жасалган кышкы бут кийим 2. куштардын бутундагы жарат аңдар кайберендер жүргөн жолдогу
Тулай (дулай)	түнөк, же турган жер
Турук	бекем, катуу
Тыкырчак (тыкырчык)	тышкары, тышкы
Тышкыңгы	майда-чүйдө
Увак	урматтуу, кымбаттуу
Убар	үйдүн чабак жыгачы
Уваса	узак, көпкө созулган
Узун улаан	созулуп суйдаң чыккан бозомук түтүн
Унар	кармадым
Уштадым	буюм-терим салына турган бети килемделип жасалган кап
Чавадан	нандын бир түрү (калама)
Чаваты	жаңы төрөлгөн эмчектеги бала
Чакалак	айрандан каймак бөлүп алууда колдонулуучу тарткыч
Чакчоо	тери шым
Чалбар	күл
Чамын	шахмат оюну
Чатыраш	сагызгандын бутундагы текөөр (тергеме сөз)
Чеке сур өтүк	дары-дармек сактай турган баштыкча, сумка
Чексе	аскер, черүү
Черик	байчечекей гүл
Чечек	майда-майда бөлүнүп, чачырап кетүү
Чилпарча (чилбарча)	фарфордон жасалган аяк
Чини каса	бөрү (тергеме сөз)
Чоботай	чолок, кыска
Чомок	чатыр (тергеме сөз)
Чонду	к. Сулайман
Чөлөймон	чаар, чаар ала
Чөөкөр	

Чөөлү	зым же чырпыктан согулган сузгуч
Чөп ооз	бирөөнүн жерине малын жайып, откоргондугу
Чүчбара	үчүн төлөнүүчү салык
Чүчтө	— колго түйгөн камырга эт, пияз кошкон тамак.
Чыпын	жука ак кездеме (батист)
Чыргаак	сайра, безе
Шапелек	чыргоо
Шише	шапалак, алакан
Шоо	бөтөлкө, айнек
Шордогой	учук, боо
Шушаң	көзүнөн шор аккан адам
Шыйвылдак	жуушаң
Шылайкан	төөнүн куйругу (тергеме сөз)
Ыкыя: ыкыя-ыкыя	капкан (тергеме сөз)
Ырабат	ийри-муйру
Эвелей	алыскы жолдогу кербен сарай
Эгиз	бийиктеги
Эдек	бийик
Элетпей	элек
	байкатпай, билгизбей